

ΤΕΣ • ΚΟΛΩΝΑΣ ΒΑΣΙΛΗΣ • ΙΟΡΔΑΝΗΣ ΣΤΥΛΙΔΗΣ •

Ε Τ Ε Ρ Ο Τ Ο Π Ι Ε Σ

προσεγγίσειςγια το νέο τζαμί στην Αθήνα

105

φορτίο

○ — □ — ○ σύμβολο

πλωτό

Τσιούτσίου Βασιλική

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.:	5509/1
Ημερ. Εισ.:	16-07-2007
Δωρεά:	Συγγραφέας
Ταξιθετικός Κωδικός:	ΠΤ – ΑΜ
	2007
	ΤΣΙ

Διπλωματική:

“Έτεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα”

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ένα από τα πλέον επίκαιρα ζητήματα είναι η έλλειψη μουσουλμανικού τεμένους στην Αθήνα, παρ' όλο που οι μουσουλμάνοι, Έλληνες και μετανάστες, υπολογίζονται σε 200.000. Στην προσπάθεια προσέγγισης ενός σύγχρονου τζαμιού στην πόλη, αναλύεται η υπάρχουσα πληθυσμιακή σύσταση των μουσουλμάνων και οι αυτοσχέδιοι χώροι στους οποίους προσεύχονται. Επιπρόσθετα παρουσιάζεται η επικρατούσα στάση του Τύπου. Η τελική πρόταση περιλαμβάνει τέσσερις προσεγγίσεις, διαφορετικής κλίμακας και τρόπου χρήσης: το Τζαμί-Ιό, στην ευρύτερη περιοχή της Ομόνοιας, το Φορητό Τζαμί στο Μουσείο Μπενάκη, το Πλωτό Τζαμί στην Πειραική και τέλος το Τζαμί Σύμβολο, στο εργοστάσιο Ελβύν, το οποίο αναλύεται εκτενέστερα. Και οι τέσσερις προσεγγίσεις βρίσκονται στον άξονα της Πειραιώς, η οποία εξελίσσεται τα τελευταία χρόνια σε ένα σημαντικό πολιτισμικό δίκτυο.

Τζαμί Ιός:

Πρόκειται για μια κυβική κατασκευή η οποία εφαρμόζεται στις όψεις κτιρίων, αποτελώντας συμβολική επέκταση του εσωτερικού χώρου. Η πρόταση βασίζεται στην υπάρχουσα τακτική προσευχής των μεταναστών- την ενοικίαση υπαρχόντων υπολειμματικών χώρων- και αποτελεί λύση στο πρόβλημα της ελλιπούς σηματοδότησης των χώρων αυτών. Προτείνεται να εφαρμοστεί στο υπάρχον δίκτυο τέτοιων χωρών, στην περιοχή της Ομόνοιας, όπου παρουσιάζεται μεγάλη συγκέντρωση μεταναστών και η μικρότερη διαθέσιμη γη για κατασκευή νέου κτιρίου.

Φορητό τζαμί:

Η πρόταση βασίζεται σε δυο σημεία. Το πρώτο είναι η συσχέτιση της σπουδαιότητας των τζαμιών για τις μουσουλμανικές χώρες με κτίρια όπως μουσεία και γήπεδα για τη Δύση. Σχόλιο σε αυτό αποτελεί ότι οι μουσουλμάνοι της Αθήνας στις μεγάλες γιορτές νοικιάζουν κτίρια όπως το ΟΑΚΑ. Το δεύτερο σημείο είναι ότι οι μουσουλμάνοι προσεύχονται κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες και σε οποιοδήποτε χώρο. Αντιμετωπίζοντας λοιπόν την προσευχή με όρους performance προτείνεται η παραδειγματική εγκατάστασή της στο αίθριο του Νέου κτιρίου του Μουσείου Μπενάκη. Σχεδιάζεται παράλληλα μια φορητή κατασκευή η οποία εγκαθίσταται σε οποιοδήποτε χώρο επιλέξουν οι πιστοί για την εφήμερη προσευχή τους.

Πλωτό τζαμί:

Η προσέγγιση αυτή αποτελεί σχόλιο στη σχέση που μπορεί να έχει ένας λατρευτικός χώρος ξένης θρησκείας με το υπάρχων αστικό σύνολο της Αθήνας και προτείνεται η εγκατάσταση του εκτός του πεπερασμένου δομημένου χώρου, μέσα στη θάλασσα. Άλλωστε, διαπολιτισμικά, το νερό φέρει ιδιαίτερη ιερότητα. Με επιρροές από τον σκηνοθέτη Kim Ki-Duk, προτείνεται η κατασκευή ενός μικρού τζαμιού στην ακτή Θεμιστοκλέους, στην Πειραιϊκή. Για την σύνδεσή του με την ακτή σχεδιάζεται ένα πιθανό σύστημα από μετακινούμενες, προσθαφαιρούμενες πλωτές εξέδρες.

Τζαμί σύμβολο:

Πρόκειται για το βασικό θέμα της διπλωματικής-τη μελέτη ενός μητροπολιτικού τζαμιού που θα είναι σε θέση να εξυπηρετήσει αλλά και να αποτελέσει σημείο αναφοράς για όλους τους μουσουλμάνους της Αθήνας, ανεξαρτήτως εθνικότητας. Το αρχικό εγχείρημα ήταν η εξεύρεση ενός υπάρχοντος κτιρίου με φουγάρο, ώστε το τελευταίο να λειτουργήσει ως μιναρές, λόγω της μεγάλης μορφολογικής τους συγγενείας αλλά και ώστε να αποφευχθεί η εισαγωγή ενός μιναρέ στην Αθήνα. Τελικά επιλέχθηκαν οι εγκαταλελειμμένες εγκαταστάσεις του εργοστασίου Ελβυν. Η άντληση προτύπων για τον σχεδιασμό του τζαμιού γίνεται από συγχρόνους καλλιτέχνες, όπως ο Richard Serra και ο Steven Antonakos. Επιπρόσθετα αναφορά γίνεται στην Kaaba και στην αραβική καλλιγραφία, αλλά όπως τα αντιμετώπισαν σύγχρονοι εικαστικοί (Gregor Schneider, Jason Rhoades, Ali Omar Ermes).

University of Thessaly
Department of Architecture
Supervisor: Kolonas Vasilis, Stilidis Iordanis
Student: Tsioutsiou Vasiliki
February 2007

Thesis:

"Heterotopies: approaches for the new mosque in Athens"

SUMMARY

One of the most current issues is that Athens lacks a mosque, although Muslims that live here, both indigenous and immigrants are estimated around 200.000. On the attempt to approach the new Athens mosque, the current population is being analysed along with the extemporaneous spaces in which prayer is held. Moreover there is a reference to the way Press faces the issue. The final project consists of four approaches, of different scale and application: the Virus Mosque, in the greater Omonia sq, the Portable Mosque in Benaki Museum, the Floating Mosque in Peiraiki and, finally, the Symbol Mosque in the old Elbyn factory, which is thoroughly analyzed. All four approaches are located on the axis of Peiraikos avenue, a recently developing cultural network.

Virus Mosque

This approach concerns a cubical structure which is applied in buildings facades, as a symbolic expanding of the interior. The project is based on the current immigrants praying method- renting existing residual spaces -and meets with the lack of signaling these spaces. The project is applied in the existing network of such spaces around Omonia square, where there is a high immigrant concentration and no available land for a new mosque.

Portable mosque

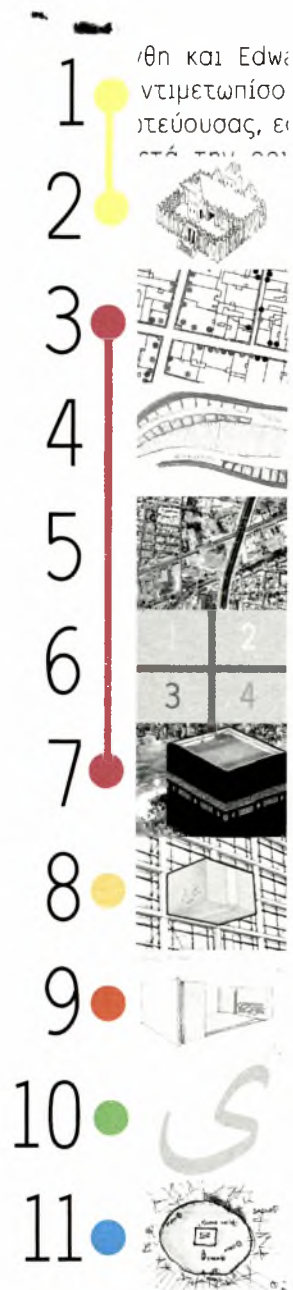
This project consists of two different viewpoints. The first is the correlation of the importance of mosques, in Islamic societies, with buildings like museums and stadiums in the West. The fact that Athens Muslims rent OAKA for their religious festival, acts as a comment on this. The second point is that Muslims pray under any circumstances and in everywhere, even in public places. Facing praying as a performance installation lead in proposing its exemplary installation in the atrium of the New building of Benaki Museum. Moreover a portable structure-device is being designed and can be installed in every place the pilgrim choose to install it for their ephemeral prayer.

Floating Mosque

This approach is a comment on the relation between the temple of a foreign religion and the existing Athens urban network and this lead in the installation of this mosque in the sea. Besides, water holds sacredness in all cultures. This project is about a small mosque in Themistokleous coast, in Peiraeus, with reference to Kim Ki-Duk's film. In order to connect it with the shore, a system of removable, sailable platforms is being designed.

Symbol mosque:

This is the main project of the study and is about designing a metropolitan mosque that will be able to cover the existing needs but also to become the focal point of all Athens's Muslims, regardless of their nationality. The initial target was the location of an existing old building with a chimney, so that the chimney can be used as a minaret, due to their great morphological relation. Moreover, in this way the introduction of a new minaret can be avoided. The site chosen for it is the abandoned Elbyn plant. Designing this mosque was influenced by contemporary artists, like Richard Serra and Steven Antonakos. Moreover there is reference to Kaaba and Arabic Calligraphy, but through the view of contemporary artists (Gregor Schneider, Jason Rhoades, Ali Omar Ermes).

Εισαγωγή

Οι ιεροί χώροι στο Ισλάμ

Αθηναίοι μουσουλμάνοι

Πρώτες προσεγγίσεις

Η Πειραιώς

Προβληματισμοί επέμβασης

Kaaba: ο κύβος

Το τζαμί-ιός

Το φορητό τζαμί

Το τζαμί σύμβολο

Το πλωτό τζαμί

1

1970 και Edward
αντιμετωπίζο
στεύουσας, ει
στη ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ

Εισαγωγή

Η φυλετική και κοινωνική διαφοροποίηση αλλά και τα πολιτισμικά πρότυπα των Αφρικανών μεταναστών της μεσαιωνικής Αθήνας, αποτυπώθηκε με μεγάλη καθαρότητα στο χώρο προσευχής τους. Διαφορετικός από τα τζαμιά των Τούρκων και μη ενταγμένος στο υπόλοιπο δομημένο σύνολο, αναπτύχθηκε πολύ κοντά στα πρώιμα ισλαμικά δείγματα.

1. Ο δρόμος του παζαριού της Αθήνας των οθωμανικών χρόνων, μιας μουσουλμανικής πόλης. (απέναντι). Το προσκύνημα των Αραπάδων

Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα Εισαγωγή

1.1 ΤΑ ΕΞΟΣΤΡΑΚΙΣΜΕΝΑ ΤΖΑΜΙΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, η Αθήνα παρουσίαζε την εικόνα ενός ακμαίου οθωμανικού χωριού. Όπως ήταν λογικό, η παρουσία του μουσουλμανικού στοιχείου στην πόλη σήμαινε την εισαγωγή ενός νέου κτιριακού τύπου, του τζαμιού.

Ωστόσο, η εικόνα που διαμόρφωσε η Αθήνα των μεσαιωνικών χρόνων, βασίστηκε στην ομαλή συμβίωση των διαφορετικών θρησκευτικών ομάδων και κατ' επέκταση την συνύπαρξη εκκλησιών, τζαμιών, τεκέδων και αρχαιοτήτων. Η χαρακτηριστική τοπιογραφία της πόλης, με τους μιναρέδες να βρίσκονται ανάμεσα στα αρχαία και βυζαντινά κτίρια, τράβηξε το ενδιαφέρον ενός πολύ μεγάλου αριθμού περιηγητών στους οποίους οφείλουμε την πληθώρα των σωζόμενων απεικονίσεων.

Ωστόσο, μια μικρή ομάδα Αιθιόπων τελούσε τα θρησκευτικά της καθήκοντα αποκομμένη από τους υπόλοιπους Αθηναίους. Οι «Αραπάδες», όπως αποκαλούνταν, αποτελούσαν μια ομάδα κοινωνικά κατώτερη, καθώς χρησιμοποιήθηκαν ως σκλάβοι. Η φυλετική και κοινωνική διαφοροποίηση αλλά και τα πολιτισμικά πρότυπα των Αφρικανών μεταναστών της μεσαιωνικής Αθήνας, αποτυπώθηκε με μεγάλη καθαρότητα στο χώρο προσευχής τους. Διαφορετικός από τα τζαμιά των Τούρκων και μη ενταγμένος στο υπόλοιπο δομημένο σύνολο, αναπτύχθηκε πολύ κοντά στα πρώιμα ισλαμικά δείγματα. Η επέμβαση στο χώρο ήταν η ελάχιστη αρχιτεκτονική τοπίου, καθώς οι Αιθίοπες χρησιμοποιούσαν μια υπαίθρια έκταση και με ελάχιστες παρεμβάσεις είχαν ορίσει τον χώρο προσευχής τους, έχοντας αναφορές στο δικό τους πολιτισμό και όχι στον οθωμανικό.

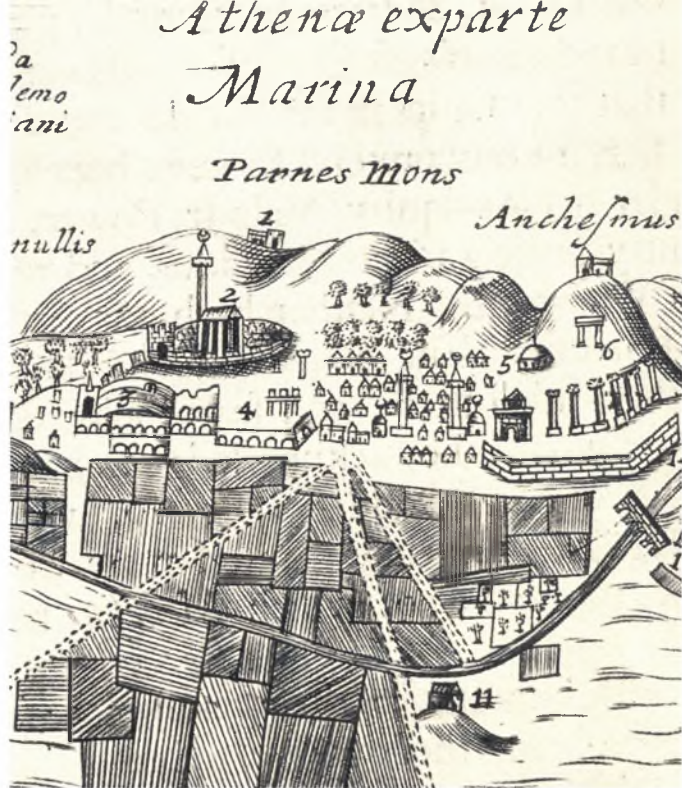
Επεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα

Εισαγωγή

Η εικόνα αυτή της εξοστρακισμένης, από το σώμα της πόλης, θρησκευτικής ομάδας θυμίζει αρκετά την σημερινή μουσουλμανική κοινότητα της Αθήνας. Αριθμώντας κοντά στους 200.000 πιστούς, οι σημερινοί μουσουλμάνοι είναι κατά κύριο λόγο μετανάστες, με μια μικρή ομάδα Ελλήνων, εσωτερικών μεταναστών από τη Θράκη, ανάμεσά τους. Παρ' όλο το μεγάλο αριθμό τους, δεν διαθέτουν ακόμη κάποιο επίσημο τζαμί, με αποτέλεσμα να προσεύχονται σε ακατάλληλους αυτοσχέδιους χώρους: νοικιασμένα γκαράζ υπόγειοι και αποθήκες, που με τις ελάχιστες δυνατές παρεμβάσεις μετατρέπονται σε χώρους προσευχής. Οι σημερινοί Αθηναίοι μουσουλμάνοι λοιπόν, κατά κανόνα από την Β. Αφρική και την κεντρική Ασία, δεν έχουν ιστορική ή πολιτισμική συνέχεια με τους οθωμανούς, και κατ' επέκταση με τα υπάρχοντα τζαμιά. Από την άλλη ο εξοστρακισμός τους από τη πόλη θυμίζει τη κακή εκδοχή του τζαμιού των Αιθιοπών.

Η ανάγκη για ένα επίσημο τέμενος βρίσκει ως σήμερα πολλά εμπόδια, με βασικότερο αυτό της θέσης και της χρηματοδότησής του. Οι πιο πρόσφατες προτάσεις αφορούσαν είτε τον εξοστρακισμό του τεμένους μακριά από τον αστικό ιστό της πόλης, είτε την εγκατάστασή του σε ένα από τα δυο σώζομενα οθωμανικά τζαμιά. Επίσης πολλές είναι οι απόψεις που αντιμετωπίζουν την δημιουργία ενός τζαμιού σε σχέση με την πολιτική των Τούρκων απέναντι στις εκκλησίες.

Ωστόσο, η επίσημη ίδρυση ενός τζαμιού δεν εισάγεται στην Αθήνα σήμερα, αλλά ανασυστήνεται και επιστρέφει μετά από δυο αιώνες. Αυτή τη φορά δεν εισάγεται από τον κατακτητή και αφορά μια ομάδα άκρως ανομοιογενή. Και σε αυτή τη βάση ο δημιουργικός διάλογος γύρω από αυτό έχει πολύ μεγάλο ενδιαφέρον.

10.000 υπογραφές για τζαμί στην Αθήνα

Ευχάριστη από την υποτροφία Παιδείας Μ. Γκουβιόου Τζήνγου, του ειδικού γραμματέα Πανεπιστημικής Επιτροπής της Αθηνών, ο Κυριάκος είδαν και εκπροσώπησε της Μεσογειακής Ένωσης Ελλάδας. Τούληξη τους είχαν την ευκαιρία στην «επίσημη υπογραφή» ρ' έτους εκπροσώπου του νέου προέδρου Παιδείας να «έλθουν στο σπίτι τους για να ανεγερθεί το μνημείο στην Αθήνα έχοντας σ' αυτήν τριάντα περίπου 10.000 ευρώ συνολικά.

20 ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ
ΜΟΥΝΙΑ ΤΖΑΚΙΩΤ

Η λίστα που έλαβα είναι μόλις χιλιάδες είδη απόλυτα

IT&OE VAL&VE

ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΩ/ ΣΥΛΛΟΓΩ/ΤΩ/ΔΩ/ΑΝΤΙΣΤΗΝ ΝΟΤΩ/ ΕΛΛΑΔΩΣ

[illegible]

Το ΤΕΣΤ|ΓΡΑΦΕΙΟ είναι εκπαιδευτικό και μη κερδοσκοπικό ίδρυμα.

[illegible]

"ΤΑ ΝΕΑ" Σάββατο 16 Οκτωβρίου 1999
Αρ. Φύλλου 16548

Στην Παιανία απειλοποιούθηκε ο χώρος για να τροποιηθεί το «Αρβυκό Πολιτιστικό Ισάκι Κέντρο»

«Πράσινο φως» για το τζαμί

ΤΖΑΜΙ στο Βατανικό: Ναι ναι από Χριστόδουλο, Νιν. Κακλαράνη και Αλεξ. Τσίπρα

Μουσουλμάνοι: Μη μας μείνει η χαρά

TOU 03010 T30T3H

«) Καρίνα με πολύ με την ανακρίση του Ν. Ελευθιά για το θέμα της ανέγερσης τζα

1.2 ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΤΙΘΕΝΤΑΙ

Η συζήτηση γύρω από τη κατασκευή ενός τεμένους στην Αθηνά, πέρα από το σχεδιαστικό, εμπεριέχει σε πολύ μεγάλο βαθμό και κοινωνικοπολιτικές παραμέτρους. Αφενός λόγω της εισαγωγής ενός λατρευτικού χώρου μιας ξένης θρησκείας αλλά κυρίως λόγω των παραλληλισμών που γίνονται από τον γηγενή πληθυσμό. Γιατί το Ισλάμ, όπως φαίνεται από τα δημοσιεύματα σχετικά με την ίδρυση του τεμένους, αντιμετωπίζεται περισσότερο ως η επαναεισαγωγή της θρησκείας του Τούρκου κατακτητή στην Αθήνα, ξυπνώντας αντίστοιχες μνήμες. Ακόμη και η μερίδα του πληθυσμού που αναγνωρίζει ότι οι τουρκικοί πληθυσμοί είναι ελάχιστοι στην Αθήνα σε σχέση με τους αφρικανικούς-ασιατικούς, αντιμετωπίζει τον γενικευμένο σε παγκόσμιο επίπεδο φόβο της θρησκευτικής τρομοκρατίας. Ο προβληματισμός περιστρέφεται γύρω από το γεγονός ότι ένα τζαμί θα μπορούσε να λειτουργήσει ως πυρήνας οργάνωσης τρομοκρατίας αλλά και ότι θα συστηματοποιούσε και θα οργάνωνε τους μουσουλμάνους της πόλης.

1.2 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗ ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ

Πέρα από την προφανή απάντηση ότι η προσευχή αποτελεί κορυφαία πράξη πολιτισμού και από μόνη της δεν μπορεί παρά να προάγει την ειρήνη, το ζήτημα παραμένει ότι η θέση αλλά και το σενάριο σχεδιασμού ενός τέτοιου χώρου δεν μπορεί να είναι τυχαία. Τα ζητήματα που τίθενται είναι τα εξής:

1. Ένας τέτοιος χώρος οφείλει να βρίσκεται σε κεντρικό σημείο ώστε να είναι προσβάσιμος από τις μάζες των πιστών οι οποίοι ανήκουν κυρίως στα χαμηλά οικονομικά

Εισαγωγή

στρώματα. Λύσεις που έχουν προταθεί στο παρελθόν και εμπλέκουν την τοποθέτηση του τεμένους μακριά από τα όρια της πόλης εκδηλώνουν περισσότερο φόβο και απαξίωση και λιγότερο σεβασμό στην ελεύθερη θρησκευτική έκφραση.

2. Από την άλλη η χωροθέτηση του τεμένους πρέπει να γίνει με τρόπο τέτοιο ώστε να αποκλείεται η συγκέντρωση της κατοικίας των μουσουλμάνων γύρω από αυτό και η ευρύτερη γκετοποίηση της περιοχής.

3. Σημεία στο κέντρο της πόλης θα μπορούσαν να είναι ιδανικά για αυτή τη χρήση, καθώς ο δείκτης κατοικίας είναι μειωμένος, αλλά σε αυτές τις περιοχές οι υψηλοί συντελεστές δόμησης και τα ανύπαρκτα ελεύθερα οικοπέδα δρούν απαγορευτικά.

4. Ένα τέταρτο πολύ σημαντικό στοιχείο που πρέπει να ληφθεί υπόψη στον σχεδιασμό είναι η πολυεθνική και πολυπολιτισμική σύσταση του μουσουλμανικού πληθυσμού της Αθήνας αλλά και ο πραγματικά μεγάλος αριθμός του.

Σχετική Αρθρογραφία:

- Ο Μικροπολιτικός, «Ένα τζαμί για τρεις, ΤΑ ΝΕΑ, 04/04/2006, σελ. Ν.05
- Άννα Φραγκουδάκη, Η μικρή ζωή των ανθρώπων και οι μεγάλες αξίες», ΤΑ ΝΕΑ, 21/02/1998, σελ. Ρ.12
- Γιάννης Μαρίνος, «Η σωστότερη απόφαση, η ανεγερση τζαμιού στον Ελαιώνα και με κρατική χρηματοδότηση», Αντιγνώμεις, Νεες Εποχές, Το ΒΗΜΑ, 30/04/2006, σελ. Β.50
- «Προσευχή σε αποθήκες και Γκαράζ», Τα Νέα, 15/06/2001, Σελ. Ν.17
- Μαρία Νταλιάνη, «Πράσινο φως για το τζαμί», ΤΑ ΝΕΑ, 16/10/1999, Σελ.: Ν79
- Μαρία Αντωνιάδου, «Μικρό, αλλά καλό για αρχή- Πώς σχολιάζουν οι εκπρόσωποι των μουσουλμάνων την πρόταση της κυρίας Μπακογιάννη», Το ΒΗΜΑ, 02/04/2006, Σελ.: Α36
- Ι.Μ. Κονιδάρης, «Χώροι λατρείας των αλλοθρήσκων», Το ΒΗΜΑ, 16/10/2005, Σελ.: Β62
- Γιάννης Διακογιάννης, «Γαλάζιος εμφύλιος για το τζαμί-Αντίθετο το υπουργείο Παιδείας στην πρόταση Μπακογιάννη να λειτουργήσει στο Μοναστηράκι», ΤΑ ΝΕΑ, 31/03/2006, Σελ.: Ν11
- Ρεπορτάζ, «Η μικρή Σανγκάη της... Αθήνας- Γεύση από «Μεγάλο Μήλο» γύρω από την πλατεία Ομονοίας». Το ΒΗΜΑ, 07/03/2004, Σελ.: Α24
- Λίνα Γιαννάρου, «Τζαμί: Παιανία, Μοναστηράκι ή Ελαιώνας;», Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 16/04/2006, Σελ. Κ.23
- Γεώργιος Κουμάντος, «Τζαμιά και Ιμάμνδες», Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 30/04/2006, σελ. Κ19
- Στάμος Ζουλας, «Ελληνικός αμανές για το Τζαμί», Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 14/05/2006, σελ. Κ2
- «Καταφύγιο του Αλλάχ στην Αθήνα», ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΗ - 21/03/2004
- Γεώργιος Τερζης, «Εγκρίθηκε κατά πλειοψηφία ο νόμος για ανέγερση τζαμιού», Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 26/10/2006
- Θ.Τς. «70 Χρόνια αραβικών πιέσεων και ελληνικών υποσχέσεων», ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 29/03/2006 σελ.
- Θ. Τάτσης, «Το τζαμί και οι ατζαμήδες», ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ - 17/09/2003
- Θ.Τάτσης, «Μουσουλμάνοι: Μη μας μείνει η χαρά», ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ - 26/07/2006
- Θ.Τάτσης, «10.000 υπογραφές για τζαμί στην Αθήνα», ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ - 23/05/2006
- Πολυξένη Αθανασούλια, «Πολλοί θεοί στην ίδια πόλη», ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (Κ), 03/04/2005, σελ.32

Αθή και Εδω
ντιμετωπίσο
ντεύουσας, ει
στά του, οι

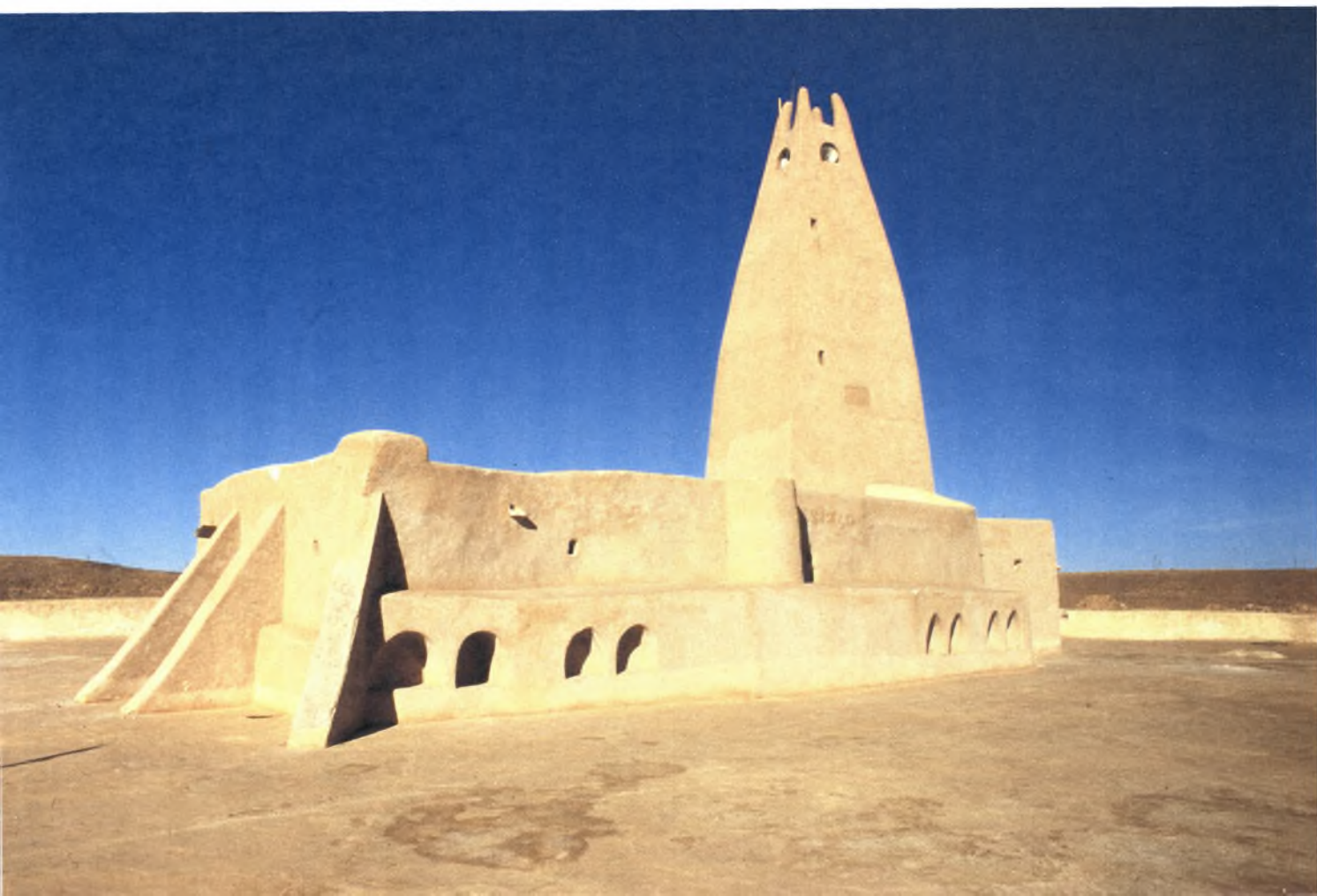
2

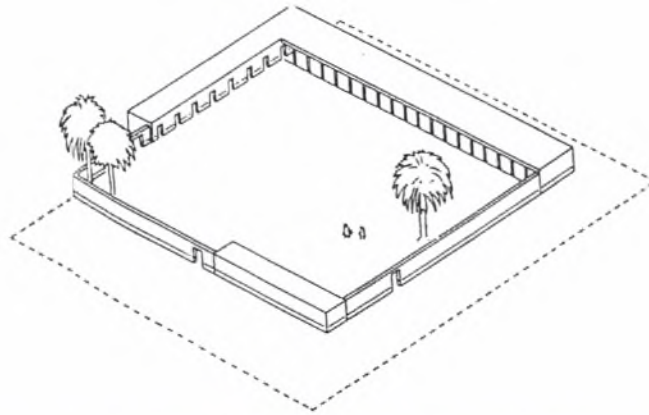
Οι ιεροί χώροι στο Ισλάμ

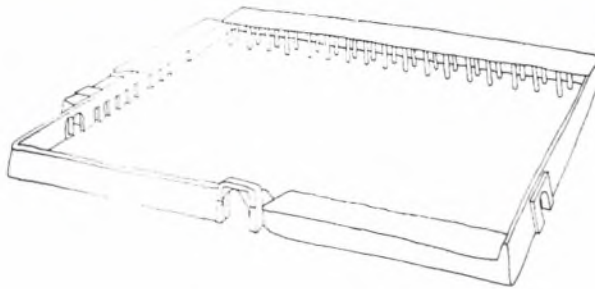
Τζαμί στην Αλγερία

πηγή: αρχείο Β. Κολώνα)

το σνίτι του Μωάμεθ το πρώτο τζαμί

στοιχειώδης αρχιτεκτονική τοπίου

1. Το σνίτι του Μωάμεθ
2. Τζαμί σε σημείο διάβασης καραβανιών, Λιβυή, (πηγή: *Μεγάλοι Πολιτισμοί(σειρά)*, τευχος 4-Ισλαμ, Electa- Ημερησία 2007, σελ. 10')

2.1 Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΤΖΑΜΙΩΝ-ΤΥΠΟΛΟΓΙΕΣ

Βάσει του Κορανίου , ο παλαιότερος χώρος προσευχής των μουσουλμάνων είναι η Kaaba στη Μέκκα. Ωστόσο η Kaaba προϋπήρχε του Ισλάμ όπως θα δούμε στο αντίστοιχο κεφάλαιο, καθώς η κατασκευή της ανάγεται στον Αβραάμ και πριν την μετατροπή της σε τζαμί χρησιμοποιούνταν από φυλές Αράβων που προσεύχονταν στους θεούς τους. Ωστόσο το πρότυπο για τα τζαμιά πηγάζει από την κατοικία του Μωάμεθ όπου, υπό την καθοδήγησή του, τελέστηκαν και οι πρώτες προσευχές. Πρόκειται στην ουσία για μια **τετράγωνη αυλή, σε πλευρές της οποίας αναπτυχθήκαν υπόστυλες στοές.**

Ωστόσο, οι πρώτοι μουσουλμάνοι ήταν νομάδες της ερήμου και έχει μεγάλο ενδιαφέρον να ανατρέξει κανείς στη στοιχειώδη και προσωρινή αρχιτεκτονική των πρώτων μη επισήμων τζαμιών. **Ο πιστός την ώρα της προσευχής χάραζε στην άμμο ένα τετράγωνο μέσα στο οποίο προσευχόταν.** Αυτό είναι η θεμελιώδης και πρωτόγονη μορφή ιερού χώρου σε όλες της θρησκείες. Άλλωστε για να υπάρξει το ιερό πρέπει αρχικά να οριστεί το όριο του με το βέβηλο, το μολυσμένο, το επίγειο. Η λέξη τέμενος χρησιμοποιούνταν στην αρχαία Ελλάδα για να υποδηλώσει την τομή-το όριο μεταξύ ιερού και μη ιερού. Η γραμμή αυτή στην άμμο στοιχειωδώς όριζε και τον ιερό χώρο.

Στη νομαδική ζωή των πρώτων μουσουλμάνων συναντά κανείς πολλά τέτοια παραδείγματα εφήμερων χωρών προσευχής που ανάγονται κυρίως σε αρχιτεκτονική τοπιού και λιγότερο σε κτίρια κατά μήκος του δρόμου του καραβανιού. Οι μονοί σταθεροί χώροι σε αυτή τη πορεία των καραβανιών ήταν τα σεράγια. Τα πρώτα τζαμιά της αραβικής χερσονήσου αποτελούν εξέλιξη αυτού του μοντέλου με βασικά στοιχεία:

Οι ιεροί χώροι στο Ισλάμ

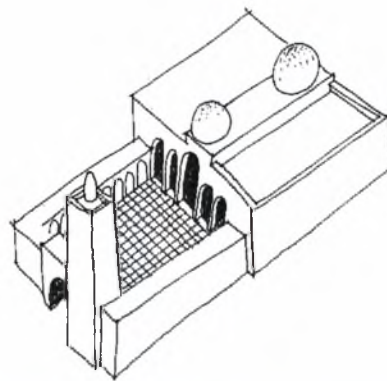
- Το «τέμενος» που χωρίζει το ιερό από το μη ιερό
- Την μεγάλη αυλή
- Το περιστύλιο

Στη συνέχεια η εξάπλωση του Ισλάμ θα φέρει τη δημιουργία μιας πληθώρας τυπολογιών επηρεασμένων από την τοπική παράδοση του κάθε λαού αλλά και τα κλιματολογικά χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής. Οι βασικότεροι τύποι τζαμιών είναι πέντε και αναπτύχθηκαν σε επτά γεωγραφικές περιοχές:

- Αραβική χερσόνησος
- Ισπανία και Β. Αφρική
- Υποσαχάρια Αφρική
- Ιράν και κεντρική Ασία
- Οθωμανική Αυτοκρατορία
- Ινδική χερσόνησος
- Κίνα και ΝΑ Ασία

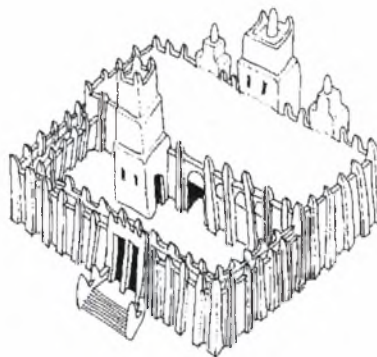
Τύποι τζαμιών

1. Υπόστυλη αίθουσα με επίπεδη οροφή και πιθανότατα ένα ή περισσότερους μικρούς τρούλους.
(Αραβική χερσόνησος-Αφρική).
2. Κτίσμα με πολύ μεγάλο κεντρικό χώρο συχνά στεγασμένο με μεγάλο τρούλο και πλευρική στήριξη διαμορφωμένη με τετρατοσφαίρια (οθωμανική αυτοκρατορία ως εξέλιξη της βυζαντινής αυτοκρατορίας) ή με πυραμοειδείς οροφές (Ινδονησία).
3. Διάταξη με αψιδωτές αίθουσες (iwan) τοποθετημένες στις άκρες διαξονικά χωρισμένης τετράγωνης αυλής (Ιράν και Κεντρική Ασία).
4. Τζαμί με τριπλό τρούλο και μεγάλη αυλή (τυπική μογγολική Αρχιτεκτονική στην Ινδία).
5. Περιτειχισμένο συγκρότημα μέσα στον οποίο μια σειρά από περίπτερα βρίσκονται μέσα σε περίκλειστους διαμορφωμένους κήπους (Κίνα).

Αραβική χερσόνησος, Βόρεια Αφρική, Ισπανία

Υπόστυλη αίθουσα και ανοιχτή αυλή

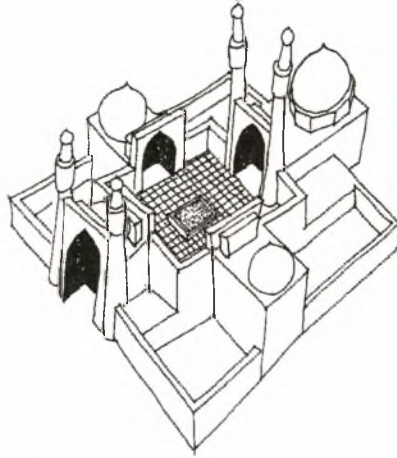

Υποσαχάρια Βόρεια Αφρική

Υπόστυλη αίθουσα με χρήση λάσπης-πλίνθων και πασσάλων

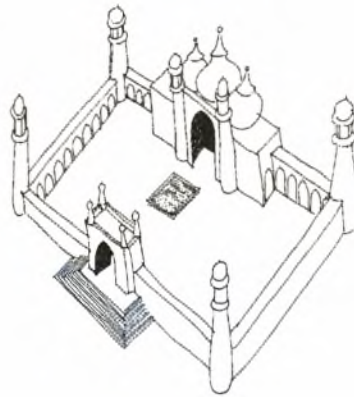

Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα
Οι ιεροί χώροι στο Ισλάμ

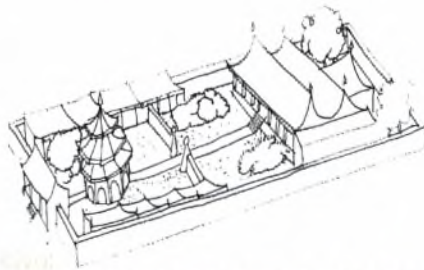
Ινδία και Χονγκονγκ/Άσια

Ανάπτυξη σε δύο άξονες με 4 θολωτές αίθουσες

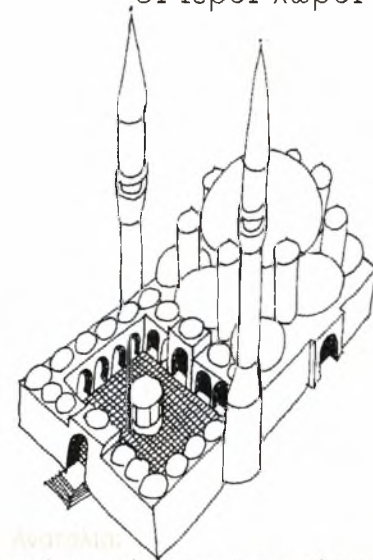
Ινδική Χερσονήσος

Τριηλοί τρούλοι και εκτεταμένη αυλή

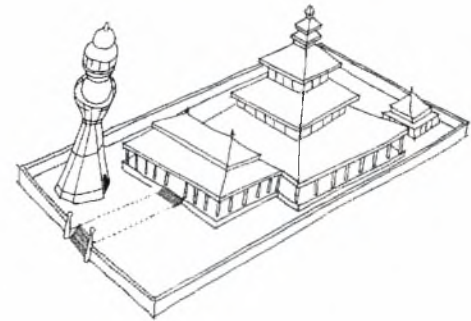
Κατάρ

Περιτειχισμένος κήπος με ανεξάρτητα περίπτερα και κήπους.

Ανατολία

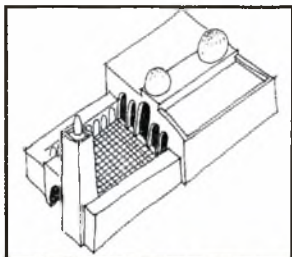
Χρήση κυρίαρχου κεντρικού τρούλου

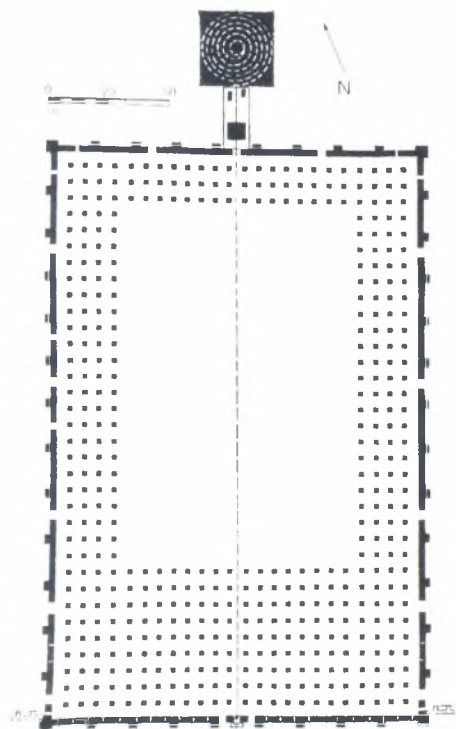
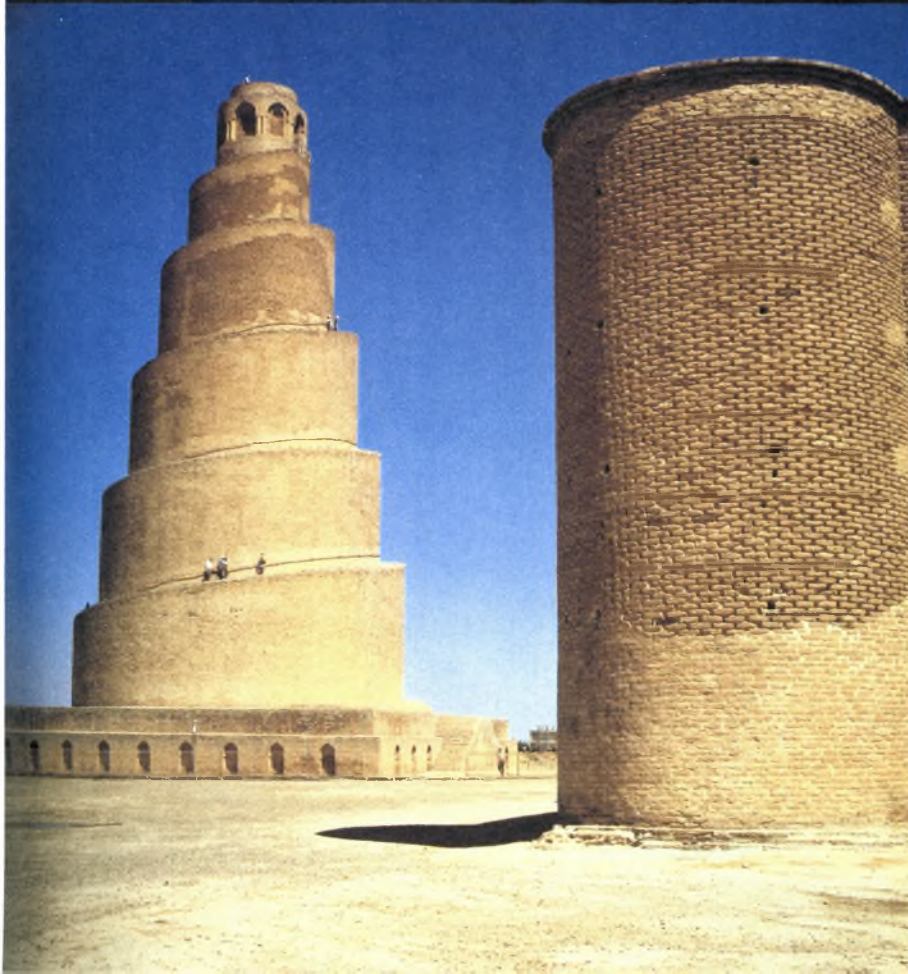
Νοτιοανατολική Αφρική

Κεντρική πυραμιδοειδής επιστέγαση

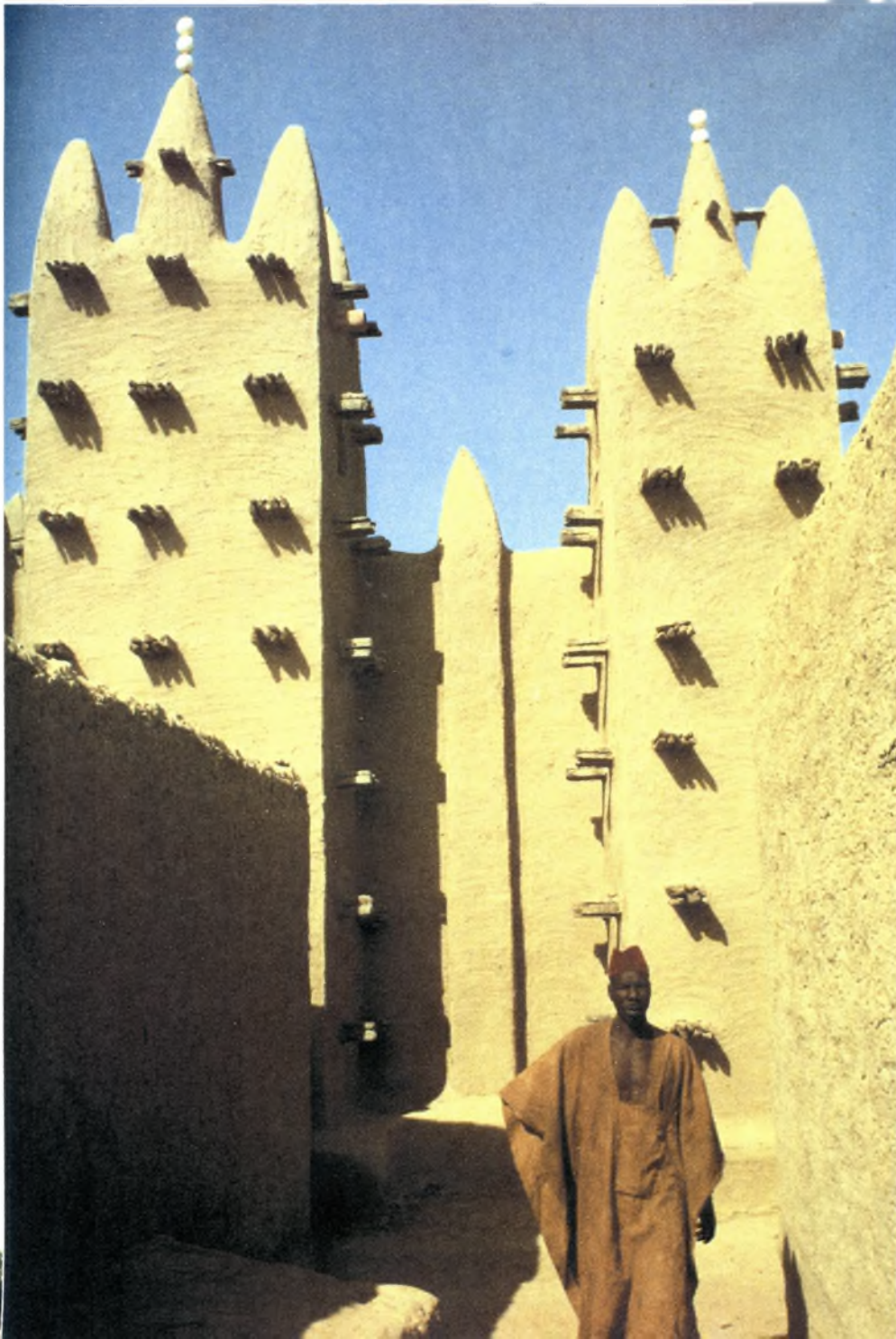
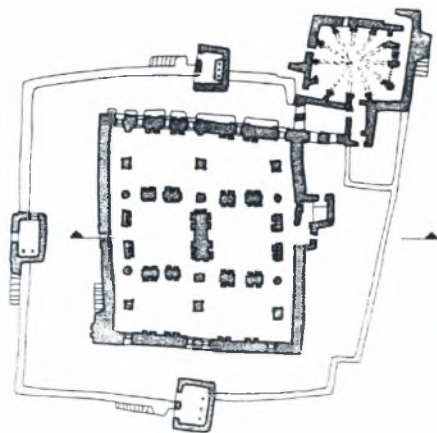

Αραβική χερσόνησος,
Βόρεια Αφρική, Ισπανία

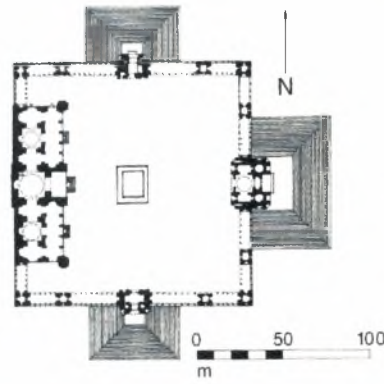

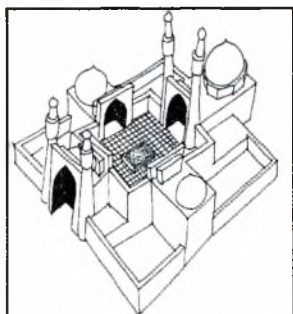
Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα
Οι ιεροί χώροι στο Ισλάμ

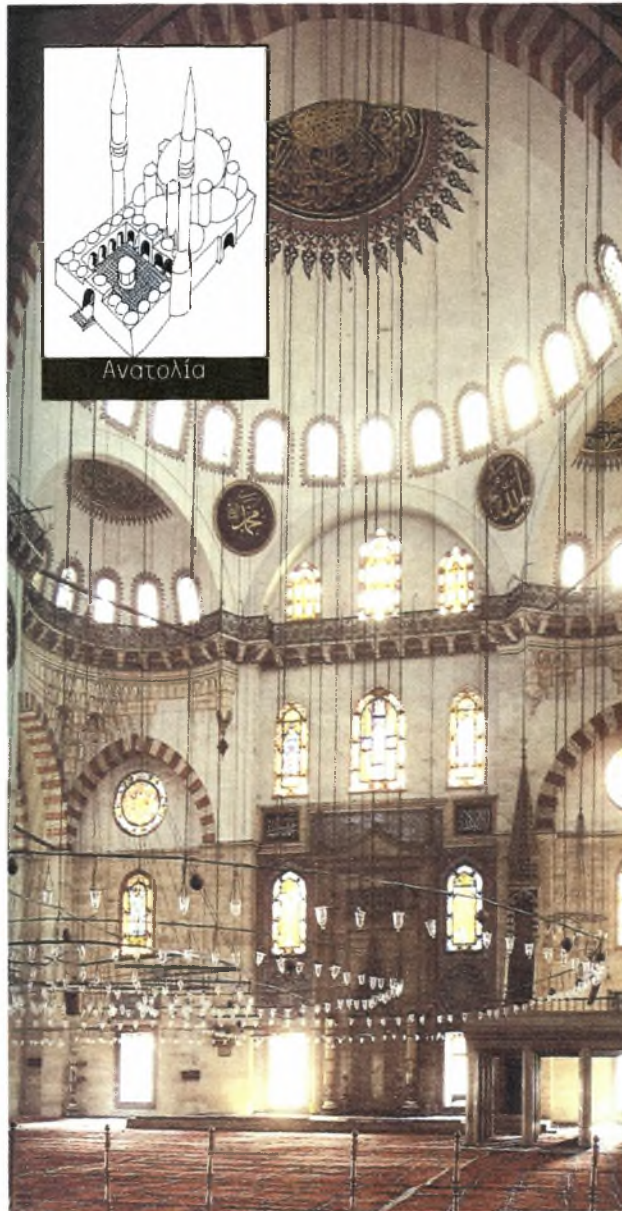
Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα
Οι ιεροί χώροι στο Ισλάμ

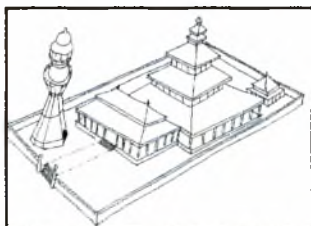

Ιράν & Κεντρική Ασία

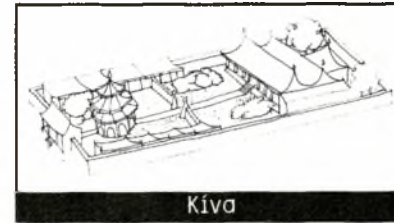

Νοτιοανατολική Ασία

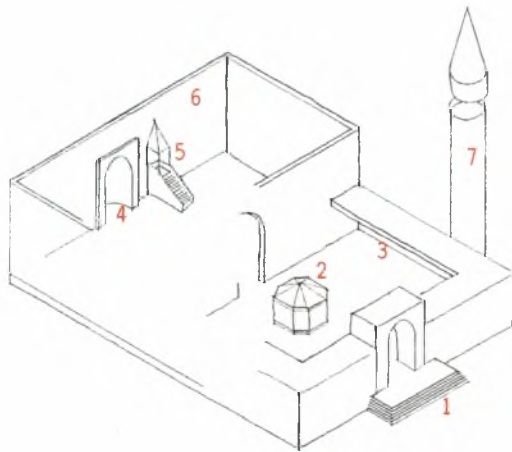
Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα
Οι ιεροί χώροι στο Ισλάμ

ο τοίχος quibla με το mihrab και το mimbar

Οι ιεροί χώροι στο Ισλάμ

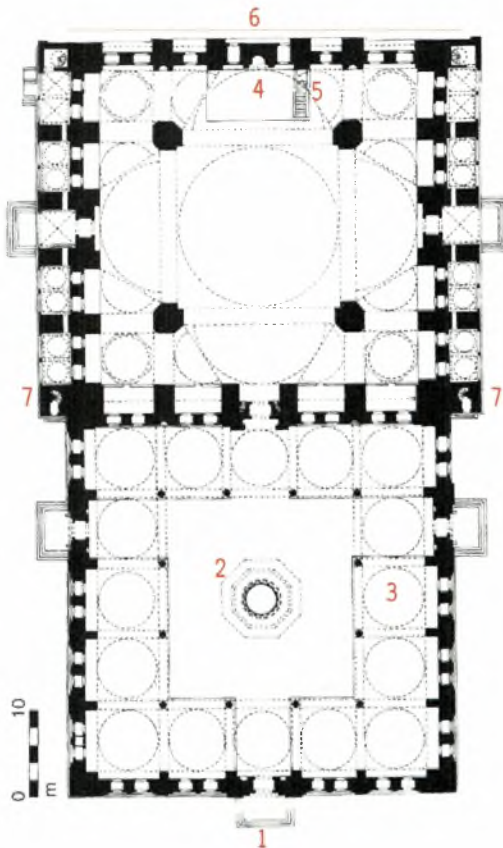

2.2 ΤΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΤΖΑΜΙΟΥ

Τη χαρακτηριστικότερη δομή τζαμιού αποτελεί ένας κατά κανόνα λιγότερο ή περισσότερο ενιαίος χώρος που διακρίνεται στο κλειστό και στο ανοιχτό τμήμα. Πολλές φορές το κλειστό όρα περισσότερο ως μια εκτεταμένη στοά του ανοιχτού, ενώ σε άλλες έχει περισσότερο την μορφή μιας περίστυλης αυλής.

Ο κλειστός χώρος δεν παρουσιάζει διάκριση από περιοχή σε περιοχή αλλά αποτελεί στο σύνολό του μια ενιαία επιφάνεια, κατά κανόνα καλυμμένη με ένα χαλί. Δεν υπάρχει ιερό, όπως στις εκκλησιές, ούτε κάποιος καθιερωμένος χώρος. Το μόνο ιερό στοιχείο είναι η κατεύθυνση και για αυτό υπάρχει ιδιαίτερη μέριμνα για τη σήμανσή της. Το χαλί φέρει συνήθως γεωμετρικά σχήματα προσανατολισμένα στη Μέκκα.

Ο χώρος χρησιμοποιείται εξολοκλήρου για την προσευχή των πιστών, οι οποίοι διακρίνονται σε άντρες και γυναίκες. Σε μεγάλα τζαμιά εντοπίζονται υπερυψωμένοι εξώστες ως γυναικωνίτες, ενώ στα περισσότερα ορίζεται ένας ειδικός χώρος στο πίσω μέρος ή σε κάποια γωνία, ο οποίος συχνά διαχωρίζεται από τον κυρίως χώρο με κάποια χαμηλή κατασκευή, (πχ παπουτσοθήκη, κάγκελο), λιγότερο ή περισσότερο εμφανή.

Πρόκειται για τον τοίχο του τζαμιού που βρίσκεται πιο

- 1. Κεντρική πύλη
- 2. Κρήνη
- 3. Περισύλλιο
- 4. Mihrab

- 5. Mimbar
- 6. Τοίχος Quibla
- 7. Μιναρές

(πάνω): Mimbar στο τζαμί Ortakoy στην Κωνσταντινούπολη
(απέναντι): Διαφορετικοί τύποι κρηνών

Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα

Οι ιεροί χώροι στο Ισλάμ

κοντά στη Μέκκα, δίνοντας ταυτόχρονα και το στίγμα του προσανατολισμού. Quibla είναι η ιερή αυτή κατεύθυνση. Στα καινούρια τζαμιά των ισλαμικών χωρών ειδική υπηρεσία ορίζει τις μοίρες που πρέπει να έχει ο τοίχος αυτός ώστε να είναι απόλυτα παράλληλος με την Μέκκα. Η κατεύθυνση είναι τόσο ιερή ώστε χρήσεις όπως WC απαγορεύεται να τοποθετούνται παράλληλα με τη Μέκκα.

Στον τοίχο αυτόν προς τον οποίο στρέφονται οι πιστοί βρίσκονται συνήθως 2 κατασκευές: Το Mihrab και το Mimbar. Το Mihrab είναι μια εσοχή στο κέντρο του τοίχου που υποδηλώνει την κατεύθυνση της Μέκκας. Αποτελεί το πιο διακοσμημένο σημείο του ναού. Η εσοχή αυτή συμβολίζει μια πόρτα πέρασμα προς τη Μέκκα, το δρόμο προς τον θεό.

Δεξιά του βρίσκεται το Mimbar, ο άμβωνας. Ο Ιμάμης που κηρύττει από το σημείο αυτό μόνο κατά την προσευχή της Παρασκευής, οφείλει να κάθεται στο δεύτερο ψηλότερο σκαλί, προς ένδειξη σεβασμού προς στον Μωάμεθ, η θέση του οποίου είναι στη κορυφή.

Πύλη

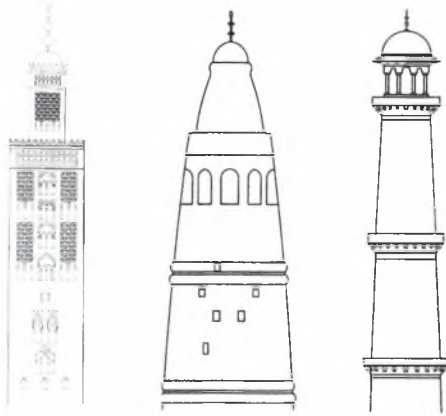
Εξίσου σημαντικό αρχιτεκτονικό στοιχείο των τζαμιών αποτελεί η κεντρική πύλη τόσο της αυλής όσο και του ιδίου του τζαμιού, η οποία είναι έντονα διακοσμημένη, παρουσιάζοντας χαρακτηριστικά κοινά με αυτά του Mihrab, ακριβώς επειδή σηματοδοτεί την κατεύθυνση της Μέκκας.

Κρήνη

Ένα από τα βασικότερα σημεία που αφορούν τη διαδικασία προσευχής είναι η πλύση, για την οποία θα μιλήσουμε στη συνέχεια. Για την πλύση αυτή προβλέπεται παροχή νερού σε δυο τύπους: κρήνες και βρύσες. Στα μεγάλα τζαμιά (οθωμανικά και Βορειοαφρικάνικα κυρίως) το κέντρο της

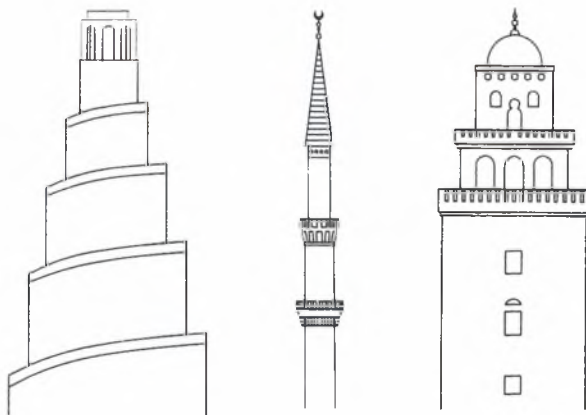
αυλής ορίζεται συχνά από μια κρήνη γύρω από την οποία πλένονται οι πιστοί. Πολλές φορές υπάρχει κτίσμα που στεγάζει την κρήνη (Ibn Tulun) . Σε πιο μικρά τζαμιά η κρήνη αντικαθίσταται από βρύσες σε γραμμική διάταξη σε κάποια πλευρά της αυλής έξω από το τέμενος. Ωστόσο υπάρχουν και παραδείγματα που κρήνη με σιντριβάνι εντοπίζεται εντός του κλειστού χώρου προσευχής (Ulu Camii, Προύσα).

ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ

Πρόκειται ίσως για τη χαρακτηριστικότερη σήμανση ενός τζαμιού και χρησιμεύει για την κλήση του πιστού σε προσευχή από τον Ιμάμη. Παλαιότερα ο ίδιος ο ιμάμης καλούσε τους πιστούς από τον μιναρέ, ενώ σήμερα έχει αντικατασταθεί από μεγάφωνα. Οι πρώτοι μιναρέδες, που εμφανιστήκαν αρκετά αργότερα από τα πρώτα τζαμιά, χρησίμευαν καθαρά ως παρατηρητήρια στα οποία υπήρχε φωτισμός με δάδες. Άλλωστε το όνομά του προέρχεται από το αραβικό *manara*, που σημαίνει φάρος. Το κάλεσμα αυτό, το οποίο ονομάζεται Εζάν, καθιερώθηκε από έναν πιστό ο οποίος ανέβηκε στη στέγη του σπιτιού του Μωάμεθ και το απήγγειλε για να καλέσει τους πιστούς σε προσευχή. Ο μιναρές ωστόσο, πέρα από την έννοια του Εζάν, αποτελεί και οπτική σήμανση του τζαμιού. Ο μιναρές ήσυχια περιγράφεται ως η "πύλη από τον ουρανό στη γη, αλλά και ως το αραβικό γράμμα Alif το οποίο είναι μια κατακόρυφη ίσια γραμμή. (wikipedia) Επιπρόσθετα, όπως και στα τζαμιά, δεν υπάρχει κάποια προδιαγραφμένη από τη θρησκεία μορφή που πρέπει να ακολουθούν, για αυτό και υπάρχει μεγάλη ποικιλία μιναρέδων.

ΔΙΑΚΟΙΝΩΣΗ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ

Στο Ισλάμ απαγορεύεται ρητά η χρήση και αναπαράσταση

ا

εικ. 1

د

εικ. 2

م

εικ. 3

ب

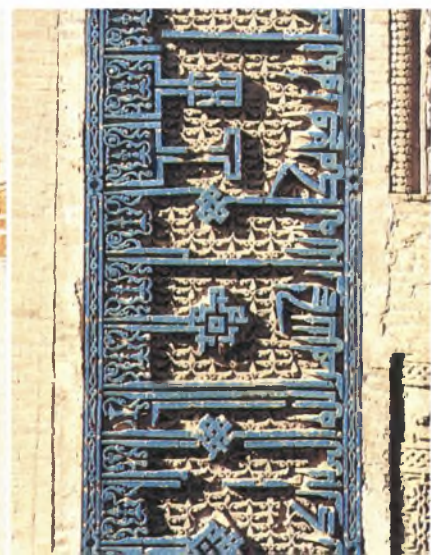
εικ. 4

«Το πρώτο γράμμα του Αραβικού αλφαβήτου είναι το alif, με βάση το οποίο κατασκευάζονται τα υπόλοιπα. Παρόμοιο με τον αριθμό 1, είναι σύμβολο της μοναδικότητας και της θείας ουσίας. Ως εκ της θέσης του ως αρχετύπου στο αλφάβητο, συμβολίζει τον Αδάμ.

Τα τρία γράμματα που σχηματίζουν το όνομα Αδάμ alif, dal και mim (εικ 1,2,3) δείχνουν τις πιο σημαντικές θέσεις που παίρνει αυτός που προσεύχεται: την όρθια, τη γονατιστή και την πρηνή.

Το δεύτερο γράμμα του αλφαβήτου είναι το ba (εικ) . Είναι το πρώτο της Basmala της επίκλησης «στο όνομα του ελεήμονος και ευσηλαχνικού θεού». Η διακριτική κουκκίδα έχει ιδιαίτερη σημασία, καθόσον το κοράνι περιέχει όλα τα βιβλία της αποκάλυψης, η πρώτη σούρα περιέχει όλο το Κοράνιο, η Basmala περιέχει όλη την πρώτη σούρα και όλο το νόημα της Basmala βρίσκεται στο διακριτικό σημείο το οποίο καθορίζει την αξία του γράμματος. Η ερμηνεία είναι προσβάσιμη μόνο στους υύστες: η λέξη είναι το παν.»

1. Μεγάλοι Πολιτισμοί(σειρά), τευχος 4-Ισλαμ. Electa- Ημερησία 2007, σελ. 12

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ανθρωπίνων μορφών τόσο στη καθημερινότητα(τέχνη, φωτογραφία κλπ) όσο και στη διακόσμηση. Αυτό εντείνεται όταν τα πρόσωπα αυτά είναι ιερά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι στις εικονογραφήσεις της ζώνης του Μωάμεθ, το πρόσωπο του παρουσιάζεται πάντα καλυμμένο με ένα πανί. Αντίθετα για τη διακόσμηση των ιερών χωρών στο Ισλάμ χρησιμοποιήθηκε ιδιαίτερα η καλλιγραφία και η γεωμετρία.

Η γραφή κατέχει ρόλο ιδιαίτερα σημαντικό στο Ισλάμ γιατί αποτελεί τον τρόπο μετάδοσης και χρήσης του θείου λόγου. Η καλλιγραφία είναι η ορατή έκφραση της ανώτατης, της τέχνης του πνευματικού κόσμου. « Στο Ισλάμ η γραφή έχει ρόλο ισοδύναμο με τη ζωγραφική στη Δύση. Ορατή μορφή του θεϊκού λόγου, η καλλιγραφία είναι απαράμιλλη τέχνη, η μόνη στην οποία οι άνθρωποι επιτρέπεται να επιδίδονται». Ακόμη και ένα κτίριο δικαιολογεί την ύπαρξή του με τις λέξεις που καταγράφονται στις επιφάνειες του.»¹

Η καλλιγραφία ακροβατεί ανάμεσα στο ιερό κείμενο και το διακοσμητικό στοιχείο. Τα γράμματα μπλεγμένα μεταξύ τους σε βαθμό που πολλές φορές η ανάγνωση τους είναι αδύνατη, φτάνουν στο σημείο ακόμη και να σχηματίζουν μορφές ζώων, φυτών κλπ. Σε καμιά άλλη θρησκεία ο γραπτός λόγος και η τέχνη δεν βρέθηκαν τόσο κοντά. Το γράμμα το σύμβολο και ο διάκοσμος ταυτίζονται και αλληλεπιδρούν.

1. Μεγάλοι Πολιτισμοί(σειρά), τευχος 4-Ισλαμ. Electa- Ημερησία 2007, σελ. 12

Γεωμετρικά μοτίβα σε διακοσμητικά
πλακίδια

(Απέναντι): Το κείμενο μετατρέπεται σε μορφή

ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ

Η γεωμετρία βασίζεται στην παραδοχή ότι το γεννεσιουργό σημείο μιας μορφής δεν είναι απαραίτητο να είναι ορατό. Ακριβώς όπως ο Θεός. Τόσο χωρικά όσο και ιδεατά, το σημείο (θεός) αντιπροσωπεύει το κέντρο (την ενότητα) που περιέχει όλες τις άλλες μορφές (πολλαπλότητα) και δεν είναι μετρήσιμο (γνωστό)². Η γεωμετρία και τα γεωμετρικά σύμβολα που εφαρμοστήκαν κατά κόρον στην ισλαμική αρχιτεκτονική δεν αποτελούν απλά διακοσμητικά μοτίβα. Συμβολίζουν την πολλαπλότητα και την τελειότητα του Θείου.

ΤΟ ΤΖΑΜΙ

Το τζαμί, όπως προαναφέρθηκε είναι ο χώρος προσευχής των μουσουλμάνων. Μια πολύ μεγάλη διαφορά που παρουσιάζουν τα τζαμιά από τις εκκλησιές και τις συναγωγές είναι ότι σε αυτά δεν τελούνται μυστήρια, αλλά μόνο προσευχή. Η επίσημη προσευχή τελείται την Παρασκευή.

Παράλληλα με τα τζαμιά αναπτυχθήκαν και τα Μεστζιτ (masjid), μια άλλη λέξη που χρησιμοποιείται για το τζαμί. Ωστόσο στην οθωμανική αυτοκρατορία, η λέξη μεστζίτ χρησιμοποιήθηκε για μια δεύτερη λιγότερο επίσημη κατηγορία τζαμιών στα οποία ο πιστός μπορούσε να προσευχηθεί όλες τις άλλες μέρες πλην της επίσημης προσευχής της Παρασκευής. Για αυτό τα μεστζίτ χαρακτηρίζονταν από την μη ύπαρξη άμβωνα ή μιναρέ.

2. Μεγάλοι Πολιτισμοί(σειρά), τευχος 4-Ισλαμ. Electa- Ημερίδα 2007, σελ. 10

Το χαλί διαμορφώνει την κατεύθυνση σε αίθουσα που χρησιμοποιείται για προσευχή

Ξεκούραση σε τζαμί στην Jakarta, καθώς οι πιστοί αναμένουν την λήξη της νηστείας του Ραμαζανιού

2.3 ΤΟ ΧΑΛΙ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗΣ ΧΩΡΟΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

Ιδιαίτερα σημαντική είναι τόσο η συμβολική όσο και η πρακτική αξία του χαλιού στην προσευχή, και με τις δυο μορφές που αυτό εμφανίζεται στο Ισλάμ: έδαφος τεμένους και προσωπικός χώρος προσευχής.

Το χαλί-έδαφος στα τζαμιά, πέραν από το πρακτικό κομμάτι της άνετης στάσεως των πιστών οι οποίοι προσεύχονται στο έδαφος, εμφανίζει και ένα άλλο χαρακτηριστικό: αυτό του προσανατολισμού και της οργάνωσης της προσευχής. Είναι το χαλί αυτό που δίνει την δυνατότητα στη μάζα των πιστών να κρατούν απόλυτα προσανατολισμένη και ευθυγραμμισμένη διάταξη κατά την προσευχή. Άλλοτε διαμορφώνεται ως ένας απλός γεωμετρικός κάναβος και άλλοτε εμφανίζεται ως μια παράθεση από ατομικά χαλιά προσευχής. Η απόλυτη παράταξη των πιστών, τόσο μεταξύ τους όσο σε σχέση με τον τοίχο Quibla είναι από τις βασικότερες διαδικαστικές αρχές στην προσευχή στο Ισλάμ. Ακόμη και στα παραδείγματα προσευχής σε δημόσιο χώρο, οι πιστοί σχηματίζουν απόλυτες ευθείες μεταξύ τους. Μεγάλο ενδιαφέρον έχει η αντιμετώπιση χώρων που μετατρέπονται σε προσωρινά τζαμιά από τους πιστούς, όπου, λόγω έλλειψης του προσανατολισμού του κτιρίου, το διαμορφωμένο χαλί ορίζει την κατεύθυνση της προσευχής. (βλέπε φωτο)

Η ιστορική προέλευση του χαλιού πρέπει να πηγάζει για άλλη μια φορά από την νομαδική ζωή των πρώτων μουσουλμάνων καθώς τα χαλιά ήταν ενσωματωμένα στην καθημερινή τους ζωή, ορίζοντας το εφήμερο δάπεδο των χώρων διαμονής τους. Τα τζαμιά στρωθήκαν με χαλιά γιατί δεν ήταν αποκλειστικά χώροι προσευχής αλλά φιλοξενούσαν και φιλοξενούν τον κάθε πιστό ο οποίος θέλει

Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα

Οι ιεροί χώροι στο Ισλάμ

να διαβάσει, να ξεκουραστεί και να συζητήσει. Ο χώρος του τζαμιού, τις ώρες ανάμεσα στις προσευχές μοιάζει περισσότερο με μια πλατεία ή ένα πάρκο με πιστούς σε ομάδες ή μόνους να ξεκουράζονται ή να συνομιλούν.

Το ατομικό χαλί είναι ίσως το ισχυρότερο εξάρτημα προσευχής στο Ισλάμ, γιατί ενσαρκώνει μια φορητή μικρογραφία ενός τζαμιού καλύπτοντας συγχρόνως 3 ανάγκες: διάκριση ιερού-ανίερου, προσανατολισμό, συμβολισμό. Αποτελεί δε την μετεξέλιξη της διαδικασίας χάραξης ενός τετραγώνου στην άμμο. Τυλιγμένο σε ρολό, μπορεί να μεταφέρεται και να χρησιμοποιείται ανά πάσα στιγμή. Έχει αναλογίες περίπου 1:2, (συνήθως 0,60x1,20 μ) διάσταση δηλαδή ικανή να χωρά τον πιστό στη στάση προσευχής. Με τη φορά που ξετυλίγεται ορίζει την κατεύθυνση προσευχής και διαμορφώνει στιγμιαία έναν χώρο ιερό, το ελάχιστο ιερό. Τέλος, παρ' όλο που οποιοδήποτε χαλάκι θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί, η συντριπτική πλειοψηφία των πιστών διαθέτει ένα αυστηρά προσωπικό χαλί για τη συγκεκριμένη χρήση, το οποίο συχνά περνά και από πατέρα σε γιό. Τα περισσότερα χαλιά προσευχής έχουν αναπαραστάσεις της Kaaba ή άλλων ιερών θεμάτων.

2.4 ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

Οι πιστοί μουσουλμάνοι είναι υποχρεωμένοι να προσεύχονται 5 φορές την ημέρα. Όταν δεν είναι δυνατή η προσέλευσή τους σε ένα τζαμί, μπορούν να προσευχηθούν επί τόπου, όπου κι αν βρίσκονται. Είναι χαρακτηριστικό το φαινόμενο σε δημόσιους χώρους όπως αεροδρόμια, αγορές αλλά και στον δρόμο, λιγότεροι ή περισσότεροι πιστοί να στρώνουν τα χαλιά προσευχής και να προσεύχονται για λίγα λεπτά.

1-3. Το χαλί ορίζει την κατεύθυνση και οργανώνει τους πιστούς (3 τζαμιά στην Κωνσταντινούπολη)

Η προσευχή γίνεται μετά το κάλεσμα του Ιμάμη, το Εζάν. Η επισημότερη προσευχή όλων είναι της Παρασκευής.

Βασική προϋπόθεση για την προσευχή, τόσο στον ιδιωτικό χώρο όσο και στο τζαμί, είναι η πλύση. Δεν πρόκειται απλά για καθαρισμό του σώματος, αλλά για μια ιερή τελετουργία που επιβάλλει συγκεκριμένη σειρά των σημείων του σώματος που οφείλει να καθαρίσει ο πιστός αλλά και αριθμό επαναλήψεων : παλάμες, στόμα, μύτη, πρόσωπο, χερίά ως τους αγκώνες, μαλλιά, αυτιά, σβέρκος, και τέλος πόδια. Οι επαναλήψεις είναι ανάλογα με το σημείο τρεις ή μια. Η πλύση είναι καθαρά συμβολική και δεν είναι τυχαίο ότι αν κάποιος πιστός (όπως οι νομάδες της ερήμου) δεν είχε νερό μπορούσε να κάνει συμβολικά τη διαδικασία αυτή με άμμο. Η πλήρης σωματική κάθαρση είναι επιτακτική τουλάχιστον για την προσευχή της Παρασκευής. Η πλύση είναι απαραίτητη προϋπόθεση για να προσευχηθεί ο πιστός μετά από σεξουαλική επαφή ή αν έχει εκφραστεί απρεπώς. Δεν είναι τυχαία η άνθηση που γνωρίζαν άλλωστε τα λουτρά στον ισλαμικό κόσμο.

Η προσέλευση στο εσωτερικό του τζαμιού είναι ταυτισμένη με την αφαίρεση και αποθήκευση των παπουτσιών. Δεν είναι μόνο το θέμα της καθαριότητας αλλά η υψηλή συμβολική σημασία που έχει, για τις περισσότερες πλην του χριστιανισμού θρησκείες, της απευθείας επαφής του πιστού με τη γη.

Πριν την προσευχή οι πιστοί μπορούν να είναι διάσπαρτοι μέσα στο τζαμί, καθισμένοι στο χαλί ή όρθιοι να συνομιλούν ή να αναπαυονται. Την ώρα όμως της προσευχής είναι υποχρεωμένοι να σχηματίσουν ένα ενιαίο σώμα χωρίς κενά. Συγκεντρώνονται όλοι μαζί μπροστά, σχηματίζοντας με μεγάλη ακρίβεια σειρές απολύτως παράλληλες με τον

Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα

Οι ιεροί χώροι στο Ισλάμ

τοίχο Quibla και εκτελούν τη διαδικασία της προσευχής. Είναι ιδιαίτερης σημασίας, όπως είναι λογικό, η ύπαρξη ενός καννάβου στο χαλί του πατώματος, για να μπορέσουν να οριστούν με ακρίβεια η σειρές των πιστών.

1. Το κτίριο Ιοσ σήμερα
2. Το τζαμί αξονομετρικό
3. Το αβρβουργήμα πάνω στο οποίο βασίζεται

Σχετικά με την
διαδικασία
προσευχής

2

Αθήνη και Edward
αντιμετωπίζο
πτεύουσας, ει
στά του 201

3

Αθηναίοι μουσουλμάνοι

*** Κινέζοι, Ινδοί, Πακιστανοί, Αιγύπτιοι έχουν φτιάξει τις δικές τους μικρές κοινωνίες στα στενά σοκάκια της πρωτεύουσας**

Η μικρή Σανγκάη της... Αθήνας

Γεύση από «Μεγάλο Μήλο» γύρω από την πλατεία Ομονοίας

Τον τελευταίο καιρό η Αθήνα έχει γίνει μια πολυπολιτισμική μεγαλούπολη, ένα μεγάλο χωνευτήρι μέσα στο οποίο διαφορετικές φυλές, εθνικότητες, κουλτούρες και ταυτότητες συναντώνται, συνυπάρχουν και ενάντια σε πολλές αντιξοότητες καταφέρνουν τελικά να συμβιώνουν. Υπάρχουν γωνιές στην Αθήνα που σου δίνουν την εντύπωση ότι βρίσκεσαι ξαφνικά σε κάποια πόλη της Ινδίας, του Πακιστάν ή του Μπανγκλαντές. Τα κόκκινα φαναράκια έξω από τις κινεζικές αγορές του κέντρου, που τον τελευταίο καιρό ξεφυτρώνουν παντού σαν μανιτάρια, θυμίζουν κάτι από την εξωτική για μας Σανγκάη. Μέσα στην καρδιά της πόλης χτυπούν ταυτόχρονα τα όνειρα και τα βάσανα ανθρώπων από διάφορες γωνιές της Γης που βρέθηκαν εδώ φέρνοντας μαζί τους διαφορετικά έθιμα, συνήθειες, θρησκευτικές πεποιθήσεις και παραδόσεις. Στους δρόμους και στα σπίτια της Αθήνας όλα αυτά μπερδεύονται με την ελληνική πραγματικότητα, άλλοτε γλυκά, άλλοτε όχι και τόσο, αλλάζοντας το πρόσωπο της πόλης.

Απόψεις από την εμπορική δραστηριοποίηση των μεταναστών στο κέντρο της Αθήνας.
(Αρθρο:Ρεπορτάζ, «Η μικρή Σανγκάη της... Αθήνας- Γεύση από «Μεγάλο

Ετεροτοπίες: 4 προσεγγίσεις για ένα τζαμί στην Αθήνα Αθηναίοι μουσουλμάνοι

3.1 ΤΟ ΙΣΛΑΜΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΚΑΙ Η ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΟΥ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια στροφή του τύπου προς την ολοένα και αυξανόμενη μουσουλμανική κοινότητα της Αθήνας, η οποία κατά κανόνα αποτελείται από μετανάστες χωρών της Ασίας, της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής. Λόγος γίνεται επίσης για την έλλειψη επισήμων χώρων προσευχής για αυτές τις ομάδες, αλλά και για το ότι το Ισλάμ «μολύνει» μια κατά τα άλλα χριστιανική, με καταβολές από κλασσική αρχαιότητα, πόλη.

Ωστόσο η σχέση της Αθήνας με το Ισλάμ ξεκινά αρκετά πιο παλιά, με την εμφάνιση των πρώτων Τούρκων στη μικρή πόλη της Φραγκοκρατίας. Μετά την οριστική κατάληψη της πόλης το 1458, χτίζονται σταδιακά τεμένη, ενώ μετατρέπεται ο Παρθενώνας και άλλες εκκλησίες σε τζαμιά. Η Αθήνα των τρεις αιώνων που ακολούθησαν αναπτύχθηκε ραγδαία βασιζόμενη στην εύνοια της Πύλης, η οποία πήγαινε από τον σεβασμό και το δέος που έτρεφε ο Σουλτάνος για την Κλασσική αρχαιότητα και την Αθήνα του Χρυσού Αιώνα. Η ανάπτυξη αυτή ευνόησε την εισροή νέων πληθυσμών, τόσο χριστιανών όσο και μουσουλμάνων και την παράλληλη αύξηση όλων των χώρων λατρείας: τζαμιών, τεκέδων¹ και εκκλησιών ορθόδοξων και καθολικών.

Η εικόνα της Αθήνας των οθωμανικών χρόνων, όπως μας τη δισσώζουν οι αμέτρητοι περιηγητές που την επισκέφτηκαν ειδικά μετά τα μέσα του 18ου αι., είναι η εικόνα μιας καθαρά οθωμανικής πόλης με τζαμιά που γειτνιάζουν άμεσα με τις εκκλησίες και τους τεκέδες και τα παζάρια να

1. Τεκέδες ήταν χώροι προσευχής των διαφόρων μοναστικών ταγμάτων του Ισλάμ.

Αθηναίοι μουσουλμάνοι

βρίσκονται ανάμεσα σε αρχαιότητες, δημιουργώντας μια άκρως ενδιαφέρουσα και ισορροπημένη τοπιογραφία.

Η απελευθέρωση και η μετάβαση στο νέο μοντέλο διοίκησης οδήγησε στην αναζήτηση του νέου, απελευθερωμένου από το μεσαιωνικό παρελθόν προσώπου της πρωτεύουσας Αθήνας. Αυτό σήμαινε ότι κτίρια όπως τζαμιά, τεκέδες και μεστζίτ (που ούτως ή άλλως ήταν πλέον άχρηστα), άλλα και βυζαντινές εκκλησιές μπορούσαν να κατεδαφισθούν μπροστά στο όραμα της καθολικής αποκάλυψης του διάσπαρτου από αρχαιότητες υπεδάφους και της ανάδειξής τους. Ωστόσο, ποσοστό από τα κτίρια αυτά σώθηκε, καθαρά και μόνο, ελλείψει χώρων στέγασης των υπηρεσιών του κράτους κατά τη βιαστική μεταφορά της πρωτεύουσας από το Ναύπλιο στην Αθήνα.

Δυο τζαμιά σώζονται σήμερα στην Αθήνα από τα 7 γνωστά τζαμιά που απαριθμούσε η πόλη επί τουρκοκρατίας, ενώ υπήρχε και ένας μεγάλος αριθμός από τεκέδες και μεστζίτ. Το ένα είναι το γνωστό και ως τζαμί Τζισταράκη, στη πλατεία Μοναστηρακίου, και το άλλο το Φετιχίε τζαμί, στη Ρωμαϊκή Αγορά. Το πρώτο λειτουργεί ως μουσείο ενώ το δεύτερο χρησιμοποιείται ως βοηθητικός χώρος της ανασκαφής που διενεργήθηκε στον περιβάλλοντα χώρο του.

Το ζήτημα ανέγερσης ενός νέου τεμένους έρχεται στο προσκήνιο για πρώτη φορά το 1939 με βασιλικό διάταγμα που αναφερόταν, μεταξύ αυτών, στην ανέγερση και λειτουργία τζαμιών (αναγκαστικοί νόμοι 1363/38 και 1672/39)². Ωστόσο ως τώρα η ύπαρξη τεμένους στην Αθήνα αφορούσε μόνο τους μουσουλμάνους επισκέπτες.

Το φετιχιε (πάνω) και το τζαμί του Τζίσταράκη(κάτω)

2. Θ.Τς., «70 Χρόνια αραβικών πιέσεων και ελληνικών υποσχέσεων», ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 29/03/2006 σελ.

Το ζήτημα επανήλθε κατά τη Δικτατορία οπότε και έγιναν κάποιες κινήσεις ώστε να επαναλειτουργήσει το Φετιχιέ τζαμί. Σε έγγραφο της 24ης Ιουλίου 1971, που υπέγραφε ο γενικός διευθυντής Θρησκευμάτων του υπουργείου Παιδείας Κωνσταντίνος Κούρκουλας, προς το υπουργείο Προεδρίας και τη Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Αναστήλωσης, αναφερόταν μεταξύ άλλων: «Περί λειτουργίας εν Αθήναις τεμένους προς εξυπηρέτησιν των θρησκευτικών αναγκών των διερχομένων μουσουλμάνων εκ των αραβικών κωρών, παρακαλούμεν όπως προβήτε εις τας δεούσας ενεργείας, ίνα τεθή εν κανονική λειτουργία το Φετιχιέ Τζαμί του σταυροπαζάρου, ευρισκόμενον παρά τω ωρολογίω του Κυρρήστου (Αέρηδες)...» αλλά δεν πραγματοποιήθηκε «διότι αφ' ενός το τέμενος τούτο περιλαμβάνεται εις τον αρχαιολογικόν χώρον της Ρωμαϊκής Αγοράς, αφ' ετέρου αντενδείκνυται οπωσδήποτε και δι' ετέρους λόγους η λειτουργία τεμένους κάτωθεν της Ακροπόλεως, εις χώρον δηλαδή έχοντα ιστορικών και μνημειακών χαρακτήρα».³

Την περίοδο που ακολουθεί (1974-1980) αυξάνεται ραγδαία ένα φαινόμενο το οποίο είχε ξεκινήσει ήδη από τη δεκαετία του 60: η εσωτερική μετανάστευση μουσουλμάνων της μειονότητας της Θράκης προς την Αθήνα. Ένα δεύτερο κύμα εσωτερικών μεταναστών εισρέει στα μέσα του 80 για να συμπληρώσει τη γνωστή ως σήμερα μουσουλμανική συνοικία στο Γκασοχώρι.

Το κύμα οικονομικών μεταναστών από χώρες όπως η Αίγυπτος, το Μαρόκο αλλά και από την Ινδία, το Πακιστάν και το Μπαγκλαντές όπως και ο αριθμός των πολιτικών προσφύγων από τη Μέση Ανατολή, αύξησε κατακόρυφα τον αριθμό των μουσουλμάνων κατοίκων της Αθηνάς, οι οποίοι σήμερα υπερβαίνουν τις 100.000 άτομα. Το θέμα ανέγερσης ενός νέου τεμένους, αλλά και της ίδρυσης ενός μουσουλμανικού νεκροταφείου, βρίσκεται εδώ και πολλά

Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα
Αθηναίοι μουσουλμάνοι

χρόνια στο προσκήνιο αποτελώντας μια πάγια ανάγκη. Κορυφώθηκε δε στην περίοδο πριν από τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004, καθώς έπρεπε να εξευρεθεί ένας κατάλληλος χώρος προσευχής για τους μουσουλμάνους αναμενόμενους επισκέπτες.

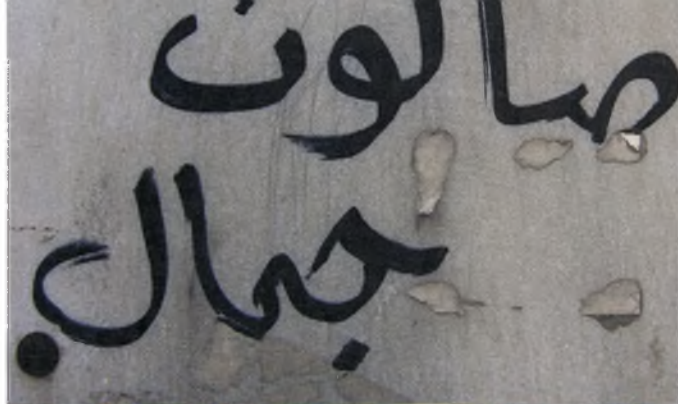
3.2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΗΜΕΡΙΝΟΥ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Οι ομάδες των μουσουλμάνων στην Αθήνα σήμερα είναι δυο. Οι γηγενείς εσωτερικοί μετανάστες από τη Θράκη και οι ξένοι μετανάστες στην πλειοψηφία τους προερχόμενοι από κράτη της Ασίας (Μπαγκλαντές, Πακιστάν).

Οι Έλληνες μουσουλμάνοι υπολογίζονται σε 11,000 στην Αθήνα και η κατοικία τους εντοπίζεται κυρίως γύρω από τον Κεραμεικό και το Γκαζοχώρι. Έχουν ένα χώρο λατρείας στη Δραπετσώνα αλλά προσεύχονται και σε σπίτια στον Κεραμεικό.

Οι βασικές ομάδες μουσουλμάνων μεταναστών που βρίσκονται στην Αθήνα προέρχονται από το Πακιστάν και το Μπαγκλαντές (35.000), το Ιράκ (20.000), τη Συρία (13.000), τη Βεγγάλη (12.000), την Αίγυπτο (9000), και δευτερευόντως από την Κένυα, το Μαρόκο, την Αλγερία, τη Τυνησία, τη Σιέρα Λεόνε, τη Σενεγάλη, το Σουδάν, το Αφγανιστάν και την Παλαιστίνη ενώ υπάρχουν και άλλοι Αφρικανοί και Κούρδοι. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι η μεγαλύτερη κοινότητα μουσουλμάνων στην Αθήνα, θεωρείται αυτή των Αλβανών.

3. Θ.Τάτσης, «Μουσουλμάνοι: Μη μας μείνει η χαρά»,
ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ - 26/07/2006

Μουσουλμάνοι στην Ελλάδα

Αποθήκες, υπόγειο και γκαράζ
χρησιμοποιούν οι κλωδές μουσαμπενο
της Αθήνας για την προσευχή τους

Αύγουστος 108.000
Η μηνιαία πληρωμή κινώσεων: 108.000 ευρώ
στην Ελλάδα δεν έχει καμία σχέση με την πραγματικότητα.

Παράδοση 2.500-2.000
Κατασκευή από 5

Καί ποσοστό 5.000
Χίλιες Αποδείξεις μαζί με
Άμυνες και Συζητήσεις

Είσοδος 13.000
 Χωρίς αντιπλοκή, με 11
 τους υπολογιστές
 Apple
 υπολογιστές

தமிழ்
உலகமாதிரி
என சித்திரம்
250 ரூபாய்

**ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ
ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΚΕΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ
11.000**

Χωροί λαιρέας
| Δραπέτωση
στηθα από
Κρητική

Ելքային 10.000
Դիմում 12

ΙΠΠΟΛΑΩΝΑ ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟ,
11Α, ΑΓΓΕΛΗΣ, ΠΑΤΗΣΙΑ ΟΔΟΣ

2008 2009 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022 2023 2024 2025 2026 2027 2028 2029 2030 2031 2032 2033 2034 2035 2036 2037 2038 2039 2040 2041 2042 2043 2044 2045 2046 2047 2048 2049 2050 2051 2052 2053 2054 2055 2056 2057 2058 2059 2060 2061 2062 2063 2064 2065 2066 2067 2068 2069 2070 2071 2072 2073 2074 2075 2076 2077 2078 2079 2080 2081 2082 2083 2084 2085 2086 2087 2088 2089 2090 2091 2092 2093 2094 2095 2096 2097 2098 2099 2100 2101 2102 2103 2104 2105 2106 2107 2108 2109 2110 2111 2112 2113 2114 2115 2116 2117 2118 2119 2120 2121 2122 2123 2124 2125 2126 2127 2128 2129 2130 2131 2132 2133 2134 2135 2136 2137 2138 2139 2140 2141 2142 2143 2144 2145 2146 2147 2148 2149 2150 2151 2152 2153 2154 2155 2156 2157 2158 2159 2160 2161 2162 2163 2164 2165 2166 2167 2168 2169 2170 2171 2172 2173 2174 2175 2176 2177 2178 2179 2180 2181 2182 2183 2184 2185 2186 2187 2188 2189 2190 2191 2192 2193 2194 2195 2196 2197 2198 2199 2200 2201 2202 2203 2204 2205 2206 2207 2208 2209 2210 2211 2212 2213 2214 2215 2216 2217 2218 2219 2220 2221 2222 2223 2224 2225 2226 2227 2228 2229 2230 2231 2232 2233 2234 2235 2236 2237 2238 2239 2240 2241 2242 2243 2244 2245 2246 2247 2248 2249 2250 2251 2252 2253 2254 2255 2256 2257 2258 2259 2260 2261 2262 2263 2264 2265 2266 2267 2268 2269 2270 2271 2272 2273 2274 2275 2276 2277 2278 2279 2280 2281 2282 2283 2284 2285 2286 2287 2288 2289 2290 2291 2292 2293 2294 2295 2296 2297 2298 2299 2300 2301 2302 2303 2304 2305 2306 2307 2308 2309 2310 2311 2312 2313 2314 2315 2316 2317 2318 2319 2320 2321 2322 2323 2324 2325 2326 2327 2328 2329 2330 2331 2332 2333 2334 2335 2336 2337 2338 2339 2340 2341 2342 2343 2344 2345 2346 2347 2348 2349 2350 2351 2352 2353 2354 2355 2356 2357 2358 2359 2360 2361 2362 2363 2364 2365 2366 2367 2368 2369 2370 2371 2372 2373 2374 2375 2376 2377 2378 2379 2380 2381 2382 2383 2384 2385 2386 2387 2388 2389 2390 2391 2392 2393 2394 2395 2396 2397 2398 2399 2400 2401 2402 2403 2404 2405 2406 2407 2408 2409 2410 2411 2412 2413 2414 2415 2416 2417 2418 2419 2420 2421 2422 2423 2424 2425 2426 2427 2428 2429 2430 2431 2432 2433 2434 2435 2436 2437 2438 2439 2440 2441 2442 2443 2444 2445 2446 2447 2448 2449 2450 2451 2452 2453 2454 2455 2456 2457 2458 2459 2460 2461 2462 2463 2464 2465 2466 2467 2468 2469 2470 2471 2472 2473 2474 2475 2476 2477 2478 2479 2480 2481 2482 2483 2484 2485 2486 2487 2488 2489 2490 2491 2492 2493 2494 2495 2496 2497 2498 2499 2500 2501 2502 2503 2504 2505 2506 2507 2508 2509 2510 2511 2512 2513 2514 2515 2516 2517 2518 2519 2520 2521 2522 2523 2524 2525 2526 2527 2528 2529 2530 2531 2532 2533 2534 2535 2536 2537 2538 2539 2540 2541 2542 2543 2544 2545 2546 2547 2548 2549 2550 2551 2552 2553 2554 2555 2556 2557 2558 2559 2560 2561 2562 2563 2564 2565 2566 2567 2568 2569 2570 2571 2572 2573 2574 2575 2576 2577 2578 2579 2580 2581 2582 2583 2584 2585 2586 2587 2588 2589 2590 2591 2592 2593 2594 2595 2596 2597 2598 2599 2600 2601 2602 2603 2604 2605 2606 2607 2608 2609 2610 2611 2612 2613 2614 2615 2616 2617 2618 2619 2620 2621 2622 2623 2624 2625 2626 2627 2628 2629 2630 2631 2632 2633 2634 2635 2636 2637 2638 2639 2640 2641 2642 2643 2644 2645 2646 2647 2648 2649 2650 2651 2652 2653 2654 2655 2656 2657 2658 2659 2660 2661 2662 2663 2664 2665 2666 2667 2668 2669 2670 2671 2672 2673 2674 2675 2676 2677 2678 2679 2680 2681 2682 2683 2684 2685 2686 2687 2688 2689 2690 2691 2692 2693 2694 2695 2696 2697 2698 2699 2700 2701 2702 2703 2704 2705 2706 2707 2708 2709 2710 2711 2712 2713 2714 2715 2716 2717 2718 2719 2720 2721 2722 2723 2724 2725 2726 2727 2728 2729 2730 2731 2732 2733 2734 2735 2736 2737 2738 2739 2740 2741 2742 2743 2744 2745 2746 2747 2748 2749 2750 2751 2752 2753 2754 2755 2756 2757 2758 2759 2760 2761 2762 2763 2764 2765 2766 2767 2768 2769 2770 2771 2772 2773 2774 2775 2776 2777 2778 2779 2780 2781 2782 2783 2784 2785 2786 2787 2788 2789 2790 2791 2792 2793 2794 2795 2796 2797 2798 2799 2800 2801 2802 2803 2804 2805 2806 2807 2808 2809 2810 2811 2812 2813 2814 2815 2816 2817 2818 2819 2820 2821 2822 2823 2824 2825 2

Μαροκίνοι 1.500
 Και οι λαφύρες 20 ήμεις με
 αβύσσους και ούλους

Αλγόριθμοι 1.

Εύχομαι με τους Μπαρμπαντις

Turnover on 700-1,000

Χαίρεις ἁγιοί, ὅμοιοι με τοὺς Μαρονηνοὺς

Figure 2

Περιοχή Αγίου 150-260

Χαίρετε αγαπημένε μου 1
[Ποιητική ν.]

ANNUAL \$9,000

Ιζομιό: 10 (Κωφελή, Περιστέρη, Απασή, 13) Εόρτη:

Σε κελιά 800

Χώροι λανθάνουσας: 1 | Πιστήρι

Ιουδαίοι 500

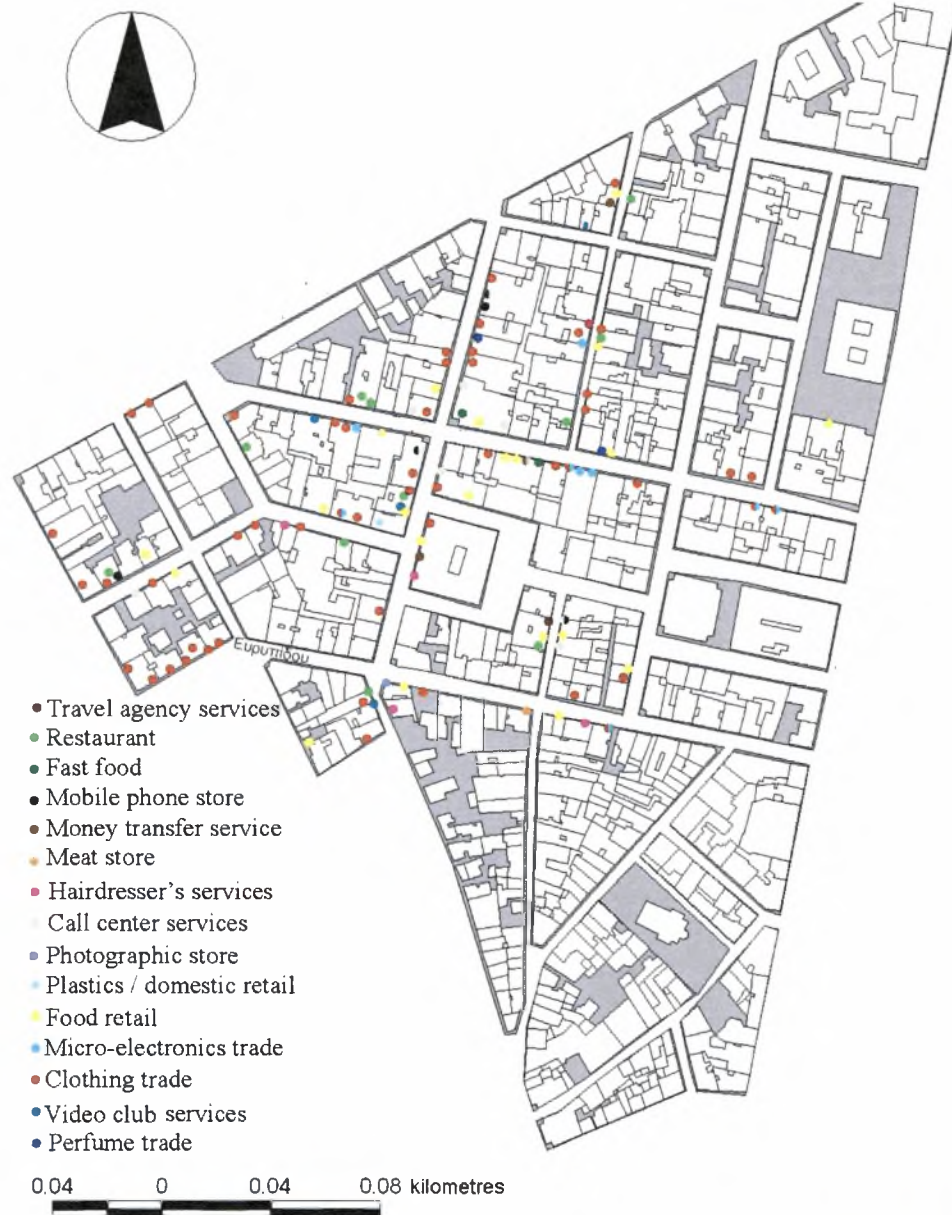
όλα τα 2 μολύβια με 1 μολύβι

Άλλοι Αφρικανοί 1.500
(Νιγηρία, Αίθιοπία, Ερυθραία)

[illegible]

Από το 1975, η κυβέρνηση

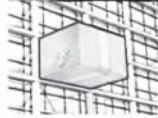
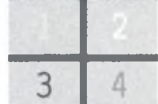
Αθηναίοι μουσουλμάνοι

Ιθνη και Edw
ντιμετωπίσο
ντεύουσας, ε
στά του, οο

4

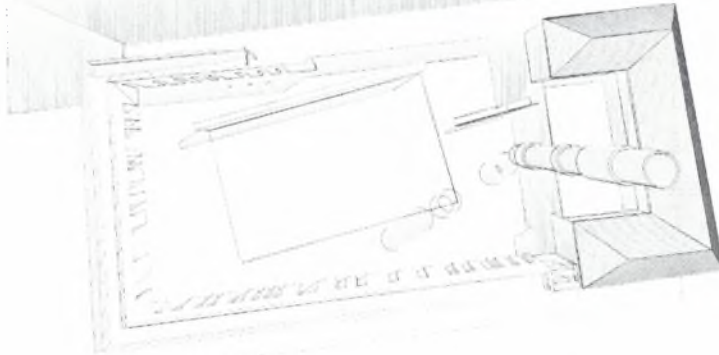

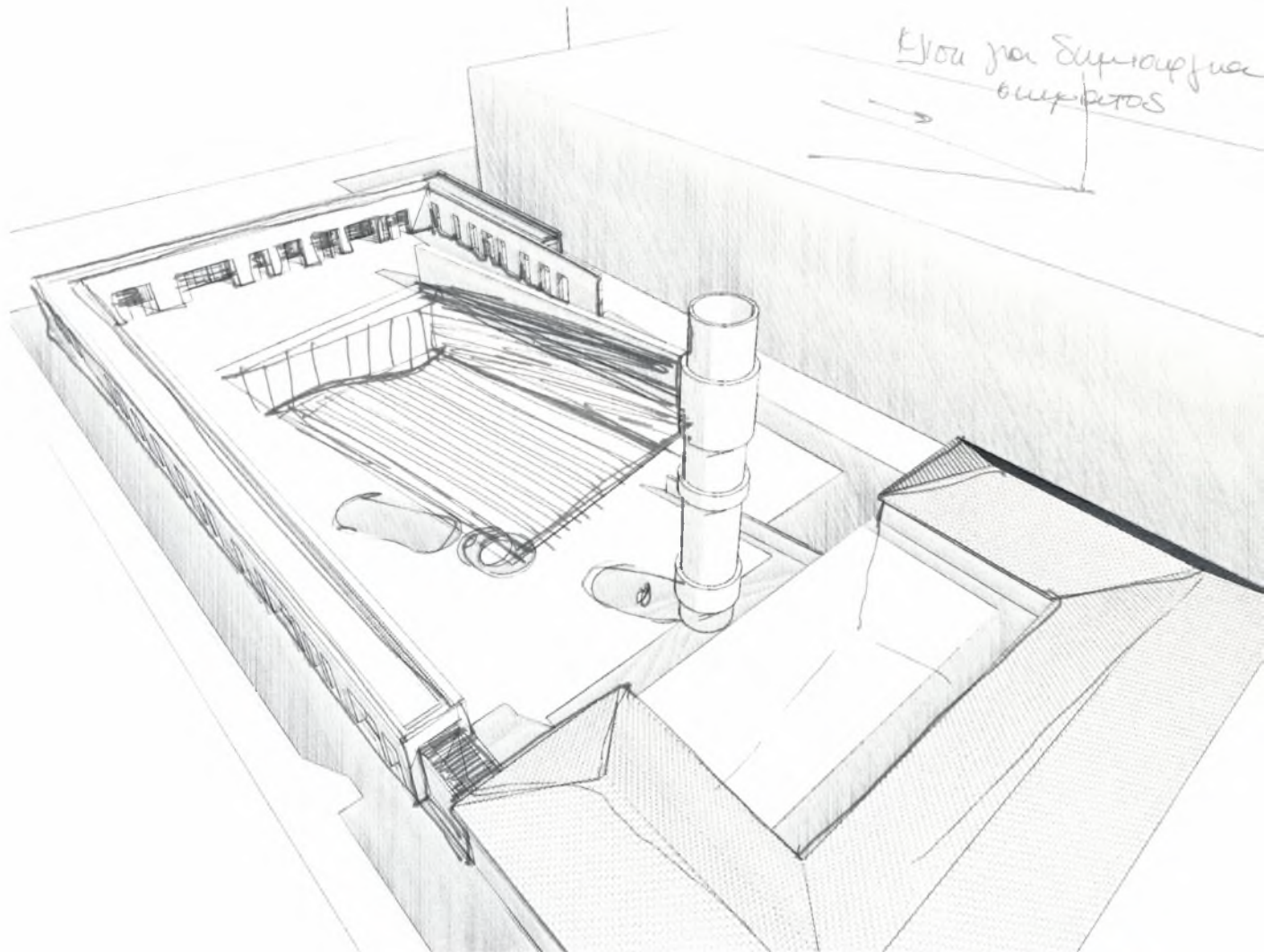
Πρώτες προσεγγίσεις

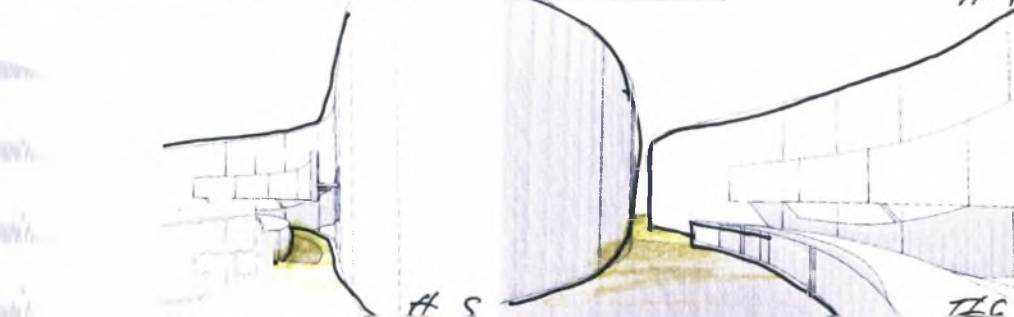
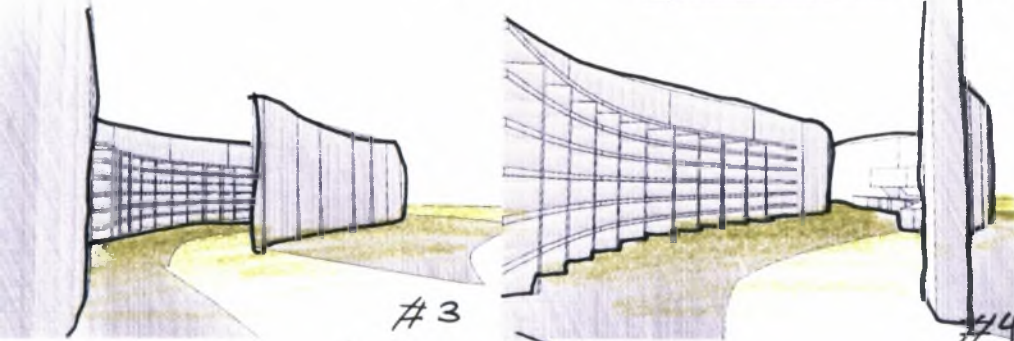
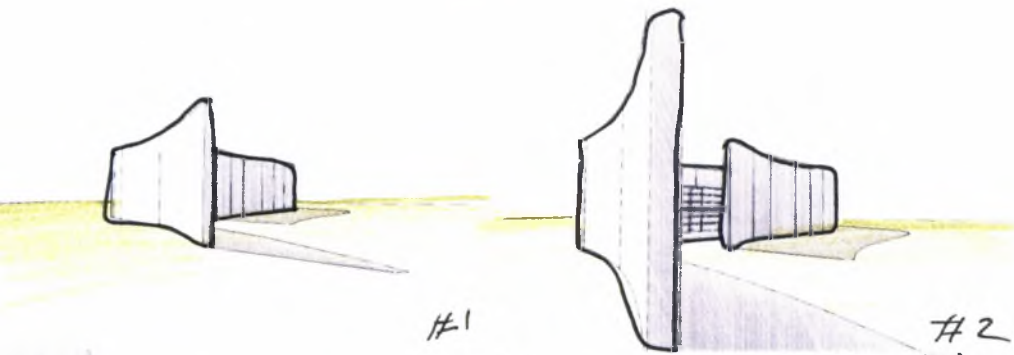
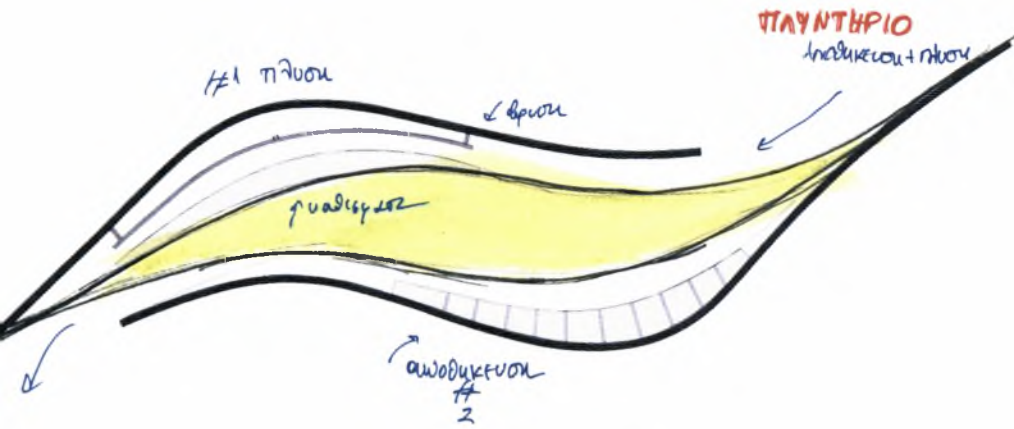

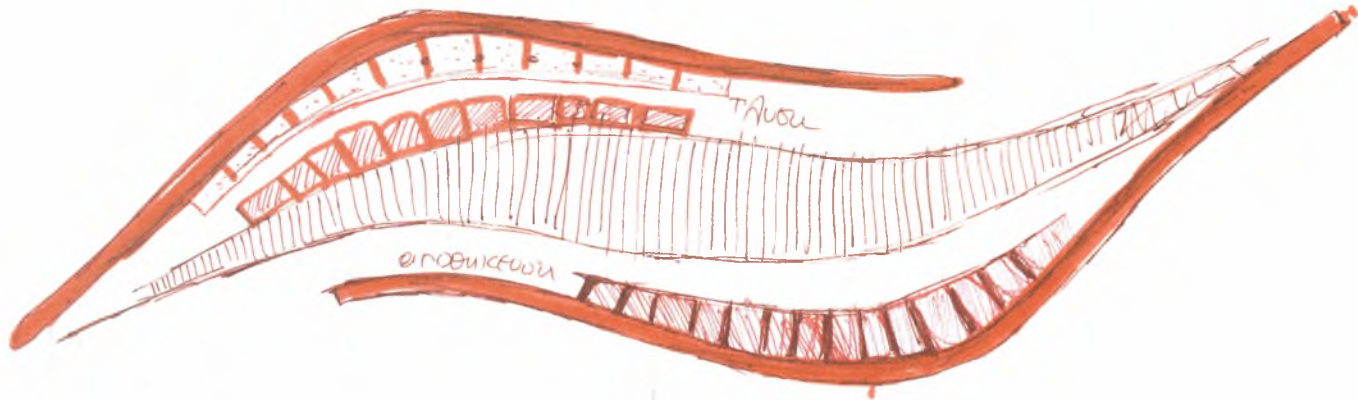
Τζαμί-πλατεία στην Πανεπιστημίου

Τα πρώιμα τεμένη προσέγγιζαν αρκετά την εικόνα μιας περιτειχισμένης πλατείας. Η πλατεία. Για αυτό και τέθηκε το ζήτημα να χρησιμοποιηθεί μια υπάρχουσα πλατεία η οποία, παραμένοντας δημόσιος χώρος προσβάσιμος σε όλους, παράλληλα θα μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για δημοσία προσευχή. Οι επεμβάσεις σε αυτήν θα έπρεπε να είναι οι ελάχιστες δυνατές, ένα διάτρητο όριο, η εφαρμογή ενός προσανατολισμένου κανάβου και ο μιναρές. Τα σημεία αυτά σχεδιάστηκαν με τρόπο τέτοιο ώστε να παραπέμπουν περισσότερο σε αστικό εξοπλισμό και λιγότερο σε θρησκευτικό.

Το πλυντήριο

Βασικό σημείο σε ένα τζαμί είναι το σημείο όπου ο πιστός αποθηκεύει τα παπούτσια του και τελεί την τελετουργική πλύση, πριν την είσοδό του στο χώρο προσευχής.

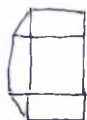
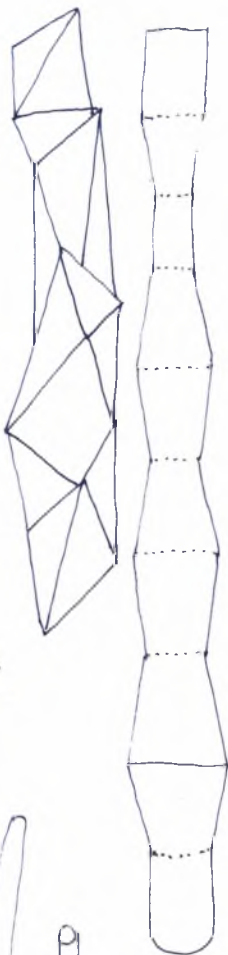
Προσέγγιση μιας υπαίθριας κατασκευής.

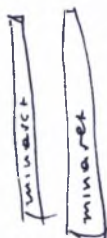
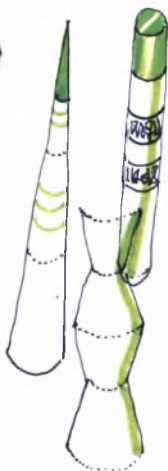
DANNY
STINIAHE
- 01-2005-

BASO

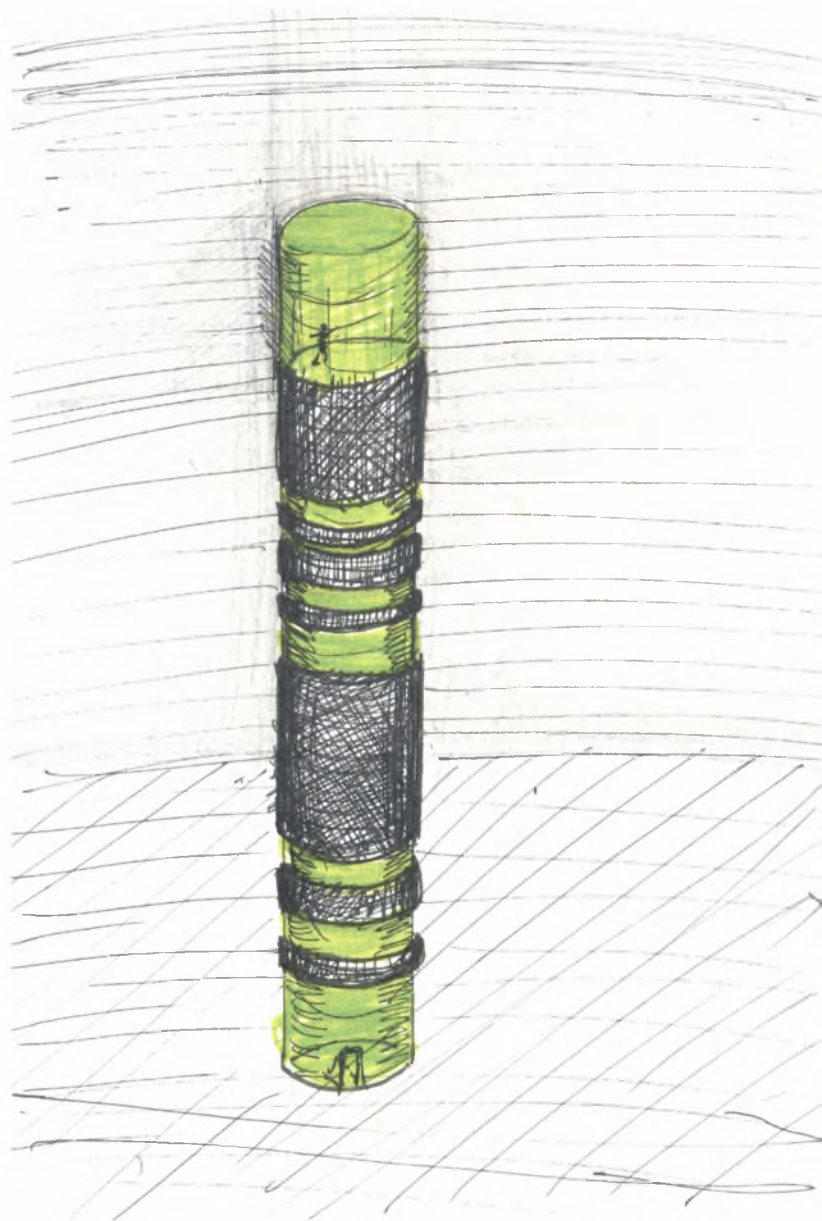
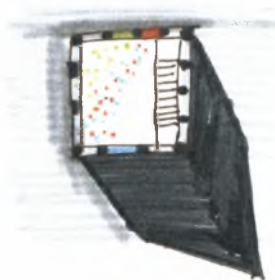
Mivapes = qws

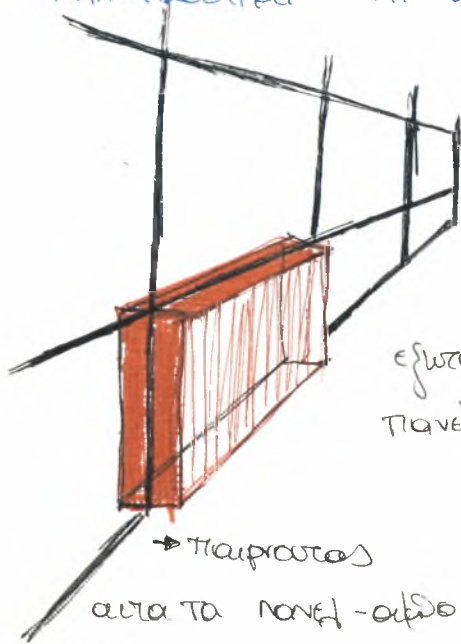
2.
5

Μινάρες

ΤΡΑΠΟΥΖΟΡΗΚΗ - ΟΥΗ ΥΠΡΟΛ - ΜΕΤΑΒΑΛΗΤΟ ΚΕΛΥΦΟΣ

→ Thaiproton

aurata nonfl - 04/50

μαζευμένο υλικό → για να χρησιμοποιηθεί

φωτογραφία στο χαλί προστέθηκε

Σταφοροειδής η οψη του

Κίπρος: 10112-4070

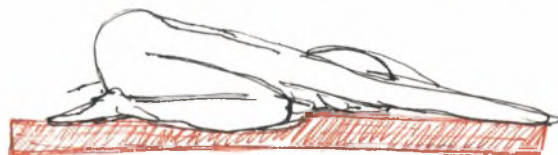
- Anoplova unopkte

αυτοί που κινούνται στο

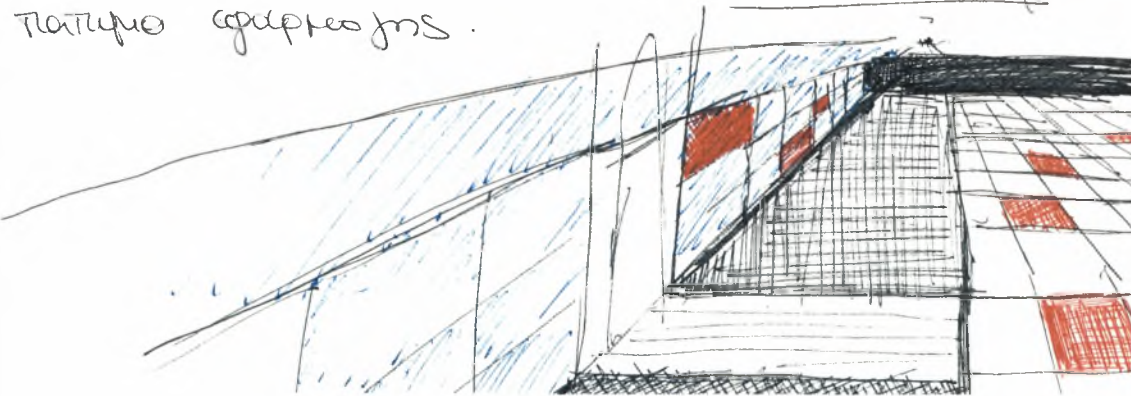
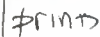
Platynus cupreus JMS.

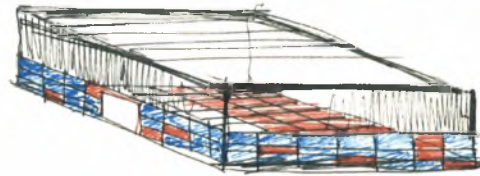
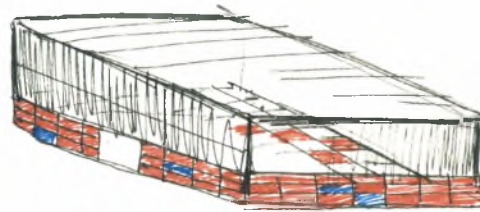
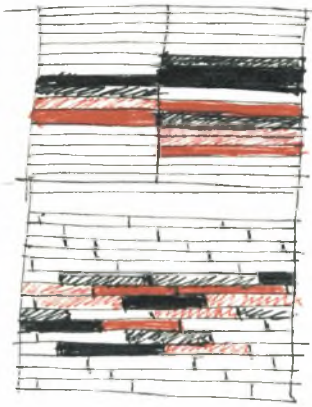
● Πίεσμα στην ούλη με τη χρήση
εξωτερικού που δίνεται κρούοντας
πινέτα.

Στο ΓΓΚΟ να έχει το
αποστομωμένο προηγούμενα
χρήσιμ (χρηματικό-οφέλη)

Πρώτες προσεγγίσεις

ΓΕΜΑΤΗ ΟΨΗ
ΑΔΕΙΑ ΤΕΜΕΝΟΣ

Όταν ο χώρος δεν χρη-
σιμοποιείται, ποτέ
δεν είναι υψηλός, και αδει-
ατεμένος.

ΑΔΕΙΑ ΟΨΗ
ΓΕΜΑΤΟ ΤΕΜΕΝΟΣ

Η όψη γίνεται διαφανή
καθώς τα αδιαφανή
στοίχημα της, που είναι
και χαλιά, μετατρέπονται

μετα. Ο χώρος λυγίζει
(ή φωνάζει το βράδυ)

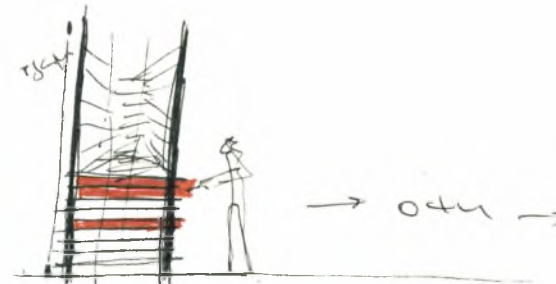
- Δηλώνει της χατοφρίας
του αεροσκάφους του
μινάρε

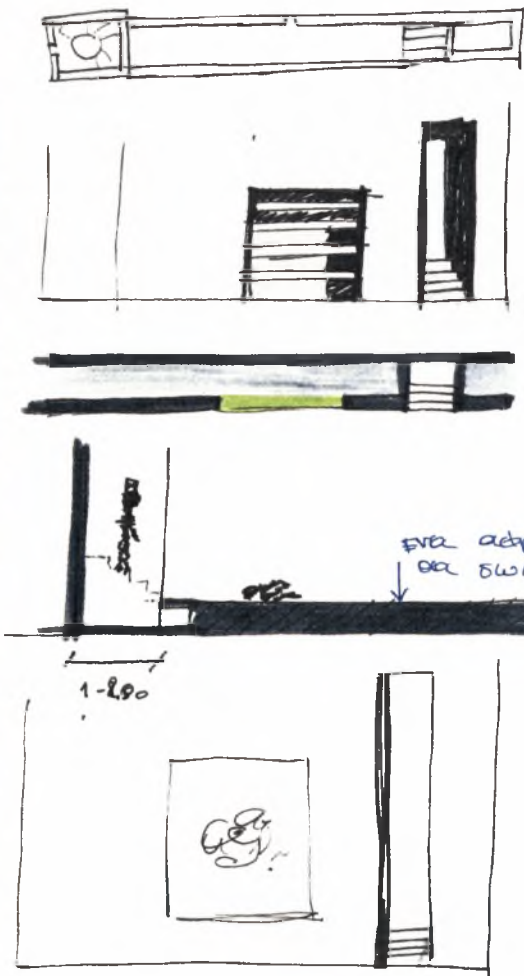
- Ελευθέρωση του χώρου από να
μην επιβάλλεται σε αυτό
κανένα!

- Προσέγγιση να είναι καθαρή

!!!

• Τα χαλιά θα είναι πολύ-
πρόσφατα ή πολύ παλιά ώστε
να δημιουργήσει αλληλεπίδραση
με την ελάχιστη ποσότητα τους

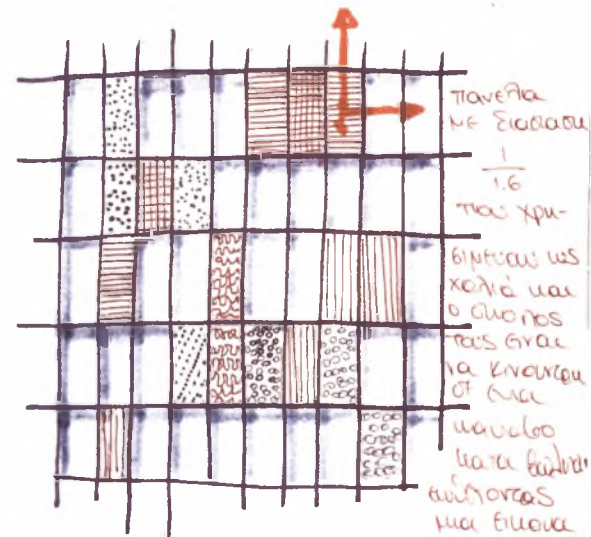
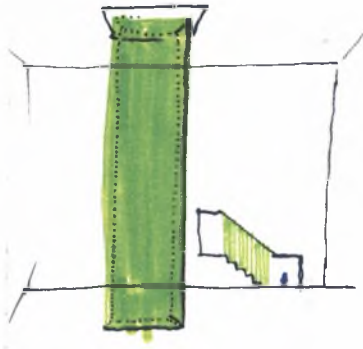
Ο ΤΟΙΧΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΛΑΤΩΜΑ
 ΔΕΙΧΝΟΥΝ ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ
 "ΒΕΛΗ", -ΑΙ ΝΕΡΕΣ ΥΠΟΒΑΘΡΩ
 ΣΤΗΝ ΕΙΣΟΔΟ ΤΟΥ ΟΠΙΩΝ
 Η "ΕΝΑΦΗ" ΤΡΙΒΛΑ ΚΑΙ
 ΓΥΩΔΑΣ ΔΙΝΕΙ ΣΤΟ ΝΕΡΩΣ
 ΔΩΜΕ ΥΠΟΒΑΘΡΩ

ΕΝΑ ΑΣΦΥΚΤΟ ΟΥΛΙΟ ΣΤΟ ΠΛΑΤΩΜΑ
 ΠΑΡΕΧΕΙ ΑΡΓΗ ΥΠΝΟΥ ΣΤΟ ΝΕΟ.

ΠΑΡΑΦΑΝΟ ΝΑ ΕΙΝΑΙ
 ΜΕΡΑ ΔΙΝΕΙ ΔΥΟΣ ΚΑΙ
 ΤΟ ΓΡΑΦΟ ΕΙΝΑΙ
 ΜΟΝΟΤΙΚΟ

Πρώτες προσεγγίσεις

Μιμбар χωνευτό . το τζαμί σταματά
ώσπου σιγά πριν το τέμα ξυσε
εμει ιωσεται ο μουζντισ.
Το π-β (πυκαο (π-βανουαλο) είναι
reserved για τον Μωαμεθ

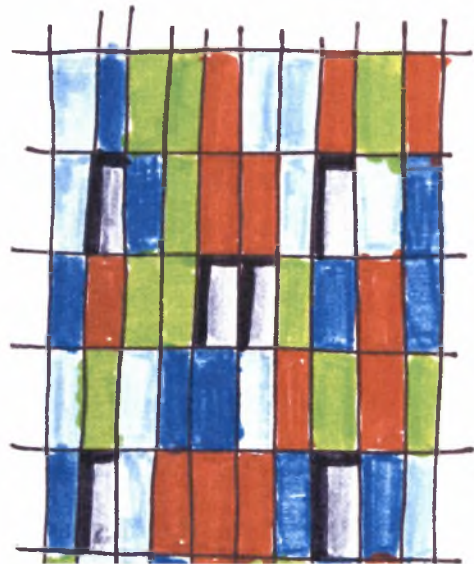

↑
μιμбар ερως τοικου
που ιωσεται την οροφή ωστί να
σποροβα το δωρ.

Αναθεώρηση της κάθετης
σχέσης τοικου quibla και
.mimbar

Το μεταβλητό χαλί

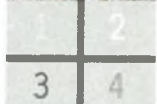
Πρόταση εφαρμογής ενός
χαλιού -παζλ το οποίο
αποτελείται από ατομικά
χαλιά κινούμενα πάνω σε
ένα κάνναβο. Ο πιστός
μπορεί να σύρει-
τοποθετήσει το κάθε χαλί
σε άλλη θέση. Με τον
τρόπο αυτό η μορφή του
δαπέδου μεταβάλλεται
μετά από κάθε προσευχή,
συμμετέχοντας ενεργά στη
διαδικασία αυτή.

Γιάννης και Εδω
ντιμετωπίζο
πτεύουσας, ει
στά του, και

5

Η Πειραιώς

Πειραιάς

Θεσσαλονίκη

Πλατεία Θεάτρου

Μουσείο Μπενάκη

Λαχαναγορά

Εργοστάσιο ΕΛΒΥΝ

Πειραιάς

ακτή Θεμιστοκλεους

Go

Πειραιάς

Πειραιάς

ακτή Θεμιστοκλεους

Εργοστάσιο ΕΛΒΥΝ

Λαχαναγορά

Μ.Ε.

Σφαγεία

ΑΣΚΤ

Μουσείο Μπενάκη

Γκαζι

Πλατεία Θεάτρου

Ομόνοια

Go

Πειραιάς

Θινοιοι

Πλατεία Θεάτρου

Μουσείο Μπενάκη

Λοχναγορά

Εργοστάσιο ΕΛΒΥΝ

Πειραιάς

ακτή Θεμιστοκλεους

Go

Πειραιάς

Ομόνοια

Πλατεία Θεάτρου

Μουσείο Μπενάκη

Λαχαναγορά

Εργοστάσιο ΕΛΒΥΝ

Πειραιάς

ακτή Θεμιστοκλεους

Go

Πειραιάς

Θμονοια

Πλατεία Θεάτρου

Μουσείο Μπενάκη

Λαχαναγορά

Εργοστάσιο ΕΛΒΥΝ

Πειραιάς

ακτή Θεμιστοκλεους

Go

Πειραιάς

Θμονοια

Πλατεία Θεάτρου

Μουσείο Μπενάκη

Λαχαναγορά

Εργοστάσιο ΕΛΒΥΝ

Πειραιάς

ακτή Θεμιστοκλεους

Go

Πειραιάς

Θμονοια

Πλατεία Θεάτρου

Μουσείο Μπενάκη

Λαχαναγορά

Εργοστάσιο ΕΛΒΥΝ

Πειραιάς

ακτή Θεμιστοκλεους

Go

Πειραιάς

Θμονοια

Πλατεία Θεάτρου

Μουσείο Μπενάκη

Λαχαναγορά

Εργοστάσιο ΕΛΒΥΝ

Πειραιάς

ακτή Θεμιστοκλεους

Go

Πειραιάς

Θμονοια

Πλατεία Θεάτρου

Μουσείο Μπενάκη

Λαχαναγορά

Εργοστάσιο ΕΛΒΥΝ

Πειραιάς

ακτή Θεμιστοκλεους

Go

Πειραιάς

Θμονοια

Πλατεία Θεάτρου

Μουσείο Μπενάκη

Λαχαναγορά

Εργοστάσιο ΕΛΒΥΝ

Πειραιάς

ακτή Θεμιστοκλεους

Go

5.1. Η ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Η λεωφόρος Πειραιώς είναι ο άξονας γύρω από τον οποίο αναπτύσσονται οι περισσότεροι από τους χώρους που μελετηθήκαν, τόσο οι προτεινόμενοι όσο και πολλοί υφιστάμενοι. Ο οδικός άξονας αυτός, ένας από τους πιο σημαντικούς της Αθήνας, διαπερνά τις περισσότερες περιοχές που συσχετίζονται τους μουσουλμάνους της πόλης, ως χώροι εργασίας, εστίασης και κατοικίας. Επίσης συνδέει πολλά από τα σημεία που εντοπίστηκαν ως πιθανές θέσεις για τη χωροθέτηση ενός τεμένους. Πάνω απ' όλα όμως, η Πειραιώς εμφανίζει το άκρως ενδιάφέρον παρόδοξο της γειτνίασης αντιφατικών χρήσεων, υποβαθμισμένων γειτονιών, βιομηχανικών ή αποβιομηχανοποιημένων περιοχών και συγχρόνων χώρων πολιτισμού, ως αποτέλεσμα της ραγδαία μεταβαλλόμενης τοπογραφίας της.

Η βασική αυτή οδική αρτηρία, που συνδέει το κέντρο (Ομόνοια) με τη θάλασσα, διαπερνά ή βρίσκεται κοντά σε πολλές από τις περιοχές που κατοικούν και εργάζονται οι μουσουλμάνοι στην Αθήνα (Πειραιά, Ν. Κόσμο, Πετάλωνα, Γκασχωρί, Ομόνοια). Επίσης κινείται παράλληλα και πολύ κοντά με τον άξονα του ηλεκτρικού, ο οποίος την συνδέει με τις υπόλοιπες περιοχές διαμονής τους (Ν. Ιωνία, Περισσό, Πατήσια, Πλ. Αττικής, Κυψέλη). (βλ. χάρτη). Συμπερασματικά πρόκειται για ένα νευραλγικό άξονα, κατά μήκος του οποίου η παρουσία του ισλαμικού στοιχείου της Αθήνας είναι εντονότερη.

Οι περιοχές αυτές κλιμακώνονται από βιομηχανικές σε περιοχές κατοικίας, οι οποίες εντάσσονται στις πιο έντονα υποβαθμισμένες της Αθήνας. Αυτό οφείλεται σε πολύ μεγάλο βαθμό στον ημιαποβιομηχανοποιημένο χαρακτήρα αυτών των περιοχών, με αρκετά εργοστάσια να λειτουργούν

1. Το Γκάζι
2. Τα παλαιά σφαγεία στον Ταύρο και οι εργατικές πολυκατοικίες
3. Η διαστάυρωση της Πειραιώς με τον Κηφισό.

Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα Η Πειραιώς

κατά μήκος της Πειραιώς, άλλα εγκαταλελειμμένα, αποθήκες, τη λαχαναγορά, και πολλές εμπορικές χρήσεις, όπως συνεργεία, αντιπροσωπείες, μάντρες κλπ.

Ωστόσο, η σχετικά χαμηλή πυκνότητα των περιοχών αυτών (που είναι προφανής και στην αεροφωτογραφία) σε συνδυασμό με τις χαμηλότερες αξίες γης, τις μεγάλες διαθέσιμες εκτάσεις, αλλά και τη δυνατότητα άμεσης πρόσβασης σε αυτές, οδήγησε στην εμφάνιση σημαντικών εμπορικών χώρων αλλά και πυρήνων πολιτισμού, όπως το Γκάζι, το μουσείο Μπενάκη, η ΑΣΚΤ (Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών) και το ΙΜΕ (Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού). Άλλωστε αυξάνεται συνεχώς ο αριθμός των εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών χώρων, οι οποίοι αποτελούν ιδανικό κέλυφος για στέγαση νέων εμπορικών-πολιτιστικών χρήσεων. Αυτός ήταν και ένας από τους λόγους, συνοπλογίζοντας και άλλες παραμέτρους, που θεωρήθηκε ως ιδανική η χωροθέτηση του κυρίως τεμένους σε ένα βιομηχανικό χώρο, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια.

Ομόνοια, Θησείο, Πετράλωνα, Ρέντη, Ταύρος, Ιερά Οδός, Φάληρο, Πειραιάς

5.2 ΑΞΙΟΝΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Τα τελευταία χρονιά αυξάνονται ραγδαία οι χώροι πολιτισμού στον άξονα της Πειραιώς, πολλοί από τους οποίους στεγάζονται σε κελύφη ή καταλαμβάνουν την έκταση κάποιου παλιού εργοστασίου.

Ξεκινώντας από την Ομόνοια συναντά κανείς πρώτα την τριγωνική περιοχή που περικλείεται από τις οδούς Πειραιώς, Αθηνάς και Ευριπίδη και την έκταση γύρω από αυτήν, που αποκαλείται συμβατικά ως Πλατεία Θεάτρου.

Χώροι πολιτισμού στην Πειραιώς:

1. Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού
2. Νέο κτίριο Μουσείου Μπενάκη
3. Σ. Ε. Φ.

Πρόκειται ίσως για το τμήμα της Αθήνας όπου εμφανίζεται πιο έντονη η δραστηριότητα των ασιατικών -αφρικανικών κοινοτήτων της πόλης, μέρος των οποίων είναι μουσουλμάνοι.

Ακολουθεί το Γκάζι, η παλιά εγκατάσταση η οποία έχει μετασκευαστεί σε ένα εκτεταμένο συγκρότημα με μουσεία και λοιπούς πολιτιστικούς χώρους.

Χαμηλότερα επι της Πειραιώς, σε μια περιοχή αρκετά κοντά στο Θησείο και τα Πετράλωνα βρίσκεται το Νέο κτίριο μουσείου του Μπενάκη, το οποίο με τον ερμητικό και εσωστρεφή σχεδιασμό του αλλά και το εμβληματικό υλικό επένδυσης της όψης του αποτελεί μια έκπληξη στον άξονα της Πειραιώς. Το αίθριο του μουσείου προτείνεται για χρήση εφήμερου χώρου λατρείας όπως θα δούμε στη συνέχεια.

Στα μέσα περίπου της λεωφόρου βρίσκεται η ΑΣΚΤ στις εγκαταστάσεις παλιάς βιομηχανίας, και το συγκρότημα του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού.

Λίγο πριν την διασταύρωση με τη λεωφόρο Κηφισού, η πυκνότητα των βιομηχανικών κτιρίων αυξάνεται με αρκετά από αυτά να διατηρούν ακόμα τα κελύφη και τις καμινάδες τους. Στη περιοχή αυτή, στο ύψους της λαχαναγοράς του Ρέντη, βρίσκεται το οικόπεδο της ΕΛΒΥΝ, στην έκταση του οποίου χωροθετείται το κυρίως τέμενος.

Στο τέλος της λεωφόρου, στο Φάληρο, βρίσκεται το γήπεδο Καραϊσκάκη και ακριβώς απέναντι το στάδιο Ειρήνης και φιλίας το οποίο, εν είδη τεμένους, έχει χρησιμοποιηθεί από τους μουσουλμάνους για προσευχή στο τέλος του Ραμαζανιού.

Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα Η Πειραιώς

Η Πειραιώς τερματίζει στον Πειραιά. Στη νοτιή επέκταση της, στην Πειραική, βρίσκεται η Ακτή Θεμιστοκλέους όπου τοποθετείται ο τελευταίος ισλαμικός χώρος λατρείας.

5.3 Η ΤΟΠΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ Η ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Η Πειραιώς είναι η παλαιότερη λεωφόρος της σύγχρονης Αθήνας. Ήταν ο πρώτος δρόμος της πόλης που χαράχτηκε μετά την μεταφορά της πρωτεύουσας από το Ναύπλιο, σχεδιάστηκε από τον μηχανικό του Όθωνα, Spiess, και ενώνει την Πλατεία Ομόνοιας με το Φάληρο. Το τμήμα της από την πλατεία Ομόνοιας ως το Γκάζι παρουσιάζει όλα τα χαρακτηριστικά της εικόνας του κέντρου της Αθήνας, με αρχαιολογικούς χώρους, χώρους πολιτισμού, πλατείες, έντονα εμπορικές περιοχές και αυξημένη κίνηση. Διαπερνά τις περιοχές όπου η παρουσία των μεταναστών (ειδικά των Ασιατών-Αφρικανών) είναι εντονότατη (από την Ομόνοια ως την πλατεία Κουμουνδούρου, την αρχαιολογική έκταση του Κεραμεικού και τον σύγχρονο πολυχώρο στο Γκάζι).

Πιο κάτω βρίσκεται το Νέο κτίριο του Μουσείου Μπενάκη, χώρος-έκπληξη στο υποβαθμισμένο τοπίο μιας περιοχής που χαρακτηρίζεται από μάντρες και συναφείς χρήσεις. Το τμήμα που ακολουθεί μέχρι τον Ταύρο και διαπερνά περιοχές, όπως ο Βοτανικός και τα Πετάλωνα, παρουσιάζει αύξηση της χρήσης κατοικίας χαμηλών εισοδημάτων, με υψηλά, όπως είναι αναμενόμενο, ποσοστά μεταναστών. Χαρακτηριστική είναι η έκταση γύρω από τα εγκαταλελειμμένα σφαγεία του Ταύρου, (εναλλακτική θέση που προτείνεται για την κατασκευή τεμένους) η οποία περιβάλλεται από συγκροτήματα εργατικών πολυκατοικιών που ορίζουν το τοπίο της περιοχής (δες εικόνα).

1. Η διασταύρωση της Πειραιώς με την Χρ. Σμύρνης -Λεωφ. Παπανόρεου
2. Τα παλιά σφαγεία Ταύρου και οι εργατικές πολυκατοικίες
3. Η Α.Σ.Κ.Τ.

Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα Η Πειραιώς

Από αυτό το σημείο μέχρι την γέφυρα του Κηφισού, η Πειραιώς βρίσκεται στο ύψους περιοχών όπως η Καλλιθέα, το Μοσχάτο και ο Αγ. Ιωάννης Ρέντης και αρχίζει να παρουσιάζει έναν εντονότερο βιομηχανικό χαρακτήρα με μια πληθώρα από εργοστάσια εν ενεργεία, ή εγκαταλελειμμένα και πολλές αποθήκες. Η ύπαρξη περιοχών κατοικίας είναι περιορισμένη, τουλάχιστον σε επαφή με το μέτωπο της Πειραιώς. Το φαινόμενο είναι εντονότερο βόρεια της Πειραιώς ως την Πέτρου Ράλλη, περιοχή καθαρά βιομηχανική. Αντίθετα, προς Νότο βρίσκονται αμιγείς περιοχές κατοικίας, η εικόνα των οποίων σηματοδοτούνται από την ύπαρξη παλιών φουγάρων με χαρακτηριστικό παράδειγμα την ΑΣΚΤ.

Μετά την γέφυρα του Κηφισού, οπότε και αρχίζει το Π. Φάληρο, τα βιομηχανικά κτίρια αραιώνουν και η κατοικία αποκτά πάλι κυρίαρχο χαρακτήρα. Το τμήμα νότια της επέκτασης της Πειραιώς καταλήγει στο ΣΕΦ και το γήπεδο Καραϊσκάκη, περιοχή σαφώς αναβαθμισμένη

1. Βιομηχανικά φουράρα στο ύψος του Ρέντη
2. Λίγο πριν το Φάληρο
3. Η γέφυρα στον Κηφισό.

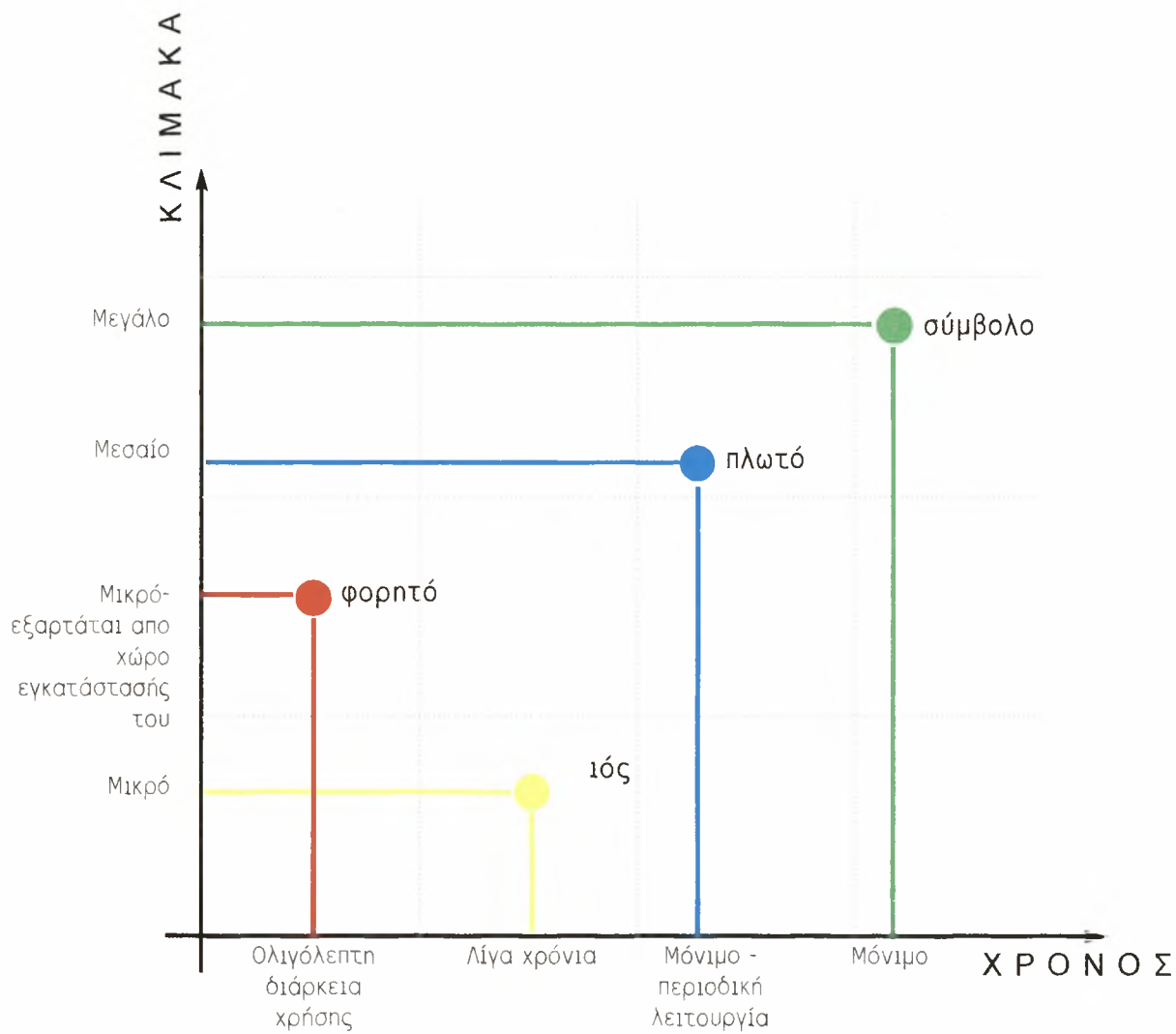

θη και Edwa
ντιμετωπίσο
ιτεύουσας, ει
στά του 201

6

Προβληματισμοί επέμβασης

6. 1 ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΚΑ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

Τα θέματα του χρόνου και της επανάληψης διαδραματίσαν ιδιαίτερο ρόλο στο Ισλάμ. Αφενός ο πιστός οφείλει να προσεύχεται 5 φορές την ημέρα, και όταν δεν είναι δυνατό να πάει σε τζαμί, συνήθως πηγαίνει σε μεστζίτ (στοιχειώδεις χώρους καθημερινής προσευχής). Αν δεν μπορεί ή δεν θέλει να μεταβεί σε έναν επίσημο χώρο, μπορεί να προσευχηθεί μόνος του ή μαζί με άλλους, επιτόπου όπου και αν βρίσκεται. Στα ισλαμικά κράτη δεν είναι καθόλου ασυνήθιστο, κατά την ώρα της προσευχής, τα πάντα να σταματούν και οι δημόσιοι χώροι να γεμίζουν από ένα ανθρώπινο «χαλί» προσευχόμενων για τα λίγα λεπτά που διαρκεί η προσευχή. Ωστόσο, στις μεγάλες γιορτές όπου η μαζική προσευχή κρίνεται απαραίτητη, απαιτούνται μόνιμοι επίσημοι χώροι προσευχής.

Κατ' αναλογία με τον χρόνο, το θέμα του χώρου αποκτά ιδιαίτερα συμβολική σημασία. Ένα χαλί μπορεί κάλλιστα να θεωρηθεί ένα ατομικό τέμενος. Αντίστοιχα ένα δωμάτιο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για προσευχή λίγων ατόμων. Ωστόσο, η προσευχή της Παρασκευής και των μεγάλων γιορτών απαιτούν την επισημότητα ενός μόνιμου τεμένους.

6.2 Η ΕΠΕΜΒΑΣΗ : ΤΑ 4 ΜΟΝΤΕΛΑ

Στη προσπάθεια αναζήτησης του κατάλληλου τεμένους για την Αθήνα μελετηθήκαν πολλά και διαφορετικά μοντέλα που διαφοροποιούνται βάσει αυτών των δύο παραμέτρων: την κλίμακα τους και την μονιμότητα τους, τον χώρο και τον χρόνο.

Τα μοντέλα που τελικά επιλέχθηκε να επιλυθούν περαιτέρω είναι τέσσερα, σε ένα γενικότερο πλαίσιο σχολιασμού της ευελιξίας της προσευχής πέρα από το καθορισμένο μοντέλο

Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα

Προβληματισμοί επέμβασης

του μόνιμου ναού και προσαρμοσμένα στην υπάρχουσα κατάσταση λειτουργίας/χρήσης των σημερινών άτυπων τζαμιών της Αθήνας:

- 1. Ένα μικρής κλίμακας με ευέλικτα μόνιμο χαρακτήρα.
- 2. Ένα μικρής κλίμακας φορητό για περιοδική χρήση.
- 3. Ένα μεγάλο μόνιμο τζαμί.
- 4. Ένα μεσαίας κλίμακας μόνιμο τζαμί με περιοδική λειτουργία.

6.3. ΤΟ ΤΖΑΜΙ ΙΟΣ

ΜΕΓΕΘΟΣ:	ΜΙΚΡΟ
ΔΙΑΡΚΕΙΑ:	ΗΜΙΜΟΝΙΜΟ
ΘΕΣΗ:	ΠΛΑΤΕΙΑ ΟΜΟΝΟΙΑΣ

Μια από τις περιοχές οι οποίες σήμερα φέρουν τη σφραγίδα των μουσουλμανικών πληθυσμών της Αθήνας είναι η περιοχή της πλατείας Ομόνοιας, και ειδικότερα του τμήματος που περικλείεται μεταξύ των οδών Αθηνάς, Πειραιώς και Ευριπίδου. Σε αυτή τη περιοχή, και ειδικότερα στην πλατεία Θεάτρου, κορυφώνεται η παρουσία των αφροασιατικών πληθυσμών της πρωτεύουσας, κυρίως λόγω της ύπαρξης των καταστημάτων τους στη περιοχή. Πρόκειται για την μικρή «Ανατολή» στο κέντρο της Αθήνας, όπου η μυρωδιά των μπαχαρικών, οι τελείως εξωτικές εικόνες από ινδικά βιντεοκλάμπ, πακιστανικά εστιατόρια και κινέζικα εμπορικά δίνουν μια τελείως διαφορετική εικόνα στην περιοχή. Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η σχέση των μεταναστών με τον δημόσιο χώρο, καθώς περνούν χαρακτηριστικά πολύ χρόνο συζητώντας σε μικρές ομάδες σε πλατείες και πεζοδρόμια, κάνοντας την παρουσία τους ιδιαίτερα έντονη.

Προβληματισμοί επέμβασης

Όπως είναι λογικό, η περιοχή γύρω από την Ομόνοια, ως ο κατεξοχήν πυρήνας κοινωνικής δραστηριοποίησης αυτών των ομάδων, συγκεντρώνει έναν μεγάλο αριθμό από άτυπα τζαμιά. Πρόκειται για μικρούς νοικιασμένους χώρους που μάλιστα παρουσιάζουν και εθνοτικό χαρακτήρα, καθώς κάθε κοινότητα κινείται ανεξάρτητα στην ενοικίαση των χώρων της. Όπως ήταν αναμενόμενο, η περιοχή αυτή ήταν η πρώτη που κρίθηκε υποψήφια για τη δημιουργία του επίσημου τεμένους. Ωστόσο, ο πολύ υψηλός συντελεστής δόμησης και τα ανύπαρκτα οικοπέδα οδήγησαν στην απόρριψη ως μη βιώσιμης της πρότασης για ένα μητροπολιτικό τέμενος στην περιοχή. Όπως προαναφέρθηκε όμως, η αξία της δυνατότητας των πιστών να προσευχηθούν σε έστω και λιγότερο επίσημους χώρους, κατά τις καθημερινές, στις περιοχές όπου καθημερινά κυκλοφορούν, είναι σημαντικό.

Αυτό οδήγησε στην πρόταση μιας λύσης πιο κοντά στη σημερινή πρακτική προσευχής: την ενοικίαση-δέσμευση κάποιου ήδη υπάρχοντος χώρου. Η πρόταση κινήθηκε κυρίως προς τη μορφή των μεστζίτ και λιγότερο προς αυτή των τζαμιών: μικρών δηλαδή αυτονόμων χώρων για την προσεχή μικρών ομάδων. Ωστόσο αυτό στο οποίο υπολείπονταν οι ήδη υπάρχοντες τέτοιοι χώροι ήταν ο συμβολισμός. Έτσι, όπως θα δούμε στη συνέχεια, προτείνεται ένα δίκτυο από χώρους προσευχής στην ευρύτερη περιοχή, με μια περισσότερο εμφανή και σημαίνουσα παρουσία στο χώρο και την αντιληπτική ενοποίηση τους. Παράλληλα διατηρούνται τα θετικά στοιχεία της ήδη υπάρχουσας πρακτικής ενοικίασης, όπως η μεταβλητότητα, η μη μόνιμη εφαρμογή τους και η δυνατότητα χρήσης τους από μικρότερες ομάδες με κοινά χαρακτηριστικά (φίλοι, ομοεθνείς, συνάδερφοι, γυναίκες κλπ).

Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα

Προβληματισμοί επέμβασης

6.4 ΤΟ ΦΟΡΗΤΟ ΤΖΑΜΙ

ΜΕΓΕΘΟΣ:	ΜΙΚΡΟ
ΔΙΑΡΚΕΙΑ:	ΜΙΚΡΗ (ΛΙΓΑ ΛΕΠΤΑ ΟΤΑΝ ΑΥΤΟ ΑΠΑΙΤΕΙΤΑΙ)
ΘΕΣΗ:	ΝΕΟ ΚΤΙΡΙΟ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ

Το Ισλάμ διακρίνεται για δυο περιπτώσεις ιδιαίτερων λατρευτικών πρακτικών. Στην πρώτη περίπτωση, παρ’ όλη τη σπουδαιότητα και τη συμβολική σημασία της ομαδικότητας στη προσευχή, υπάρχει μια αυτάρκης ατομική «μικρογραφία» του χώρου προσευχής, δηλαδή το χαλί, το οποίο λειτουργεί ως ο ελάχιστος ατομικός και φορητός ιερός χώρος. Η δεύτερη περίπτωση αφορά την ευελιξία των πιστών σε σχέση με τους χώρους στους οποίους δύναται να προσευχηθούν. Μπορεί η ύπαρξη τεμενών να είναι πάρα πολύ σημαντική, τόσο σε πρακτικό όσο και σε συμβολικό επίπεδο, αλλά το Ισλάμ είναι η θρησκεία που καθιέρωσε το φαινόμενο της τακτικής μαζικής προσευχής σε αγορές, αεροδρόμια και χώρους εργασίας και μάλιστα με την πρόβλεψη καταλλήλου μόνιμου ή μη εξοπλισμού. Το κάλεσμα για προσευχή είναι τόσο επιτακτικό και τακτικό, ώστε οποιοσδήποτε χώρος να μπορεί να παίξει το ρόλο του τεμενούς.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί η χαρακτηριστική τακτική που επικρατούσε κατά την κυριαρχία ενός νέου πολιτισμού πάνω στον προϋπάρχοντα: η κατάληψη και μετατροπή των ιερών χώρων του κατεκτημένου λαού στα πρότυπα της θρησκείας του κατακτητή. Η Ακρόπολη, εκτός από αρχαιοελληνικό ιερό, υπήρξε εκκλησιά και τζαμί με τις αντίστοιχες μετατροπές.

Στα πλαίσια ενός σχολίου πάνω στο τι είναι σήμερα για τη Δύση ιερός χώρος, προτείνεται η χρήση ενός μουσείου , του

Προβληματισμοί επέμβασης

Νέου κτιρίου του Μουσείου Μπενάκη, για την εφαρμογή μιας «πτυσσόμενης κατασκευής». Η κατασκευή αυτή χρησιμοποιείται για να μετατρέψει συμβολικά το αίθριο του μουσείου σε ένα ευρύτερο «χαλί» για να η περισσότερα άτομα. Η κατασκευή αυτή μπορεί να χρησιμοποιείται σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους όπως στις γιορτές, οπότε και οι πιστοί επιδιώκουν να προσεύχονται τακτά.

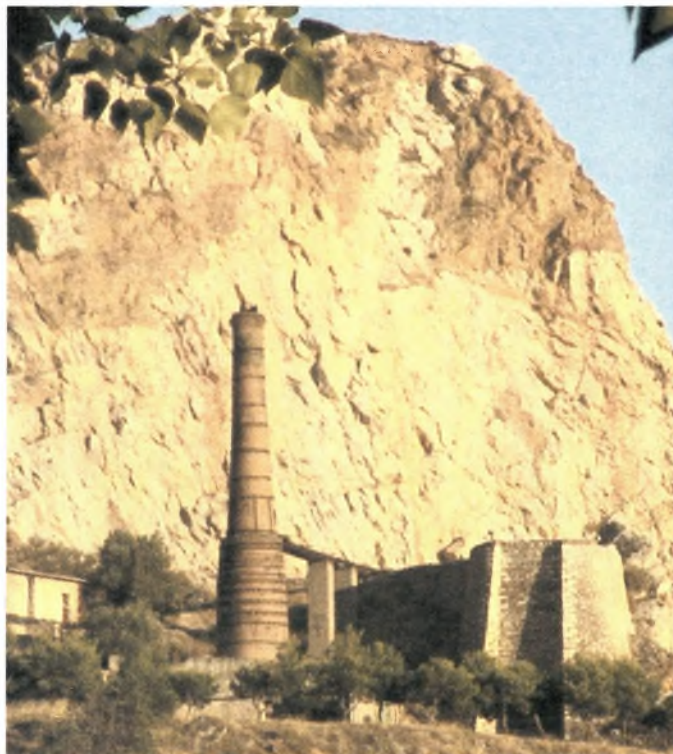
6.5 ΤΟ ΤΖΑΜΙ-ΣΥΜΒΟΛΟ

ΜΕΓΕΘΟΣ:	ΜΕΓΑΛΟ
ΔΙΑΡΚΕΙΑ:	ΜΟΝΙΜΟ
ΘΕΣΗ:	ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΕΛΒΥΝ

Στο πλαίσιο της περιοδικής κατάληψης και μετατροπής ήδη υπαρχόντων χώρων σε τεμένη αναφέρεται και η συγκεκριμένη πρόταση. Αφορά ουσιαστικά το κεντρικό, μόνιμο και μητροπολιτικό τέμενος, το οποίο θα αποτελεί το σημείο αναφοράς και ενοποίησης όλων των μουσουλμανικών πληθυσμών της Αθήνας. Πρόκειται για το κεντρικό θέμα της διπλωματικής.

Η ερευνά σχετικά με την επιλογή ενός οικοπέδου που να ικανοποιεί όλες τις προϋποθέσεις που τεθήκαν για την χωροθέτηση αλλά και την ταυτότητα ενός συγχρόνου τζαμιού, εστιάστηκε στην εξεύρεση ενός βιομηχανικού χώρου στη Πειραιώς, όπως προαναφέρθηκε.

Η επιλογή του οικοπέδου βασίστηκε στην παραδοχή ότι τα παλιά πλινθόκτιστα βιομηχανικά φουγάρα μοιάζουν πάρα πολύ με πολλούς τύπους μιναρέδων, τόσο στην κατασκευή και τη μορφολογία, όσο και στον τρόπο με τον οποίο σηματοδοτούν την τοπιογραφία της περιοχής τους. Το όλο εγχείρημα προχώρησε με βασική αναζήτηση την εύρεση

1. Φουγάρο στον Αγ. Αντρέα
2. Φουγάρο στα νταμάρια του Γαλατσίου

Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα

Προβληματισμοί επέμβασης

ενός πρώην βιομηχανικού χώρου όπου θα διατηρείται τουλάχιστον το φουγάρο, ώστε να χρησιμοποιηθεί ως «μιναρές».

Το πιο δύσκολο ίσως εγχείρημα στο σχεδιασμό ενός τεμένους για την Αθήνα, είναι η κατασκευή ενός ή περισσοτέρων μιναρέδων. Ο μιναρές από μόνος του αποτελεί ένα απίστευτα ισχυρό σύμβολο του Ισλάμ το οποίο θα «εξιslάμιζε» την ελληνική-χριστιανική Αθήνα και θα ανακαλούσε μνήμες της Τουρκοκρατίας. Άλλωστε, μετά την απελευθέρωση οι Έλληνες γκρέμισαν ή αποκεφάλισαν σχεδόν αμέσως όλους τους μιναρέδες, ως το κατεξοχήν θρησκευτικό σύμβολο του κατακτητή χωρίς να γίνει το ίδιο με τα ίδια τα τζαμιά. Η χρήση ενός ήδη υπάρχοντος κατακόρυφου συμβόλου, το οποίο στη βάση του δεν διαφέρει από ένα μιναρέ αλλά είναι περισσότερο αποδεκτό από τον ντόπιο πληθυσμό της πόλης, αποτελεί την πρότασή μου για τον μιναρέ του τζαμιού, αλλά και παράλληλα την αφετηρία επιλογής του οικοπέδου.

Μετά από μια σειρά υποψηφίων βιομηχανικών χώρων που εντοπιστήκαν στην περιοχή, επιλεχτήκαν οι παλιές εγκαταστάσεις του εργοστασίου ΕΛΒΥΝ. Στο οικόπεδό του σώζονται επίσης τμήματα δυο κτιρίων των μεσων του 20ου αι καθώς και ένα σύγχρονο, εγκαταλελειμμένο πολυώροφο κτίριο, τα οποία κρίθηκε απαραίτητο να διατηρηθούν.

Το τζαμί που τελικά σχεδιάστηκε βασίστηκε στη διαδικασία εντοπισμού όλων εκείνων των στοιχείων που συνθέτουν την εικόνα ενός τεμένους διαπολιτισμικά, με αναφορές στους τύπους και τις μορφές του Ισλάμ διαχρονικά, αλλά παράλληλα να αποτελεί μια καινούρια πρόταση προσαρμοσμένη στην ελληνική πραγματικότητα. Άλλωστε αναφέρεται σε μια πολυσύνθετη πληθυσμιακή ομάδα μεταναστών και γηγενών πιστών.

Φουγάρο ή μιναρές (παλιό βιομηχανικό κτίριο, Γαλάτσι)

6.6 ΤΟ ΠΛΩΤΟ ΤΖΑΜΙ

ΜΕΓΕΘΟΣ:	ΜΕΣΑΙΟ
ΔΙΑΡΚΕΙΑ:	ΜΟΝΙΜΟ-ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ
ΘΕΣΗ:	ΠΕΙΡΑΪΚΗ-ΑΚΤΗ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ

Το τέταρτο τζαμί βρίσκεται στην κατάληξη του νοτιού άξονα της οδού Πειραιώς, στην Ακτή Θεμιστοκλέους. Η πρόταση βασίζεται στο εγχείρημα της αντιμετώπισης του νερού ως ιερού χώρου. Το νερό, ως μέσο εξαγνισμού, αντιμετωπίζεται με ιδιαίτερη ιερότητα σε όλες τις θρησκείες. Επίσης, καθώς διέπεται από άλλους φυσικούς νόμους με διαφορετικές ιδιότητες από τη γη, μπορεί να θεωρηθεί από μόνο του, ως ένας εξαγνισμένος, ιερός χώρος.

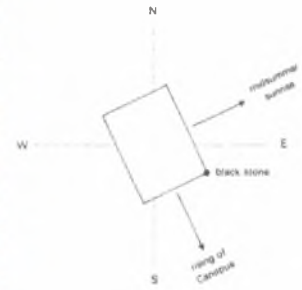
Το προτεινόμενο τζαμί στην ουσία αποτελεί ένα πλωτό σύμβολο, ενώ παράλληλα, ή θάλασσα γύρω του την επέκταση του ιερού χώρου, τα όρια του οποίου είναι στην επαφή του νερού με την ακτή. Η όλη κατασκευή αποτελείται από ένα σταθερό τμήμα και από ένα σύνολο μεταβλητών επιπέδων και έχει την δυνατότητα να χρησιμοποιείται σε συγκεκριμένες περιόδους του χρόνου (πχ τους καλοκαιρινούς μήνες) ενώ τον υπόλοιπο χρόνο, τα κινούμενα κομμάτια της αναιρούνται και παραμένει μόνον ως σύμβολο.

θη και Edwa
ντιμετωπίσ
στεύουσας, ει
στά του 201

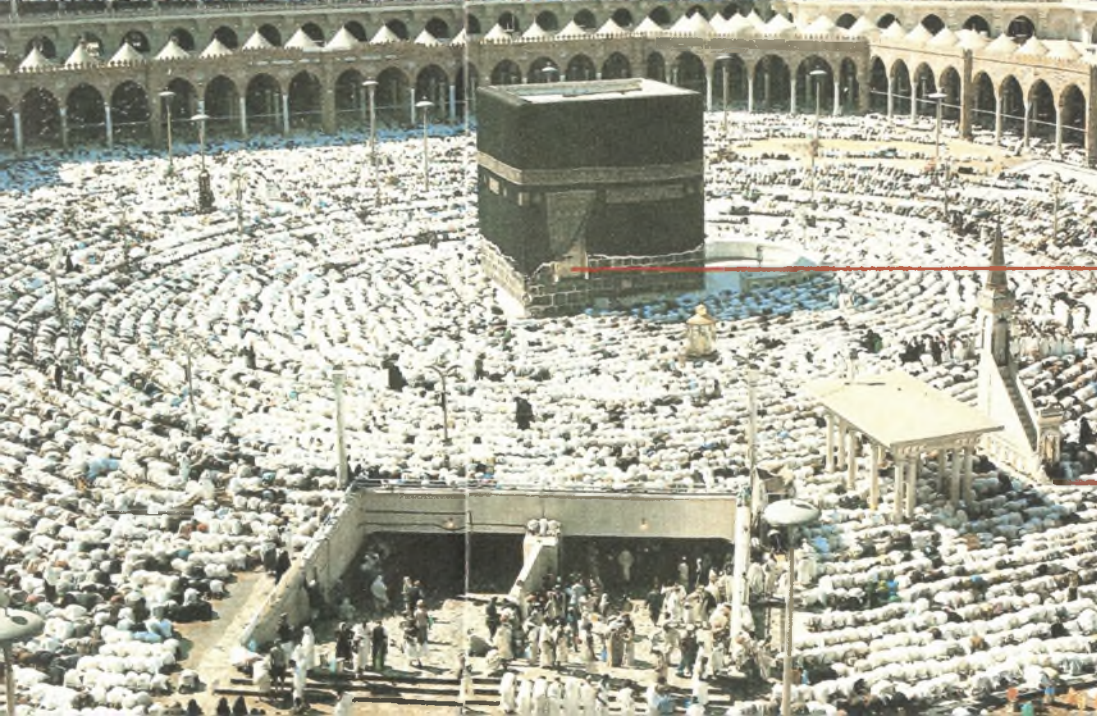

7

Kaaba: ο κύβος

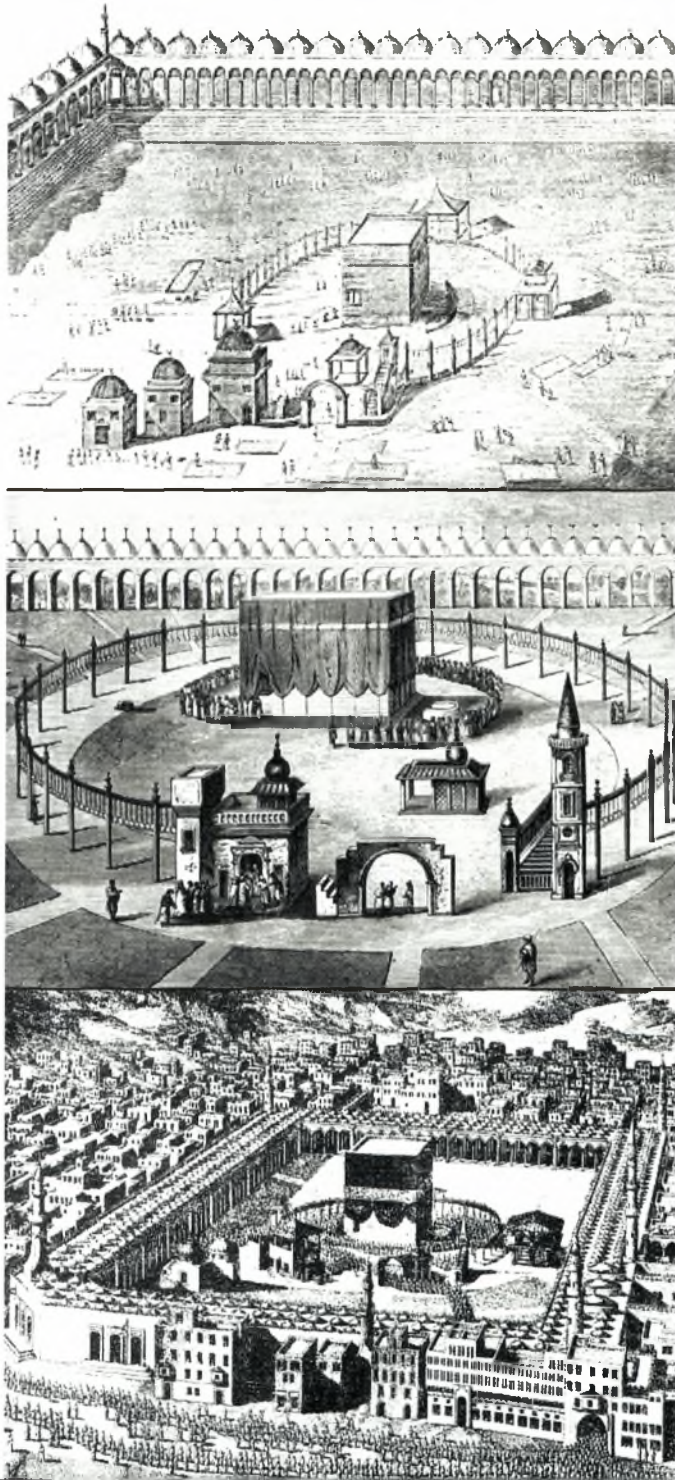

Προσανατολισμός
της Kaaba

Είσοδος

Mimbar

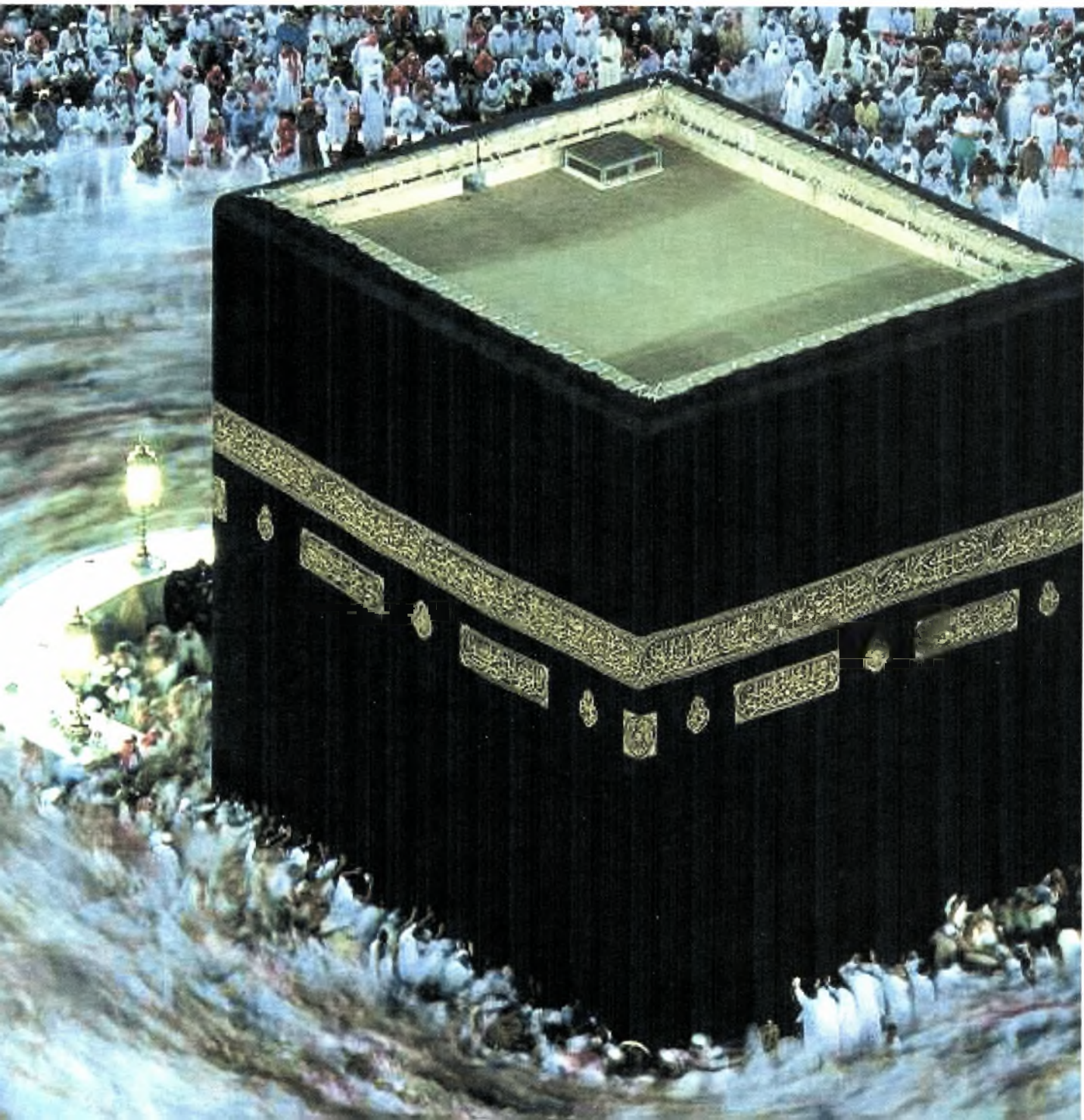
7.1 ΙΣΤΟΡΙΚΑ-ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Καμιά άλλη θρησκεία δεν συγκεντρώθηκε γύρω από ένα σημείο και σηματοδοτήθηκε τόσο πολύ από ένα κτίριο, όσο το Ισλάμ με την Kaaba. Η Kaaba είναι μια κυβική κατασκευή που βρίσκεται εντός του τζαμιού Al-Masjid al-Haram, στη Μέκκα, και ταυτόχρονα αποτελεί το ιερότερο σημείο του Ισλάμ. Σε αντίθεση με άλλες θρησκείες που προσανατολίζονται χρησιμοποιώντας ένα σταθερό σημείο (πχ Ανατολή), το Ισλάμ χρησιμοποιεί την κατεύθυνση κάθε τόπου προς τη Μέκκα.

Η Kaaba είναι ίσως ο παλαιότερος ιερός ισλαμικός χώρος. Ωστόσο, είναι σίγουρα προϊσλαμικός καθώς πιστεύεται ότι χρίστηκε από τον Αβραάμ και τον γιο του. Κάποιες αραβικές γραφές αναφέρουν ότι κατασκευάστηκε από τον Αδάμ και ανακατασκευάστηκε από τον Αβραάμ. Ειδικότερα αναφέρεται ότι στην περιπλάνηση του Αβραάμ, του υπηρέτη του και του βρέφους γιου του στην έρημο, στον αγώνα τους για εξεύρεση νερού, εμφανίστηκε ένας άγγελος ανακοινώνοντας ότι το βρέφος θα γεννήσει ένα μεγάλο έθνος. Ο υπηρέτης ακούμπησε το μωρό στο έδαφος και τότε άρχισε να αναβλύζει νερό. Τότε ο Θεός διέταξε την κατασκευή ενός ιερού, της Kaaba. Τον καιρό του Μωάμεθ, η Kaaba ήταν ναός διαφόρων αραβικών παγανιστικών θεοτήτων, ενώ η φυλή του, οι Quraish, ήταν υπεύθυνη για την περιοχή της Μέκκας. Ο ίδιος ήρθε σε ρήξη με τη φυλή του γιατί πίστευε ότι η Kaaba έπρεπε να αφιερωθεί στη θρησκεία που αυτός δίδασκε. Εκδιώχθηκε από τη Μέκκα μαζί με τους μαθητές του. Κατά την μετοίκησή του στη Μεδίνα έχτισε το πρώτο τζαμί. Συγκεντρώνοντας στρατιωτική δύναμη κατέλαβε τη Μέκκα και μετέτρεψε οριστικά την Kaaba σε τέμενος, το ιερότερο στο Ισλάμ.

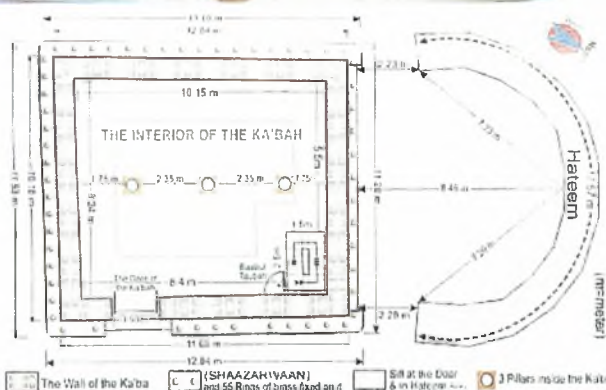
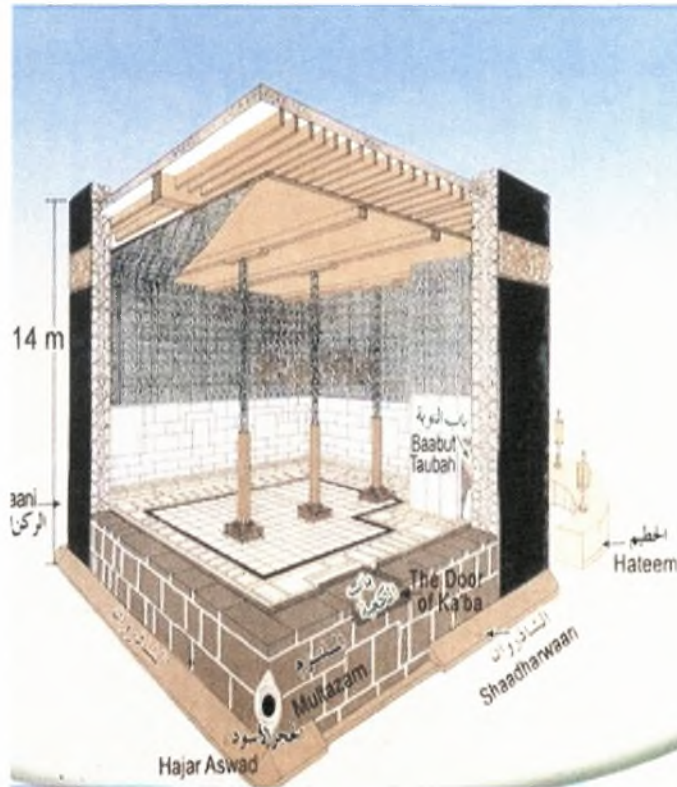
Το τέμενος κατασκευάστηκε σταδιακά γύρω από την Kaaba

Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα

Kaaba: ο κύβος

και πήρε την σημερινή το μορφή τα τελευταία χρονιά.
Το προσκύνημα στη Μέκκα, που πρέπει να κάνει μια φορά στη ζωή του κάθε πιστός, τελείται με κίνηση γύρω από την Kaaba επτά φορές.

Η Kaaba (από το αραβικό "muka'ab" που σημαίνει κύβος) είναι μια κυβική κατασκευή με φορέα από ξύλο επενδυμένη με γρανίτη από τις γύρω περιοχές. Οι διαστάσεις της είναι περίπου 10,5 X 12 μ και έχει περίπου 15 μ. ύψους. Στην ανατολική γωνία της ενσωματώνεται η «Μαύρη πέτρα» που θεωρείται ότι είναι υπόλειμμα μετεωρίτη. Η είσοδος του κτιρίου βρίσκεται 2μ πάνω από το έδαφος. Στο εσωτερικό της η κατασκευή είναι άδεια, με μόνη εξαίρεση κάποιους στίχους από το Κοράνι σε πράσινο ύφασμα. Η Kaaba καλύπτεται με ένα μαύρο ύφασμα το οποίο αντικαθίσταται ετησίως στη διάρκεια ειδικής τελετουργίας που είναι και η μόνη φορά που μπορεί να τη δει κανείς ακάλυπτη. Στα 2/3 περίπου του ύψους της, το πανί διακοσμείται με μια χρυσή ζώνη κεντημένη με στοίχους από το Κοράνι.

7.2 ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ KAABA

Η Kaaba, τόσο ως πλαστική μορφή όσο ως σύμβολο, απασχόλησε πολλές φορές τους καλλιτέχνες που αναρωτώνται πως ένα τόσο μονολιθικό κτίριο μπορεί να αποτελεί πόλο συσπείρωσης εκατομμυρίων πιστών. Άλλωστε η εικόνα των χιλιάδων μουσουλμάνων οι οποίοι, σε μορφή θάλασσας, πλημμυρίζουν τον χώρο γύρω από τον μαύρο κύβο, είναι ίσως από τις χαρακτηριστικότερες εικόνες της ανθρώπινης ιστορίας.

"Meccatuna", Jason Rhoades, 2003

"My Medinah" Jason Rhoades

Η μαύρη πέτρα στη Kaaba

Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα Kaaba: ο κύβος

Jason Rhoades

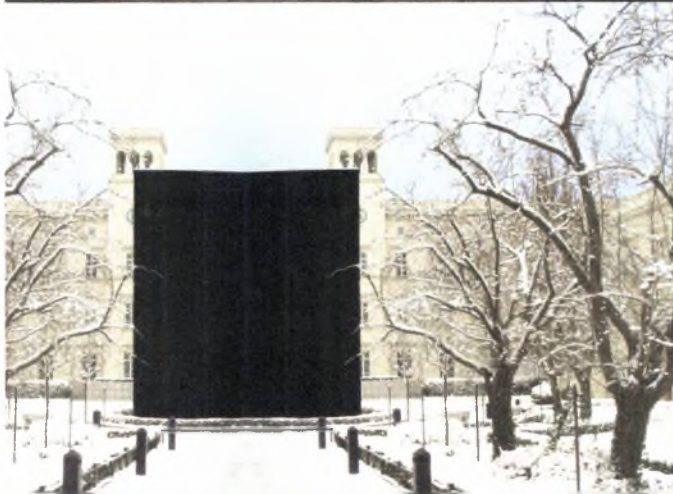
Ένα τέτοιο παράδειγμα σύγχρονου καλλιτέχνη, που ασχολήθηκε με το Ισλάμ, είναι ο Jason Rhoades, ο οποίος γεννήθηκε το 1965 στην Καλιφόρνια. Η εγκατάστασή του, η "Mecca tuna" παρουσιάστηκε στην Ν. Υόρκη το 2003 και αποτελεί μια εκδοχή της Kaaba, στο 1/3 των φυσικών της διαστάσεων. Πρόκειται για μια κατασκευή από αλουμίνιο, η οποία εμπεριέχει, ανάμεσα στα άλλα, μια μεταλλική προθήκη, αντίγραφο αυτής που εμπεριέχει την μαύρη πέτρα στη γωνία της Kaaba. Ο καλλιτέχνης, που την έχει ονομάσει «Mecca Vulva» (vulva=αίδοιο), έχει χρησιμοποιήσει αυτή την εκδοχή σε πολλά έργα του. Η Mecca tuna είναι καλυμμένη από ένα εκατομμύριο περίπου Lego ως τη μέση της, ενώ, κατ' αναλογία με την χρυσή ζώνη με τις ιερές επιγραφές της Kaaba, ο καλλιτέχνης έχει φτιάξει μια ζώνη από πολύχρωμα πλεξιγκλάς και επιγραφές από νέον με μισογυνιστικές εκφράσεις από το διαδίκτυο.

Το έργο του Rhoades έχει, μεταφορικό, θρησκευτικό αλλά και σεξουαλικό χαρακτήρα. Κατ' αρχάς αποτελεί σχόλιο στο συνεχώς αυξανόμενο χάσμα μεταξύ της θρησκευτικά φανατισμένης Ανατολής και του ρασιοναλιστικής-υλιστικής Δύσης. Επιπρόσθετα η Mecca vulva αποτελεί ωδή στο μυστήριο της γυναικείας φύσης, τόσο με την ερωτική όσο και με την κοσμογονική υπόστασή του, ενώ παράλληλα προκαλεί, ανάγοντας το ιερότερο ίσως σημείο μιας απόλυτα πατριαρχικής θρησκείας όπως το Ισλάμ, στη μορφή του γεννητικού οργάνου της γυναίκας.

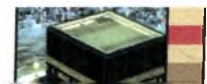
Πλατεία Αγ. Μάρκου

Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα Kaaba: ο κύβος

Ένας εξίσου σημαντικός καλλιτέχνης είναι και ο Gregor Schneider, ο οποίος γοητευμένος από την γεωμετρική καθαρότητα του κύβου, δημιούργησε ένα έργο-σχόλιο στην συνεχώς αυξανόμενη εχθρότητα ενάντια στο Ισλάμ, το οποίο τα τελευταία χρόνια ταυτίζεται όλο και περισσότερο με την τρομοκρατία. Το έργο του, που σχεδιάστηκε για την 51η Biennale της Βενετίας, δεν υλοποιήθηκε ποτέ για «λόγους ασφαλείας». Η προτεινομένη εγκατάσταση αφορούσε την τοποθέτηση ενός τεράστιου μαύρου κύβου στην πλατεία του Αγ. Μάρκου στη Βενετία. Επρόκειτο για μια καθαρά κυβική μαύρη κατασκευή- στις φυσικές διαστάσεις της Kaaba ωστόσο, αλλά χωρίς κανένα άλλο διακριτικό γνώρισμά της. Ωστόσο ο υπαινιγμός του καλλιτέχνη ενισχύθηκε και επιβεβαιώθηκε μέσα από την μη παραχώρηση της άδειας - την πολιτική αντιμετώπιση της πρότασης του. Επιπρόσθετα δεν επιτράπηκε να μπει το έργο του και στον κατάλογο της έκθεσης : οι έξι σελίδες που του αναλογούσαν τυπώθηκαν μαύρες. Η εύκολη ταύτιση ενός κατά τα άλλα απλού γεωμετρικού γλυπτού με την Kaaba αποτελεί παράδοξο για τον δυτικό πολιτισμό ο οποίος σε μεγάλο βαθμό στήριξε την τέχνη και την αρχιτεκτονική του στην καθαρή γεωμετρία. Ο καλλιτέχνης έχει δημιουργήσει μια ευρύτερη σειρά από φωτορεαλιστικές αναπαραστάσεις του κύβου του, τοποθετημένου σε διάφορους γνωστούς δημόσιους χώρους, όπως το Bahnhof Museum και η Εθνική Πινακοθήκη του Βερολίνου.

Βασιζόμενοι στην πρόταση για την εγκατάσταση του κύβου στην πλατεία του Αγ. Μάρκου θα μπορούσε να πει κανείς ότι το τρίπτυχο κύβος-καμπαναριό-πλατεία, όρα ως συμβολισμός του τριπτύχου τέμενος-μιναρές -εσωτερική αυλή, οργανώνοντας έτσι τα βασικά τμήματα της αρχιτεκτονικής του τζαμιού.

Το εθνικό τέμενος στην πρωτεύουσα Dhaka του Μπαγκλαντές, φανερα επηρεασμένο από την Kaaba.

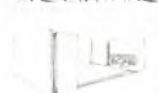
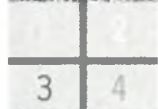
(Απέναντι): Η Είσοδος του Apple store στη Ν. Υόρκη, πριν και μετά την αποκάλυψή του.

ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ

Η περίπτωση της εταιρίας υπολογιστών Apple αποτελεί ίσως την πιο ενδιαφέρουσα και αμφιλεγόμενη εγκατάσταση-ρέπλικα της Μέκκας. Το 2006, στην 59η λεωφόρο της Ν. Υόρκης, στην πλατεία μπροστά από το γνωστό ξενοδοχείο Plaza, κάνει την εμφάνιση της μια κυβική μαύρη κατασκευή. Μια Kaaba στην καρδιά της Ν. Υόρκης. Το παράδοξο φαινόμενο-πολύ κοντά στο έργο του Schneider, αλλά με τελείως διαφορετική σκοπιμότητα, δεν ήταν τίποτα άλλο από την υπό κατασκευή είσοδο του νέου καταστήματος της Apple, το οποίο βρισκόταν στο υπόγειο. Τα προσωρινά μαύρα προστατευτικά αφαιρέθηκαν για να αποκαλύψουν τον διάφανο κύβο-είσοδο. Όπως ήταν επόμενο, η κατασκευή αυτή προκάλεσε αντιδράσεις στον μουσουλμανικό κόσμο. Αντίστοιχες αντιδράσεις υπήρξαν και για το κυβικό μοντέλο υπολογιστή, που παρουσιάστηκε στο παρελθόν από την ίδια εταιρία.

Αθή και Edw:
ντιμετωπίσο
στεύουσας, ει
από του 201

8

Τζαμί-ιός

Πλ. Κουμουνδούρου

Πλ. Θεάτρου

Πλ. Ομονοίας

1-3. Χαρακτηριστικά κτίρια της περιοχής

Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα
Ομόνοια: τζαμί ιός

8.1 ΠΛΑΤΕΙΑ ΘΕΑΤΡΟΥ - ΟΜΟΝΟΙΑΣ- ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΥ

Ο άξονας των τριών πλατειών-Ομόνοιας, Κουμουνδούρου, Θεάτρου- χαρακτηρίζεται ως ένα από τα πιο ζωντανά κεντρικά τμήματα της Αθήνας που περικλείεται από τις οδούς Ευριπίδη, Αθηνάς και Πειραιώς. Αποτελεί το επίκεντρο της επαγγελματικής δραστηριοποίησης των μουσουλμανικών αλλά και των ασιατικών-αφρικανικών εν γένει πληθυσμών της Αθήνας και τον βασικότερο ίσως τόπο συνάντησης και συναναστροφής τους. Ο κυρίως εμπορικός χαρακτήρας ειδικού τύπου της περιοχής αποτελείται από καταστήματα που απευθύνονται στις διαφορές κοινότητες των μεταναστών (μίνι μάρκετ με τοπικά προϊόντα από χώρες Ασίας-Αφρικής, εστιατόρια, καφεενεία) και καταστήματα μεταναστών που απευθύνονται στο ευρύτερο σύνολο (είδη ρουχισμού, μπαχαρικά, λοιπά προϊόντα). Επίσης στην περιοχή βρίσκονται πολλοί από τους συλλόγους των μουσουλμάνων μεταναστών, (Μπαγκλαντές κλη) αλλά και ένας ξενώνας του Πανελληνίου Συνδέσμου Συμπαράστασης των Μουσουλμάνων.

Στη περιοχή στην οδό Γερανίου, υπάρχει εδώ και 8 χρόνια ένας από τους 19 πανελλαδικά ξενώνες της «Φιλότητας», του, όπου φιλοξενούνται μουσουλμάνοι μετανάστες. Στον χώρο αυτό, εκτός των άλλων, τελείται η προσευχή της Παρασκευής, τόσο για τους φιλοξενούμενους όσο και για όλους τους άλλους μουσουλμάνους της περιοχής. Ο ξενώνας αυτός «Εκτός από σημείο θρησκευτικής αναφοράς είναι και σημείο συνεύρεσης όλων όσοι ξεριζώθηκαν για διάφορους λόγους από τις πατρίδες τους».¹

1. «Καταφύγιο του Αλλάχ στην Αθήνα», ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΗ - 21/03/2004

Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα

Ομόνοια: τζαμί ιός

Ωστόσο είναι αυτή η περιοχή που φιλοξενεί την πλειοψηφικά των άτυπων μεστζίτ που στεγάζονται σε ισόγεια, υπόγεια και ορόφους από εμπορικά κτίρια και κτίρια γραφείων, καθώς η εγγύτητα των χώρων αυτών στη περιοχή όπου συνεστιάζονται, εργάζονται και περνούν τμήμα της μέρας τους αυτοί οι άνθρωποι είναι σημαντική. Οι πιστοί καλύπτουν το κενό ύπαρξης ενός κοντινού και επίσημου χώρου προσευχής, νοικιάζοντας διαθέσιμους χώρους και μετατρέποντας την περιοχή της πλατείας Θεάτρου σε ένα εκτεταμένο δίκτυο τέτοιων ιερών χώρων.

Τα μεστζίτ, που νοικιάζονται είτε ανά κοινότητα είτε από ομάδες οικείων ατόμων, δεν έχουν κανένα στοιχείο που να τα διακρίνει εξωτερικά και να τους δίνει μια ταυτότητα. Μόνο οι χρήστες τους και πιθανώς οι γείτονες γνωρίζουν την ύπαρξη τους. Εσωτερικά διαμορφώνονται με ελάχιστα απαραίτητα αντικείμενα, όπως θήκες για παπούτσια και ιερά βιβλία και κάποιο υποτυπώδες βάθρο για αυτόν που θα αναγγείλει την προσευχή. Ο χώρος συμπληρώνεται από την απαραίτητη μοκέτα και διακοσμείται λιγότερο ή περισσότερο έντονα με φωτογραφίες από τη Μέκκα και στίχους από το Κοράνι.

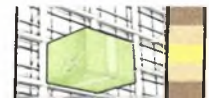
8.2 ΣΧΕΔΙΑΖΟΝΤΑΣ ΕΝΑΝ ΧΩΡΟ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ.

Η υπάρχουσα πρακτική προσευχής στην περιοχή καθρεφτίζει και την ανάγκη των πιστών για επίσημο τζαμί στο ίδιο σημείο. Ωστόσο, η πολύ υψηλή πυκνότητα του αστικού ιστού, με τα ελάχιστα -έως μηδενικά διαθέσιμα οικοπέδα, τις υψηλές αξίες γης, αλλά και τα μεγάλα ύψη, καθιστούν μια λύση τέτοια μη εφικτή. Η συνύπαρξη ενός ανεξάρτητου ισόγειου ή ολιγοώροφου κτιρίου με τα

1. Η Ασφυκτική περιοχή της Πλ. Θεάτρου (Απέναντι): Τα σημερινά μεστζίτ (πηγή: Π. Αθανασούλια, «Πολλοί θεοί στην ίδια πόλη», ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (Κ), 03/04/2005, σελ.32)

Σχεδιάζοντας ένα χώρο λατρείας για την περιοχή

8

95

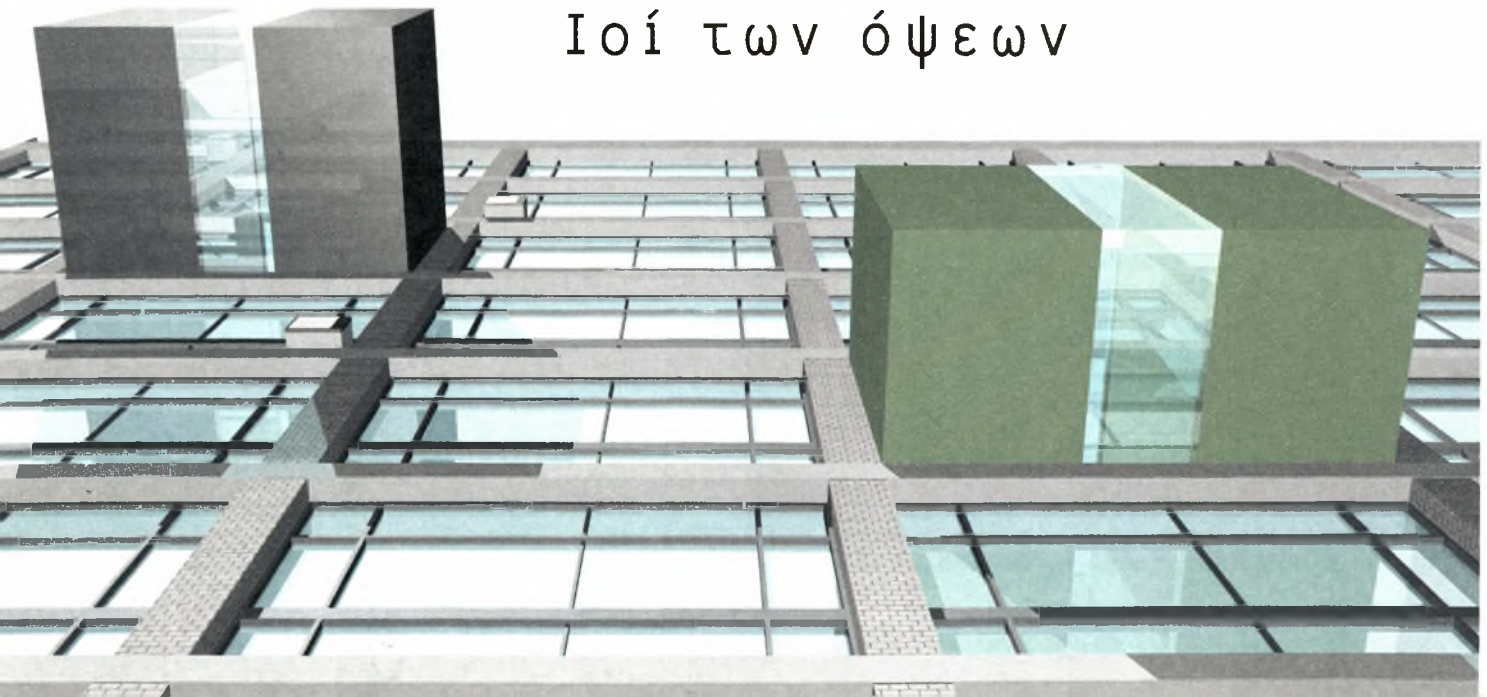

Δορυφορικά πιάτα σε περιοχές μεταναστών

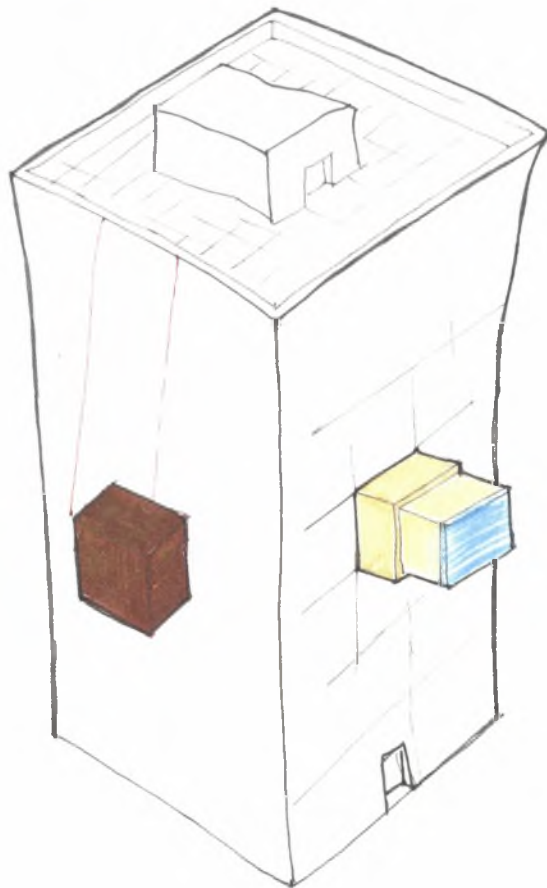
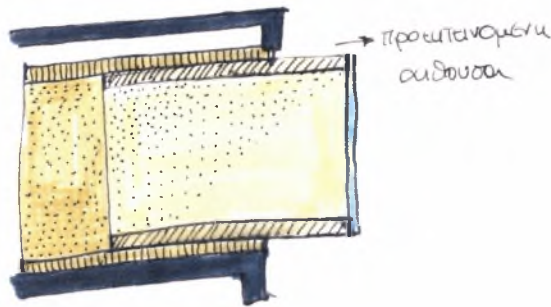

Κλιματιστικές μονάδες

Ιοί των όψεων

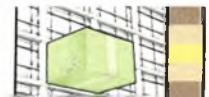
Ομόνοια: τζαμί ιός

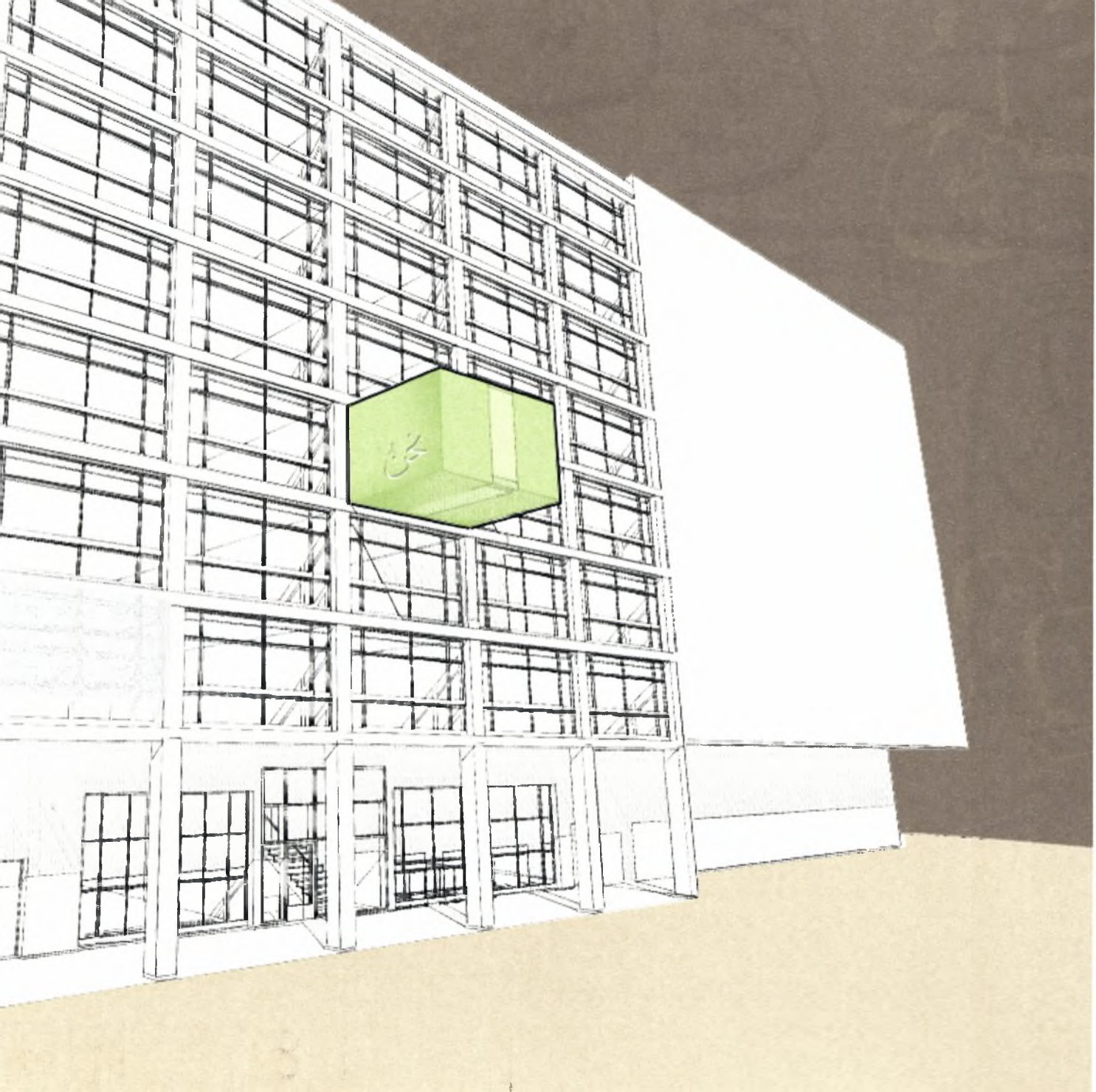

πολυώροφα κτίρια γραφείων θα ήταν ανέφικτη. Επιπρόσθετα, η ήδη χαρακτηρισμένη από τον αριθμό των μεταναστών της περιοχή θα μπορούσε εύκολα να μετατραπεί σε μια «πόλη εντός πόλης» με την περαιτέρω συσπείρωση-γκετοποίηση μεταναστών και μουσουλμάνων γύρω από αυτή.

Άλλωστε, μια μόνιμη λύση δεν θα ταίριαζε στη περιοχή για αυτό και η προτεινόμενη λύση βασίζεται πάνω στην ήδη υπάρχουσα τακτική εξεύρεσης χώρων προσευχής: την ενοικίαση τμήματος του υπάρχοντος κτιριολογικού αποθέματος. Δεδομένου ότι η μόνη στρατηγική εξασφάλισης χώρου-στις συγκεκριμένες συνθήκες- είναι η ενοικίαση, προτείνεται η διατήρηση της υπάρχουσας πρακτικής του δικτύου, για την καθημερινή εφήμερη ως ένα βαθμό, προσωπική ως ένα άλλο προσευχή. Επιπρόσθετα, αυτό θα συντελέσει στην ανάγκη, των εθνικά ανομοιογενών πιστών, για πιο διακριτή ομαδοποίηση κατά την άτυπη προσευχή.

Όμως, ένα τζαμί, εκτός από το σημείο εξάσκησης των θρησκευτικών καθηκόντων των πιστών είναι και ένα ενεργό σύμβολο. Ένας ιερός χώρος πάνω από όλα πρέπει να διέπεται από άλλους νόμους και να είναι ορατά «έξω» από το σώμα του κοσμικού. Είναι από μόνο του ο «μιναρές» που καλεί τους πιστούς σε προσευχή. Για αυτό ο βασικός στόχος της πρότασης είναι η αντιμετώπιση της βασικότερης έλλειψης των του υπάρχοντος δικτύου χώρων: της σηματοδότησης και του συμβολισμού. Η επέμβαση αφορά τον εναλλακτικό τρόπο διαχείρισης των κτιρίων και των διαμερισμάτων που νοικιάζονται, έτσι ώστε να δίνουν το στίγμα του υφιστάμενου θρησκευτικού χώρου που εμπεριέχουν, σηματοδοτούμενοι και εντασσόμενοι σε ένα ευρύτερο σύνολο όμοιων χώρων.

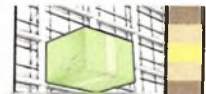

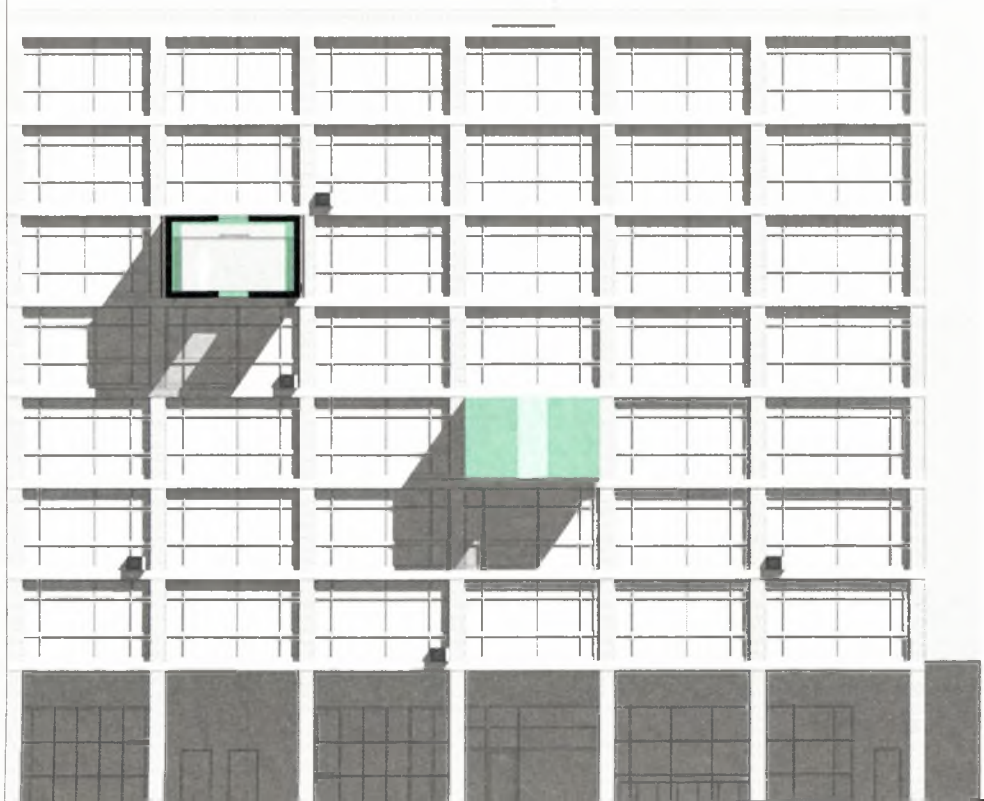
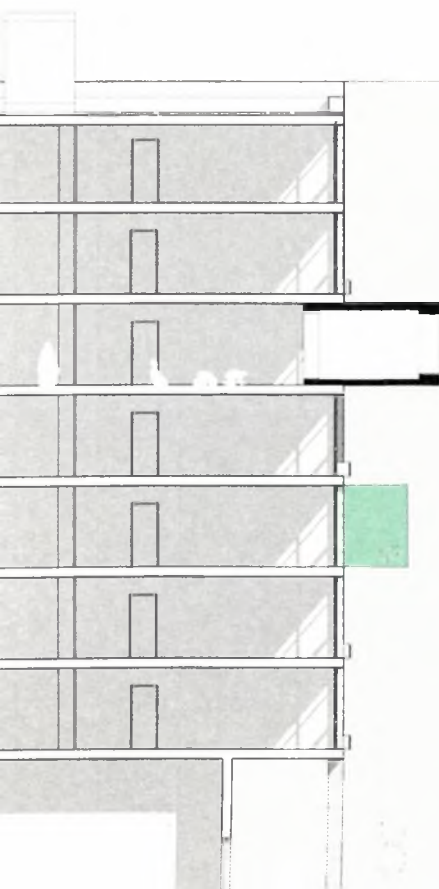
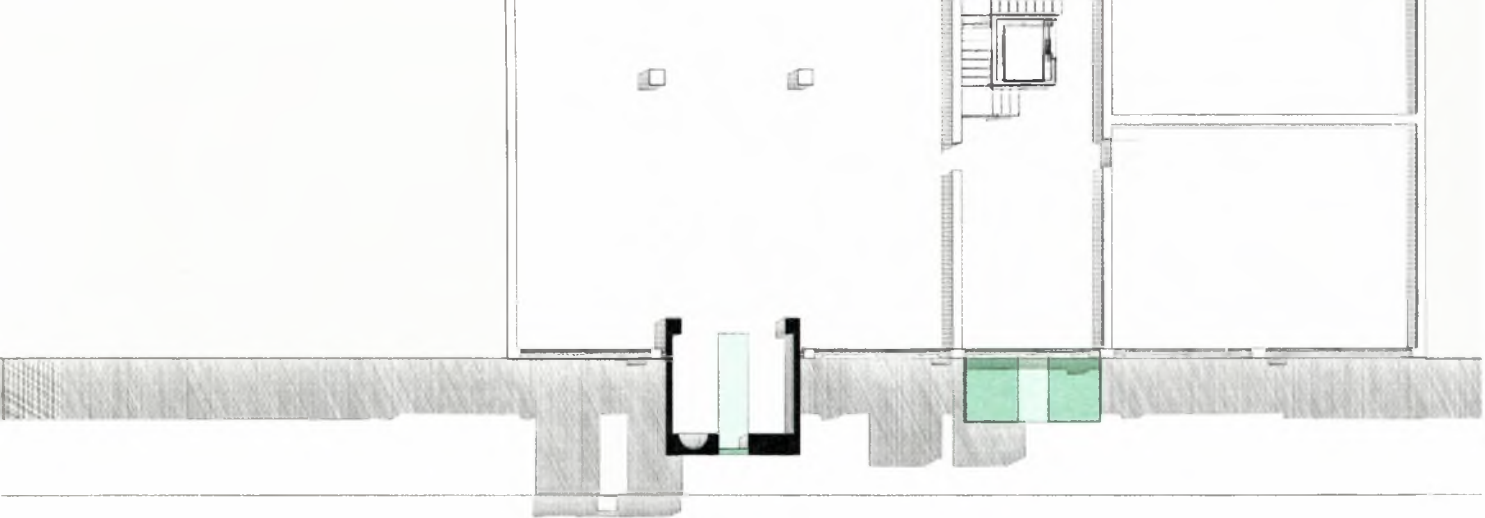
8.3 ΤΖΑΜΙ ΙΟΣ

Η πρόταση αφορά την εφαρμογή μιας ημιμόνιμης κατασκευής σε χώρους που νοικιάζονται ή αγοράζονται σε υφιστάμενα κτίρια. Πρόκειται ουσιαστικά για έναν προκατασκευασμένο «κύβο» που εφαρμόζεται στην όψη ενός κτιρίου αποτελώντας επέκταση του εσωτερικού χώρου προς τον δημόσιο. Ο τρόπος εφαρμογής της επέμβασης έχει αναφορές σε στοιχεία της ευρύτερης περιοχής του κέντρου, όπως τις αιωρούμενες μονάδες κλιματιστικών που δρουν ως «ίοι» στις όψεις κτιρίων γραφείων. Με αυτό το τρόπο η προτεινόμενη κατασκευή, ενσωματώνεται μετά από τις κατάλληλες επεμβάσεις στην όψη του κτιρίου. Ωστόσο, καθώς η πλειοψηφικά των πολυώροφων κτισμάτων της περιοχής χαρακτηρίζεται από ενιαίες γυάλινες όψεις, η επέμβαση αυτή έχει αναστρέψιμο χαρακτήρα. Ο κύβος αυτός εκτός από συμβολική μικρογραφία ενός τεμένους, δρα από μόνος του και ως «μιναρές». Αποτελεί την οπτική σηματοδότηση που καλεί τον πιστό σε προσευχή αλλά και που κοινοποιεί και θεσμοθετεί τη χρήση στην ευρύτερη περιοχή.

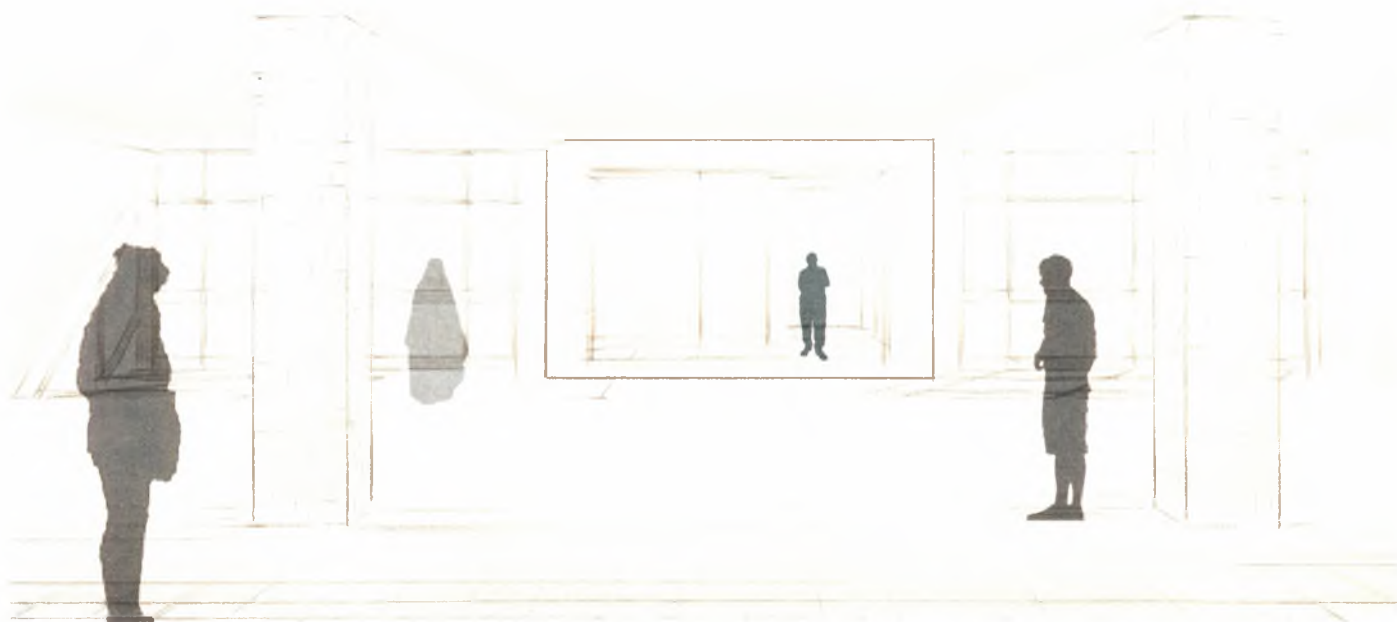
Η τετράγωνη κατασκευή στη συγκεκριμένη περίπτωση σχεδιάστηκε με διαστάσεις 2.80x4.50x4.50. Το μόνο άνοιγμα για το φως είναι μια ζώνη η οποία διατρέχει τον κύβο κατακόρυφα. Το μοντέλο του κύβου με την κατακόρυφη ζώνη στην ουσία αποτελεί μια εκδοχή της Kaaba. Η διακοσμητική ζώνη με τα αραβουργήματα, στην Kaaba, στρέφεται κατακόρυφα ώστε να λειτουργήσει ως Mihrab-σήμανση τόσο εσωτερική όσο και εξωτερική. Στον τοίχο με κατεύθυνση την Μέκκα βρίσκεται μια συμβολική εσοχή για τον ιμάμη.

Βάσει της σημερινής ισχύουσας πρακτικής με τους ενοικιαζόμενους χώρους, σε πολλές περιπτώσεις, οι γυναίκες ή οι διαφορετικές εθνικές ομάδες έχουν το δικό

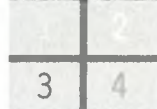

τους ανεξάρτητο χώρο. Αυτό θα παρουσιάζει ιδιαίτερο μορφολογικό ενδιαφέρον εφόσον στην ίδια όψη εφαρμοστούν πάνω από ένας κύβοι.

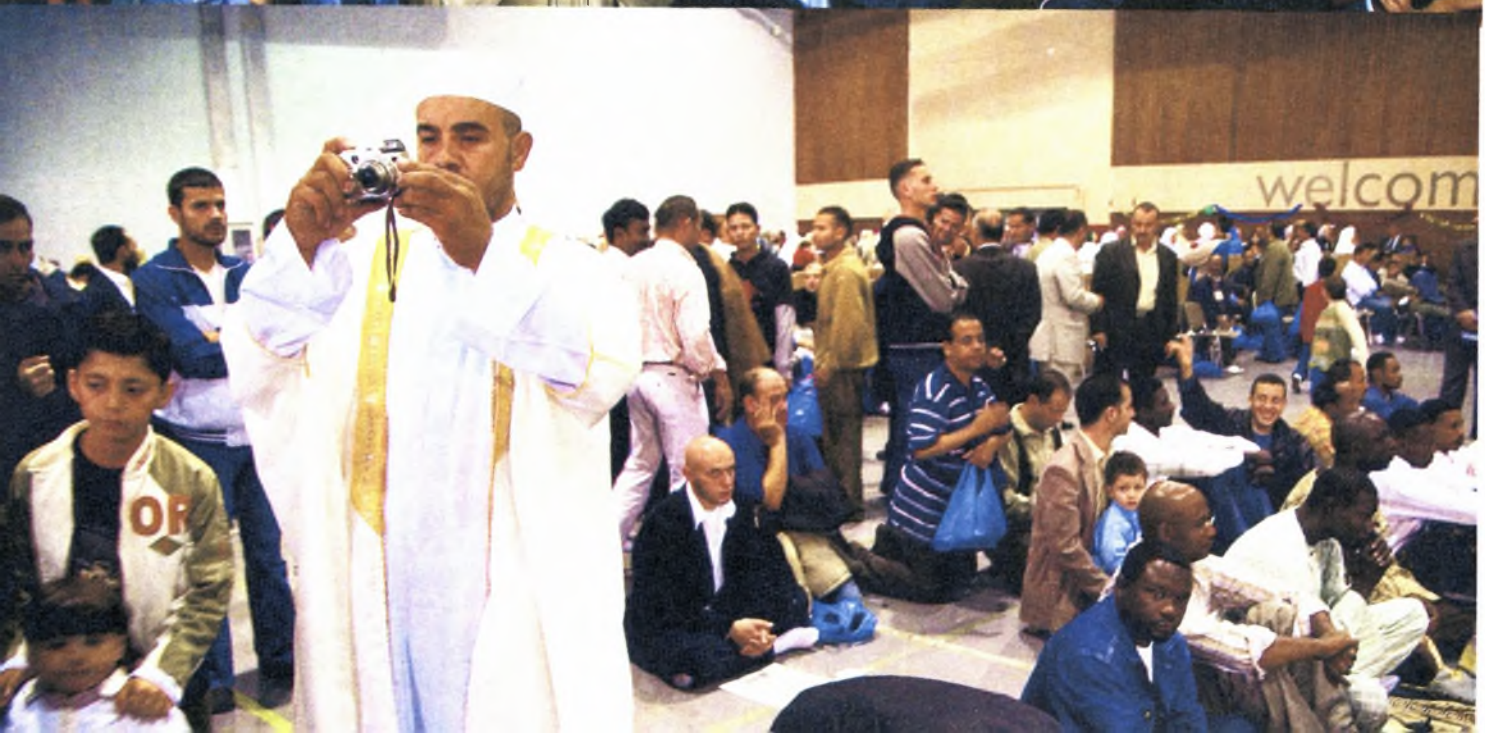
Άθη και Edw:
ντιμετωπίσο
ντεύουσας, ει
στά του 601

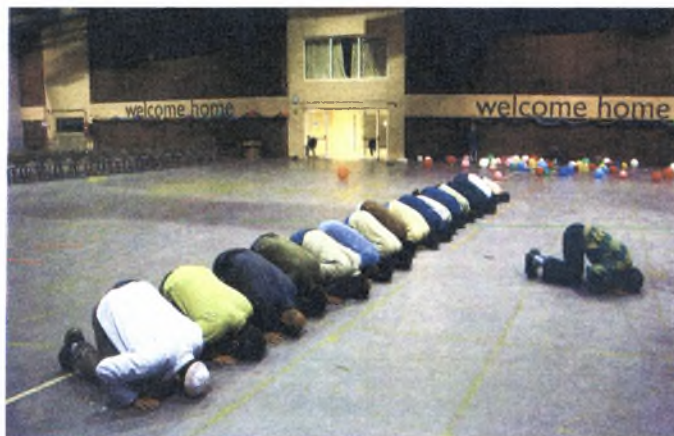

9

Το φορητό τζαμί

9.1 Η ΦΟΡΗΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ:

Η πρόταση αυτή έχει διττό χαρακτήρα. Από την μια προτείνει την χρήση ενός μουσείου ως χώρου προσωρινής προσευχής, στα πλαίσια ενός ευρύτερου σχολίου πάνω στη διαδικασία της προσευχής των μουσουλμάνων. Από την άλλη προτείνεται μια πτυσσόμενη φορητή κατασκευή που θα μπορούσε να εφαρμοστεί σε αυτήν τη περίπτωση, αλλά και σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση προσωρινής χρήσης δημόσιου χώρου για το σκοπό αυτό.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Την ημέρα της σημαντικότερης γιορτής των Μουσουλμάνων, το Μπαϊράμι, το οποίο ακολουθεί την ολοκλήρωση της νηστείας του Ραμαζανιού (κινητή εορτή μέσα στο φθινόπωρο κατά κανόνα), παρατηρείται η μοναδική διαφοροποίηση σχετικά με την θέση προσευχής της μουσουλμανικής κοινότητας της Αθήνας. Η γιορτή αυτή απαιτεί μαζική προσευχή και -αν μη τι άλλο- πιο επίσημο εορτασμό. Τα μικρά διάσπαρτα άτυπα τζαμιά παραδίδουν την θέση τους-για μια μέρα μόνο, σε ένα πιο επίσημο κτίριο-συνήθως αθλητική εγκατάσταση, που παραχωρείται από την πολιτεία, όπως το κλειστό στάδιο Ειρήνης και Φιλίας, ενώ, το 2006, χρησιμοποιήθηκε το ΟΑΚΑ¹. Ένας από τους πιο σημαντικούς τύπους κτιρίων για τον δυτικό πολιτισμό, μεταμορφώνεται στο σημαντικότερο κτίριο των «ανατολικών» πληθυσμών.

1. Βλ. σχετικά άρθρα:

-Σωτήρχου, «Έκαναν τζαμί το ΣΕΦ», *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ* - 04/11/2005

-Γ. Δάμα, «Προσκύνημα 80.000 μουσουλμανων», *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 17/12/2001

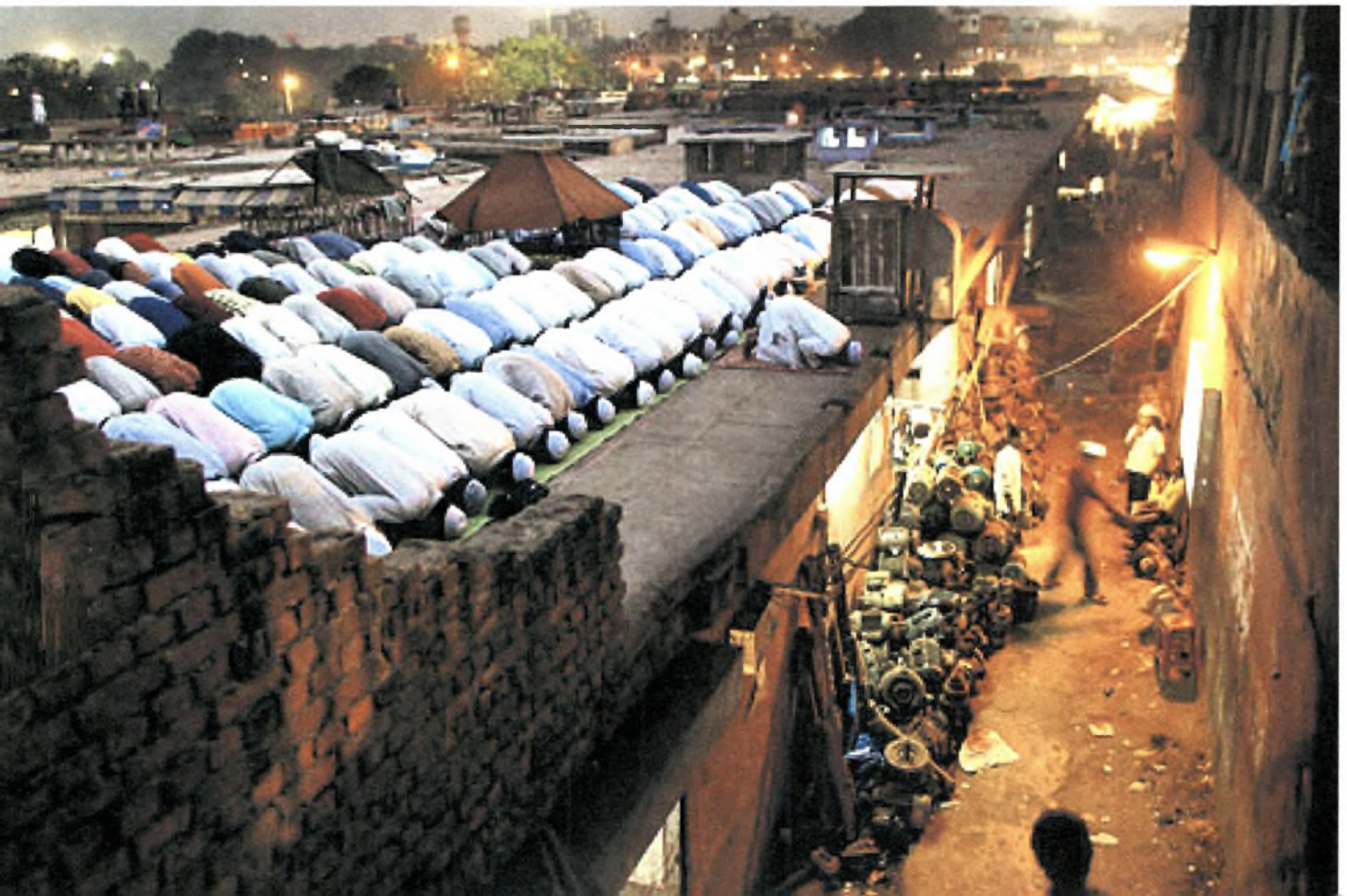
-Μ.Πασχαλίδου, «Ραμαζάνι στο ΟΑΚΑ», *ΒΗΜΑΖΙΝΟ*, 28/08/06. σ.65

-Τ.Καμπύλης, «Ραμαζάνι στην Αθήνα», *ΤΑ ΝΕΑ*, 23/10/2004, σ. Ν.23

1,2,3 Προσευχή 15.000 μουσουλμάνων στο ΟΑΚΑ (απέναντι) Το ΟΑΚΑ ως προσωρινό τζαμί (πηγή: Νίνα-Μαρία Πασχαλίδου, «Ραμαζάνι στο ΟΑΚΑ», *ΒΗΜΑΖΙΝΟ*, 28 Οκτ 06. σελ.65)

... οι διάδρομοι στιγμιαία μεταμορφώνονται από τη μάζα των πιστών που εκείνη τη στιγμή τελούν το ιερότερο τους χρέος την ίδια στιγμή που το θέαμά τους γίνεται αντιληπτό από τους δυτικούς επισκέπτες με όρους δρώμενου...

Πράγματι, για τις ισλαμικές και ιδιαιτέρως για τις πιο συντηρητικές θεοκρατικές κοινωνίες, η θρησκεία αποτελεί τρόπο ζωής, με αντίκρισμα και στο κτισμένο περιβάλλον. Τα τζαμιά λοιπόν βρίσκονται στην κορυφή των σημαντικών κτιρίων, αποτελώντας το κτίριο-σύμβολο του όλου τους πολιτισμού. Αντίθετα, η Δύση, έχοντας θέσει την θρησκεία σε ποιο φιλοσοφικό επίπεδο, παράγει έναν πολιτισμό που ηγείται κυρίως από την πολιτική, από τις τέχνες, τον αθλητισμό, το εμπόριο και εκπροσωπείται από κτίρια όπως malls, σινεμα, μουσεία και στάδια.

Η πρόταση χρήσης ενός τέτοιου χώρου για βασίζεται στο εγχείρημα ότι στον αντίποδα των τζαμιών σε ό,τι αφορά την κορυφαία συμβολική σημασία τους για την ισλαμική κοινωνία, βρίσκεται και το μουσείο για την Δύση. Άλλωστε η τέχνη είναι αυτό που σήμερα όρα με όρους θρησκείας στη δύση. Το εγχείρημα ήταν να αντιμετωπιστεί η έννοια της περιοδικής προσευχής των μουσουλμάνων με δυτικούς ορούς και να λάβει χώρα σε ένα τέτοιο χώρο, αντιμετωπιζόμενο με όρους παραγωγής πολιτισμού. Κατ' αντιστοιχία με την χρήση του ΟΑΚΑ θα μπορούσε ακόμη και να τεθεί το ερώτημα «γιατί να κατασκευαστεί εκ νέου ένα τζαμί στην Αθήνα και να μην νοικιαστεί ένας χώρος σε κάποιο εμπορικό πολυχώρο ή μια αίθουσα σε ένα μουσείο?». Πράγματι, στη πλειοψηφία αυτών των χώρων υπάρχουν συχνά μεγάλοι αδιάθετοι χώροι και αίθουσες. Ένας τέτοιος χώρος είναι το αίθριο του μουσείου Μπενάκη.

Η προσευχή αποτελεί μια κορυφαία έκφραση πολιτισμού, ακριβώς όπως οι καλές τέχνες. Επιπλέον, προϋποθέτει και ένα είδους ιερού τελετουργικού. Η ισλαμική προσευχή πλησιάζει πολύ μια performance. Μια performance όμως η

Μουσείο Μπενάκη: φορητό τζαμί

οποία κατά κανόνα λαμβάνει χώρα μέσα σε ένα τζαμί. Στη πράξη όμως το Ισλάμ είναι η κατεξοχήν θρησκεία στην οποία απαιτείται η εκτέλεση της προσευχής σε οποιοδήποτε μέρος βρίσκεται ο πιστός την ώρα που τον καλεί ο Ιμάμης. Ειδικά κατά τη διάρκεια του Ραμαζανιού, η εκτέλεση της προσευχής 5 φορές την ημέρα είναι επιτακτική και στις ισλαμικές χώρες παρατηρείται το παράδοξο του να μετατρέπονται οι πολυσύχναστοι δημόσιοι χώροι σε ένα είδος υπαιθρίου εκτενούς τεμένους για μαζική προσευχή. Άλλωστε, η κατά κανόνα νομαδική ζωή των πρώτων μουσουλμάνων, σήμαινε και νομαδικότητα του χώρου προσευχής. Έχει πάρα πολύ μεγάλο ενδιαφέρον πώς οι διάδρομοι του Kapali Carsi στην Κωνσταντινούπολη στιγμιαία μεταμορφώνονται από τη μάζα των πιστών που εκείνη τη στιγμή τελούν το ιερότερο τους χρέος την ίδια στιγμή που το θέαμά τους γίνεται αντιληπτό από τους δυτικούς επισκέπτες με όρους δρώμενου. Οι πιστοί απλώνουν τα ειδικά χαλιά τους, σταματώντας την κυκλοφορία του κόσμου, σχηματίζοντας κατά κανόνα ένα ενιαίο σώμα και εκτελώντας το αυστηρά συγκεκριμένο τελετουργικό της προσευχής τους. Οι επισκέπτες παρατηρούν το ολιγόλεπτο θέαμα ψειρίζοντας και σχολιάζοντας. (Βλέπε εικόνα)

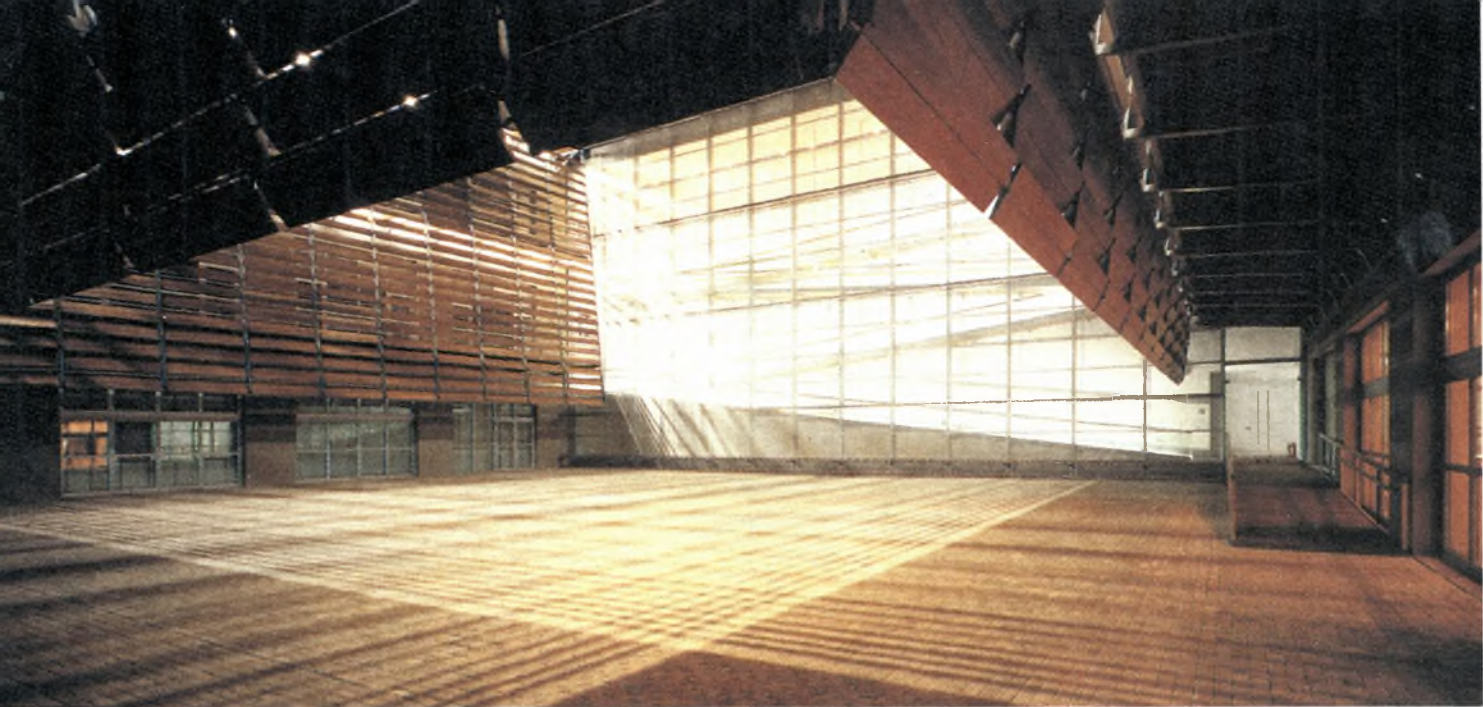
9.2 ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ: ΤΟ ΦΟΡΗΤΟ ΤΖΑΜΙ

Φυσικά οποιοδήποτε μουσείο θα μπορούσε να φιλοξενήσει μια εφήμερη κατασκευή προσευχής. Για την παραδειγματική εφαρμογή της πρότασης επιλέχτηκε ωστόσο ένα πολύ συγκεκριμένο κτίριο: το νέο μουσείο Μπενάκη. Αρχικά βρίσκεται πάνω στην Οδό Πειραιώς πολύ κοντά στις περιοχές κατοικίας και εργασία των μουσουλμάνων. (Γκαζοχώρι, Ομόνοια). Κατά τη διάρκεια της έρευνας βεβαία εντοπιστήκαν και άλλοι χώροι που θα μπορούσαν να λάβουν τέτοιο ρόλο, όπως το Γκάζι. Ωστόσο το μουσείο

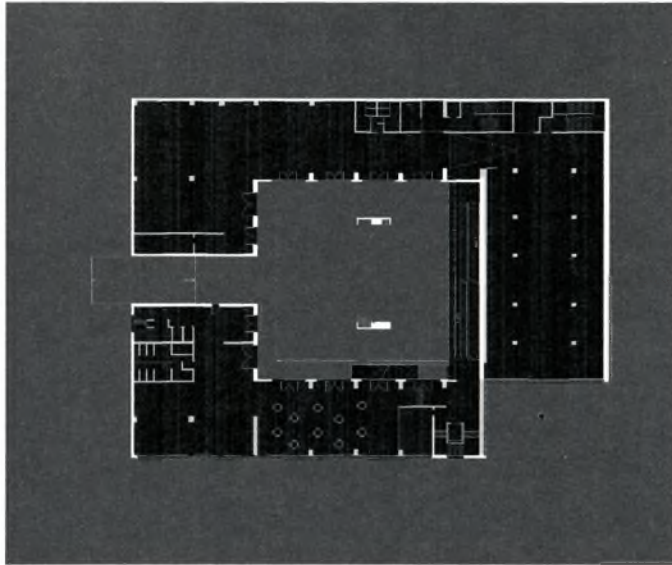
1. Προσευχή στο kapali carsi, στην Κωνσταντινούπολη
2. Το Νέο κτίριο του μουσείου Μπενάκη (απέναντι): Η είσοδος στο αίθριο

Το φώς διαμορφώνει ένα ιδιότυπο είδος χαλιού στο πάτωμα του αιθρίου

Μουσείο Μπενάκη: φορητό τζαμί

Μπενάκη παρουσιάζει την εξής ιδιαιτερότητα: νεόδμητο και "φρέσκο", αποτελεί ένα σύμβολο της νέας αρχιτεκτονικής έκφρασης της Αθήνας αλλά και της περιοχής της Πειραιώς.

Ωστόσο ο σημαντικότερος λόγος είναι ότι, τυπολογικά, το μουσείο Μπενάκη πλησιάζει πάρα πολύ κοντά στην πρωτογενή εικόνα του τεμένους. Αναπτύσσεται γύρω από ένα αίθριο και διαθέτει ιδιαίτερα σαφή δομή και εσωστρεφή χαρακτήρα.

Όπως προαναφέρθηκε καλί αποτελεί την θεμελιώδη μορφή ιερού χώρου για το Ισλάμ. Από μόνο του ορίζει την ελάχιστη επιφάνεια, αυτή που καταλαμβάνει ο πιστός σε στάση προσευχής. Επιπλέον διακρίνει αυτή την ιερή επιφάνεια από τον υπόλοιπο ανίερο χώρο. Η διαδικασία ξεδιπλώσεως του ορίζει μια κατεύθυνση. Μα πάνω από όλα αποτελεί ένα ιερό αντικείμενο σε επίπεδο συμβολισμού.

Η κατασκευή που προτείνεται, προσπαθεί να απαντήσει με ορούς φορητότητας και ενημερότητας χαλιού στην περίπτωση χρήσης του από μια μικρή ομάδα πιστών. Συμπεριλαμβάνει επιπλέον στοιχεία της προσευχής από τοίχο ένα καλί, όπως την αποθήκευση (χαλιών, παπουτσιών), την κάθαρση αλλά και την συμβολική υπόσταση του τοίχου Quibla με το Mihrab και το Mimbar.

Αποτελείται από δυο τμήματα τα οποία όταν κλείνουν δίνουν την εντύπωση ενός συμπαγούς παραλληλογράμμου κουτιού. Μια μεγάλη βαλίτσα. Το κάθε τμήμα έχει διαστάσεις 5 X 0,5 μ. και ύψος 2,5μ.

Τα δυο τμήματα αποσπώμενα το ένα από το άλλο κινούνται ανεξάρτητα πάνω σε ρόδες και απομακρυνόμενα ορίζουν τον χώρο προσευχής. Το ένα τμήμα αναφέρεται στις καθαρά

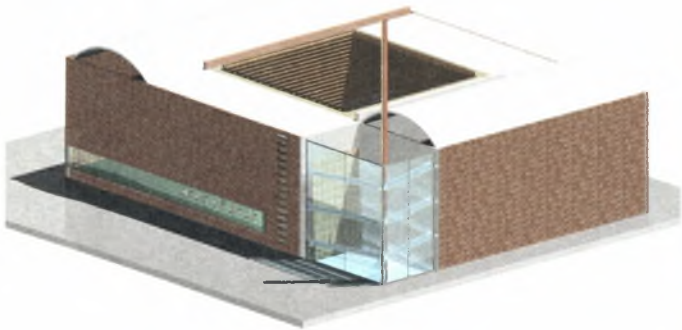
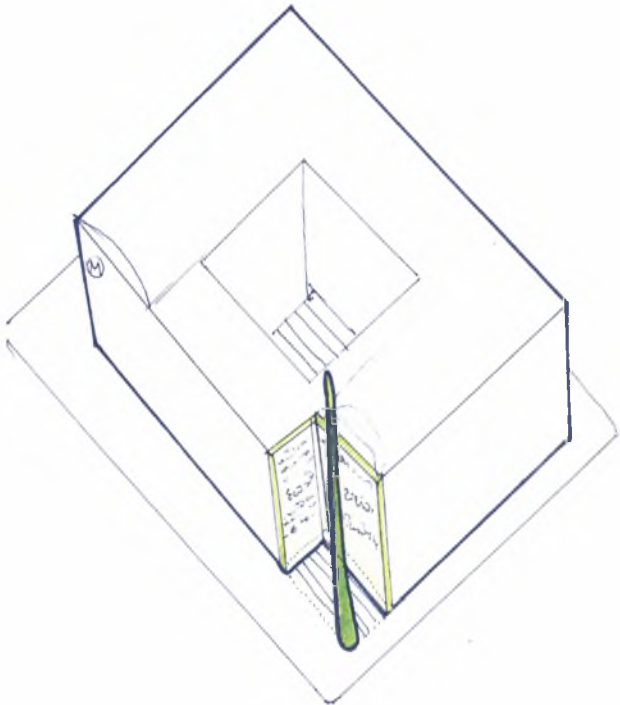
1. Κάτοψη του μουσείου
2. Το αίθριο από το εστιατόριο του μουσείου (απέναντι): Απόψεις του Αιθρίου (πηγή πάνω φωτογραφίας: (Λεωκωμά Benaki museum the new building, Athens 2005)

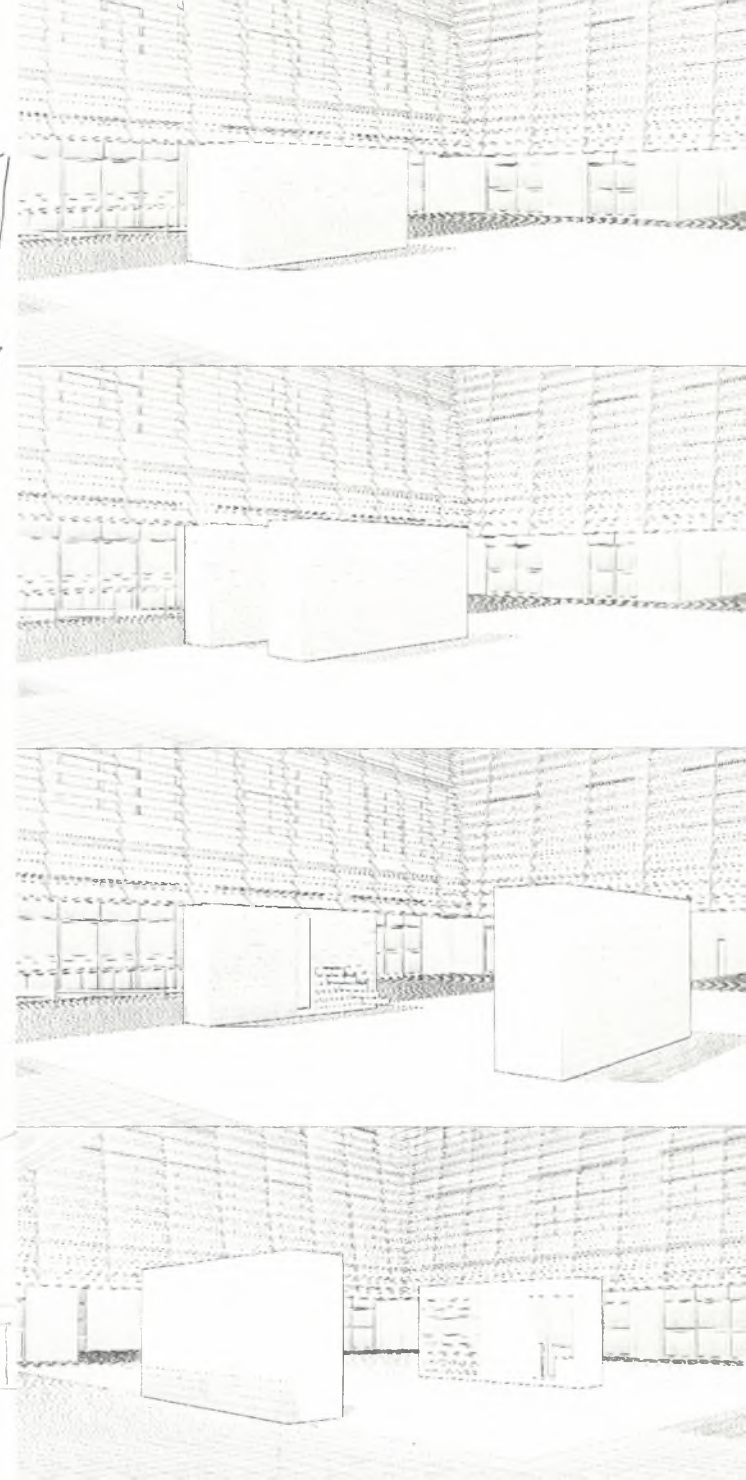
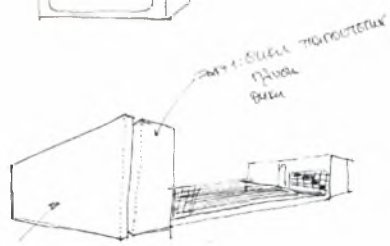
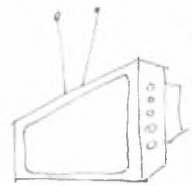
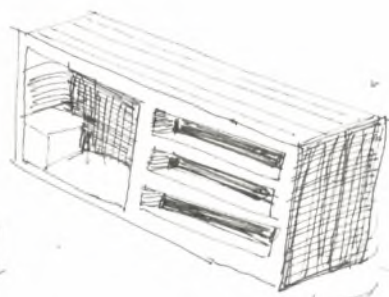
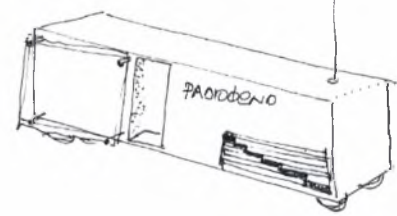
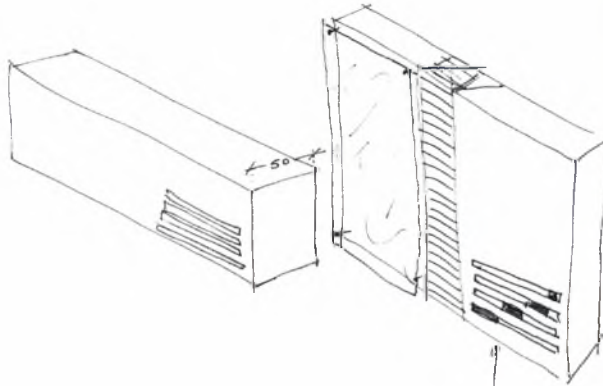
Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα
Μουσείο Μπενάκη: φορητό τζαμί

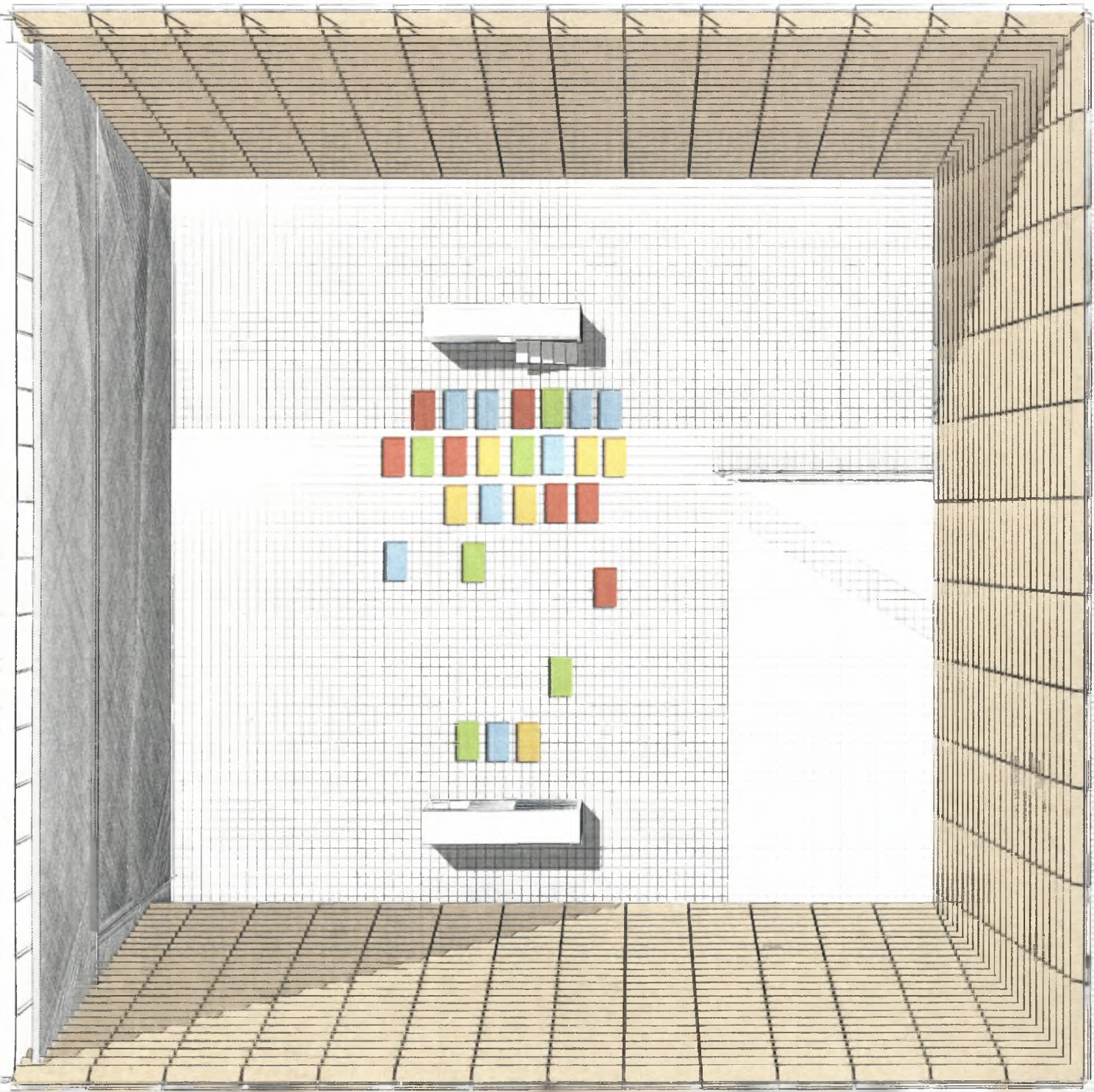
Λειτουργικές ανάγκες της προσευχής και το δεύτερο στις συμβολικές (κατεύθυνση, ανύψωση ιμάμη). Το πρώτο τμήμα φέρει θήκες για τοποθέτηση παπουτσιών ή χαλιών, τα οποία μπορούν να βρίσκονται εκεί ως μόνιμος εξοπλισμός της κατασκευής. Ακριβώς δίπλα υπάρχει μια εσοχή με παροχή νερού για την τελετουργική πλύση του πιστού. Το δεύτερο τμήμα φέρει μια εσοχή που ορίζει την κατεύθυνση της Μέκκας αλλά μια σκάλα η οποία προκύπτει από την εξαγωγή 4 παραλληλόγραμμων στοιχείων.

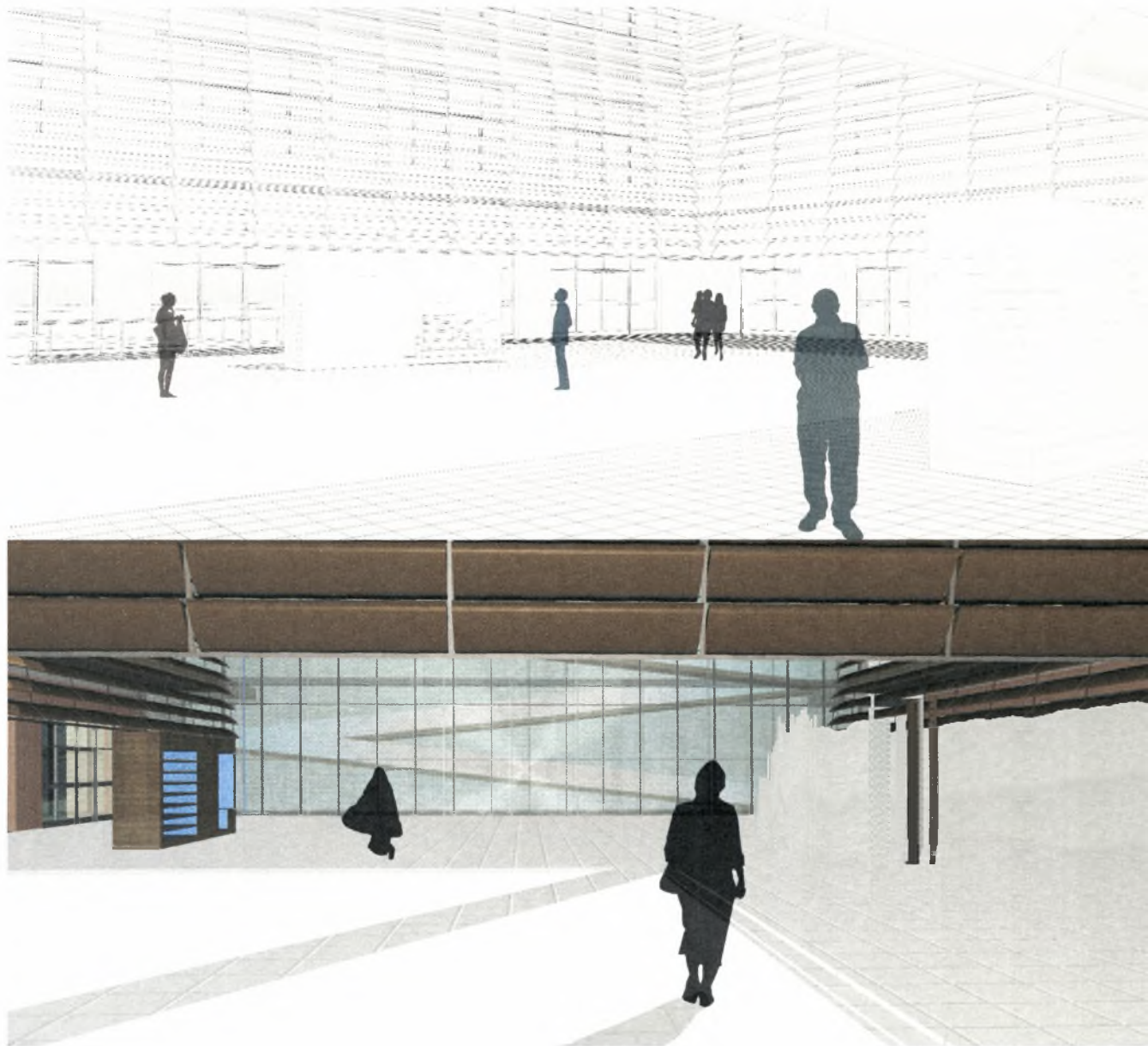
Η κατασκευή προσευχής μπορεί να παραμένει κλειστή καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου, ως ένα σταθερό, ωστόσο εύκολα μετακινούμενο, στοιχείο του χώρου. Οι πιστοί μπορούν κάθε φορά να το ανοίγουν τοποθετώντας τα δυο τμήματα όσο μακριά χρειάζεται ανάλογα με τον αριθμό των πιστών. Σε επίπεδο σήμανσης, προτείνεται να εφαρμοστεί αραβικός διάκοσμος στις Περσίδες του κτιρίου, βασισμένος ωστόσο σε σύγχρονους καλλιτέχνες. Επιπρόσθετα, για την σήμανση από το δρόμο, προτείνεται η εγκατάσταση μιας δέσμης φωτός στην εσοχή που δημιουργείται στο κτίριο.

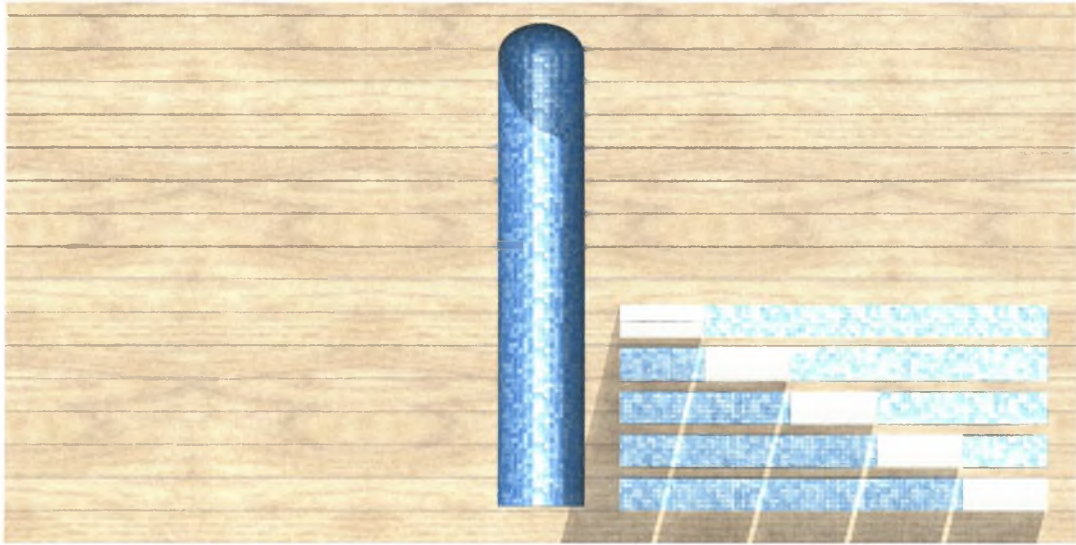

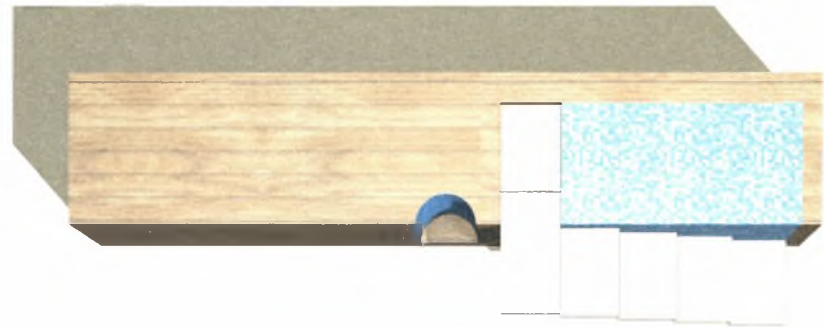
1. Φουσκωτή σήμανση στην αδιαμόρφωτη γωνία του μουσείου
2. Προταση για διαμόρφωση της εξωτερικής γωνίας του μουσείου
3. Η γωνία σήμερα

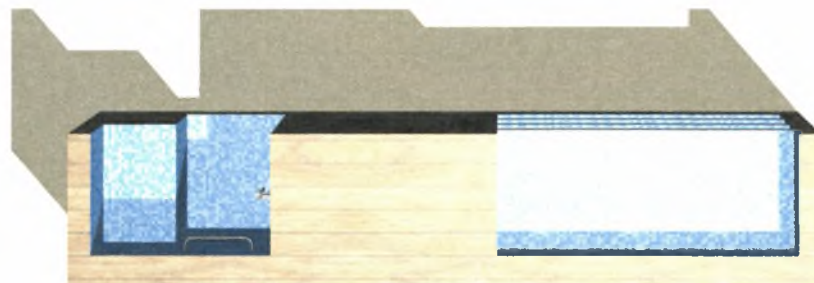

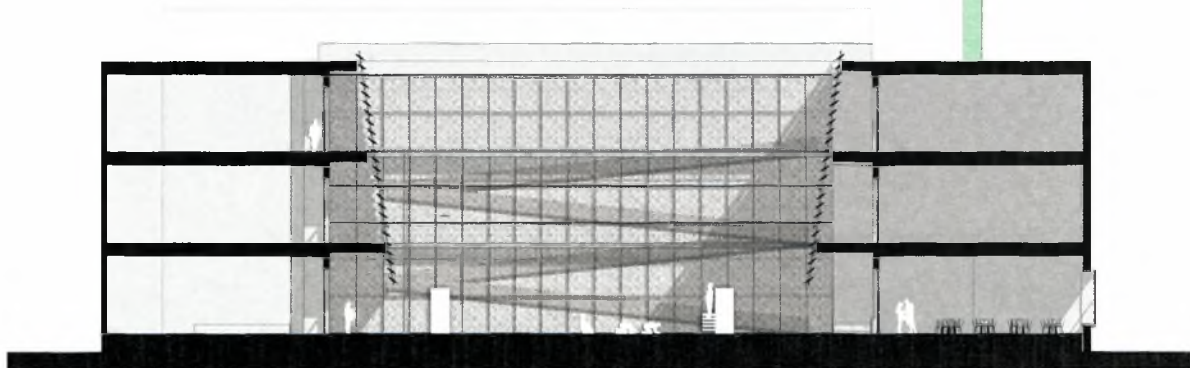
Mihrab

Άμβωνας (Mimbar) με
συρόμενα σκαλιά

Εσοχή με παροχή
νερού για την πλύση

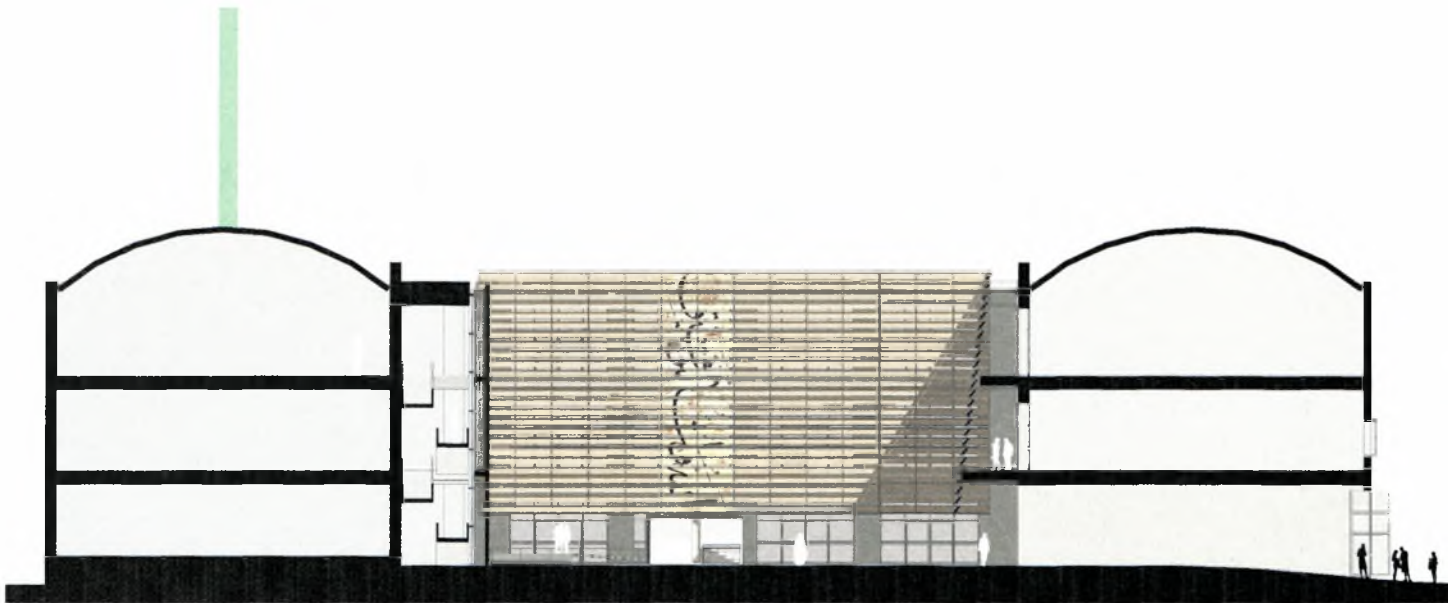
Θήκες για παπούτσια
και χαλιά

Τομές του κτιρίου:

- Η προτεινόμενη κατασκευή
- ο αραβικός διάκοσμος που εφαρμόζεται στις περσίδες

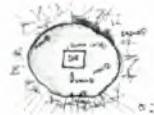
Αθή και Edwa
 ντιμετωπίσο
 τεύουσας, ει
 στά του 201

10

Το τζαμί-σύμβολο

Σταθμός Ηλεκτρικού

Λαχαναγορά

Ελβύν

1. Αεροφωτογραφία της έκτασης του Εργοστασίου ΕΛΒύν (Απέναντι). γενικότερη άποψη της περιοχής

10.1 ΤΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΕΛΒΥΝ

Οι εγκαταστάσεις του εργοστασίου ΕΛΒΥΝ βρίσκονται μεταξύ των οδών Πειραιώς, Παπανδρέου και Φλωρίνης κάτω ακριβώς από τη λαχαναγορά του Ρέντη, πολύ κοντά στο σημείο διασταύρωσης της Πειραιώς με τον Κηφισό. Η έκταση της ΕΛΒύν είναι πολύ κοντά στον σταθμό Μοσχάτο του ΗΣΑΠ, οπότε η πρόσβαση σε αυτό είναι πολύ εύκολη από οποιαδήποτε περιοχή της Αθήνας. Όπως προαναφέρθηκε, στην ευρύτερη περιοχή παρατηρείται ιδιαίτερα μεγάλη συγκέντρωση βιομηχανικών κτιρίων, ίσως η υψηλότερη κατά μήκος της Πειραιώς.

Το ευρύτερο ΟΤ είναι ακανόνιστου σχήματος και διαιρείται ουσιαστικά στη μέση από την έκταση της ΕΛΒΥΝ, οποία καταλαμβάνει 12500 τμ. περίπου. Στο ΟΤ βρίσκονται επίσης κάποιες μεγάλες αποθήκες, εμπορικά, αλλά και δυο εργοστάσια εν λειτουργία, εκ των οποίων το ένα διαθέτει επίσης φουγάρο. Χαρακτηριστικό του ΟΤ, αλλά και της ευρύτερης περιοχής, είναι η ακανόνιστη εσωτερική δομή των οικοδομικών τετραγώνων, με τις πολύ ψηλές μάντρες, αλλά και την αλλοίωση των εσωτερικών ορίων των οικοπέδων, λόγω των συνεχών αλλαγών των χρήσεων στο πέρασμα των χρόνων.

Το εργοστάσιο της ΕΛΒύν, το οποίο βρίσκεται εκτός λειτουργίας για περισσότερο από δυο δεκαετίες, παρήγαγε προϊόντα του πετρελαίου, όπως γράσα, λάδια κλπ. Η έκταση που καταλάμβαναν οι κτιριακές μονάδες του, στα 1970, διακρίνεται στην εικόνα (απόσπασμα του πολεοδομικού σχεδίου). Όπως διαπιστώνεται στο τοπογραφικό του 1970, οι εγκαταστάσεις περιλάμβαναν έναν κυρίως οικοδομικό όγκο και δυο μικρότερους εκατέρωθέν του. Από τη δομή τους

1. Όψη της έκτασης από Πειραιώς
2. Όψη της έκτασης από Παπανδρέου (Απέναντι). Τοπογραφικός χάρτης του Ο.Τ., του 1970. Φαίνονται οι κτιριακοί

Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα ΕΛΒΥΝ: το τζαμί σύμβολο

συμπεραίνεται ότι πρόκειται για κτίρια τα οποία διαμορφωθήκαν με την διαδοχική προσθήκη νέων πτερυγών. Σήμερα σώζονται σε μέτρια κατάσταση τα τμήματα των κτιρίων που βρίσκονται στο μέτωπο της Πειραιώς. Τα βόρεια τμήματα των κτιρίων αυτών έχουν κατεδαφιστεί όπως επίσης και αρκετές τοικοποιίες των σωζόμενων τμημάτων. Στην ίδια έκταση, στην βόρεια είσοδο του συγκροτήματος βρίσκεται εγκαταλελειμμένο ένα νεότερο πολυώροφο κτίριο. Τέλος διατηρείται το φουγάρο, στο κέντρο του οικοπέδου, ενώ η πτέρυγα γύρω του κατεδαφίστηκε. Η πρόσβαση φορτηγών και προσωπικού στην περιφραγμένη έκταση της Ελβύν, γινόταν από τα βόρεια του οικοπέδου, όπου υπάρχει και μια μικρή εσοχή στο οικοδομικό τετράγωνο. Ωστόσο, υπάρχει και μια μικρότερη είσοδος από την Πειραιώς, αλλά προφανώς εξυπηρετούσε μόνο το προσωπικό.

10.2 ΟΙ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Το νέο τζαμί της Αθήνας είναι στην ουσία το πρώτο που θα οικοδομηθεί στην πόλη μετά την απελευθέρωση. Παρ' όλη την πληθώρα των μορφολογικών αναφορών που υπάρχουν τόσο στα σώζομενα τζαμιά στο ελληνικό έδαφος από την Τουρκοκρατία όσο και σ' αυτά της θρακικής μειονότητας, τα σχεδιαστικά εργαλεία έπρεπε να αναζητηθούν αλλού για μια σειρά από λόγους. Ο πρώτος είναι η προβληματική ακόμη ταύτιση με οτιδήποτε τουρκικό. Ο δεύτερος είναι ότι το σημερινό πολυπληθυσμιακό μουσουλμανικό μωσαϊκό της Αθήνας έχει τελείως διαφορετικές μορφολογικές αναφορές.

Η λύση βρίσκεται στην αναζήτηση όλων εκείνων των στοιχείων που αποτελούν κοινό πεδίο αναφοράς όλων των μουσουλμανικών πολιτισμών. Τέτοια στοιχεία αποτελούν οι

1. Ελβυν
2. Το κτίριο της Παπανδρέου (Απέναντι). Όψη του δυτικού κτιρίου της Πειραιώς

Έργα του Richard Serra

Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα Ελβύν: το τζαμί σύμβολο

τυπολογίες που εμφανίστηκαν κατά τους πρώιμους χρόνους του Ισλάμ, αλλά και τα σημερινά κοινά σημεία αναφοράς των πιστών. Επιπλέον, επειδή το τέμενος αποτελεί στην ουσία το πρώτο και μοναδικό στο είδος του κτίριο στην Αθήνα, θα πρέπει να αποτελεί και μια νέα τελείως θεώρηση του ιερού χώρου.

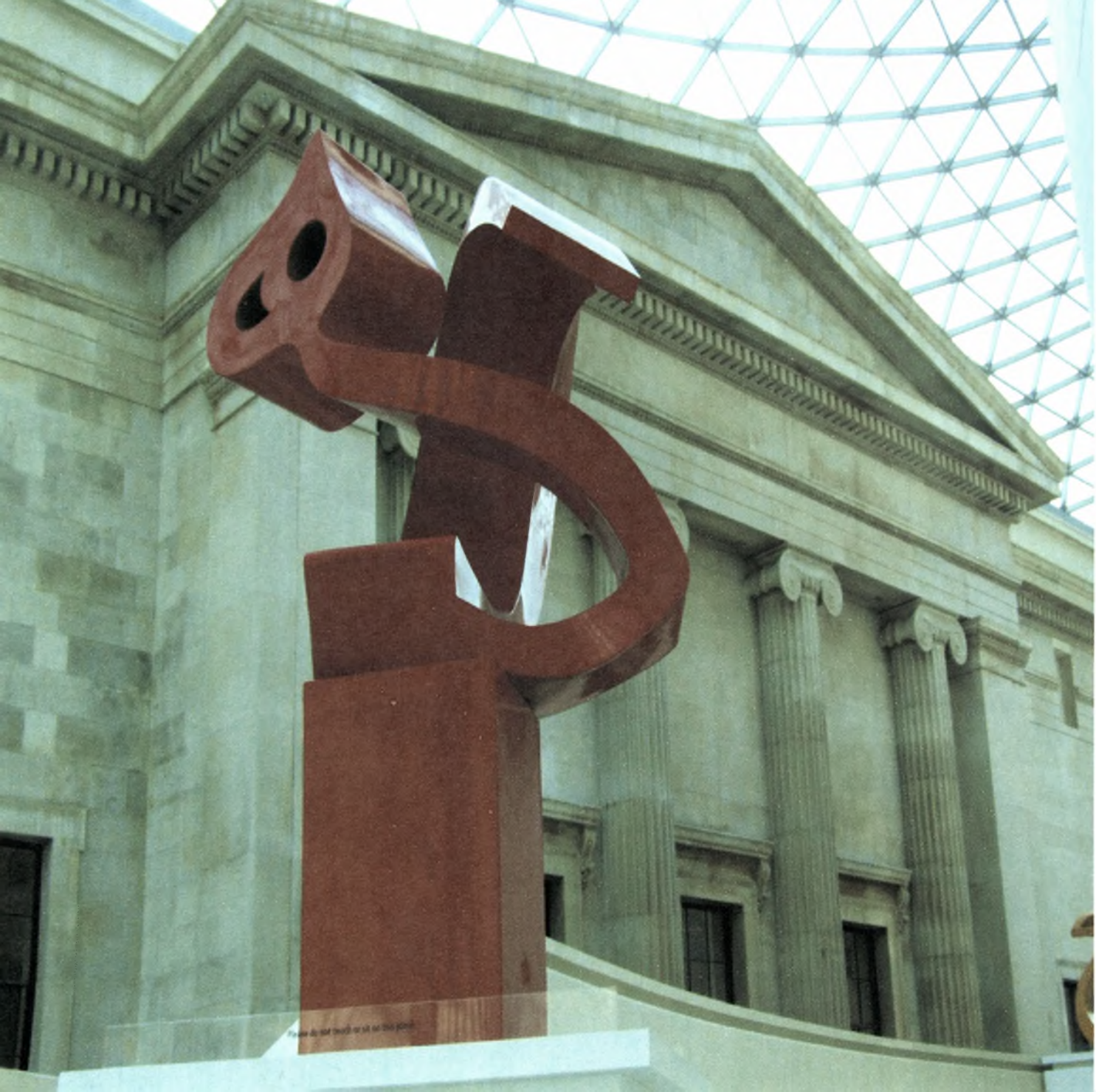
Ως βασική αναφορά της σύνθεσης επιλέχθηκε για ακόμα μια φορά ο Κύβος της Kaaba στην Μέκκα που αποτελεί ένα από τα πιο ισχυρά σύμβολα και τα ιερότερο τοπόσημο του Ισλάμ, άμεσα αναγνωρίσιμο από πιστούς και μη. Δεύτερη αναφορά, εξίσου σημαντική γίνεται στην Αραβική καλλιγραφία, η οποία ακροβατεί μεταξύ ιερού κειμένου και διακοσμητικού μοτίβου. Τέλος, σημαντική πηγή άντλησης προτύπων και μεθόδων για την μεταγραφή αυτών των στοιχείων στο χώρο αποτελεί, για άλλη μια φορά, η σύγχρονη τέχνη, με βασικές αναφορές σε σύγχρονους καλλιγράφους, αλλά και καλλιτέχνες όπως οι Richard Serra, Gregor Schneider και Stephen Antonakos.

ΣΕΡΡΑ

Ο Richard Serra, ένας από τους πιο γνωστούς μινιμαλιστές γλύπτες του 20ου αιώνα, ασχολήθηκε ιδιαίτερα με συνθέσεις μεγάλης κλίμακας από φύλλα μετάλλου. Τα χωρογλυπτά του πραγματεύονται τη σχέση της επιφάνειας με το χώρο και τον άνθρωπο. Χαρακτηριστική δουλειά του βρίσκεται στην μόνιμη συλλογή του μουσείου Bilbao Guggenheim. Στην εγκατάσταση αυτή, επιφάνειες μετάλλου, σε διαφορετικές κλίσεις, πλησιάζουν και απομακρύνονται, σχηματίζοντας μια σειρά από διαδρομές και πορείες στον θεατή που τα διανύει.

Η ΑΡΑΒΙΚΗ ΚΑΛΙΓΡΑΦΙΑ

Η αραβική καλλιγραφία, η σημαντικότερη ίσως μορφή θρησκευτικής τέχνης στο Ισλάμ αποτελεί ταυτόχρονα και

This is the 28th letter of the alphabet.
It is placed here in order to accommodate
the three similar letters *bā'*, *tā'* and *thā'* on
the opposite page. The correct alphabetic
order is featured on page 5.

yā'
Final unjoined

Strokes

2

1

The dots of a
letter are not
counted as
strokes.

3

Proportions

Variations

Initial

Medial

Final joined

عروج السماء
 عروج الشمس
 عروج القمر
 عروج النجوم
 عروج الكواكب
 عروج الملائكة
 عروج الجن
 عروج الشياطين

ما تبت أسنى إلى أمة من الأمم
 كعمى حياه ظل أن أهدوا... عن عوج الخمار في قنينة ؟

الحظ
 في قنينة
 ١٤١١ هـ

الحظ
 في قنينة
 ١٤١١ هـ

την μοναδική μακροχρόνια εφαρμογή των γραμμάτων για παραγωγή διακοσμητικών μοτίβων και εικόνων. Η χρήση ανθρώπινων φιγούρων-που είναι απαγορευτική στο Ισλάμ-έχει δώσει την θέση της στη διακόσμηση με "αραβουργήματα", γεωμετρικά μοτίβα, παραστάσεις φυτών κλπ. Μάλιστα τα ίδια τα κείμενα αποτελούν σε αρκετές περιπτώσεις την ίδια την εικόνα-σχηματίζοντας διαφορές παραστάσεις. Αυτό δίνει στο γράμμα την διττή υπόσταση του συμβόλου και του διακοσμητικού μοτίβου.

Είναι τόσο σημαντική η ταύτιση της Αραβικής γλώσσας με τα ιερά κείμενα, που είναι άμεσα αναγνωρίσιμη-και αναγνώσιμη-από κάθε πιστό, ανεξάρτητα από τη μητρική του γλώσσα. Είναι λογικό, όταν ένα από τα θέματα που τίθεται είναι αυτό της ανεύρεσης κοινών μορφολογικών αναφορών για το πολυπληθυσμιακό μωσαϊκό των πιστών, να επιλέγεται κάτι τόσο ισχυρό όσο η αραβική γραφή

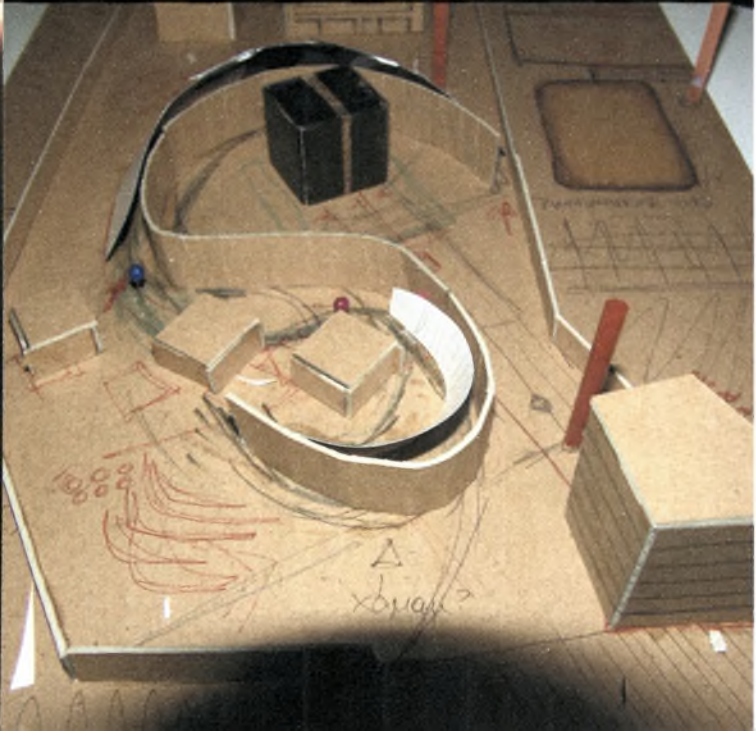
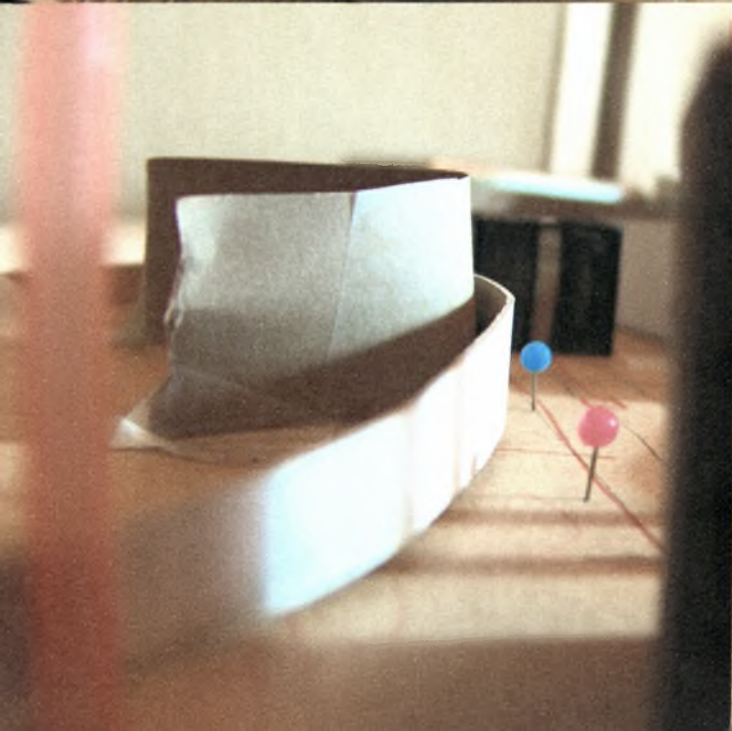
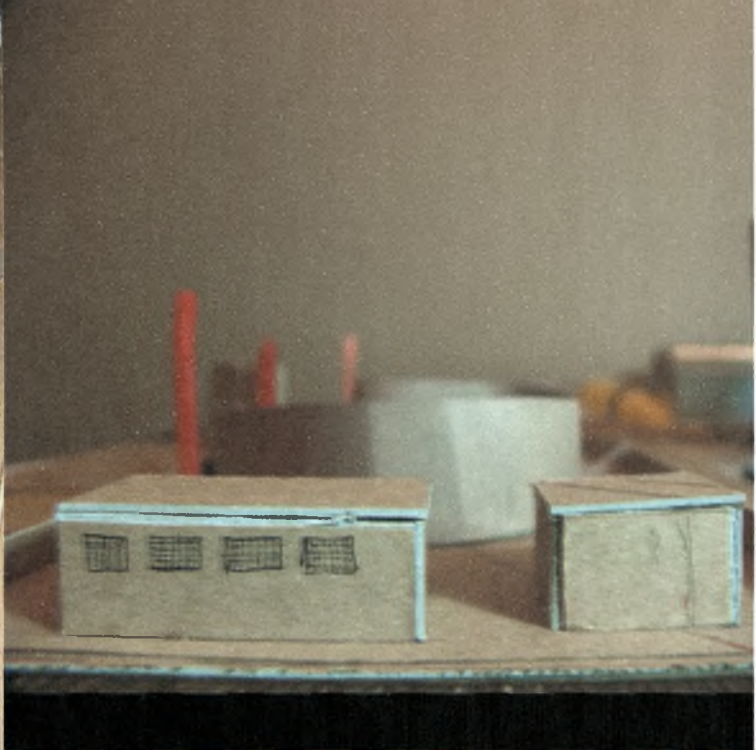
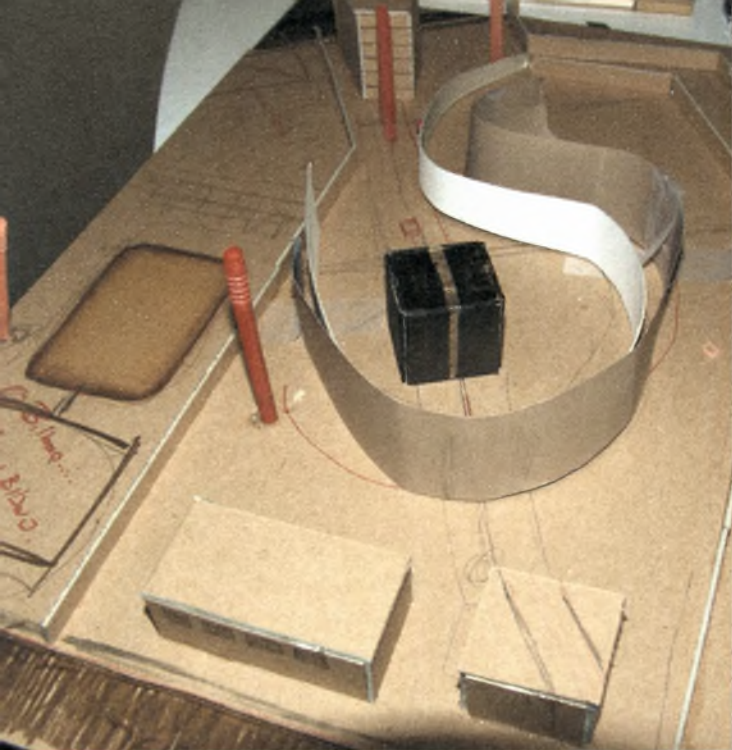
Πολλοί σύγχρονοι καλλιτέχνες, όπως ο Ali Omar Ermes, αντιμετώπισαν την καλλιγραφία με σύγχρονους ορους, χρησιμοποιώντας μεμονωμένα γράμματα ως αφητηρίες στα έργα τους, όχι για την δημιουργία κάποιου ιερού κειμένου ή μοτίβου αλλά για τη παραγωγή εικαστικών ή γλυπτικών έργων.

10.3 ΠΡΟΤΑΣΗ-ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ

ΠΡΟΤΑΣΗ-ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

Το οικοπέδο με τη σημερινή του εικόνα κρίθηκε ιδανικό για μια χρήση σαν αυτή του τεμένους, λόγω της θέσης του σε σχέση με την υπόλοιπη πόλη, αλλά και για την δυνατότητα άμεσης πρόσβασης σε αυτόν. Το όλο οικοδομικό έχει τη δυνατότητα, μακροπρόθεσμα, να αποδοθεί εξολοκλήρου σε χρήσεις υποστηρικτικές του τζαμιού, δεδομένου ότι τα

περισσότερα τζαμιά περιτριγυρίζονται από μια σειρά από ευαγή ιδρύματα. Τα εργοστάσια που λειτουργούν ακόμα θεωρείται ότι σταδιακά θα απομακρυνθούν, ενώ και τις υπόλοιπες χρήσεις (αποθήκες, εμπορικά) που στεγάζονται σε παλιά κτίρια, η απομάκρυνση τους θεωρείται ως πολύ πιθανή στο άμεσο μέλλον.

Όπως φαίνεται και στα σχέδια, τα σώζομενα κτίσματα στην ουσία αναπτύσσονται στα όρια του οικοπέδου, αφήνοντας ελεύθερο το εσωτερικό του. Το οικόπεδο στην ουσία συνθέτουν δύο παραλληλόγραμμα τα οποία τέμνονται υπό γωνία στο κέντρο του οικοπέδου, κατά μήκος της νοτιής ευθείας που διαπερνά το φουγάρο. Το βόρειο παραλληλόγραμμο ακολουθεί με μεγάλη προσέγγιση την κατεύθυνση της Μέκκας και βάσει αυτού θα προσανατολιστούν τόσο το τέμενος όσο και οι υπόλοιπες χαράξεις. Το νότιο τμήμα, είναι παράλληλο με τον άξονα της Πειραιώς.

ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ

Τα βασικά σημεία της σύνθεσης είναι τα εξής:

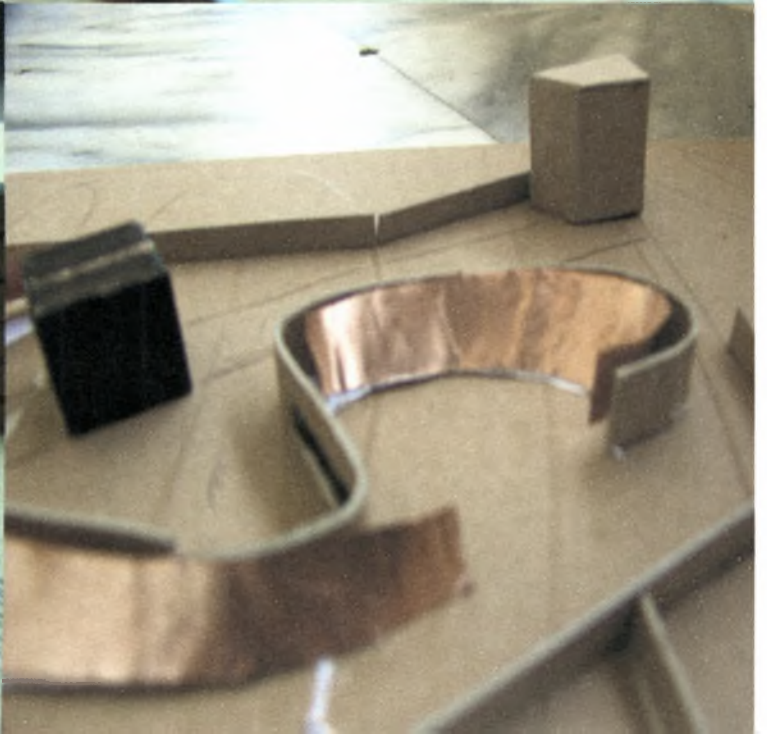
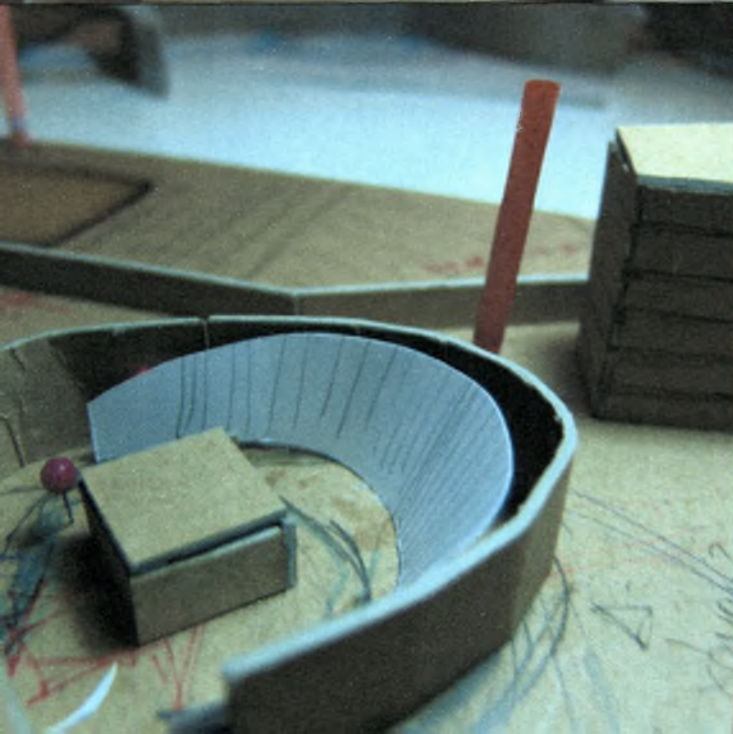
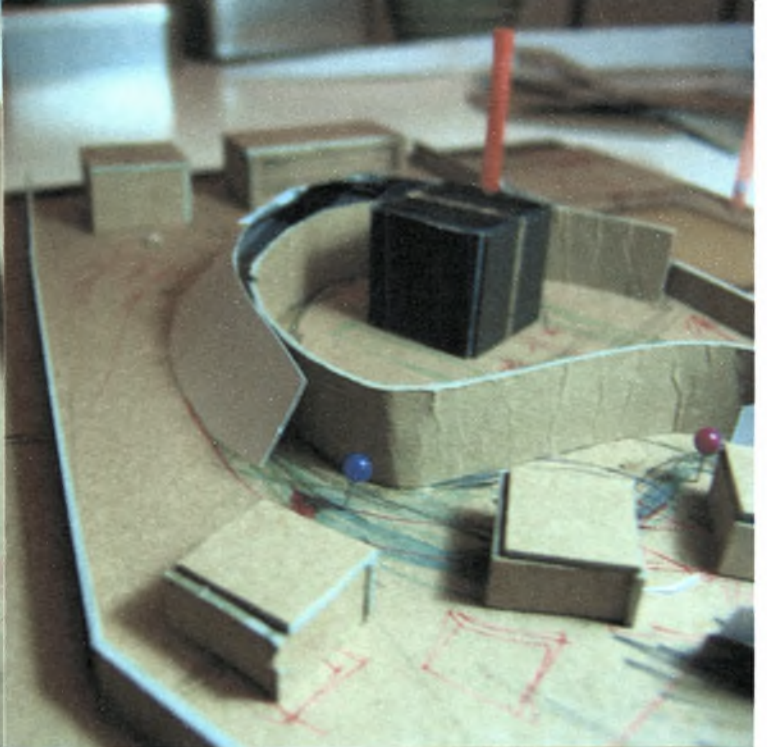
1. Ο κύβος
2. Η «χειρονομία».
3. Η διάκριση του φουγάρου,
4. Η αποκατάσταση του υπάρχοντος κτιριακού υλικού,

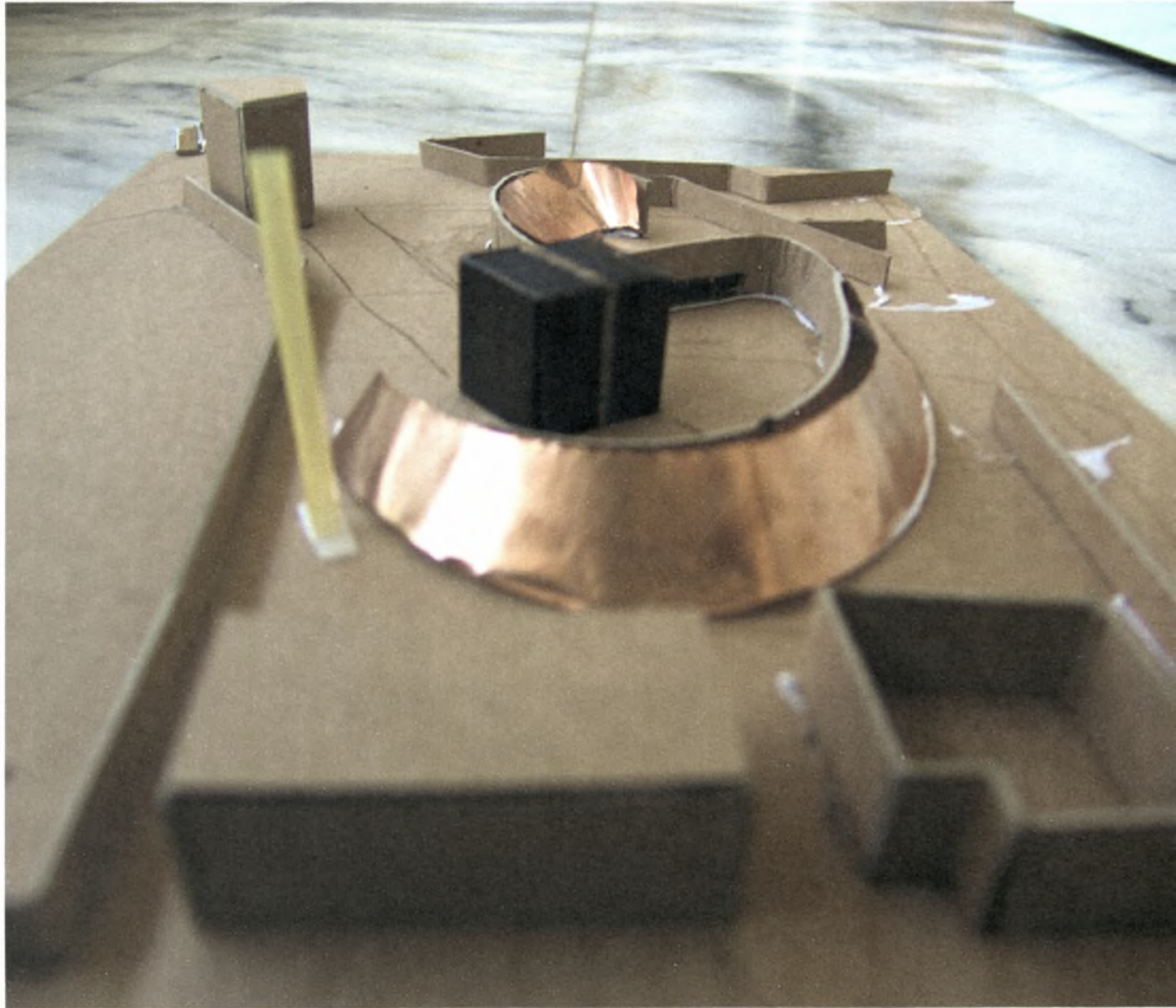
Τα υπάρχοντα κτίρια διατηρούνται διαμορφώνοντας τα όρια του οικοπέδου. Ο κύβος, αποτελεί την οπτική κορύφωση και έξαρση του ιερού χώρου του τζαμιού. Τέλος, η «χειρονομία», που διανύει όλο το οικόπεδο και αφορά στη δημιουργία διαφορετικών ποιοτήτων χώρου.

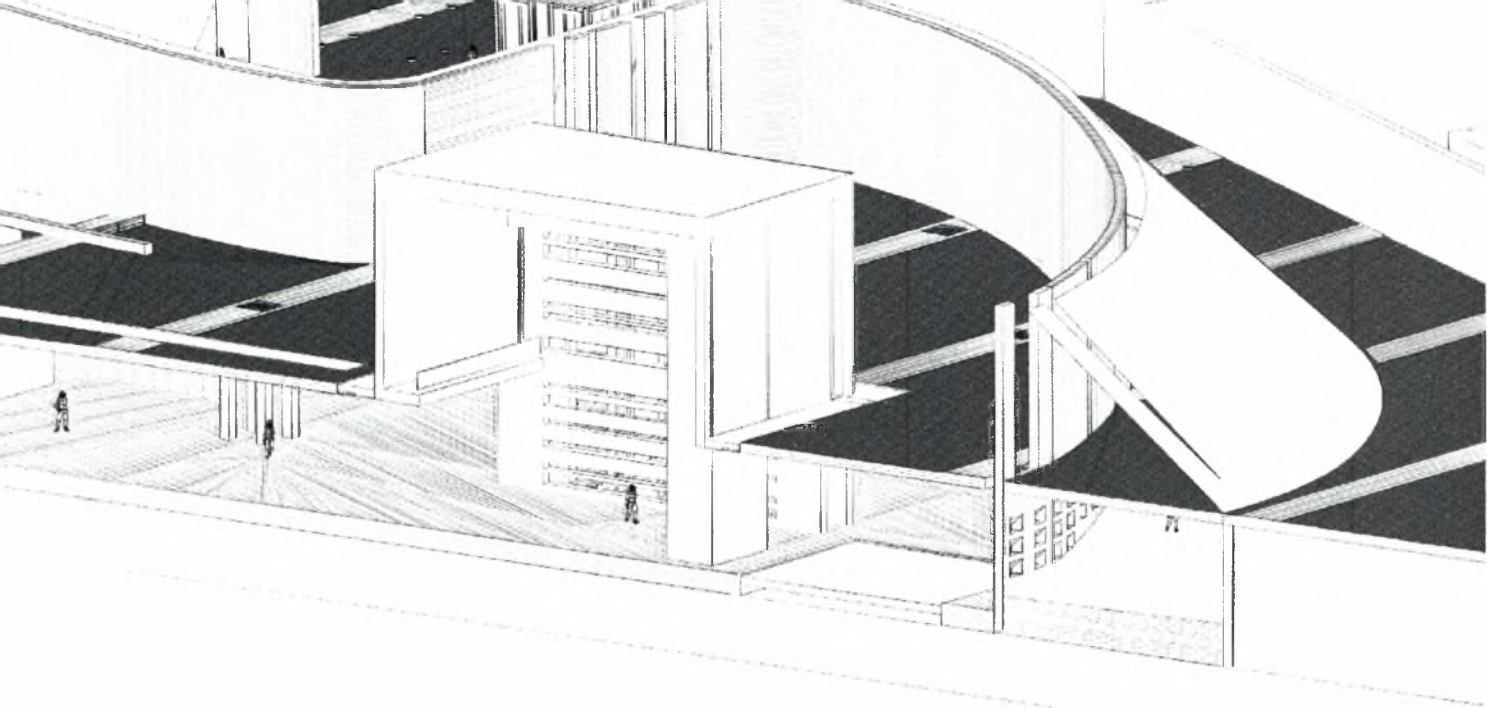
Η ΜΟΡΦΗ

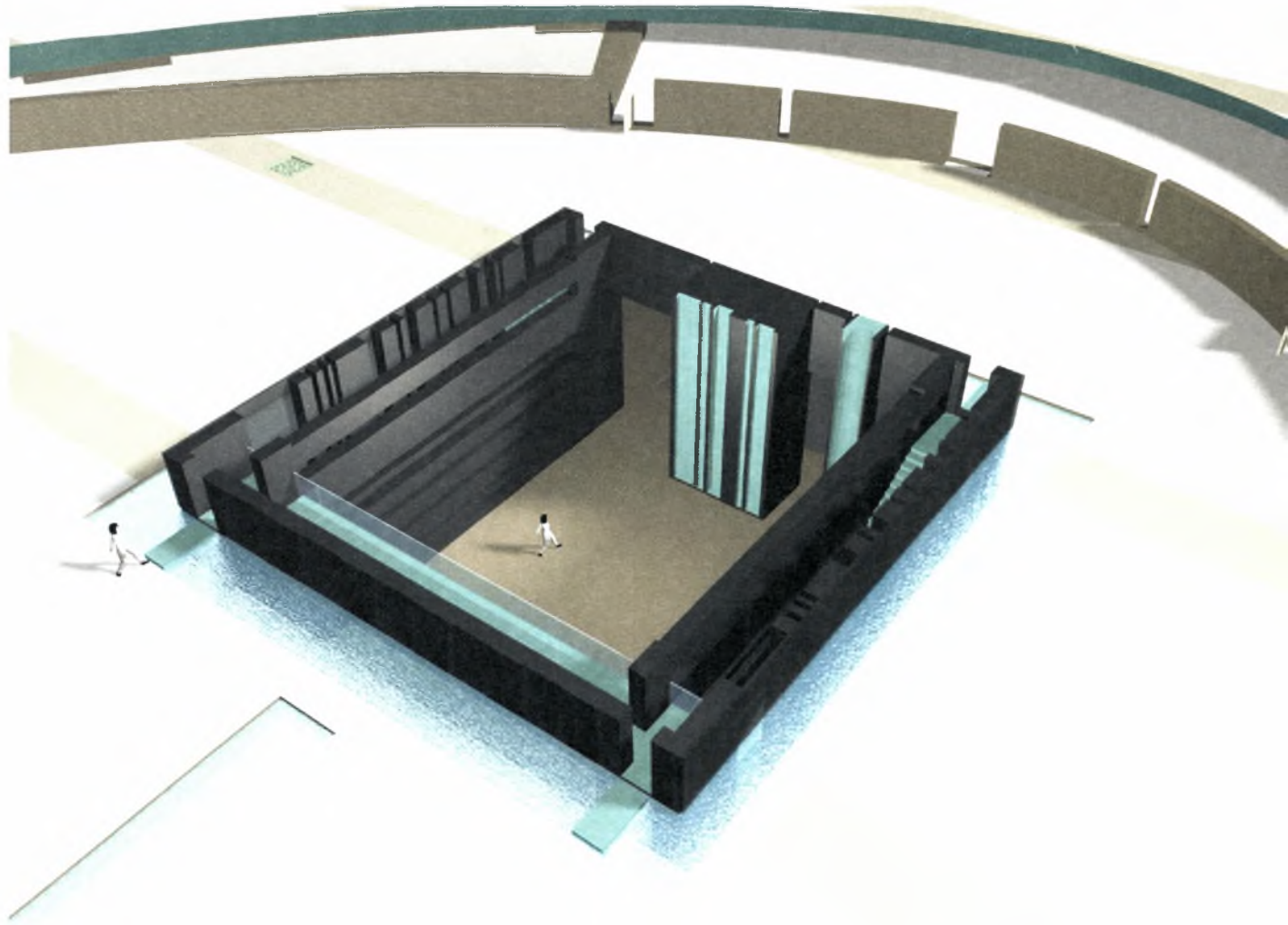
Η κυβική μορφή που επιλέχτηκε να χρησιμοποιηθεί για το κυρίως κτίριο του τζαμιού, αποτελεί ακόμη μια εφαρμογή

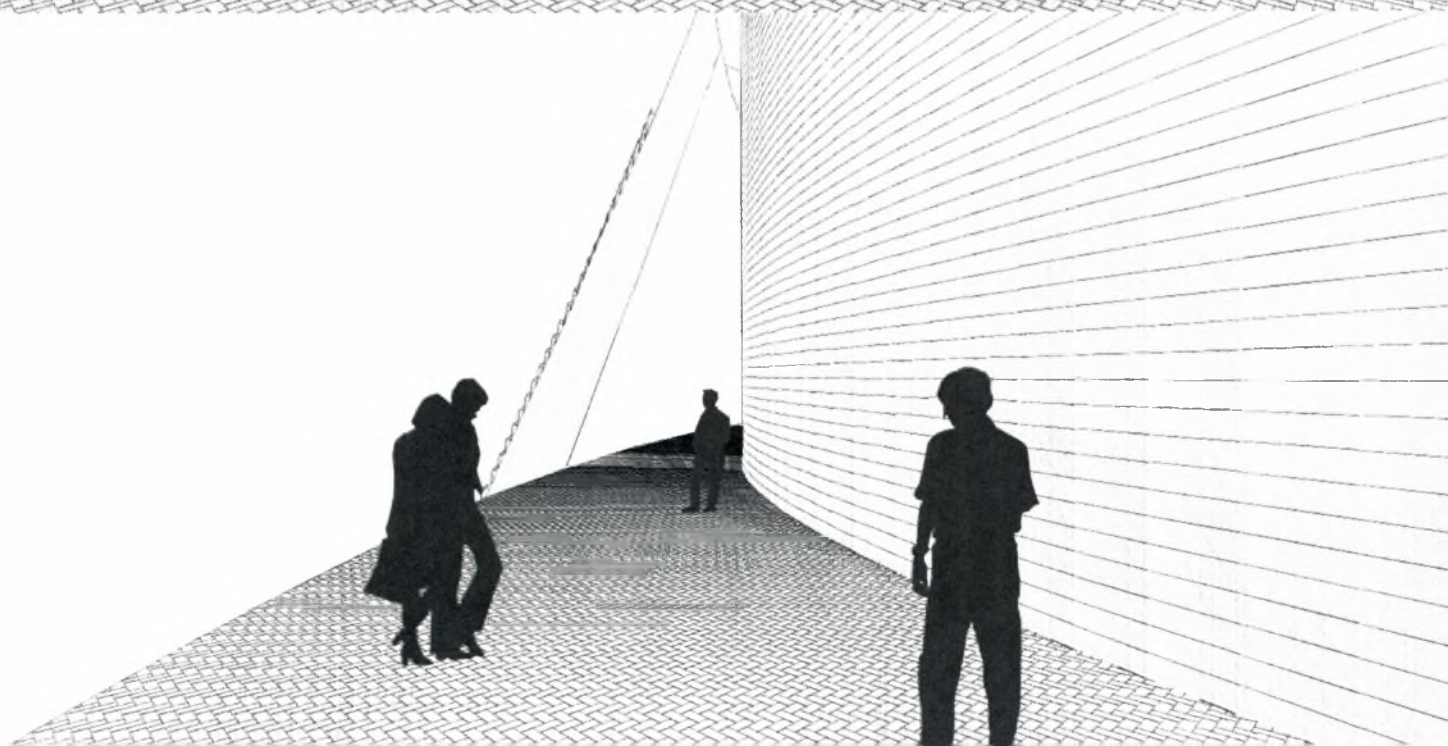
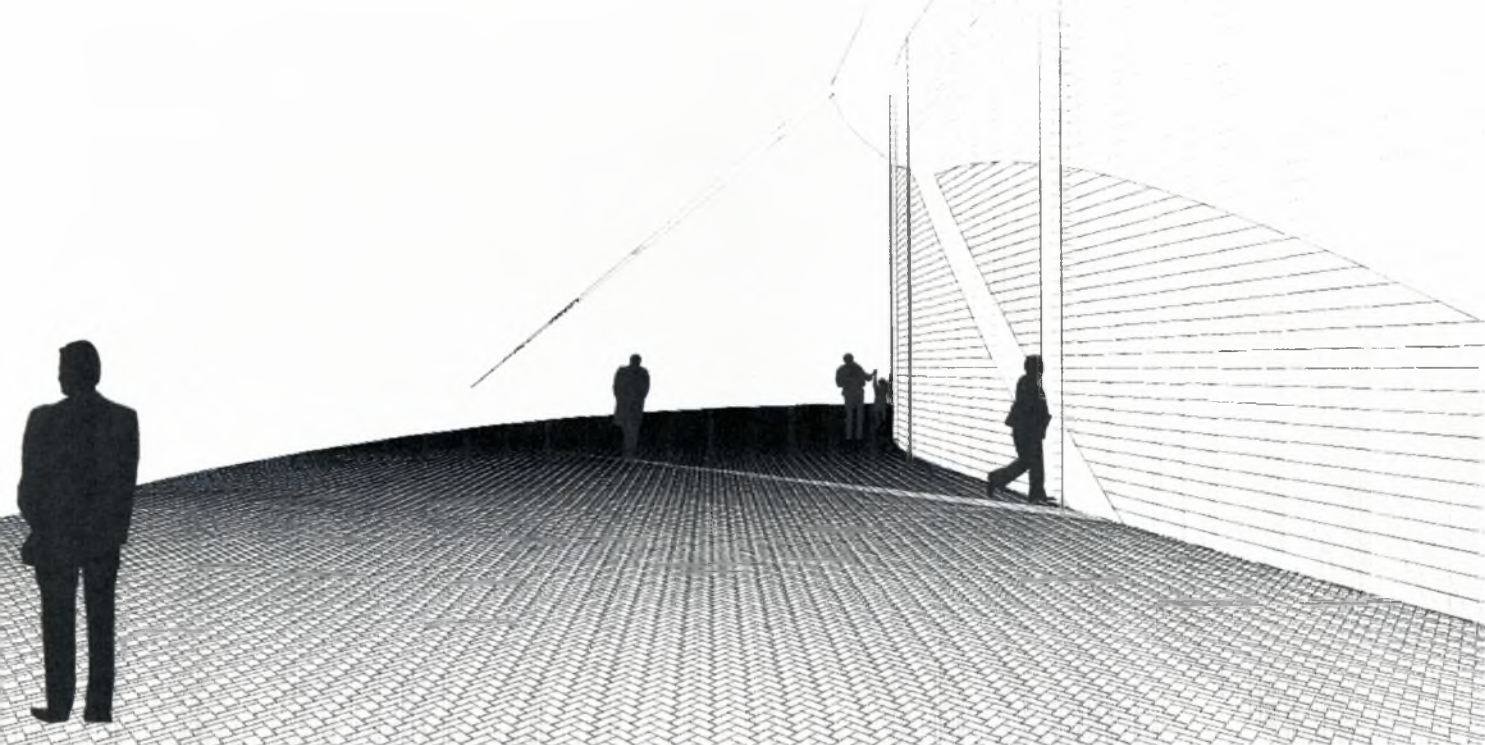
1. "Χειρονομία"	2. Κύβος
3. Φουγάρο	4. Διατηρητέα

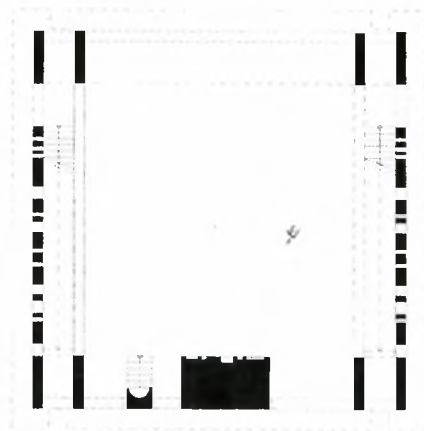

Κυβος: ισόγειο

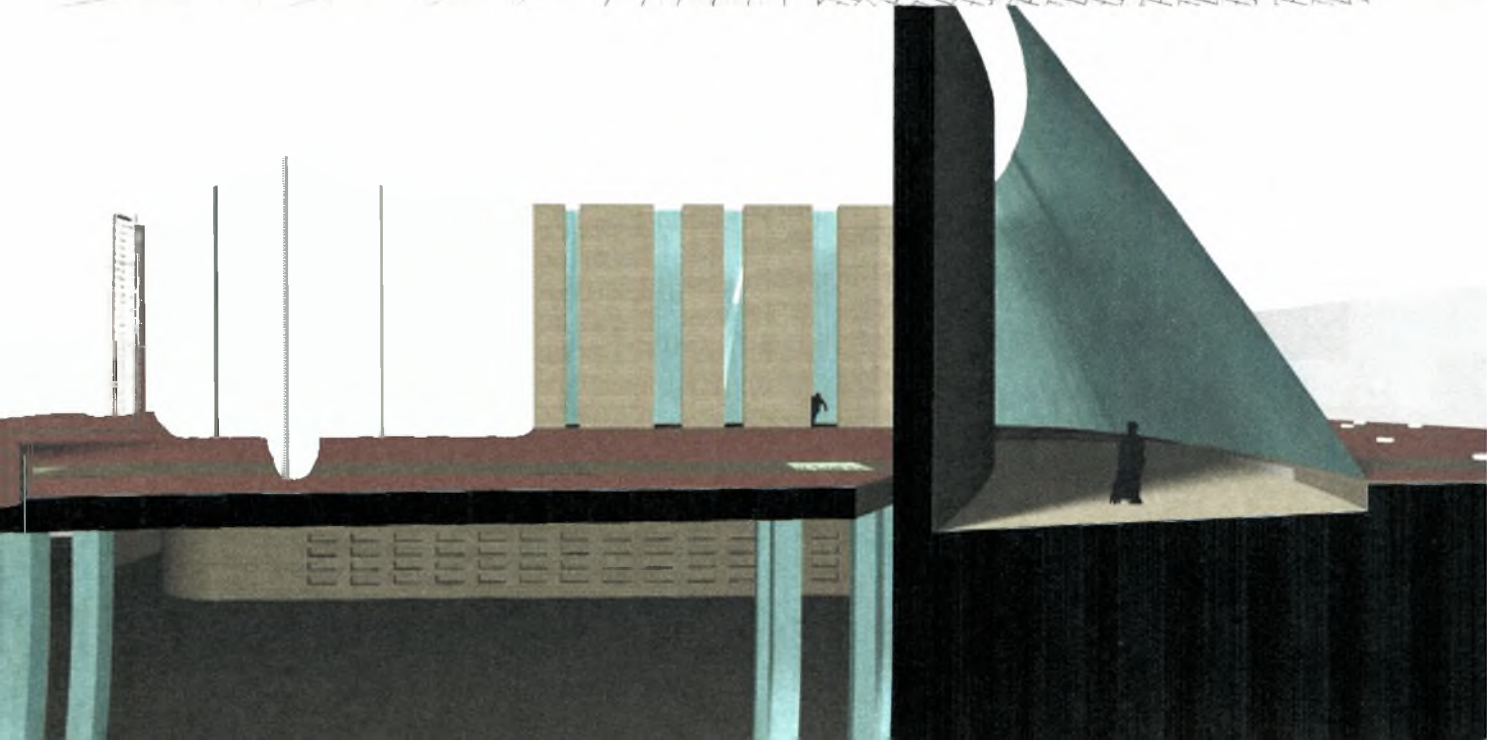
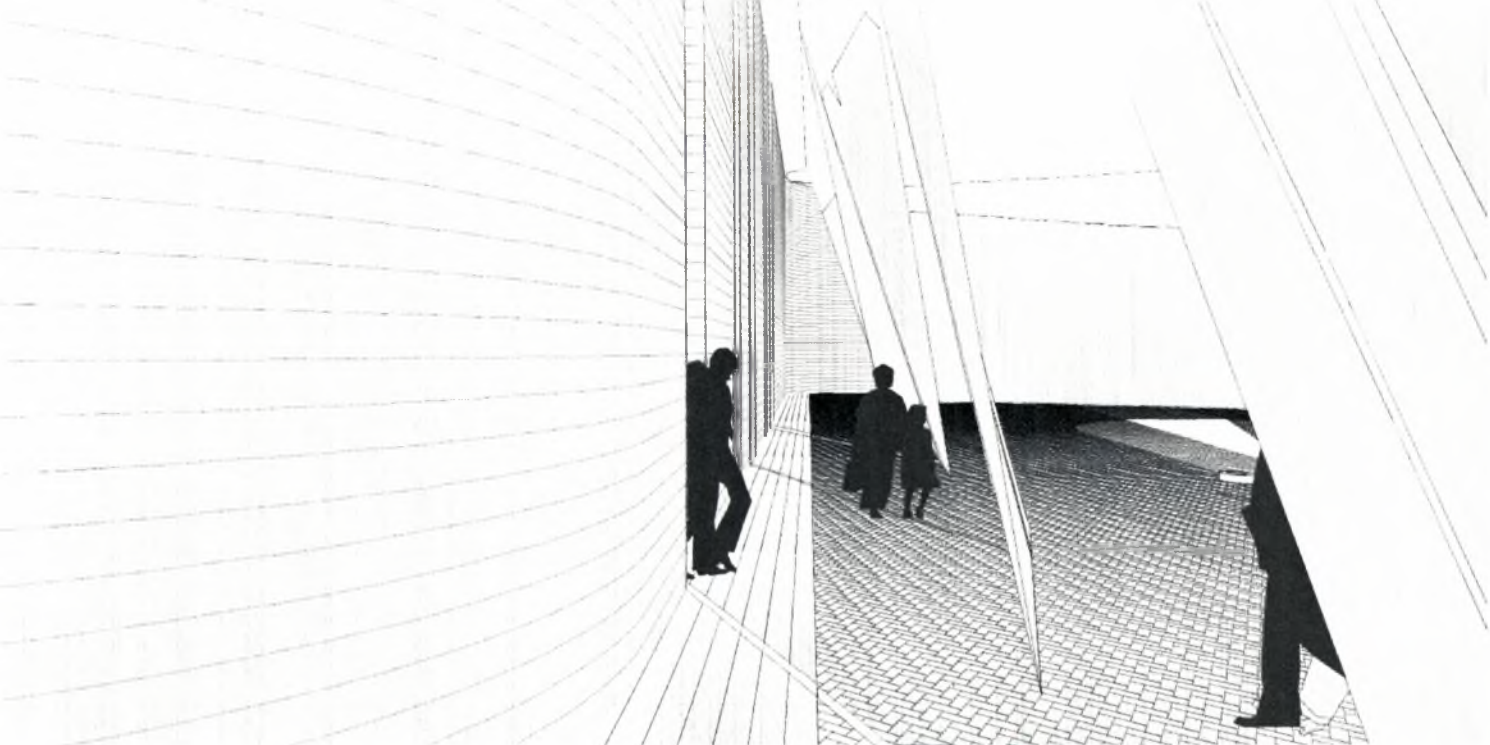

Κυβος: υπόγειο

της βασικής ιδέας του κύβου ως πλαστικής αναπαράστασης της Kaaba. Ωστόσο, στην συγκεκριμένη περίπτωση, ο κύβος μεταγράφεται και σε σχέση με το γράμμα γοδη, καθώς τόσο η θέση του με αυτό όσο και η μορφή του είναι πολύ κοντά στο σύστημα τονισμού της αραβικής γραφής. Με αυτόν τον τρόπο λειτουργεί ως αναπόσπαστο τμήμα του γράμματος στην κάτοψη, ενώ στην όψη αναφέρεται ευθέως στο σημαντικότερο ίσως οπτικό σύμβολο των μουσουλμάνων, τον κύβο στη Μέκκα.

Ο κύβος επιλέχθηκε να χρησιμοποιηθεί ως ο κύριος χώρος του τζαμιού και να τοποθετηθεί εντός της μεγάλης καμπύλης του γράμματος, προσανατολισμένος προς τη Μέκκα. Το ζήτημα με την υιοθέτηση ενός κυβικού όγκου ως τέμενος ήταν το θέμα των αναλογιών του. Ένα αποδεκτό ύψους θα έδινε μια πολύ μικρή κάτοψη και το αντίστροφο. Το ζήτημα επιλύθηκε με την βύθιση του κύβου στο 1/3 περίπου του συνολικού του ύψους, και η παράλληλη μιας μεγαλύτερης περιοχής στο υπόγειο ως επέκτασης του τζαμιού. Ο κύβος, ενώ στο τμήμα του που προεξέχει της επιφάνειας είναι οπτικά συμπαγές, στο υπόγειο γίνεται διάτρητος με οριζόντια και κάθετα ανοίγματα όπως φαίνεται στα σχέδια, για την καλύτερη ενοποίηση του υπογείου χώρου, χωρίς να χάνει την σαφήνεια της μορφής του.

Στη πρόταση επιλέχθηκε η εφαρμογή του δέκατου γράμματος της αραβικής αλφαβήτου, του **س** (Yodh). Η κίνηση αυτή αφορά την αναγωγή του γράμματος από οπτικό και διακοσμητικό σύμβολο σε αρχιτεκτονικό στοιχείο. Το γράμμα αυτό αποτελεί τη βασική κίνηση-χειρονομία, η οποία διαιρεί το οικόπεδο, δημιουργώντας διακριτούς χώρους και ορίζοντας κάθε στιγμή τα δίπολα εντός-εκτός, ιερό-κοσμικό, μέσα-έξω κλπ.

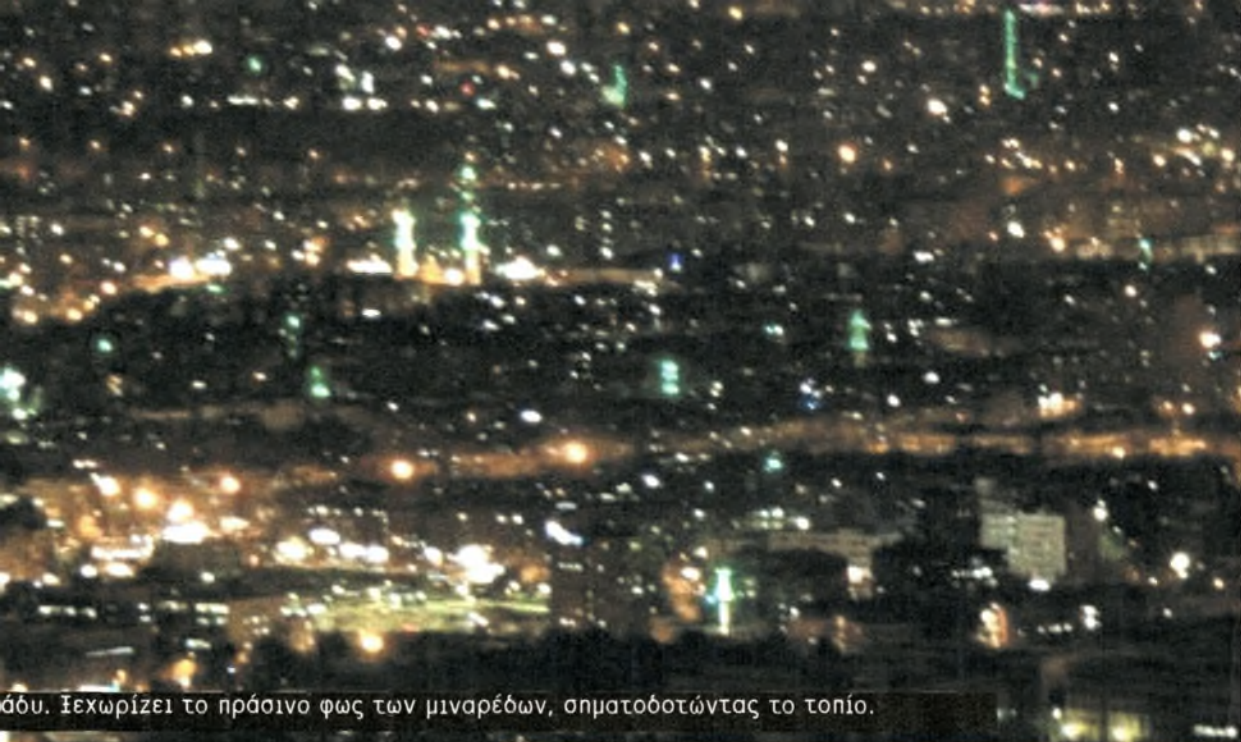

“Χειρονομία”: μετάβαση από την μία
κοιλότητα στην άλλη

Η χειρονομία αυτή αποτελείται από δυο επιφάνειες, πολύ κοντά στα γλυπτά του Serra, που κινούνται παράλληλα, άλλοτε απομακρύνονται και άλλοτε συγκλίνουν, με τρόπο ώστε να δημιουργούν ανάμεσά τους έναν σχεδόν στεγασμένο ημιυπαίθριο χώρο με διαφορετικές ποιότητες. Ο χώρος αυτός είναι κλειστός σε κάποια τμήματά του, ενώ σε άλλα λειτουργεί ως στοά. Άλλωστε είναι πάρα πολύ σημαντική η ύπαρξη της στοάς γύρω από την αυλή του τζαμιού ως εξέλιξη των περιστυλίων που περιέβαλαν τα τεμένη.

Η μια επιφάνεια διαγραφεί την πορεία της με τρόπο αυστηρό, πάντοτε κατακόρυφη, κατασκευασμένη με συμπαγή υλικά και κατασκευή, αποτελώντας σε αρκετά σημεία της σύνθεσης τον βασικό φορέα. Η δεύτερη, πιο ελεύθερη και ελαφριά ως κατασκευή, αναπτύσσεται με όρους γλυπτού και με διαφορετικές κλίσεις ως προς την πρώτη, διατηρώντας μια σταθερή απόσταση ενός μέτρου στην κορυφή. Αποτελείται από ελαφριά μεταλλική κατασκευή, είναι αυτοφερόμενη και καλύπτεται από οξειδωμένο χαλκό, που προσδίδει το χαρακτηριστικό ιερό πράσινο χρώμα. Η κάθετη επιφάνεια κατεβαίνει ως το υπόγειο, αποτελώντας το βασικό του τοίχείο, σε αντίθεση με την κεκλιμένη που σταματάει στην επιφάνεια του εδάφους.

Το γράμμα -χειρονομία αποτελείται από δυο κοιλότητες, μια μεγάλη και μια μικρή. Η μεγάλη ορίζει το «εντός» και κατά επέκταση τον υπαίθριο χώρο του τζαμιού ενώ η μικρή τον χώρο προσωρινής αγοράς και του λουτρού. Στη μικρή κοιλότητα προτείνονται δυο ελαφριές κυβικές κατασκευές οι οποίες δημιουργούν με το «γράμμα» διάλογο, αντίστοιχο με αυτόν της στίξης του αραβικού αλφάβητου.

άδου. Ξεχωρίζει το πράσινο φως των μινιάρων, σηματοδοτώντας το τοπίο.

κυλινδρικών νέον στο υδροηλεκτρικού
Τελ Αβίβ (Steven Antonakos)

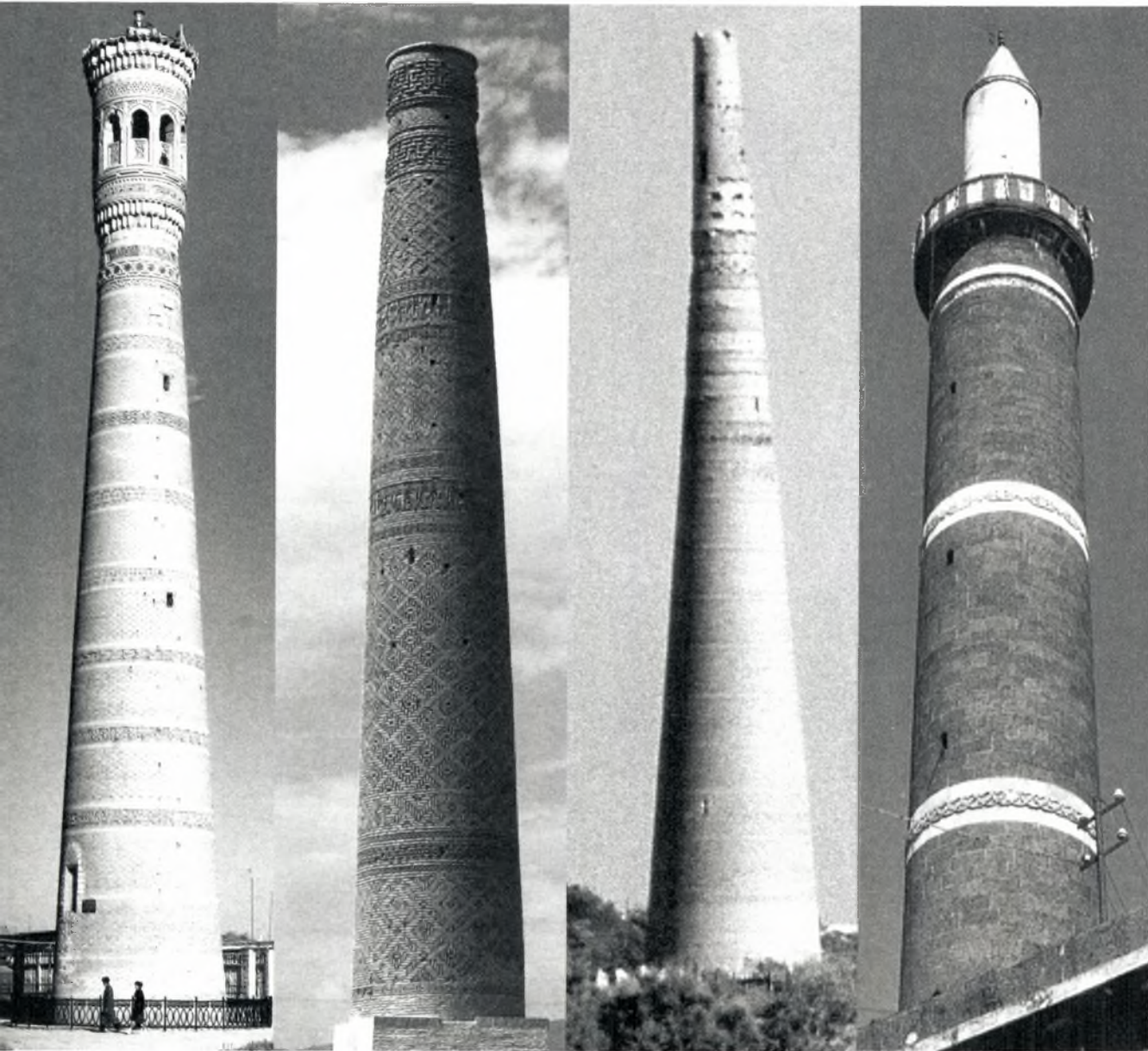
1. Φωτισμός με νέον σε σύγχρονο μιναρέ

Ελβύν

Όπως προαναφέρθηκε, η αφετηρία της πρότασης που καθόρισε και την επιλογή του οικοπέδου, ήταν η δυνατότητα ενός παλιού πλινθόκτιστου φουγάρου να λειτουργήσει συμβολικά ως μιναρές. Το φουγάρο της Ελβύν, βρίσκεται στο κέντρο του οικοπέδου. Η επέμβαση σε αυτό γίνεται με τον ίδιο τρόπο που σηματοδοτήθηκαν οι μιναρέδες τα τελευταία χρόνια, μετά τη διάδοση του ηλεκτρισμού. Ο μιναρές, που στα αραβικά σημαίνει «αντικείμενο με σκοπό να φωτίσει την περιοχή», είναι πολύ κοντά στην έννοια του φάρου και πάνω από όλα χρησιμοποιείται ως οπτική πρόσκληση του πιστού στο τζαμί και λιγότερο ως ηχητικό. Στην Κεντρική Ασία και τη Μέση Ανατολή φωτίζεται με την εφαρμογή δακτυλίων από νέον σε διάφορα ύψη του μιναρέ, οι οποίοι συνήθως περιγράφουν τις προεξοχές-εξώστες του. Ειδικότερα σε χώρες όπως η Συρία, τα φωτά αυτά παίρνουν το ιερό πράσινο χρώμα, δημιουργώντας μια χαρακτηριστική εικόνα τη νύχτα.

Ωστόσο ένα πολύ ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι κάθε φουγάρο είχε μια διαφορετική απόληξη, διαμορφωμένη από δακτυλίδια διαφορετικού πάχους και αριθμού. Ο λόγος που γινόταν αυτό αφορούσε καθαρά την σήμανση του φουγάρου και την ταύτισή του με το κάθε εργοστάσιο. Στο παρελθόν, υπήρχε ένας επόπτης που παρατηρούσε από μακριά τα φουγάρα και σε περίπτωση που κάποιο κάπνιζε, έπρεπε να είναι σε θέση από την απόληξή του να αναγνωρίσει ποιο είναι και να ειδοποιήσει το εργοστάσιο. Ακόμη και σήμερα, που έχουν σαφώς μειωθεί τα βιομηχανικά της Πειραιώς, είναι δύσκολο, σε κάποιες περιοχές, να ξεχωρίσει κανείς σε ποιο κτίριο ανήκει το κάθε φουγάρο.

Τέλος, από διαφορετική σκοπιά, αξίζει να γίνει αναφορά στον καλλιτέχνη Steven Antonakos, ο οποίος παράγει κυρίως γλυπτά από νέον. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον

(πάνω). Φουγάρα στη Αθήνα (το τρίτο είναι της Ελβύν
(απέναντι). Μιναρέδες

παρουσιάζει η εγκατάστασή του στο σύγχρονο φουγάρο του υδροηλεκτρικού εργοστασίου του Τελ Αβίβ η οποία προσεγγίζει, ως οπτικό αποτέλεσμα, την πρόταση για την Ελβύν.

Η τελική επέμβαση, έχοντας αναφορές και στα τρία σημεία που προαναφέρθηκαν, αφορά την εφαρμογή τριών δακτυλίων από νέον πράσινου χρώματος πάνω στο φουγάρο σε διαφορετικά ύψη. Η αναφορά στην πρακτική των σύγχρονων ισλαμικών χωρών θα είναι άμεσα αναγνωρίσιμη από τους πιστούς, ανεξαρτήτως προέλευσης, ενώ παράλληλα η χρήση αυτού του προϋπάρχοντος κατακόρυφου στοιχείου δεν θα γεννήσει «ζήτημα μινარέ» στη πόλη.

Όπως προαναφέρθηκε, στο οικοπέδο υπάρχουν 3 κτίρια. Τα δυο που βρίσκονται στα νότια, παράλληλα με το μέτωπο της Πειραιώς, αποτελούν τμήματα ευρύτερων βιομηχανικών συγκροτημάτων που σήμερα έχουν κατεδαφιστεί. Οι όψεις των δυο κτιρίων στο μέτωπο της Πειραιώς είναι σε καλή κατάσταση, με εξαίρεση την κατεδάφιση κάποιων τοιχοποιιών που προφανώς προέκυψε κατά τη διαδικασία εγκατάλειψης του εργοστασίου. Αντίθετα οι όψεις προς το εσωτερικό του οικοπέδου, δίνουν την αίσθηση μιας μάζας από φέροντα στοιχεία, δίνουν την εικόνα του ακρωτηριασμού των κτιρίων. Η στρατηγική αποκατάστασής τους αφορά αρχικά την καθαίρεση τμημάτων ούτως ώστε να προκύψουν καθαροί όγκοι. Το κτίριο στα βόρεια, στο μέτωπο της Γ. Παπανδρέου, είναι αρκετά νεότερο αλλά εγκαταλελειμμένο. Το πολυώροφο κτίριο παρουσιάζει ιδιόμορφη κάτοψη, στη προσπάθωντας να ενταχθεί στο σχήμα του οικοπέδου. Στη περίπτωση αυτή, η επέμβαση είναι περισσότερο όραστική και περιλαμβάνει την προσθήκη ενός νέου όγκου. Και στα τρία κτίρια η επιλογή

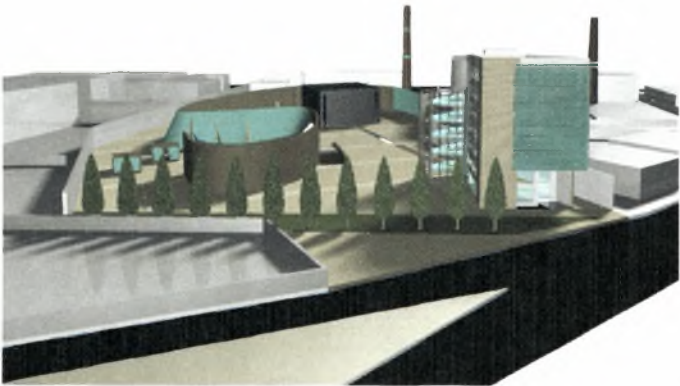
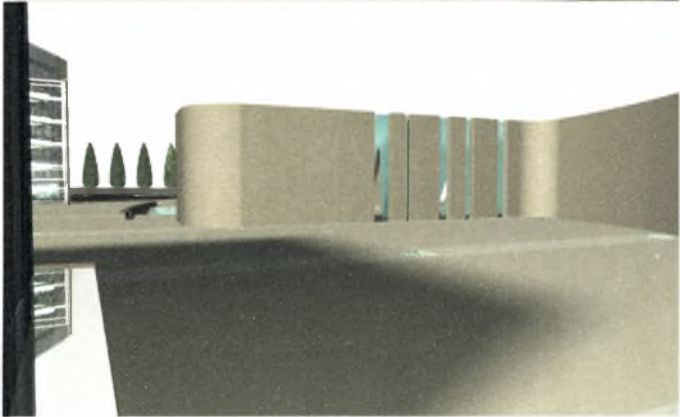
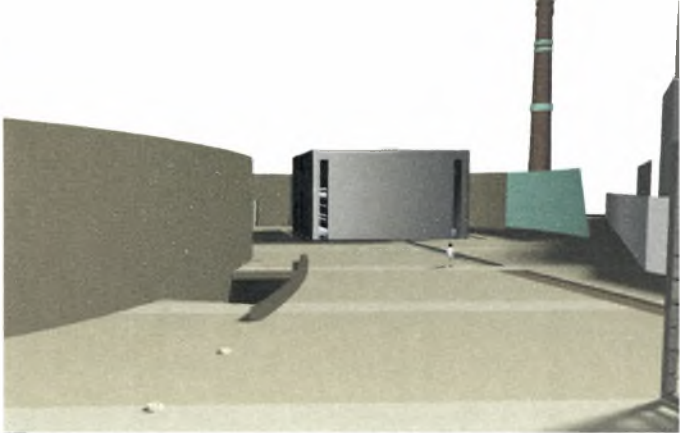
Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα
Ελβύν: το τζαμί σύμβολο

των υλικών έγινε με γνώμονα την ένταξή τους στη συνολική επέμβαση.

Η σπουδαιότητα της κατεύθυνσης για το Ισλάμ, όπως και για κάθε ιερό χώρο, είναι μείζονος σημασίας. Έτσι, εκτός από την υιοθέτηση του κύβου, προτείνεται η εφαρμογή μιας χάραξης σε όλο το οικόπεδο, η οποία θα δίνει το στίγμα της κατεύθυνσης προς τη Μέκκα σε κάθε σημείο, ακόμη και εκεί όπου το τζαμί δεν είναι ορατό. Η χάραξη αυτή βασίζεται σε ένα κάρναβο προσανατολισμένο προς τη Μέκκα, ο οποίος έχει τις διαστάσεις του κύβου και απλώνεται γύρω από αυτόν, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό του τζαμιού. Ειδικότερα στην αυλή χαράσσονται μονό οι προς την Μέκκα παράλληλες και όχι οι κάθετες προς αυτήν ευθείες.

Το βασικότερο σημείο της επέμβασης είναι φυσικά το τζαμί, αλλά και η αυλή του ως αναπόσπαστη και ισότιμη επέκταση του ιερού χώρου. Η «χειρονομία», που προσδιορίζει τον υπαίθριο ιερό χώρο-την αυλή- και ο κύβος που σηματοδοτεί το τζαμί αποτελούν την κεντρική επέμβαση στο οικόπεδο.

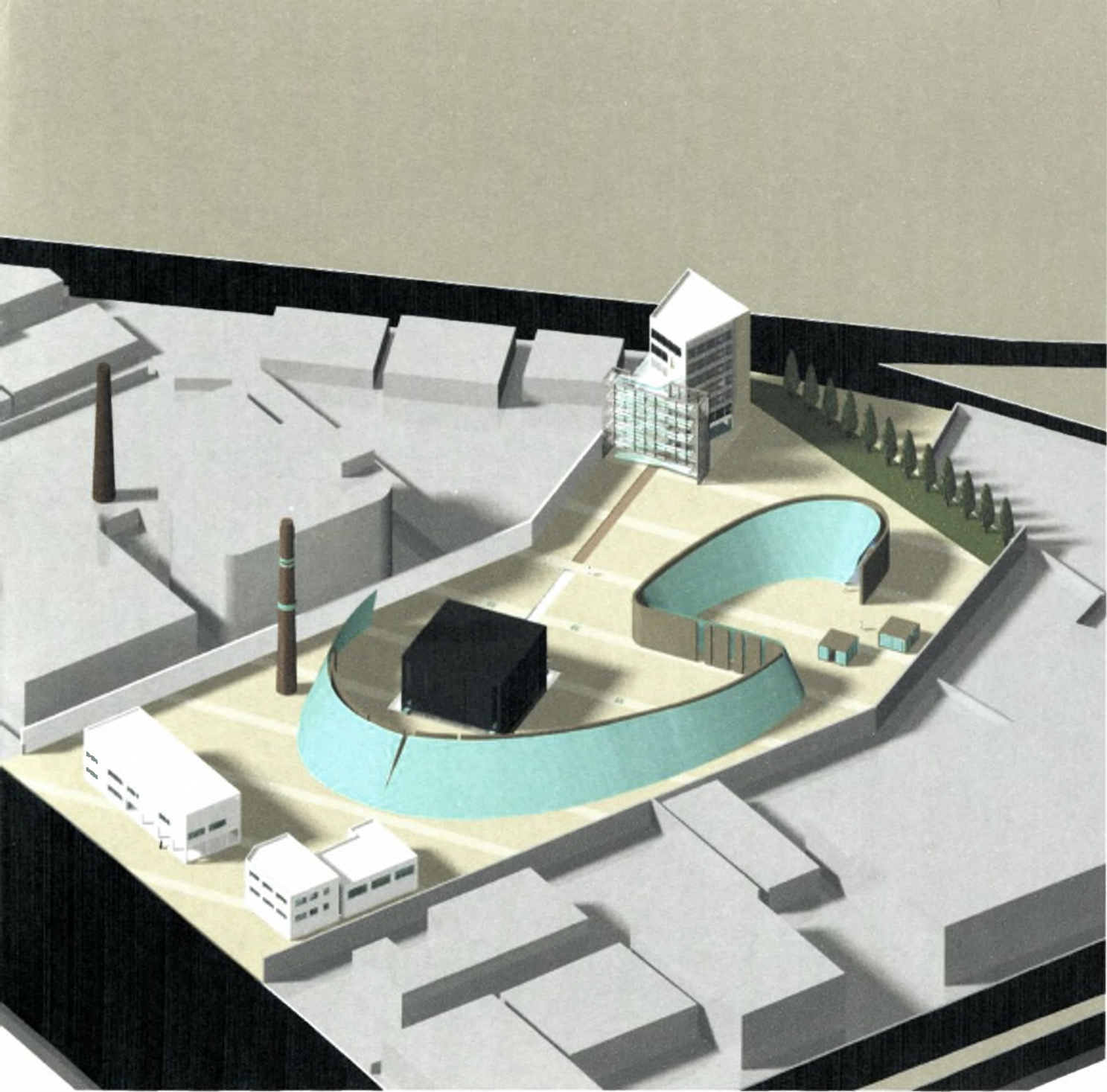
Ένα τέμενος, πέρα από χώρος προσευχής, λειτουργούσε πάντα και ως πυρήνας ενός δικτύου άλλων χρήσεων είτε για την υποστήριξη της διαδικασίας της προσευχής είτε για την υποστήριξη των πιστών. Σε πολλές περιπτώσεις τζαμιά βρίσκονται στο εσωτερικό ενός δικτύου από μεντρεσσέδες (ιεροδιδασκαλεία) σχολεία, ιμαρέτ(συσσίτια), χώρους φιλοξενίας επισκεπτών, πολιτιστικά κέντρα, λουτρά και αγορές. Επίσης εκτός από τα κοινά εμπορικά καταστήματα, στα τζαμιά υπάρχουν και καταστήματα που εμπορεύονται ιερά είδη και παρέχουν υπηρεσίες στους πιστούς, όπως κουρέια. Ωστόσο θα πρέπει να προβλεφθεί και η ανάγκη

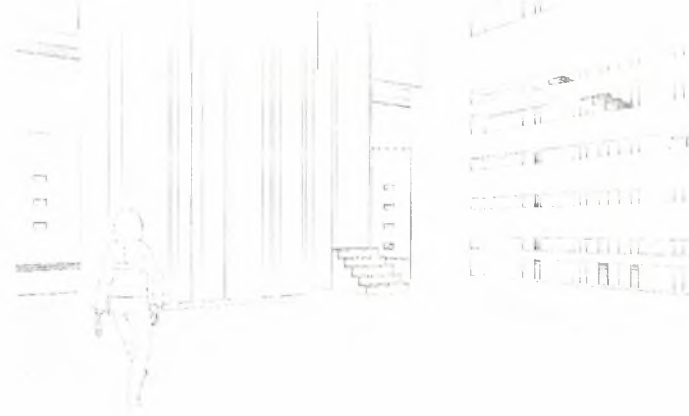

στέγασης των διαφορών εθνικά προσδιορισμένων συλλόγων των μεταναστών, οι οποίοι πιθανώς να επιθυμούν, ανά ομάδα ή εθνότητα να έχουν πιο ιδιαίτερους χώρους για τους εκπροσώπους τους κλπ.

Για όλες αυτές τις χρήσεις προτείνεται να χρησιμοποιηθούν τα ήδη υπάρχοντα κτίρια στο ευρύτερο πλαίσιο της διατήρησης του βιομηχανικού χαρακτήρα της περιοχής και, κυρίως, του μετώπου της Πειραιώς. Ειδικότερα -και με δεδομένο ότι μακροπρόθεσμα όλο το οικοδομικό θα ενταχθεί διοικητικά στο τζαμί, στα τρία υπάρχοντα κτίρια του οικοπέδου προτείνεται να στεγαστούν οι πιο σημαντικές χρήσεις. Για αυτό το σκοπό τα κτίρια αυτά αποκαθίστανται με τρόπο τέτοιο ώστε να είναι ευέλικτη η όποια αλλαγή στη χρήση τους. Οι προτεινόμενες χρήσεις είναι ενδεικτικές.

Η λογική διαχωρισμού των χρήσεων είναι η εξής: οι εμπορικές και ψυχαγωγικές τοποθετούνται στα δυο προς αποκατάσταση κτίρια στο μέτωπο της Πειραιώς και οι διοικητικές και εκπαιδευτικές στο πολυώροφο κτίριο της βόρειας εισόδου. Οι λόγοι είναι αφενός γιατί η Πειραιώς είναι σημαντικότερη και πιο άμεσα προσβάσιμη από τη βόρεια είσοδο και αφετέρου γιατί οι χρήσεις αυτές δεν θα έπρεπε να εμπλακούν με τον ιερό και χαμηλών τόνων χώρο του τζαμιού. Επιπλέον τα κτίρια της Πειραιώς, ως βιομηχανικά, διαθέτουν μεγάλους ενιαίους χώρους και είναι καταλληλότερα για στέγαση χώρων εκδηλώσεων, αγορών, εστιατορίων και ψυχαγωγίας. Αντίστοιχα η πιο εσωστρεφής βόρεια πρόσβαση είναι ιδανική για τη στέγαση χρήσεων διοικητικών και εκπαιδευτικών. Επιπρόσθετα η κατακόρυφη ανάπτυξη του εγκαταλελειμμένου γραφείου δίνει καταλληλότερες αίθουσες για διεξαγωγή μαθημάτων και γραφεία.

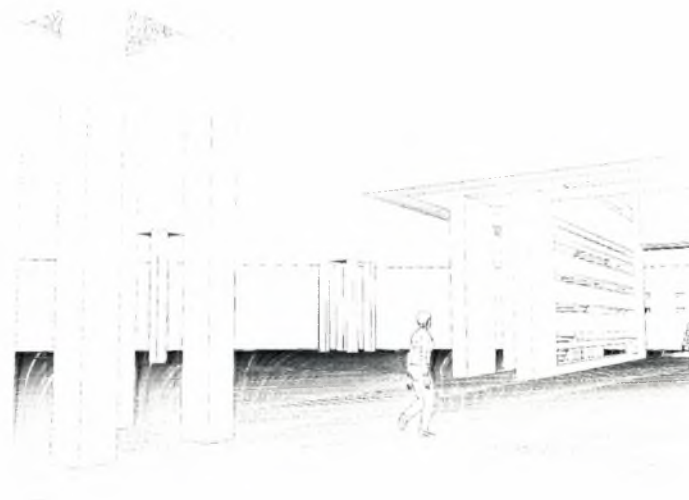

Ωστόσο, ένας χώρος λουτρών κρίθηκε αναγκαίο να ενταχθεί σε άμεση γειτνίαση με το τέμενος, καθώς η διαδικασία της πλήρους σωματικής πλύσης ήταν και είναι απαραίτητη προϋπόθεση πριν από την προσευχή της Παρασκευής αλλά και όλες τις υπόλοιπες μέρες. Άλλωστε ανέκαθεν η παρουσία ενός λουτρού συνδέοταν με κάποιο γειτονικό τέμενος. Για αυτό τον σκοπό αυτό διαχωρίζεται από τις υπόλοιπες υποστηρικτικές χρήσεις και εντάσσεται στο γράμμα-«χειρονομία».

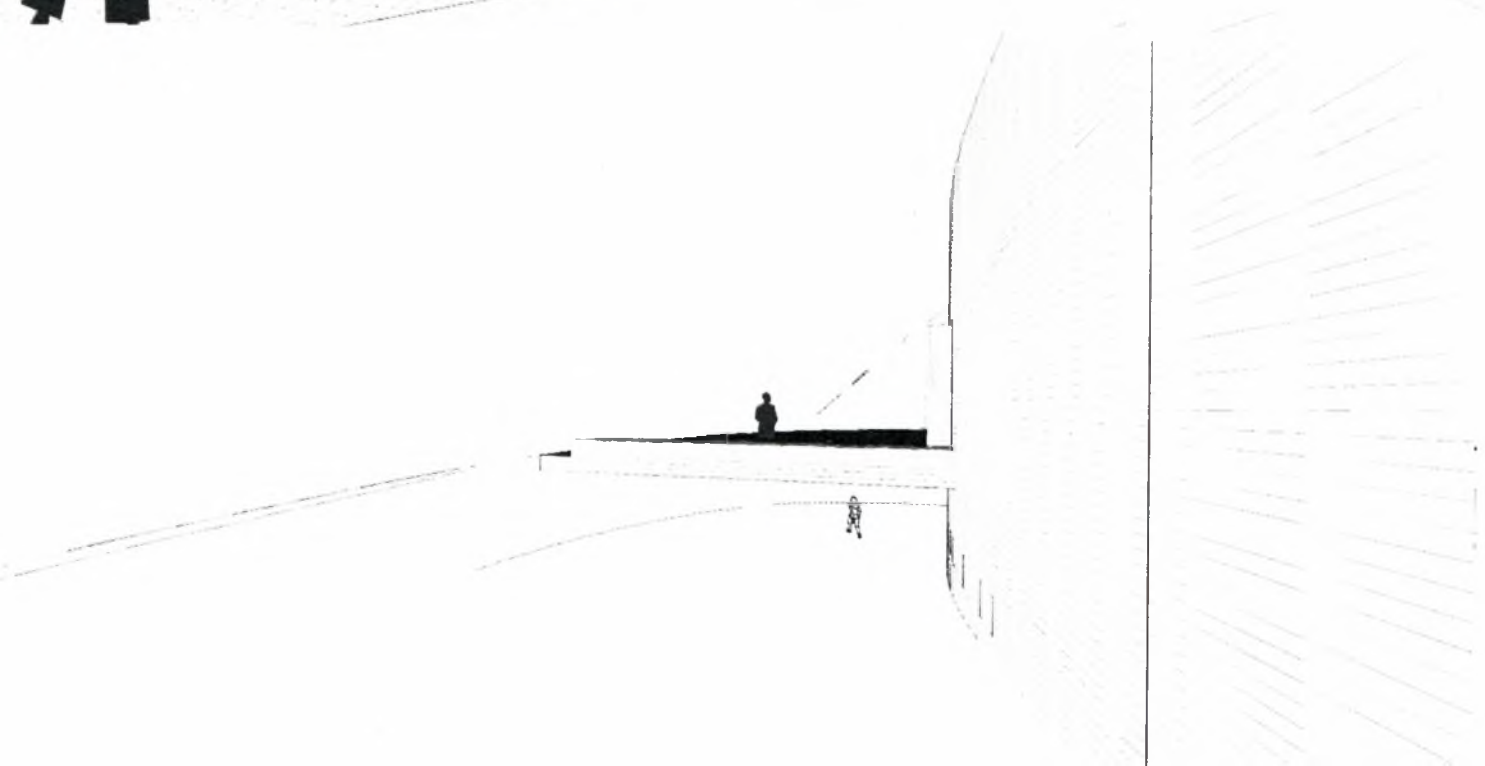
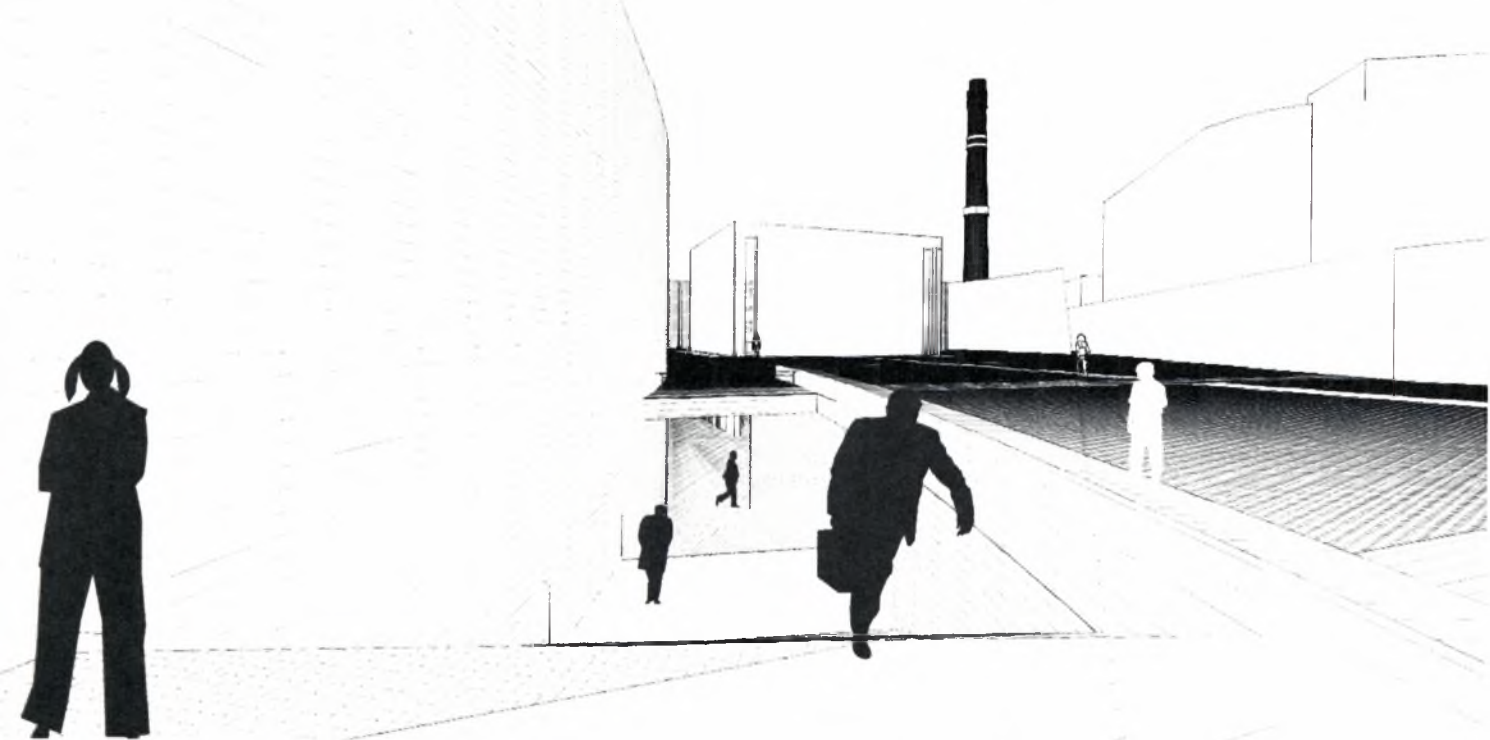

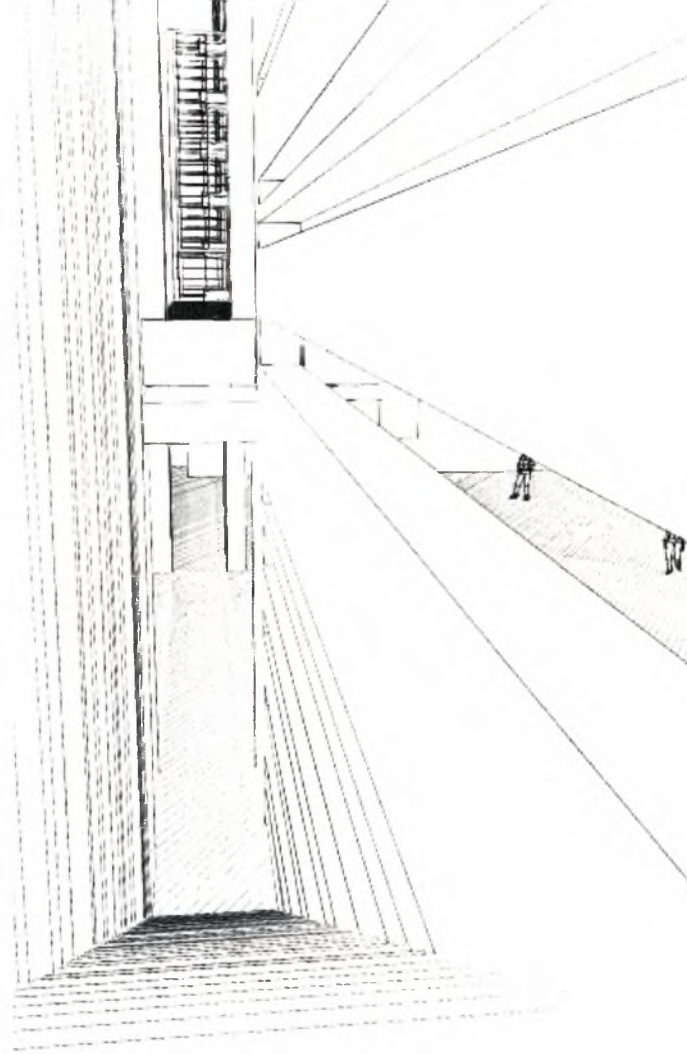
10.4 ΤΟ ΤΖΑΜΙ

Εξετάζοντας τα τυπολογικά πρότυπα των τζαμιών ανά περιοχή, παρατηρήθηκε ότι ο υπαίθριος χώρος προσευχής υπήρξε πάντα εξίσου σημαντικός με τον στεγασμένο. Αυτό οφείλεται στο ότι, κατά κανόνα, ο υπαίθριος χώρος αποτελούσε ενεργή επέκταση του χώρου προσευχής και των υποστηρικτικών λειτουργιών του τζαμιού και όχι δευτερεύοντα χώρο. Επιπλέον οι πιστοί περνούν αρκετό χρόνο στην αυλή του τζαμιού, πέραν της προσευχής, για συζήτηση ή ανάπαυση. Τα πρώιμα ισλαμικά τεμένη ήταν σχεδόν εξολοκλήρου υπαίθρια (βλέπε κατοικία Μωάμεθ, ibn Tulun, σελ.13). Αυτό που διαφοροποιεί τις τοπικές τυπολογίες είναι η αναλογία του μέσα με το έξω. Έτσι, στην Ινδική χερσόνησο αλλά και στα πρώιμα παραδείγματα της Μέσης Ανατολής, ο υπαίθριος χώρος υπερτερούσε του κλειστού. Αντίθετα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, την Κεντρική Ασία και την Β. Αφρική, παρατηρείται μια ίση αναλογία του μέσα ως προς το έξω.

Για το τζαμί της Αθήνας επιλέχθηκε η δημιουργία ενός ικανού κλειστού τεμένους, αλλά και η παράλληλη ύπαρξη μιας εκτεταμένης αυλής η οποία θα δύναται να λειτουργήσει από μόνη της ως υπαίθριο τζαμί σε μεγάλες

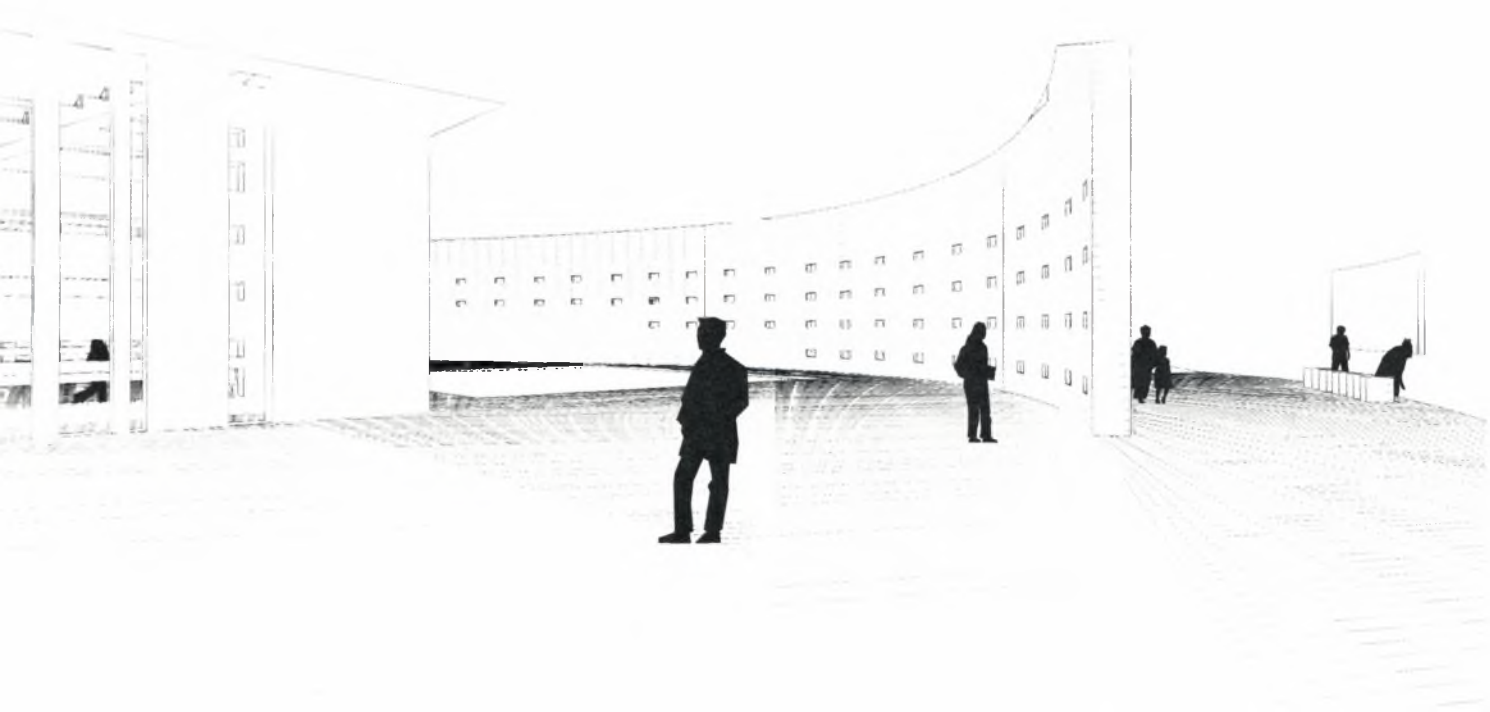
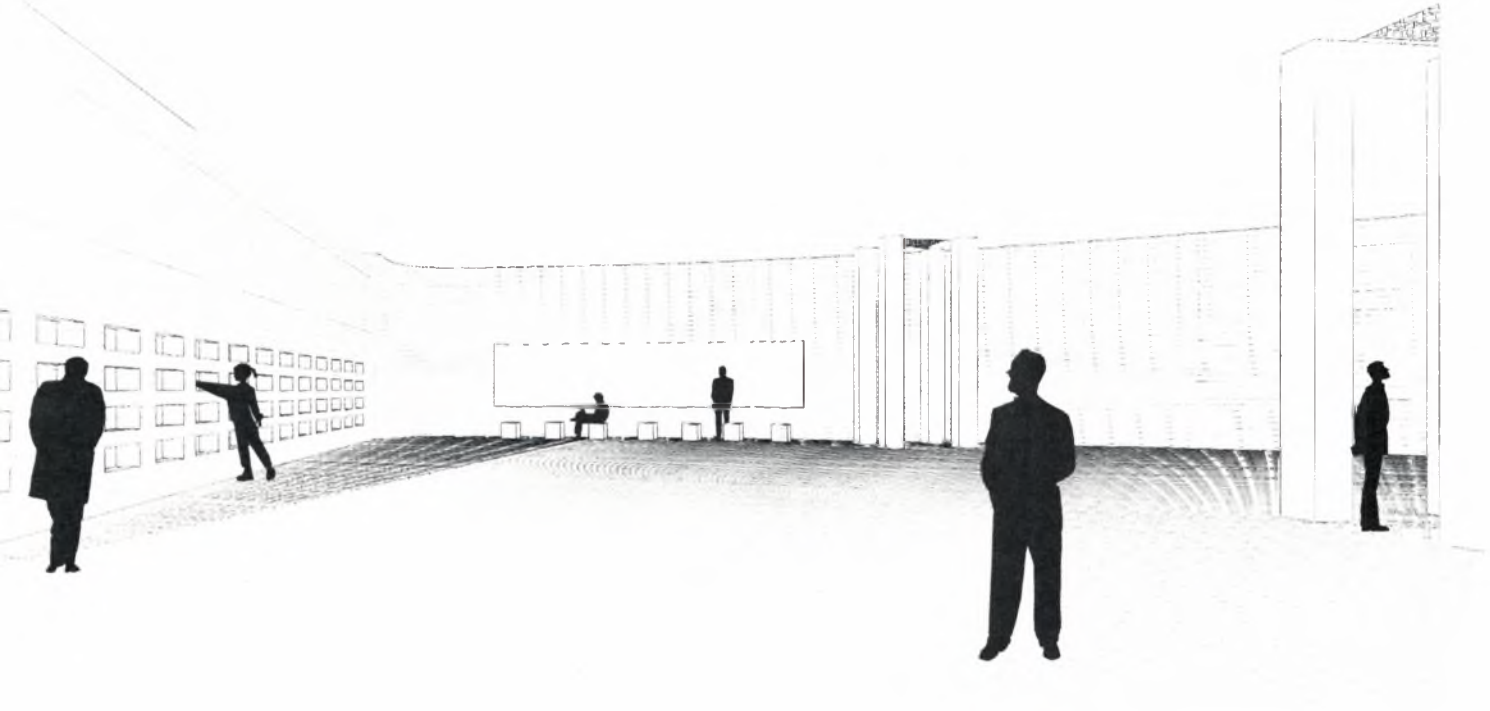
γιορτές, όταν ο καιρός το επιτρέπει.

Όπως προαναφέρθηκε το βασικό τέμενος υπογειοποιείται και καταλαμβάνει την διάσταση της μεγάλης κοιλότητας του γράμματος χειρονομίας. Οι προσβάσεις σε αυτό είναι τρεις: δυο ενσωματωμένες στις καμπύλες του «γράμματος» και μια από τον κύβο.

Την πρώτη κυρία πρόσβαση αποτελεί το κλιμακοστάσιο, σε επαφή με την εξωτερική πλευρά της μικρής καμπύλης του γράμματος. Πρόκειται για τη βασική είσοδο του τζαμιού που εξυπηρετεί τους πιστούς που καταφθάνουν από την Παπανδρέου και τους οδηγεί στο πίσω μέρος του χώρου προσευχής.

Η δεύτερη λιγότερο εμφανής, αλλά πιο σημαντική είσοδος γίνεται από την ράμπα που αναπτύσσεται εντός της μεγάλης καμπύλης του γράμματος και απευθύνεται στην μεγαλύτερη μάζα πιστών. Η πρόσβαση στη ράμπα γίνεται από τις σχισμές στο κεντρικό ευθύγραμμο τμήμα του γράμματος και αποτελεί έναν εισαγωγικό χώρο έκπληξη στον καινούριο επισκέπτη. Κατά την κάθοδο αποκαλύπτεται σταδιακά ο εσωτερικός χώρος του τζαμιού μέσα από τα ανοίγματα που βρίσκονται στην καμπύλη του γράμματος και έχουν διπλή υπόσταση: το φιλτράρισμα της θέας από και προς το χώρο προσευχής αλλά και την αποθήκευση των παπουτσιών-απαραίτητη προϋπόθεση για την είσοδο στο τζαμί. Ακολουθεί μια σειρά από παροχές πλύσης για τους πιστούς. Αντίστοιχα ανοίγματα αποθήκευσης και παροχής νερού βρίσκονται και στη βόρεια είσοδο που περιγράψαμε.

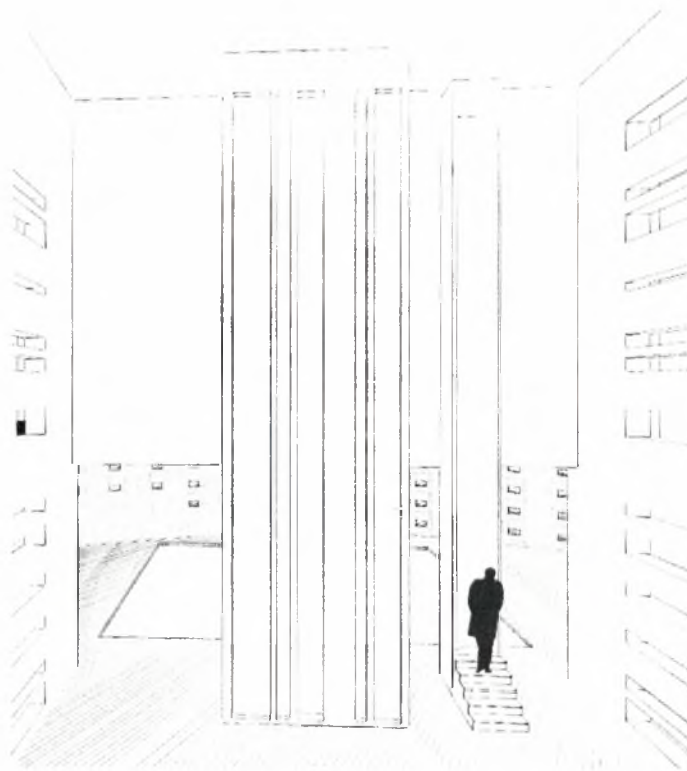
Η τρίτη πρόσβαση στο τζαμί, η πλέον προφανής για κάποιον που επισκέπτεται τον χώρο για πρώτη φορά, γίνεται μέσα από τον κύβο και έχει κυρίως συμβολική σημασία. Στη νοτιά

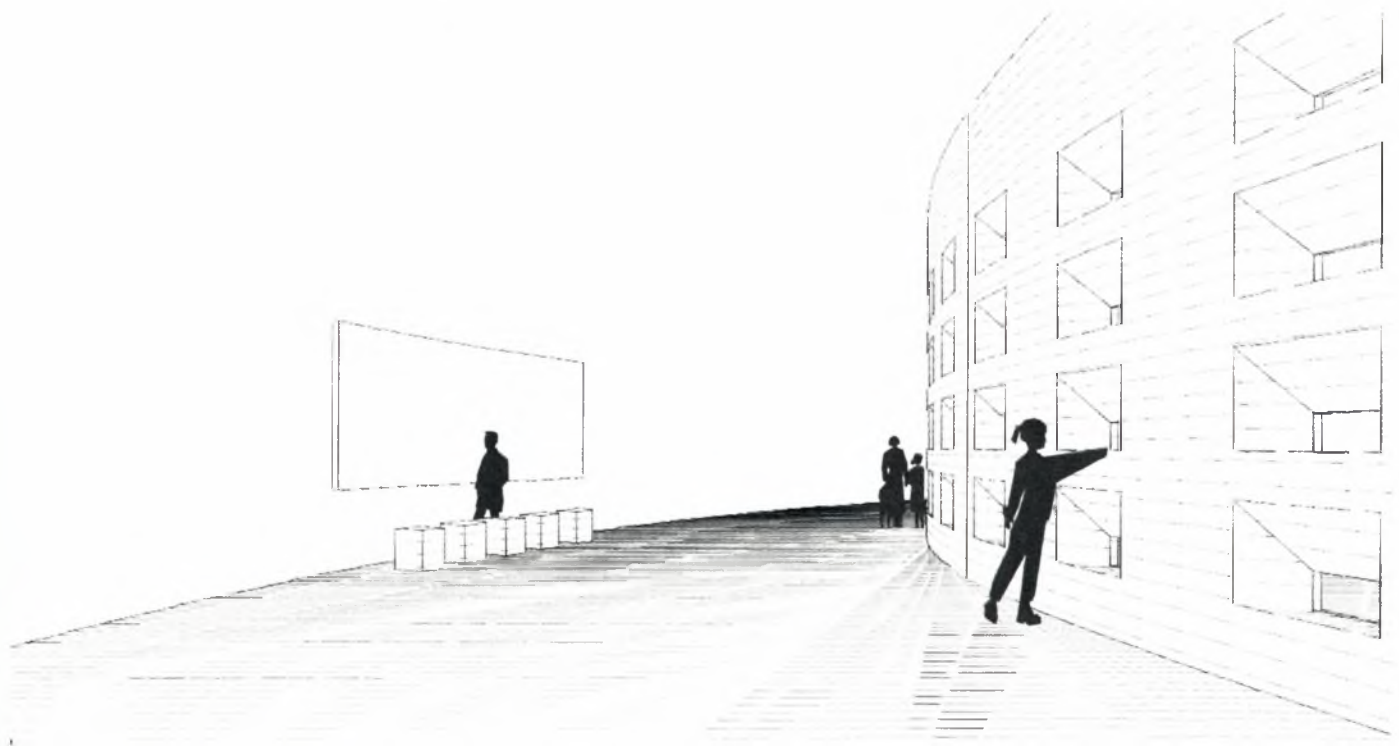
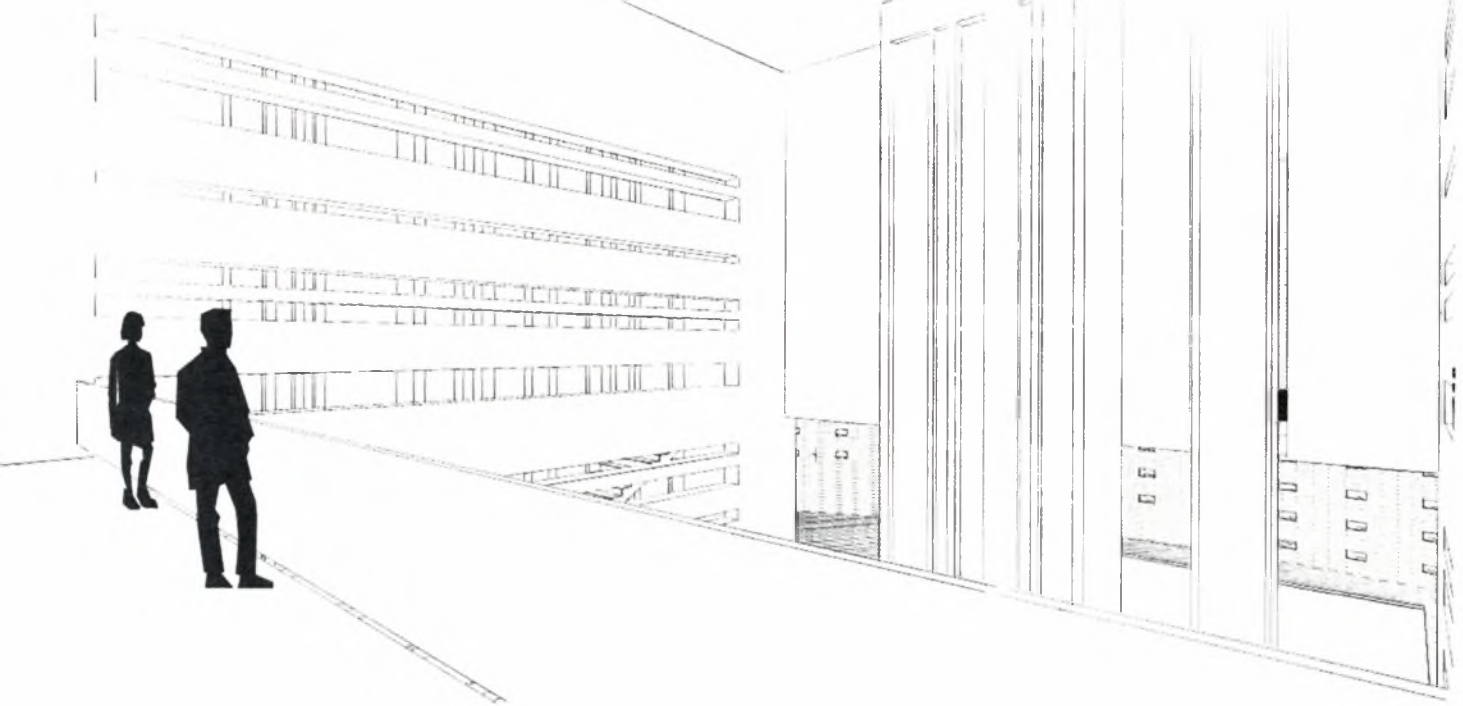
όψη, δυο γραμμικές κατακόρυφες σκισμές λειτουργούν ως ανοίγματα και οδηγούν σε δυο σκάλες. Οι αντίστοιχες σκισμές στη βόρεια όψη του κύβου οδηγούν σε έναν εσωτερικό εξώστη ο οποίος μπορεί να χρησιμοποιηθεί για έναν επισκέπτη ή ακόμη και για προσευχή μικρών ομάδων, γυναικών κλπ.

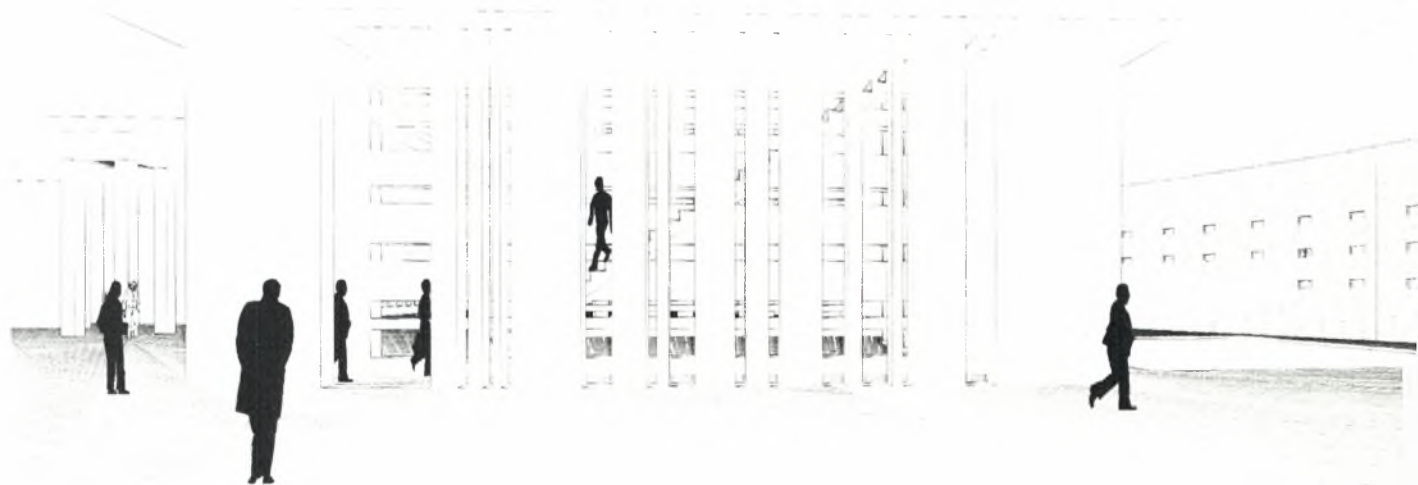
Μεγάλη σημασία δόθηκε στον υπόγειο χώρο στο παιχνίδι του φωτός και τη κλιμάκωσή του από σκοτεινούς σε φωτεινούς χώρους. Με αυτό το τρόπο, ο κύβος όρα και ως φωταγωγός που εισάγει σχεδόν εξολοκλήρου το φυσικό φως στο υπόγειο τμήμα του τζαμιού. Με το τρόπο αυτό φωτίζεται έντονα το σημείο κορυφώσης της λειτουργίας του τζαμιού: ο τοίχος Quibla. Στον υπόλοιπο χώρο έχουν σχεδιαστεί ανοίγματα ανάμεσα από τις ομάδες των υποστυλωμάτων. Τα ανοίγματα αυτά καλύπτονται από μια διάτρητη από γεωμετρική σχήματα κατασκευή η οποία θα δημιουργεί την προβολή ενός γεωμετρικού μοτίβου στο δάπεδο.

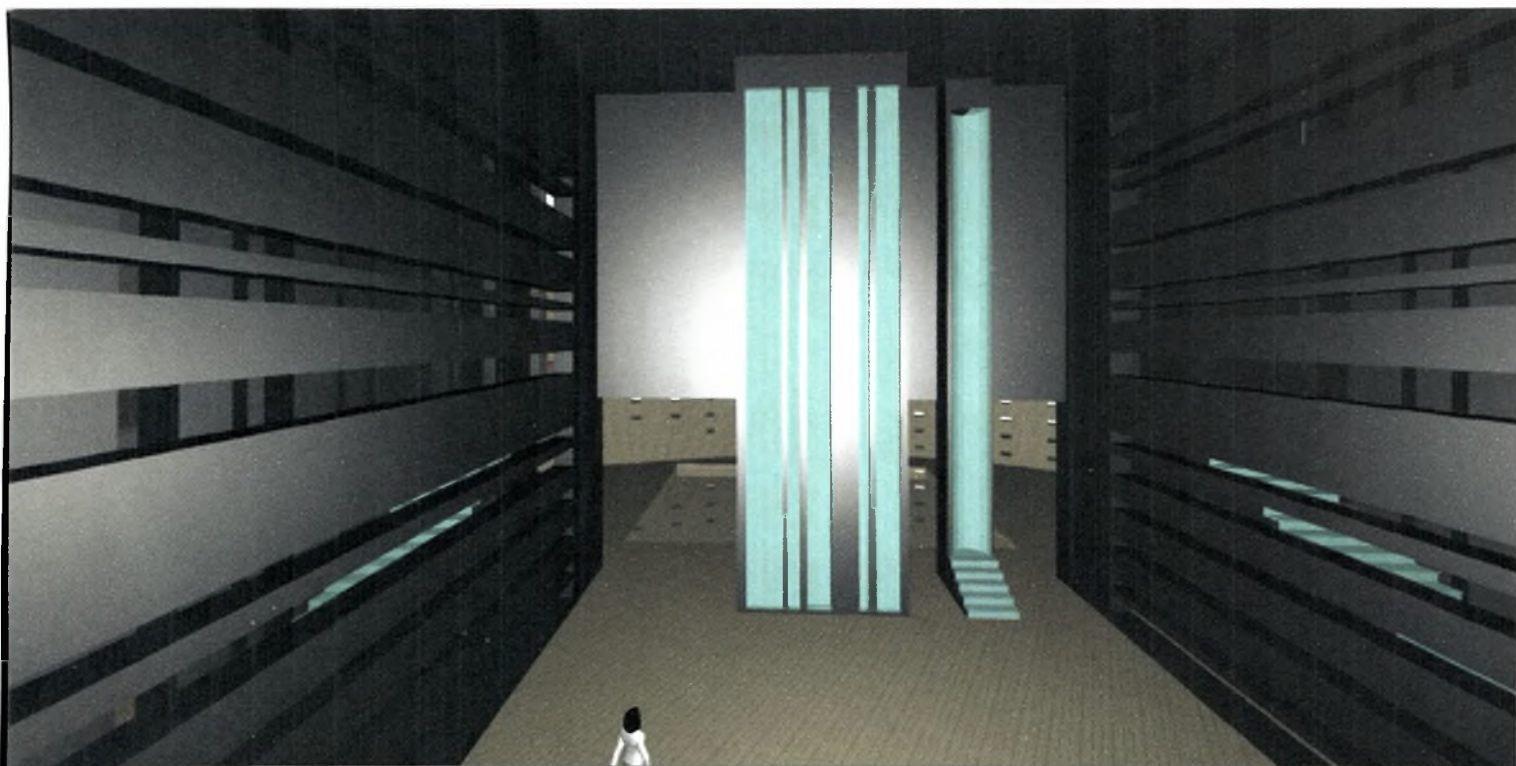
Ο κύβος, αποτελεί μια μικρογραφία τεμένους, εμπεριέχοντας όλα τα χαρακτηριστικά του: τον τοίχο Quibla, την είσοδο, τον εξώστη κλπ. Οι τέσσερις πλευρές του αποτελούνται από μια διπλή τοιχοποιία. Το πάχος της τοιχοποιίας αυτής αλλά και η διάσταση του κύβου αποτελούν την βάση του κάναβου που εφαρμόζεται τόσο στο εσωτερικό του τζαμιού όσο και στην αυλή. Σε όλη την υπόλοιπη έκταση του χώρου, πέραν του κύβου, τα υποστυλώματα τοποθετούνται σε τετράγωνη διάταξη των τεσσάρων στα σημεία τομής του κάναβου. Από τις τέσσερις πλευρές του κύβου, οι δυο (οι κάθετες στο Quibla) επεκτείνονται σε όλο το ύψος του κύβου, ισόγειο κα υπόγειο. Ο τοίχος Quibla ενώ είναι ενιαίος στο ισόγειο, στο υπόγειο κατεβαίνουν μόνο δυο τμήματα του: το Mihrab

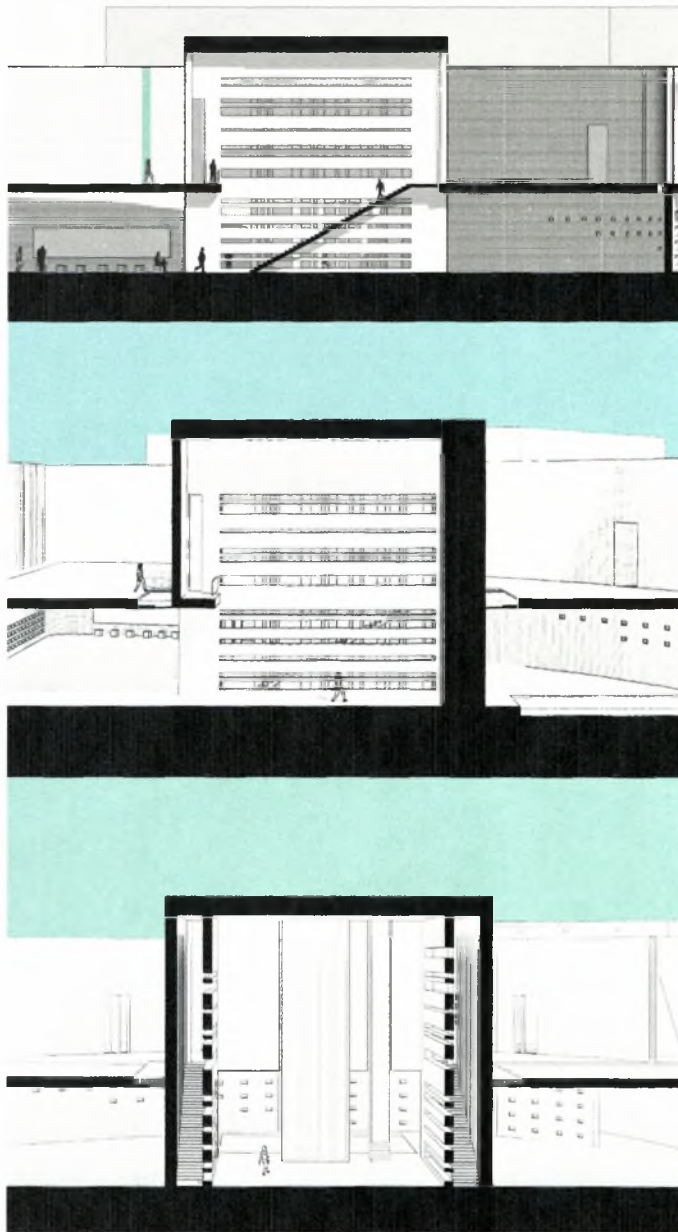
1. Το κτίριο Ισα σήμερα
2. Το τζαμί οξονομετρικό
3. Το αβρβουργήμα πάνω στο οποίο βασίζεται

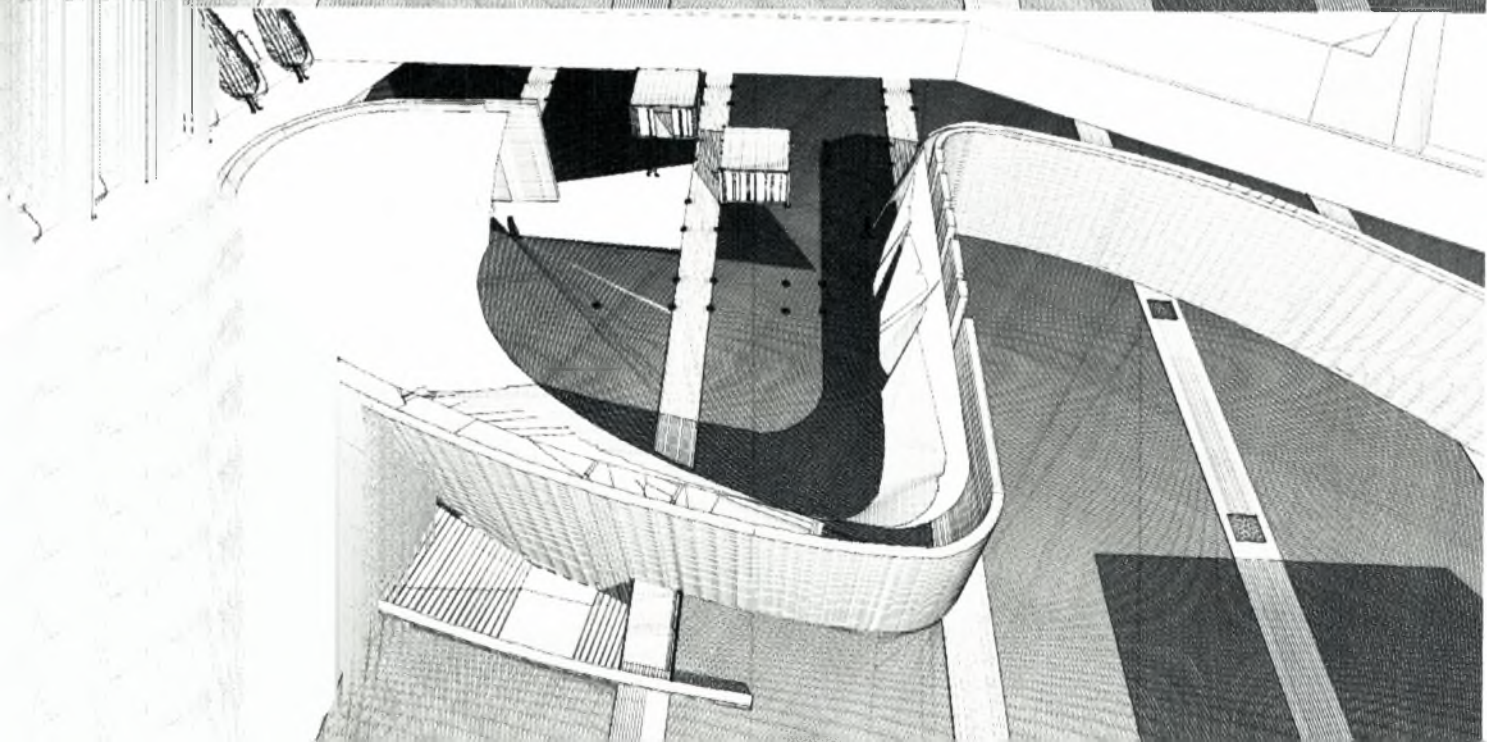
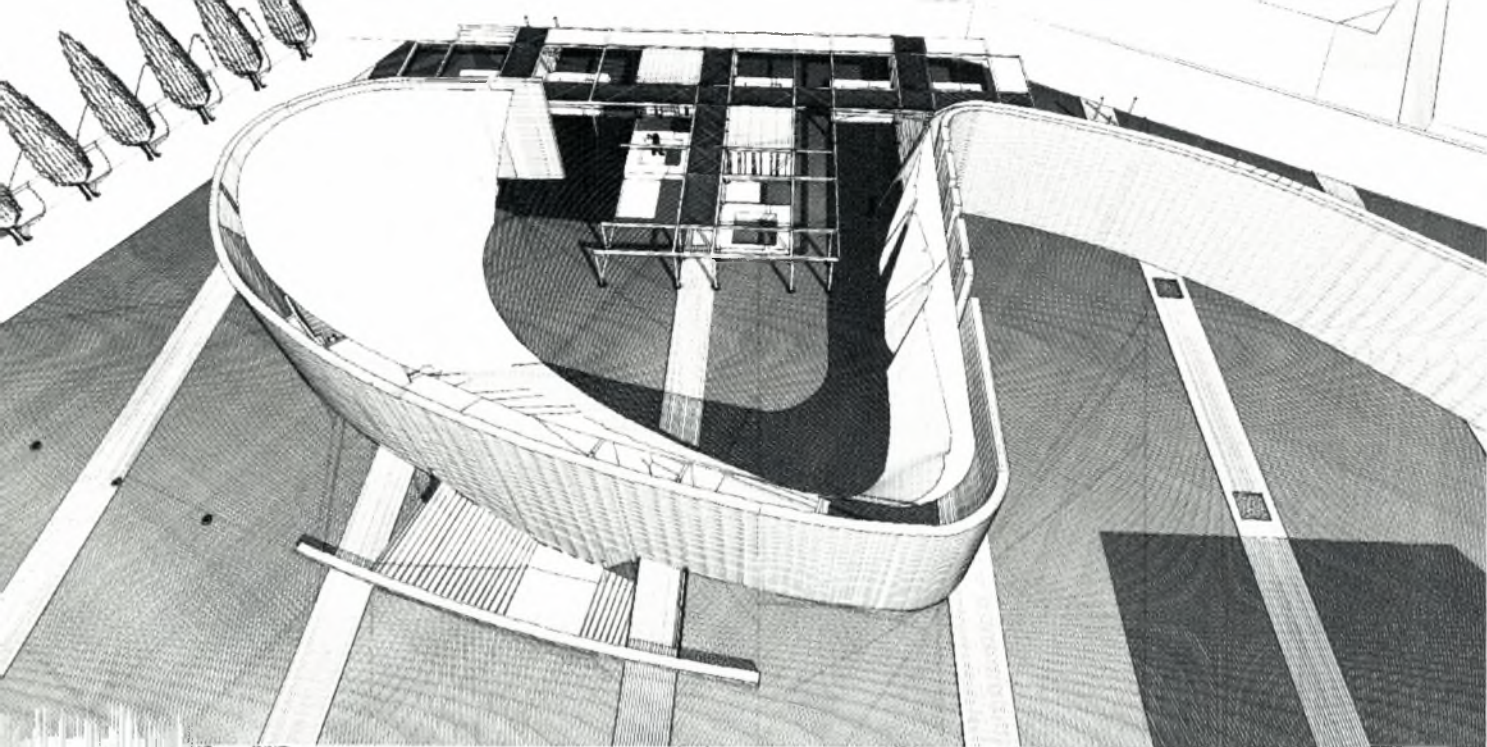
Ελβύν: το τζαμί σύμβολο

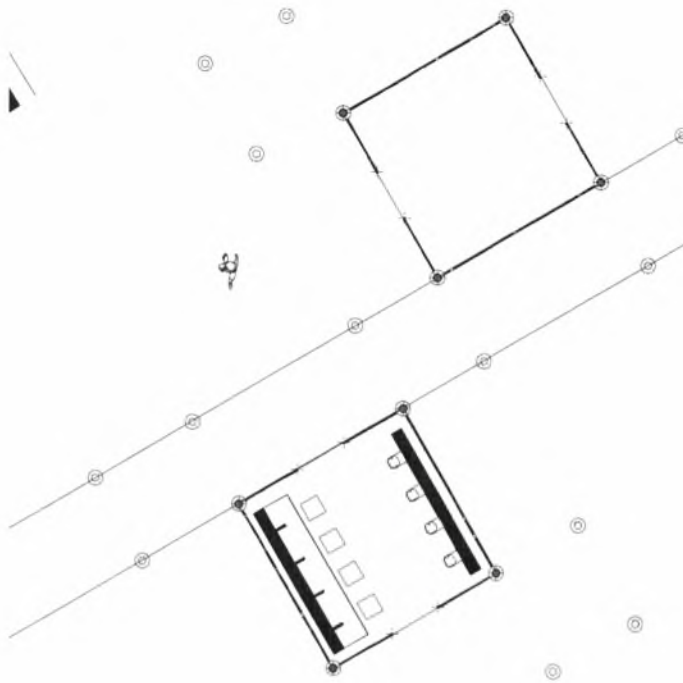

και η πλάτη του άμβωνα, αφήνοντας ορατό το τμήμα πίσω από αυτά. Ο τοίχος απέναντι από το Quibla δεν συνεχίζει στο υπόγειο, για να ενοποιείται ο χώρος προσευχής.

Καθώς αποτελεί την βασική πηγή φωτός του χώρου, δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή στον τρόπο με τον οποίο οι όψεις του θα φιλτράρουν το εισερχόμενο φως. Η άποψή μας είναι ο κύβος εξωτερικά να δίνει την εντύπωση ενός συμπαγούς αντικειμένου με μόνη εξαίρεση κάποιες εξαιρετικά λεπτές κατακόρυφες σχισμές: πρόκειται για τα τέσσερα ανοίγματα εισόδου που αναφέρθηκαν στην βόρεια και την νότια όψη. Ειδικότερα στην νότια όψη (τοίχος Quibla) εντοπίζονται άλλες τρεις πολύ λεπτές σχισμές που διαχωρίζουν το Mihrab από το Mimbar και από τον υπόλοιπο τοίχο, με σκοπό να ενισχύσουν την σημασία των δυο σημείων αυτών, να τα υποδηλώσουν εξωτερικά αλλά και να δημιουργήσουν έναν ιδιαίτερο φωτισμό τους εσωτερικά.

Οι άλλες δυο όψεις (ανατολική-δυτική) έχουν τελείως διαφορετική αντιμετώπιση. Ο κάθε τοίχος φέρει μια σειρά από γραμμικά ανοίγματα-κάθετα για τον εξωτερικό τοίχο και οριζόντια για τον εσωτερικό. Τα ανοίγματα διατρέχουν τον κύβο σε όλο το ύψους του. Στο υπόγειο τα κάθετα ανοίγματα διοχετεύουν την κίνηση του κόσμου έξω από τον κύβο ώστε να μην διακόπτεται η διαδικασία προσευχής στο εσωτερικό του. Αντίστοιχα τα ορίζοντα ανοίγματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως ράφια όπου οι πιστοί συνήθως τοποθετούν το Κοράνι, η άλλα αντικείμενα. Όλος ο κύβος στο ισόγειο καλύπτεται από μια ελαφριά κατασκευή με πάνελ από έγχρωμο ημιδιαφανές υλικό, ώστε το φως να εισέρχεται στα σημεία που υπάρχουν ανοίγματα στην τοικοποιία ενώ εξωτερικά να δίνει την εντύπωση του συμπαγούς σώματος.

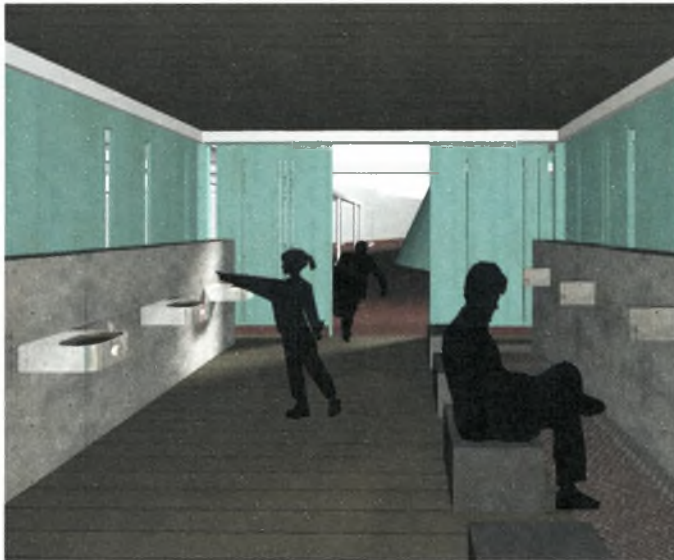

10.5 Η ΑΓΟΡΑ

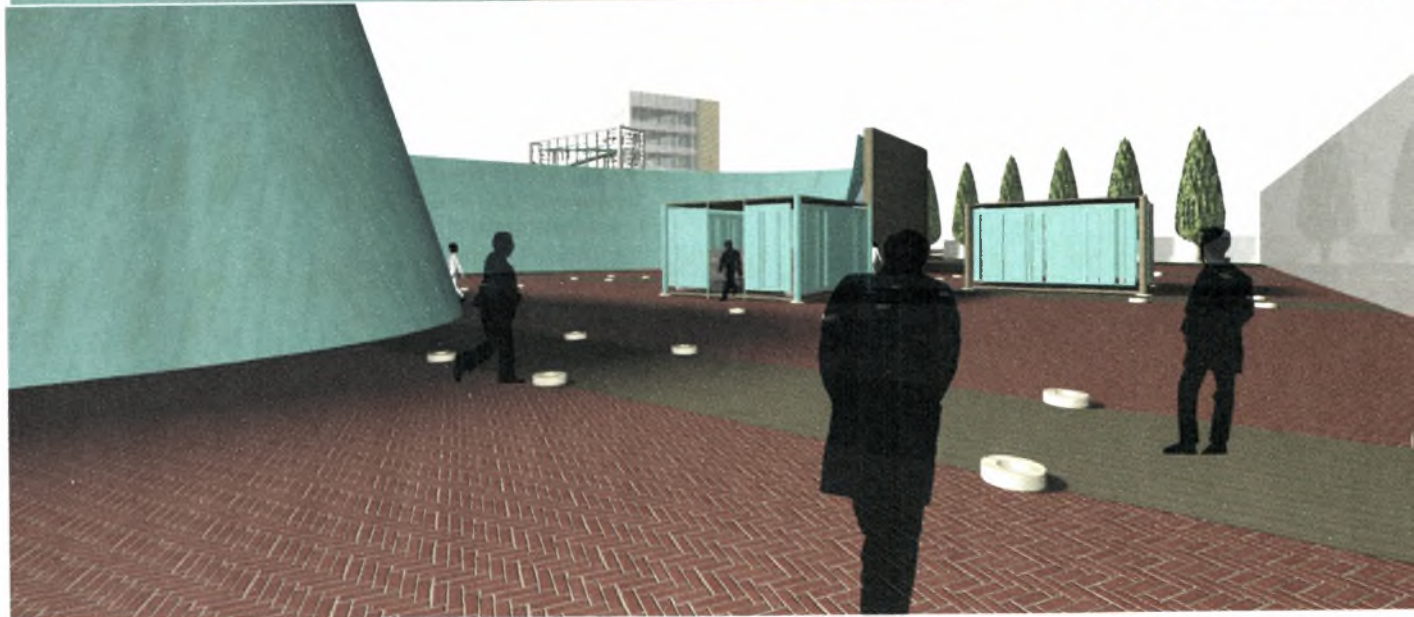
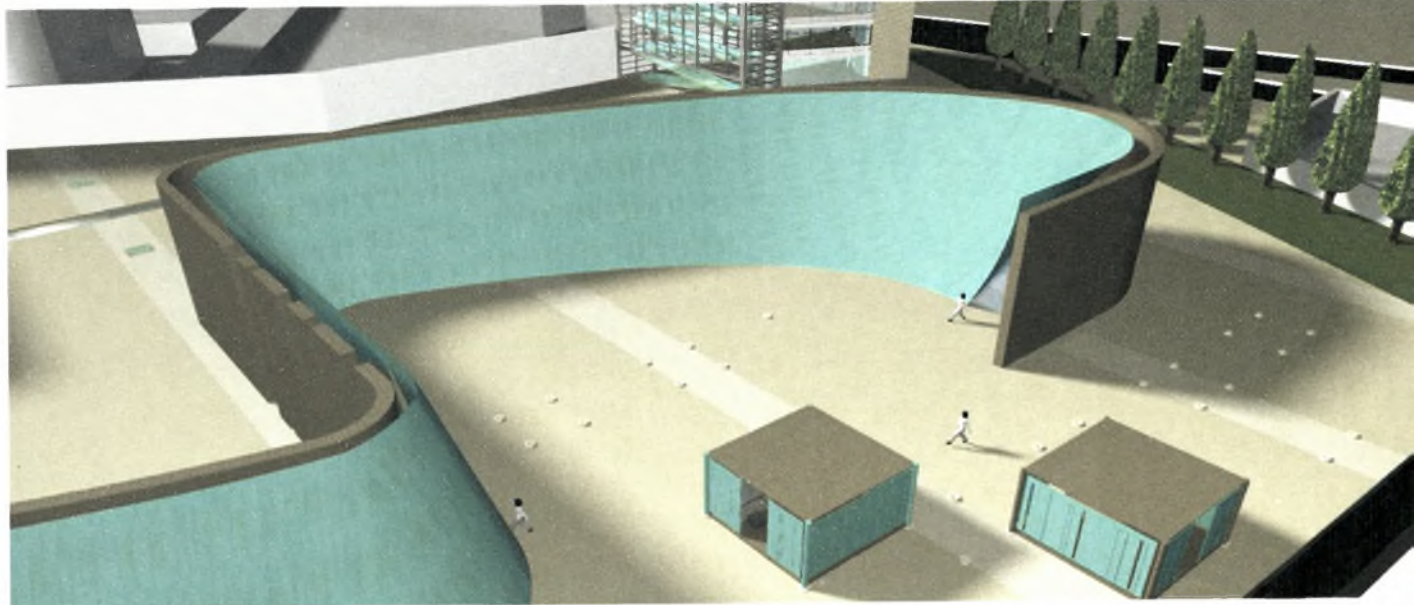
Ένα από τα χαρακτηριστικότερα φαινόμενα που παρατηρείται έξω και μέσα σε ιερούς χώρους, στις περιόδους μεγάλων γιορτών είναι η ανάπτυξη προσωρινών αγορών. Ακριβώς όπως τα πανηγύρια στις εκκλησίες, έτσι και στα τζαμιά κατά την περίοδο του Ραμαζανιού αναπτύσσονται αντίστοιχες αγορές.

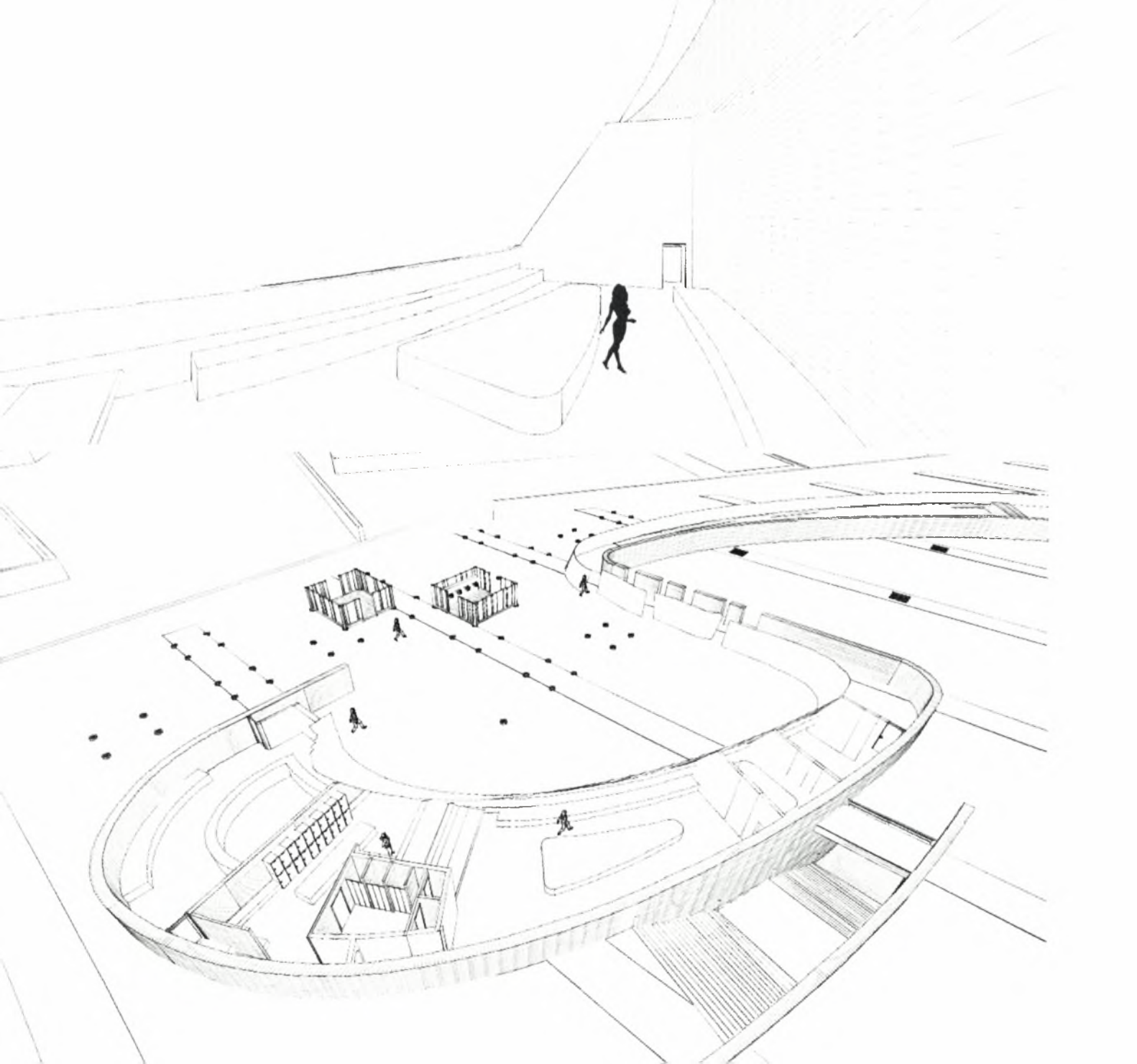
Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το μπλε τζαμί στην Κωνσταντινούπολη: η αυλή του κατά τη διάρκεια του Ραμαζανιού φιλοξενεί μια ιδιότυπη έκθεση-αγορά η οποία διαθέτει αυστηρά και μόνο θρησκευτικά είδη και βιβλία. Αντίθετα, έξω από το τζαμί στήνεται ένα εκτεταμένο δίκτυο από προσωρινά εστιατόρια και περίπτερα τα οποία πουλούν τα πάντα. Η νηστεία τερματίζει κάθε μέρα το απόγευμα μετά την τελευταία προσευχή και τότε η αγορά και τα εστιατόρια γεμίζουν από πιστούς οι οποίοι θα λάβουν το πρώτο γεύμα της ημέρας.

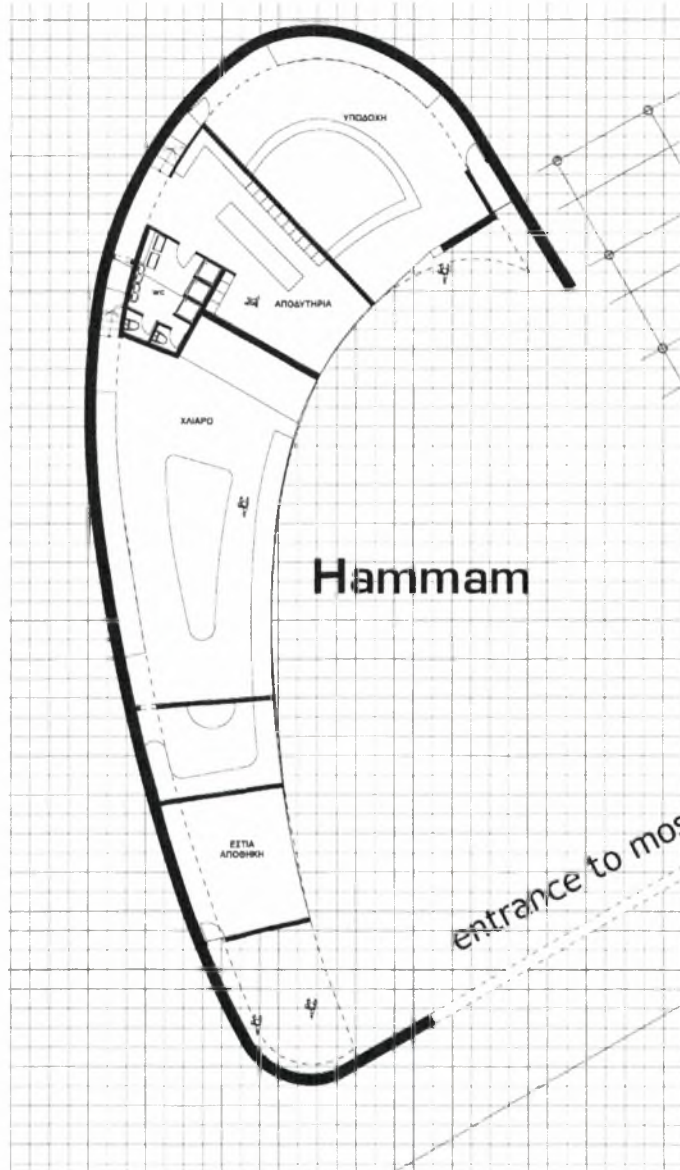
Στα πλαίσια μες τέτοιας αγοράς προβλέπεται να χρησιμοποιηθεί ο χώρος της μικρής κοιλότητας. Σε αυτόν θα υπάρχουν δύο μόνιμες αίθουσες από ελαφριά κατασκευή, από τις οποίες η μια στεγάζει την παροχή νερού τόσο πόσιμου όσο και για την πλύση για το υπαίθριο τζαμί και η δεύτερη το κουρείο. Στις γιορτές, μια ολόκληρη αγορά, η οποία θα παρέχει γρήγορο φαγητό, ιερά βιβλία κλπ θα στήνεται πάνω στον κάναβο επανάληψης των δύο μόνιμων μονάδων, με την βοήθεια ελαφρών στοιχείων (μεταλλικά στελέχη, τέντες, πάγκοι).

Το λουτρό.

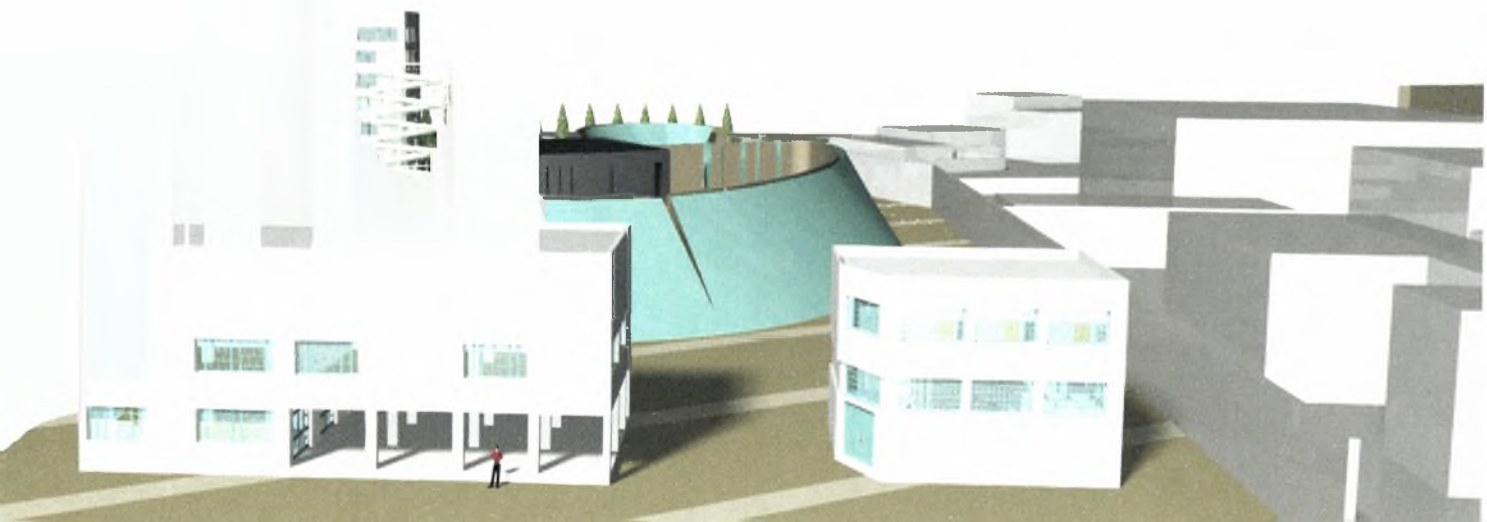
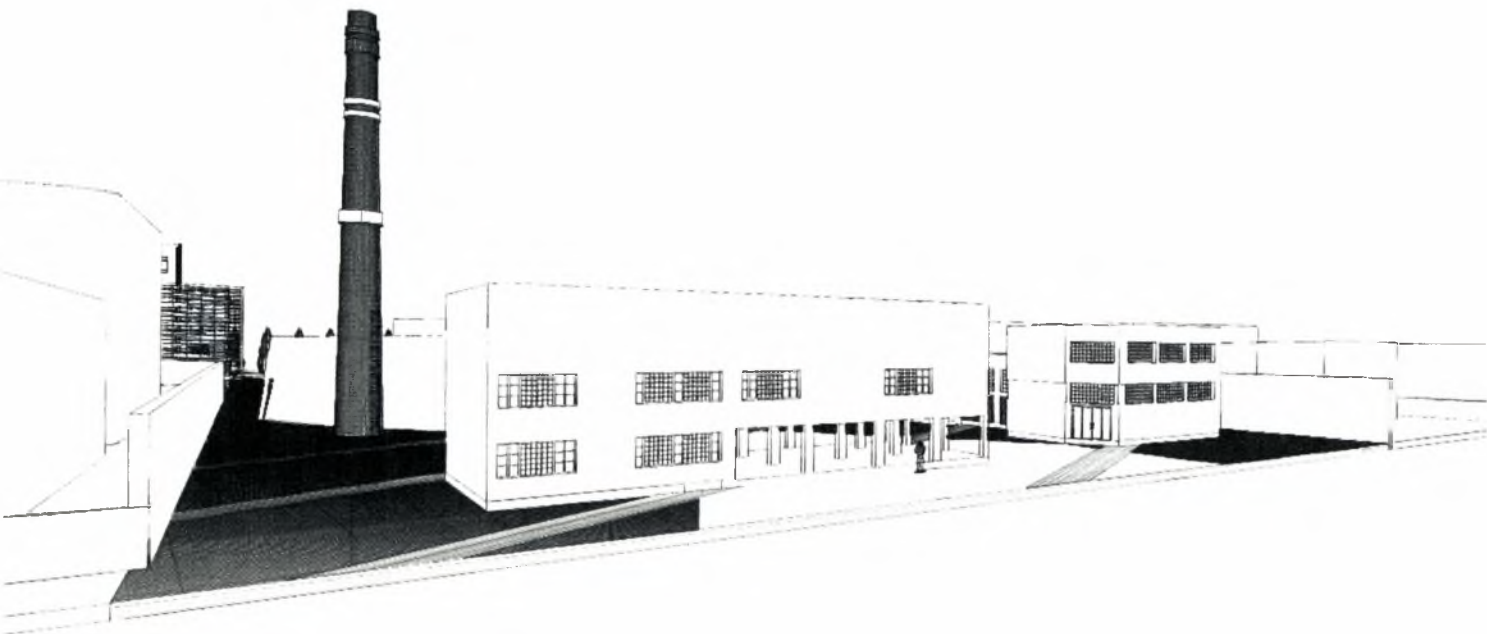
10.6. ΤΟ ΛΟΥΤΡΟ

Ο στεγασμένος χώρος στο βόρειο τμήμα του "γράμματος" επιλέχθηκε να κλειστεί χρησιμοποιηθεί ως θερμό λουτρό. Τα λουτρά ανέκαθεν χτίζονταν κοντά σε τζαμιά και συχνά έπαιρναν και το όνομά του. Η σημασία ενός λουτρού για τη θρησκεία αλλά και για την καθημερινότητα πολλών μουσουλμανικών λαών αποδίδεται από την ενσωμάτωσή του στη βασική «χειρνομία» του τζαμιού.

Πρόκειται για ένα γραμμικής διάταξης λουτρό. Οι χώροι είναι διαδοχικά οι εξής: Υπόδοχή, αποδυτήρια, χλιαρό αίθουσα και θερμή αίθουσα. Οι χώροι σταδιακά κατεβαίνουν ώστε να μπορούν να είναι, στα κυρίως διαμερίσματα του λουτρού, πλήρως εκμεταλλεύσιμοι κάτω από την κεκλιμένη επιφάνεια. Το φως στις αίθουσες εισέρχεται από το κενό μεταξύ των δύο επιφανειών του γράμματος το οποίο θα κλείνει με κάποιο γαλακτώδες υλικό. Η είσοδος στο λουτρό γίνεται από την κορυφή του «γράμματος», ενώ η πρόσβαση στους βοηθητικούς χώρους του (υπόκαυστα, αποθήκες, πλυντήρια) γίνεται από το κέντρο του γράμματος, όπου βρίσκονται οι σχισμές.

10. 7 ΤΑ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΑ

Το κτίριο αυτό είναι ίσως τον πιο ενδιαφέρον από τα υπάρχοντα του συγκροτήματος. Αυτό γιατί η γεωμετρία του όγκου του και η λιτότητα του χειρισμού των όψεων το παραπέμπει σε δείγματα του μοντέρνου κινήματος. Πρόκειται για ένα συμπαγές διώροφο κτίριο περίπου 10μ ύψους, ο όροφος του οποίου είναι διπλάσιου ύψους από το ισόγειο. Στο ισόγειο, οι τοιχοποιίες του αριστερού τμήματος έχουν κατεδαφιστεί όπως και στις πλαϊνές όψεις του ορόφου. Το κτίριο στηρίζεται σε έναν πυκνό κανάβ

υποστυλωμάτων ο οποίος αραιώνει στον όροφο. Η ανατολική πλευρά παρουσιάζει διαφοροποιήσεις στο σκελετό από τη δυτική (πιθανώς να αποτελεί επέκταση). Επίσης υπάρχει σε κακή κατάσταση μια ισόγεια επέκταση προς βορρά η οποία προτείνεται να κατεδαφιστεί.

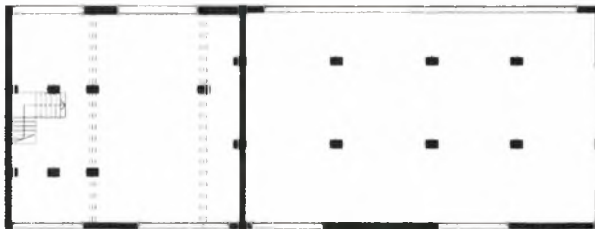
Για το κτίριο αυτό προτείνεται η διατήρηση της υπάρχουσας κατάστασης στο ισόγειο ώστε να δημιουργηθεί υπόστυλη στοά. Καταργείται η είσοδος στην κύρια όψη και αντικαθίσταται με μία νέα εντός της στοάς. Στη θέση του προτείνεται άνοιγμα αντίστοιχο με τα υπόλοιπα της όψης ώστε να αποκτήσει πιο ξεκάθαρο χαρακτήρα. Στην βόρεια όψη του κτιρίου και συγκεκριμένα στον όροφο όπου η τοιχοποιία είναι κατεδαφισμένη, προτείνεται να ξαναχτιστεί και να δημιουργηθεί ένα συνεχόμενο άνοιγμα σε όλο το μήκος της.

Το κτίριο αυτό δύναται να στεγάσει χώρους όπως εστιατόρια, καφενεία και χώρους εκδηλώσεων, γιορτών κλπ. Επίσης προτείνεται να στεγαστεί το σιτιστήριο του τζαμιού. Σε αυτό βοηθάει πολύ και η διατήρηση της στοάς ως απαραίτητου ημιυπαίθριου χώρου.

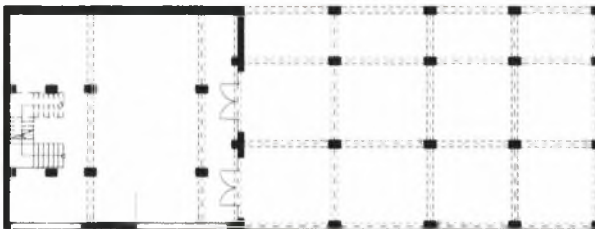
Το δεύτερο κτίριο του μετώπου της Πειραιώς είναι αρκετά πιο πολύπλοκο λόγω της προφανούς σύνθεσης του από πολλές πτέρυγες και προσθήκες. Είναι λίγο πιο χαμηλό από το διπλανό του και με αρκετά πιο πολύπλοκη κάτοψη. Τμήμα της μπροστινής πτέρυγας είναι διώροφη ενώ όλο το υπόλοιπο είναι ισόγειο με διαφορετικά ύψη ανά πτέρυγα.

Και στη περίπτωση αυτού του κτιρίου προτείνεται η των κατεδάφιση επεκτάσεων στις πλευρές του κτιρίου με στόχο την απλοποίηση της μορφής του κτιρίου αλλά και την καθαίρεση πτερύγων που έχουν ακρωτηριαστεί από την

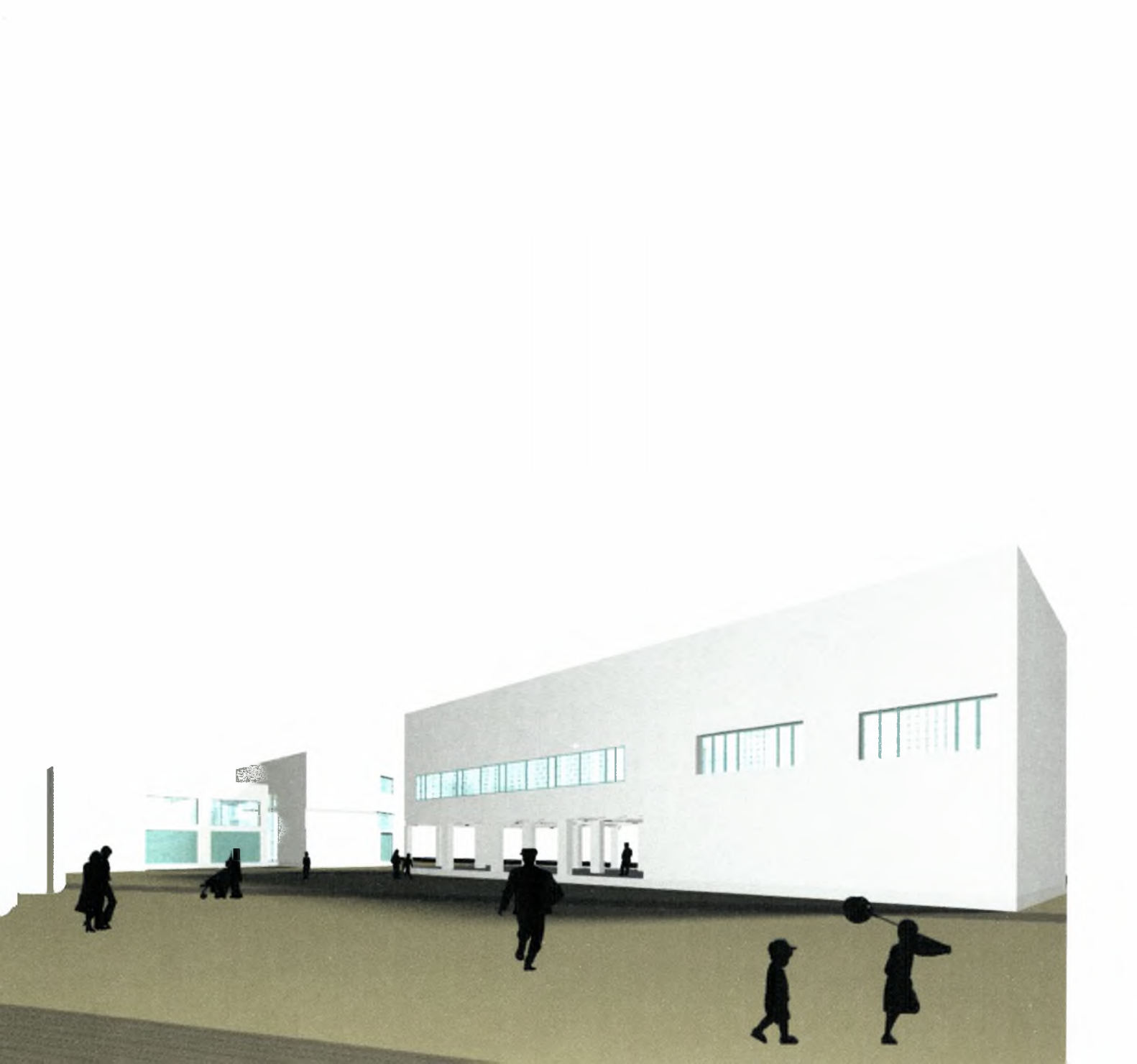
ΟΡΟΦΟΣ

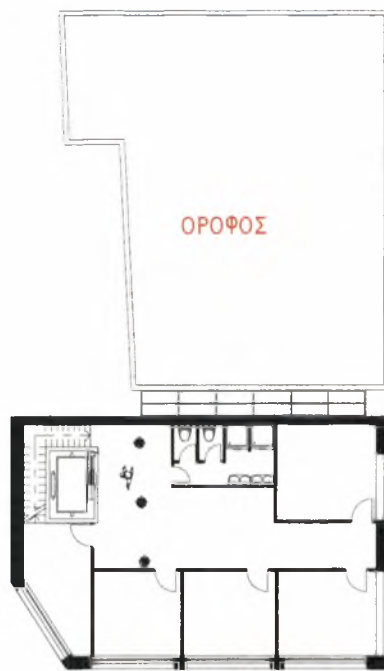

ΚΤΙΡΙΟ Α

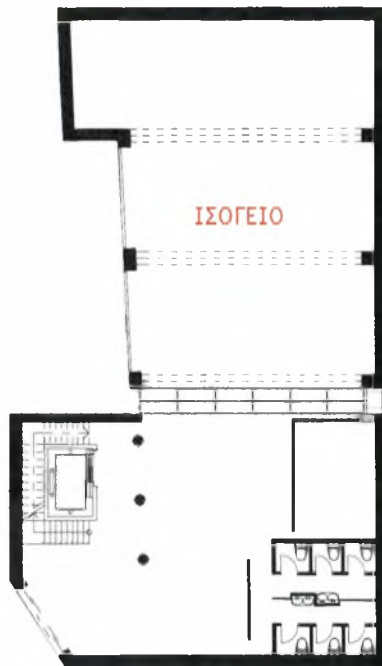

ΙΣΟΓΕΙΟ

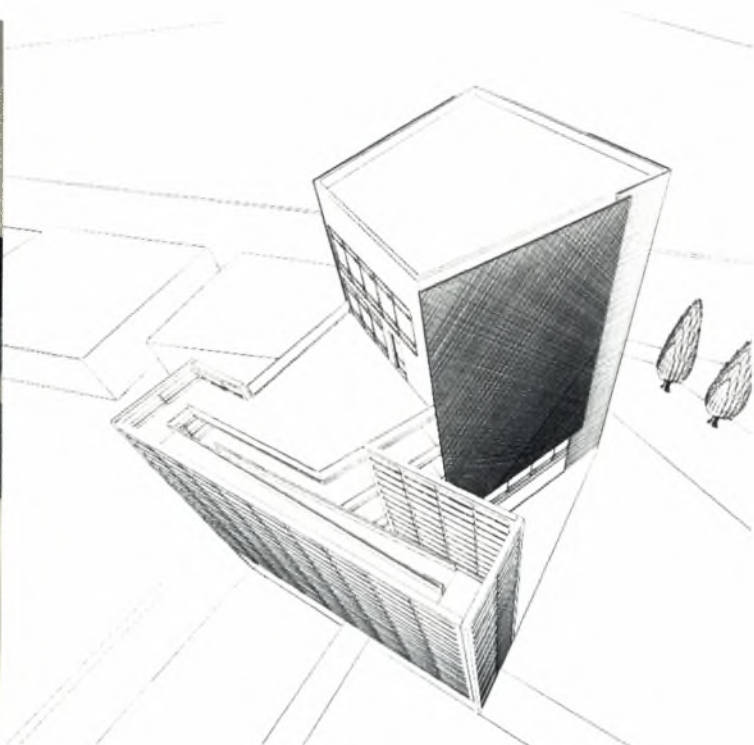
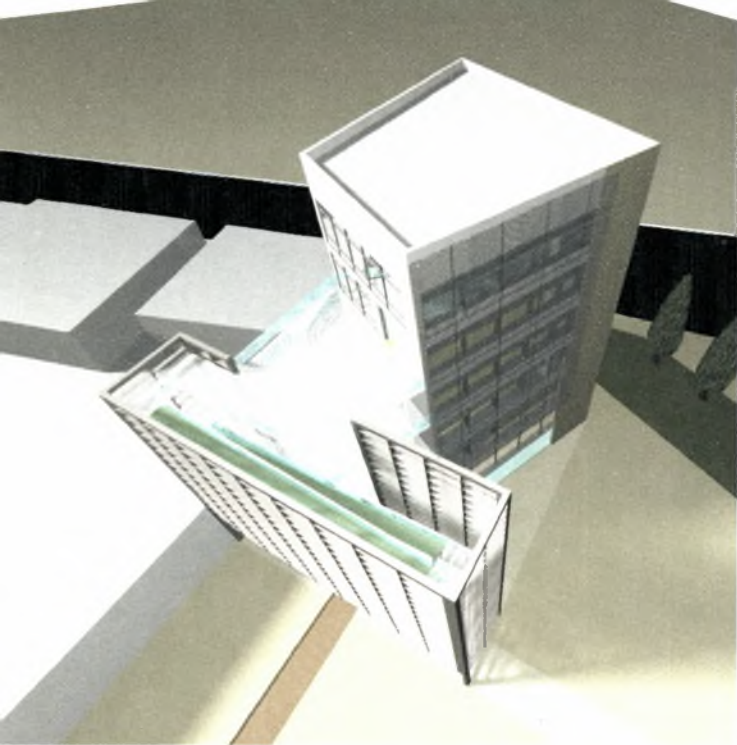
ΚΤΙΡΙΟ Β

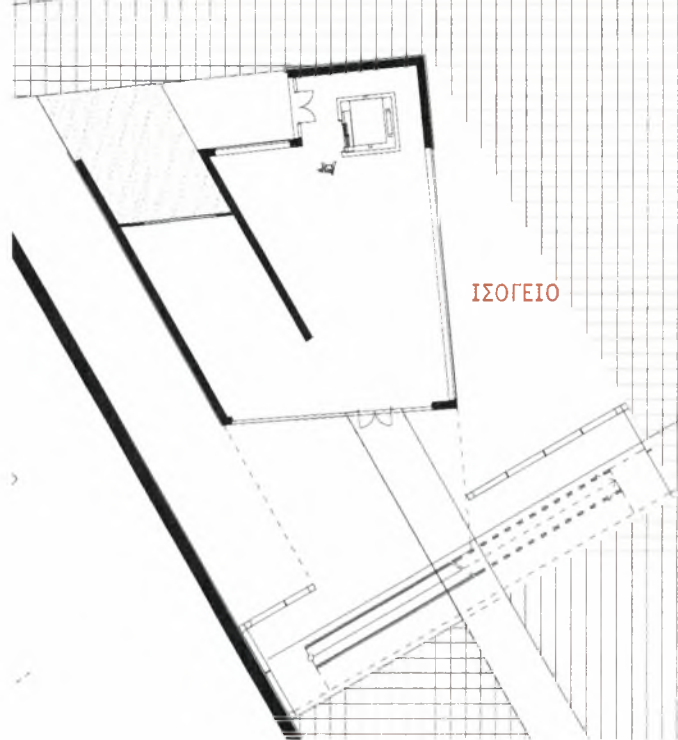
κατεδάφιση του εργοστασίου. Ο τελικός όγκος, όπως φαίνεται και στο σχήμα, χωρίζεται σε δυο τμήματα, τα οποία προφανώς αποτελούν διαφορετικές κατασκευαστικές φάσεις του κτιρίου: το νότιο, στο μέτωπο της Πειραιώς και το βόρειο. Το νότιο το οποίο διαθέτει και όροφο, προφανώς στέγαζε και γραφεία, ενώ το βόρειο, με μεγαλύτερο ύψος και με ανοίγματα σε μεγάλο ύψους και ενιαίο εσωτερικό χώρο, προφανώς στέγαζε χώρους παραγωγής.

Αρχικά προτείνεται η διάκριση των δυο αυτών όγκων με την διαμόρφωση ενός λαιμού ανάμεσά τους. Η νότια πτέρυγα, η οποία είναι διαμορφωμένη με πιο επίσημο χαρακτήρα, φέρει και την βασική είσοδο του συγκροτήματος. Ο χώρος στο ισόγειο θα χρησιμοποιηθεί ως επέκταση της αγοράς με κάποιους βοηθητικούς χώρους (τουαλέτες, καφενείο ενώ υπάρχει και πρόσβαση στον όροφο, ο οποίος ανακατασκευάζεται και επεκτείνεται να καταλάβει όλη την κάτοψη του μπροστινού τμήματος και να χρησιμοποιηθεί για χώρος φιλοξενίας. Σε ότι αφορά τις όψεις, αντικαθίστανται τα κουφώματα στα ανοίγματα ώστε να αποκτήσουν ενιαίο χαρακτήρα και καταργείται ο εξώστης στον όροφο, ο οποίος προφανώς αποτελεί μεταγενέστερη επέμβαση. Το βόρειο τμήμα προτείνεται να χρησιμοποιηθεί ως σκεπαστή αγορά, γεγονός στη οποίο βοηθάει και η διαμόρφωση των ανοιγμάτων αλλά και η γενικότερη δομή του. Για το σκοπό αυτό δημιουργούνται δυο προσβάσεις στην δυτική όψη ώστε η κίνηση στην αγορά να ανεξαρτητοποιηθεί από την βασική είσοδο του κτιρίου.

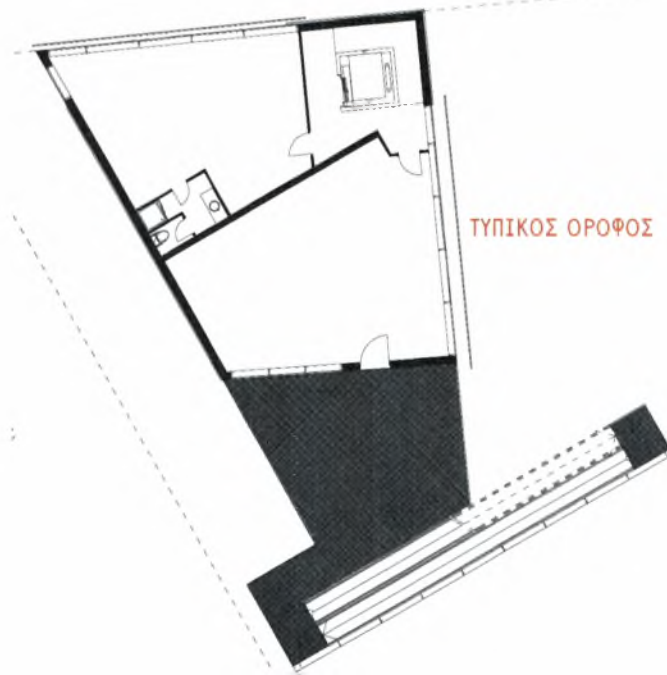
Οι βασικές επεμβάσεις στο πολυώροφο κτίριο στο μέτωπο της Γ. Παπανδρέου είναι τρεις: διχοτόμηση του υπάρχοντος κτιρίου σε δυο κατακόρυφες πτέρυγες, προσθήκη ενός νέου όγκου πρόσβασης, και αλλαγές στις όψεις. Η επέμβαση στις όψεις αφορά μεταβολές σε ανοίγματα και υλικά, ώστε να

Ελβύν: το τζαμί σύμβολο

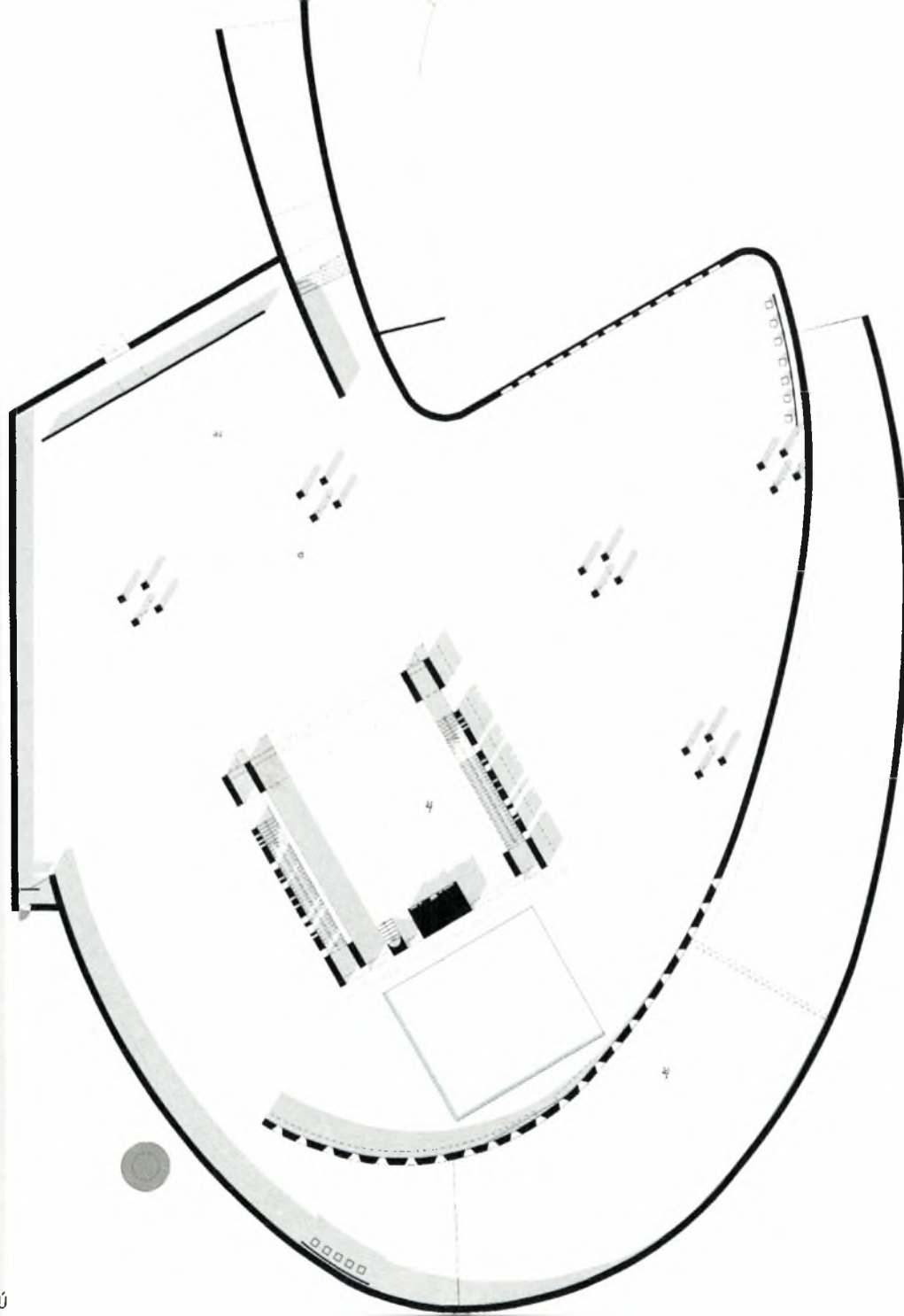
ΚΤΙΡΙΟ Γ

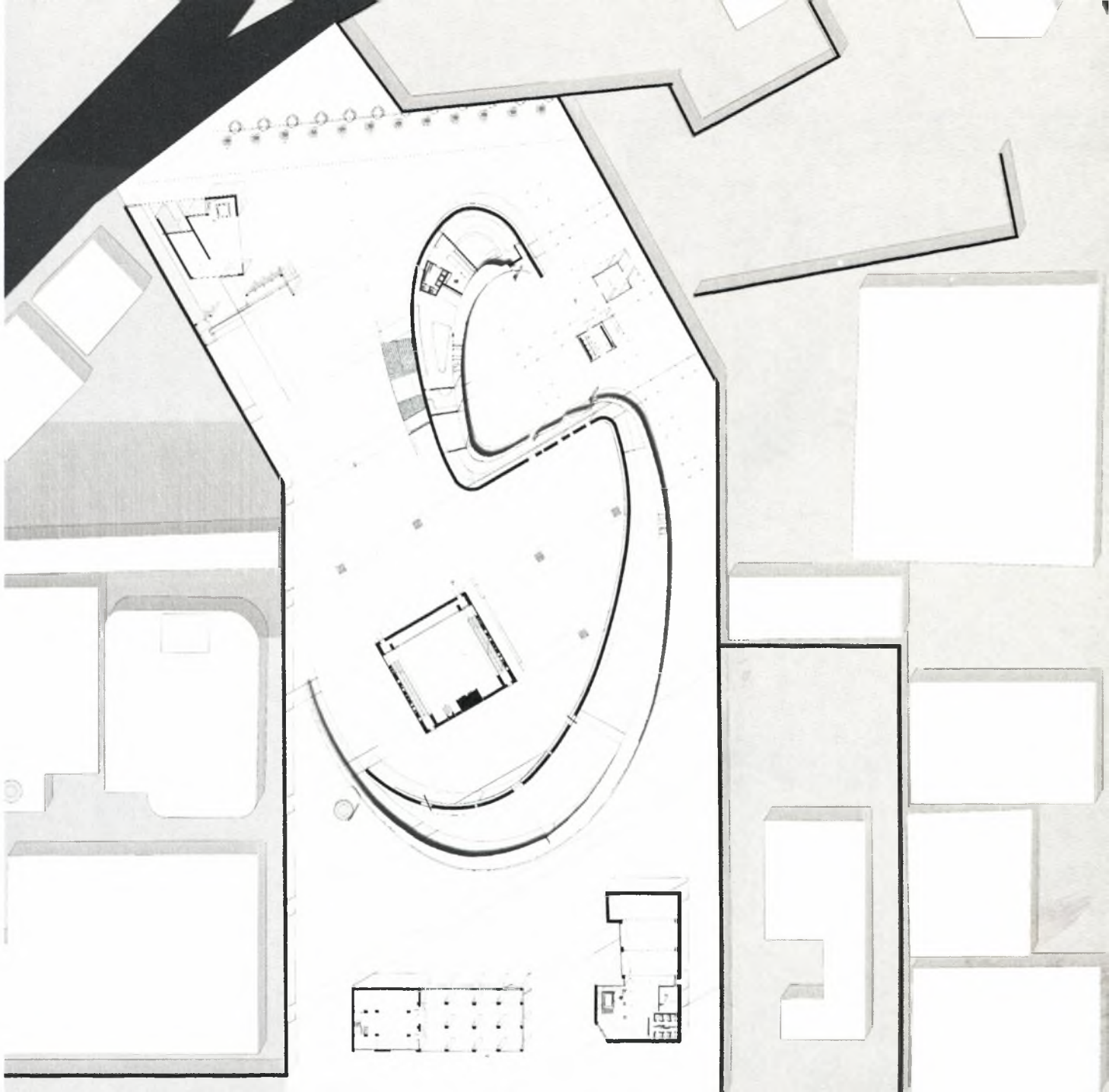

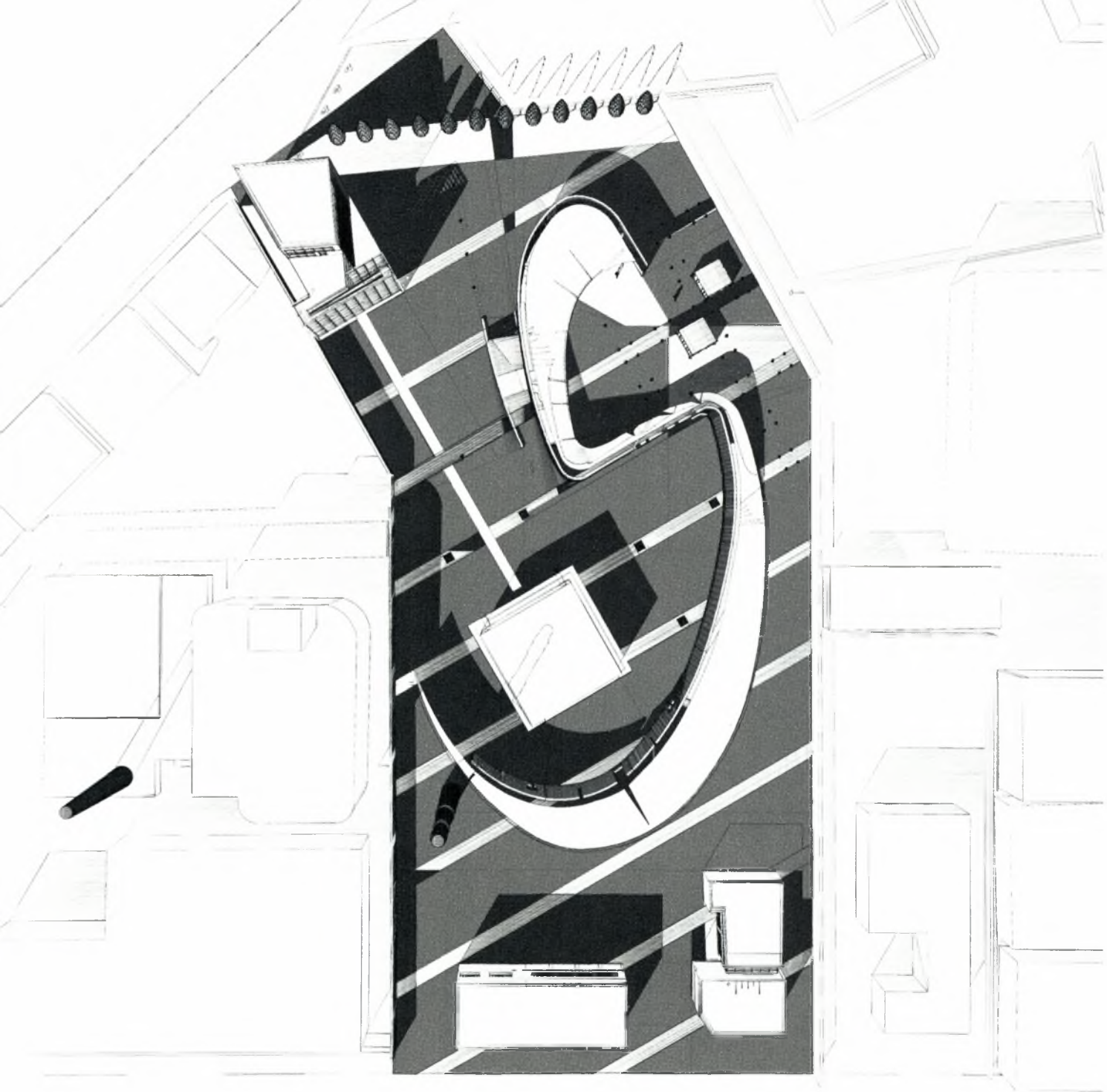
ενοποιηθεί με την υπόλοιπη επέμβαση. Ο λόγος που προτείνεται η κατακόρυφη διχοτόμηση του κτιρίου σε δυο τμήματα, το βόρειο και το νότιο, με την κατασκευή ενός νέου τοίχου είναι για να μπορέσει να λειτουργήσει ως δυο ανεξάρτητες μονάδες, μια διοικητική και μια εκπαιδευτική. Η διοικητική θα είναι η στραμμένη προς το εσωτερικό του κτιρίου ενώ η εκπαιδευτική στραμμένη προς τον δρόμο.

Όσον αφορά τον νέο όγκο που προστίθεται, πρόκειται για ένα παραλληλόγραμμο κατακόρυφο κτίσμα το οποίο περικλείει τις ράμπες πρόσβασης στη νοτιά πτέρυγα. Ο όγκος αυτός θα ακολουθεί τις χαράξεις του οικοπέδου (οι οποίες σηματοδοτούν την κατεύθυνση της Μέκκας) και θα συνδέεται με το κτίριο μέσω ενός λαιμού από μεταλλικούς εξώστες.

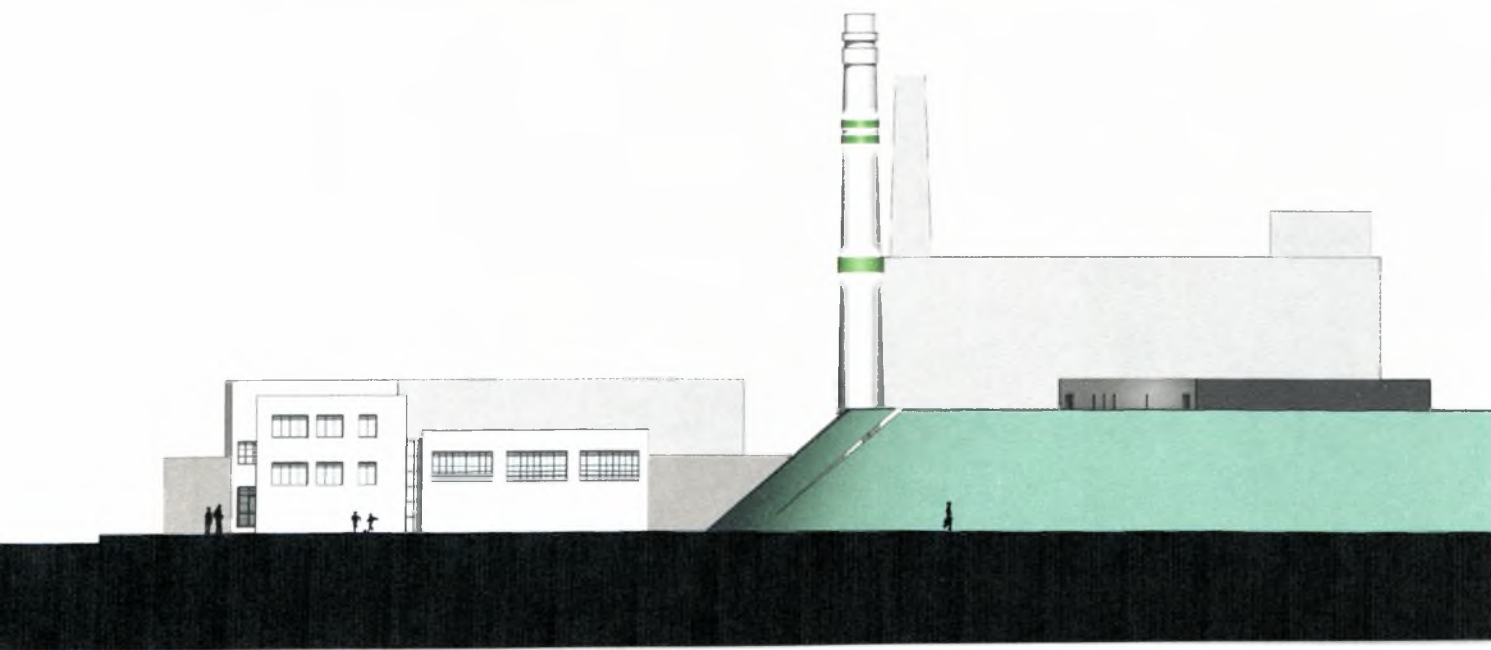
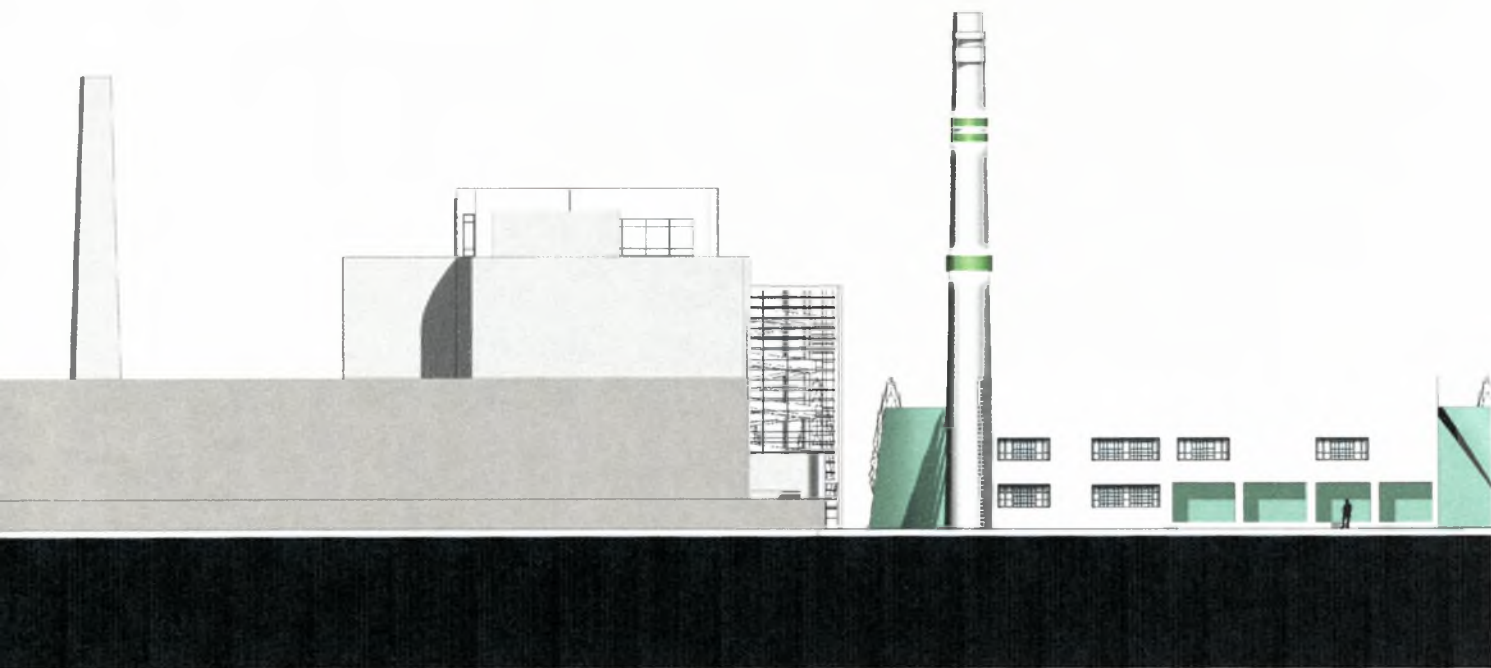
Ο χειρισμός των όψεων στις δυο πτέρυγες είναι διαφορετικός ώστε να ενισχυθεί η τάση εσωστρέφειας του συγκροτήματος. Στην βόρεια όψη, προς τον δρόμο, εφαρμόστηκε ένα πέτασμα από περσίδες, κυρίως για λόγους ιδιωτικότητας και ελέγχου της θέασης και λιγότερο για βιοκλιματικούς. Με αυτό τον τρόπο κλείνει η θέαση προς το εσωτερικό των αιθουσών και παρέχεται ο απαραίτητος έλεγχος του θορύβου. Αντίθετα, η νότια πτέρυγα προς την αυλή του τζαμιού, έχει πιο εξωστρεφή χαρακτήρα και σε αυτό συντελεί και η ελεύθερη πρόσβαση σε αυτόν μέσα από ανοιχτές ράμπες. Επιπλέον διατηρούνται τα ενιαία και συνεχή ανοίγματα.

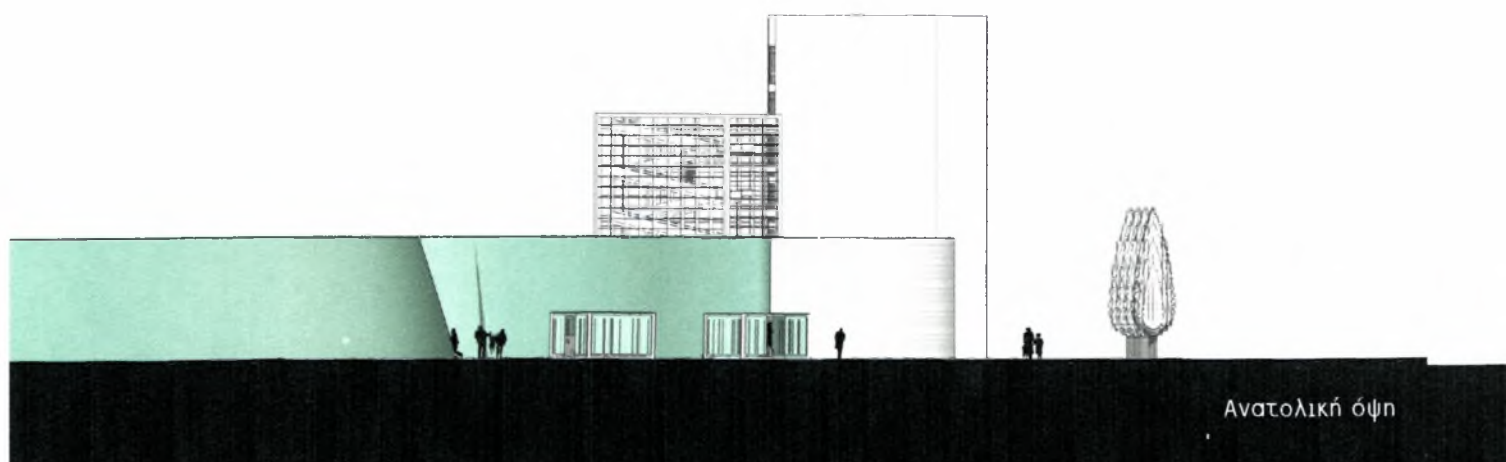

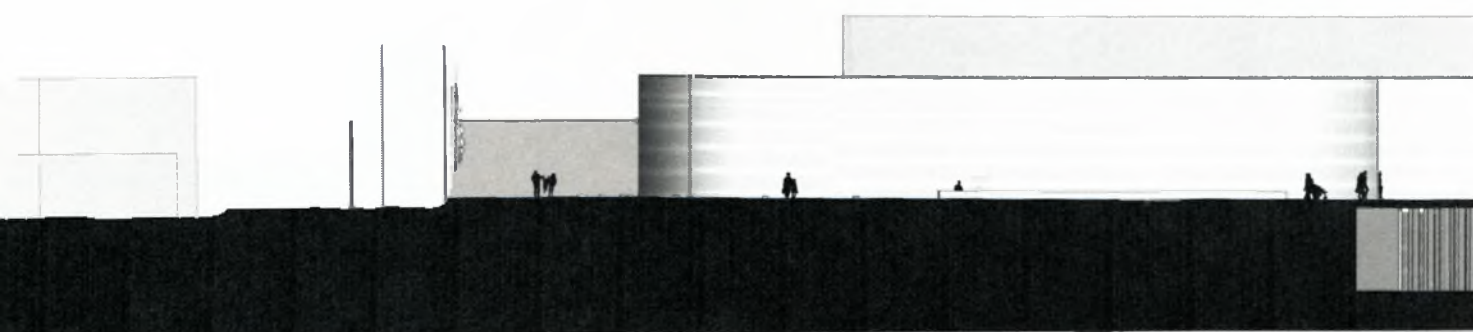
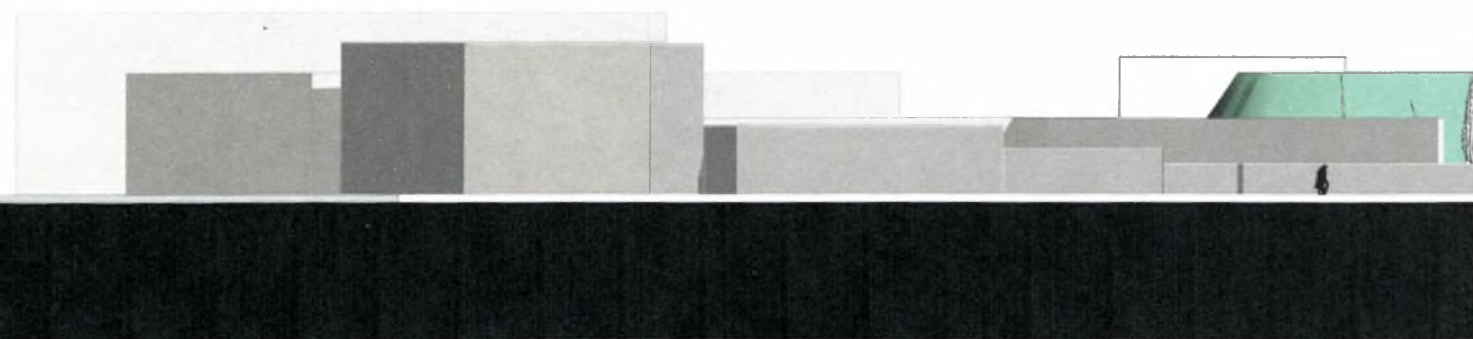

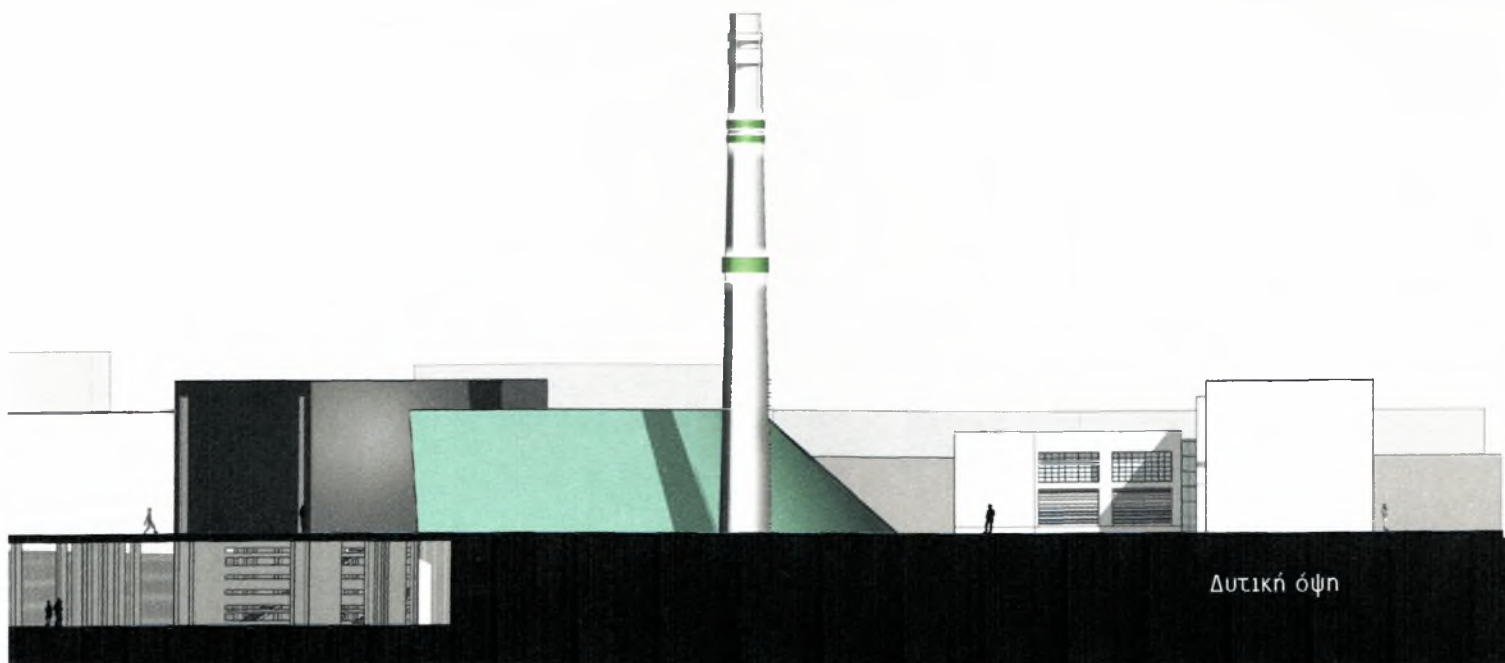
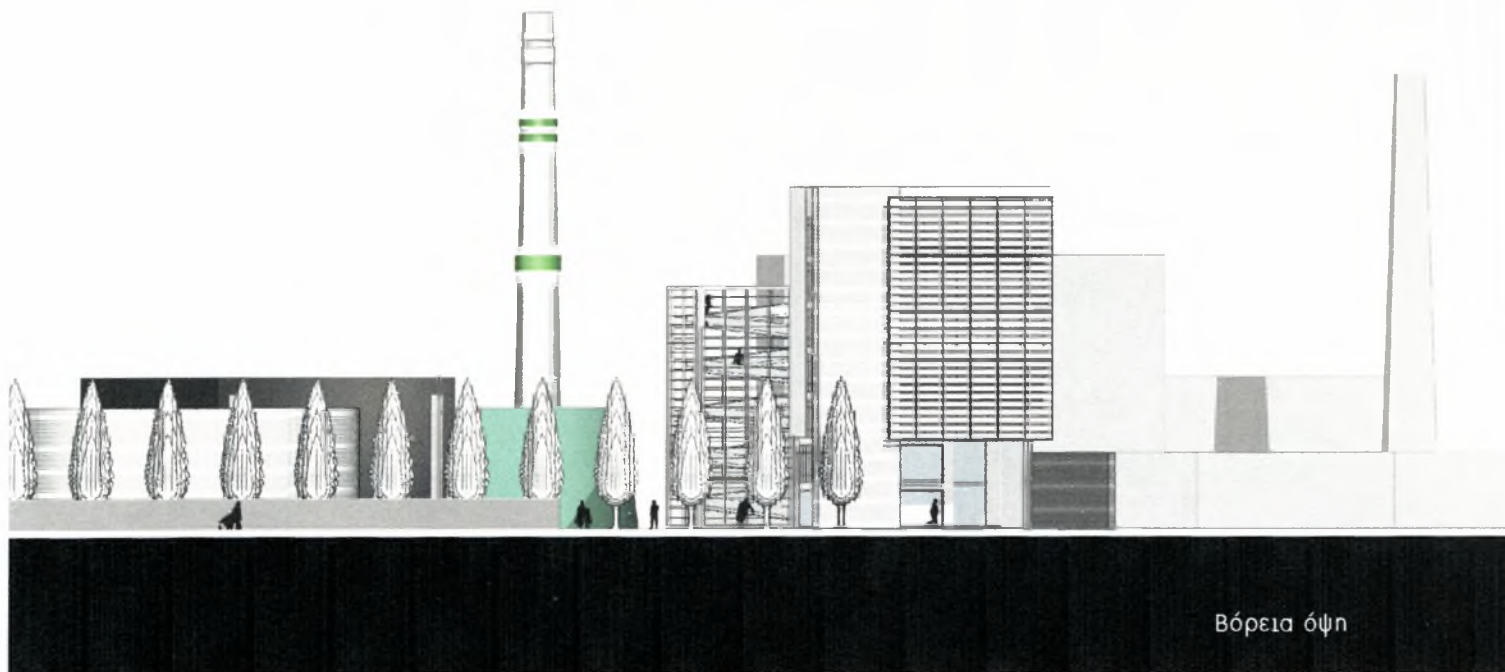

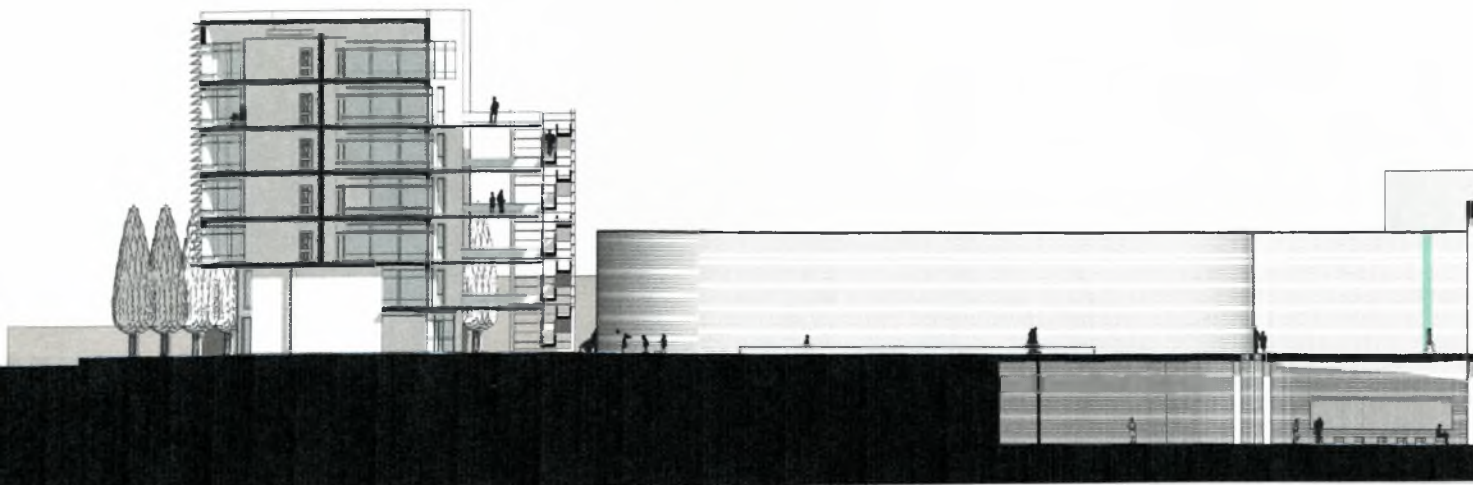
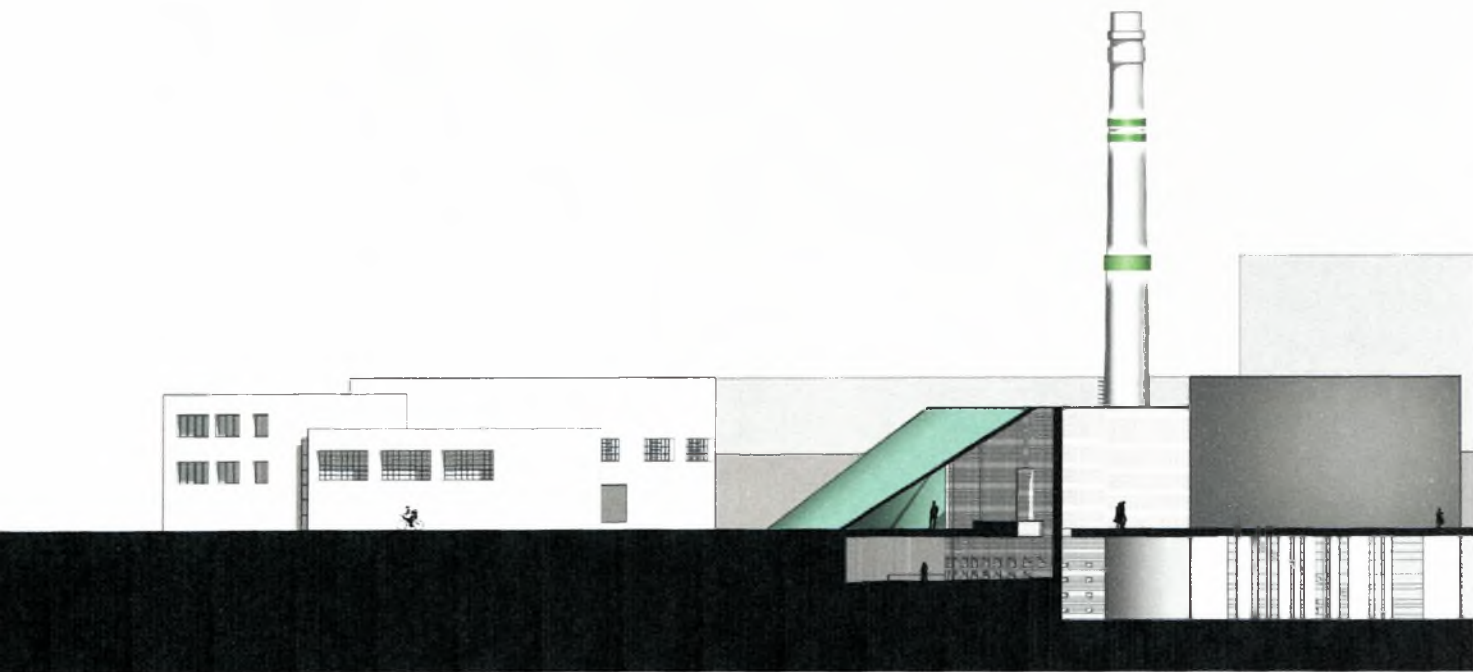

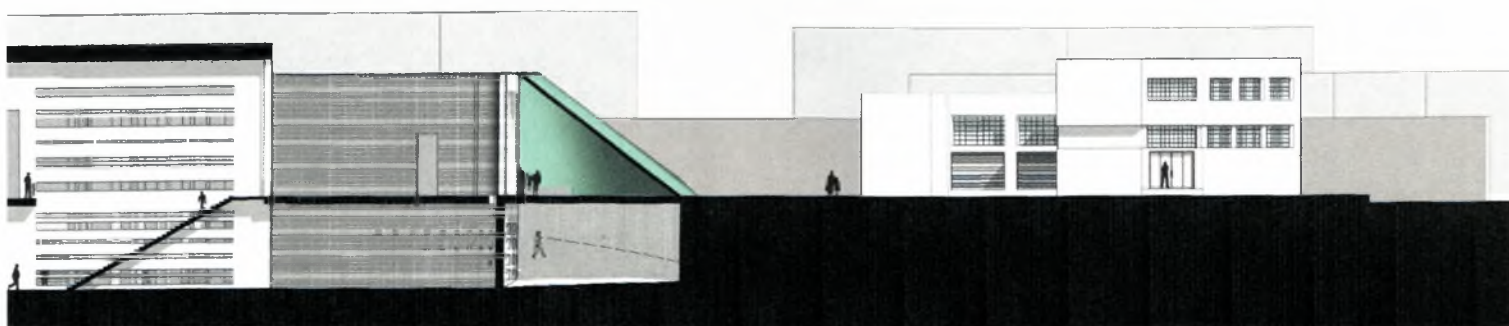
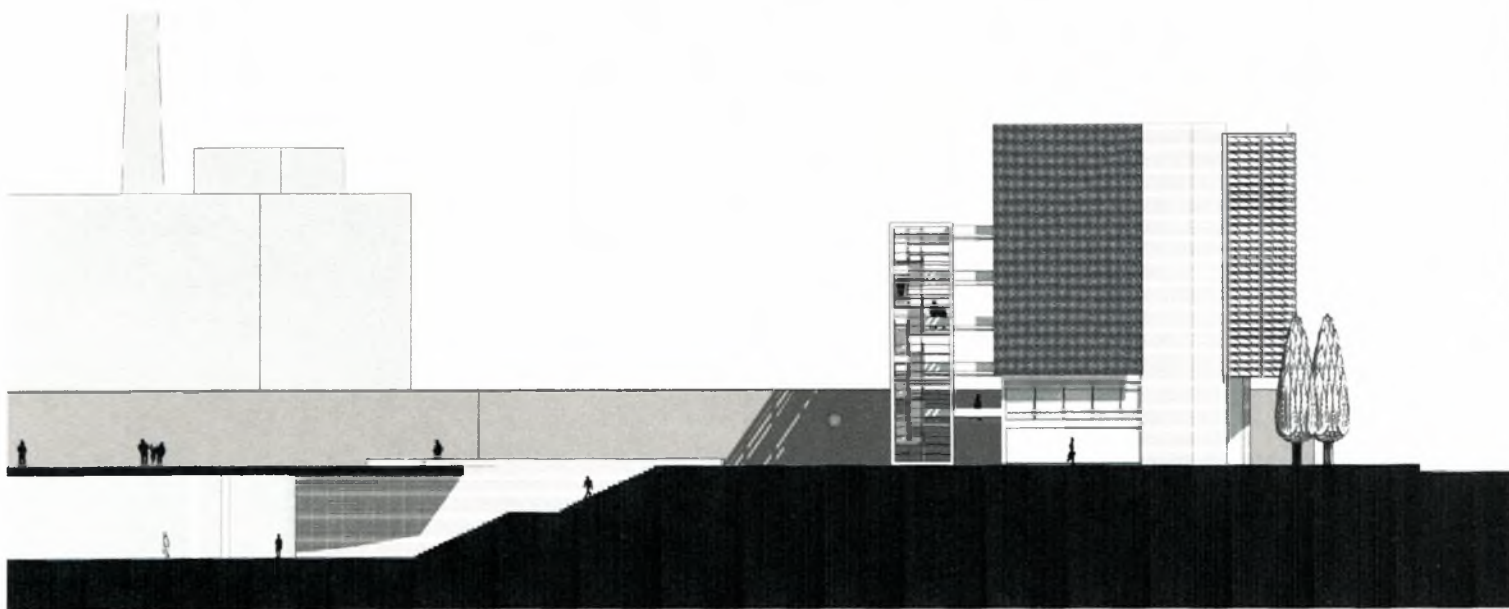

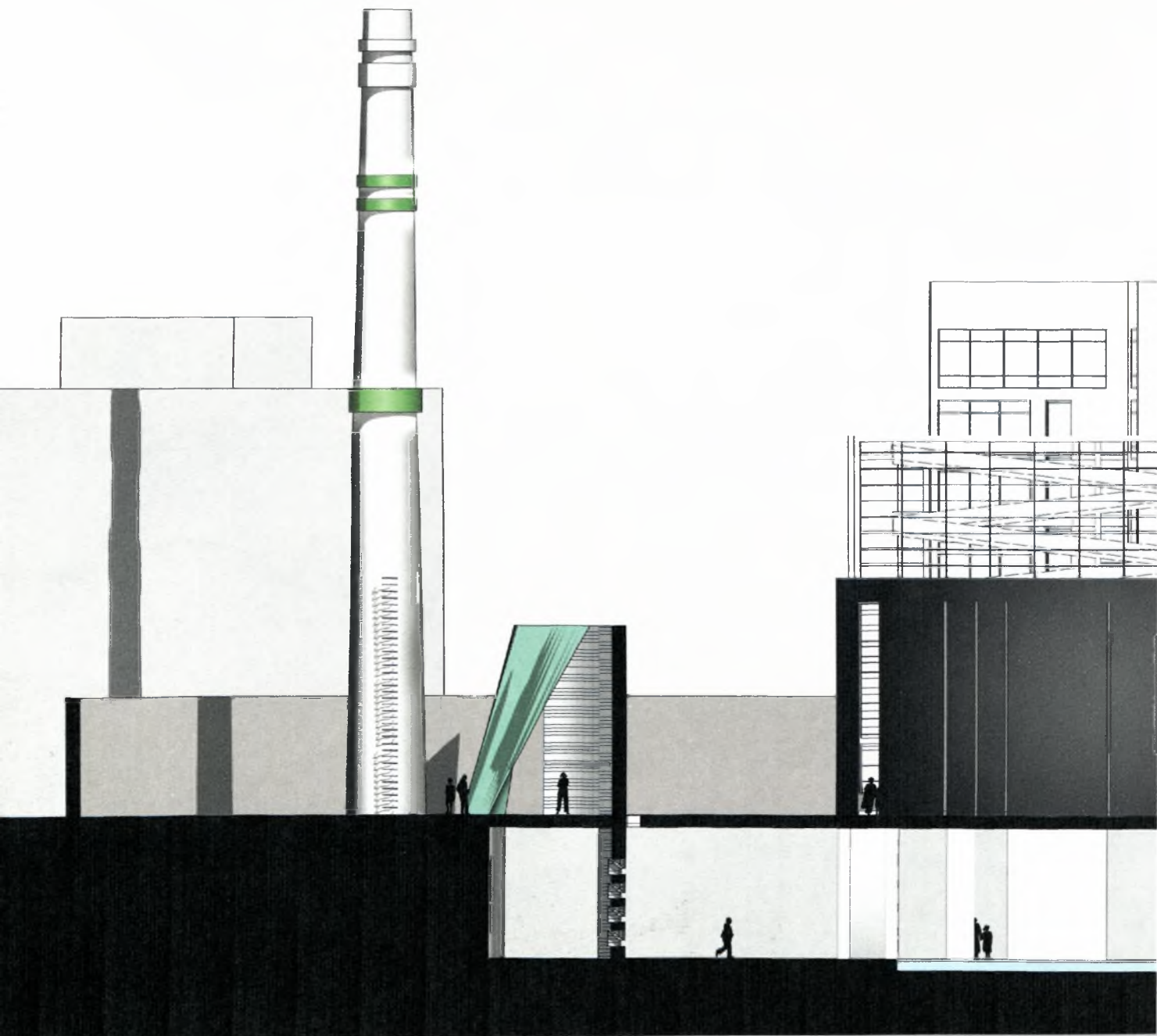

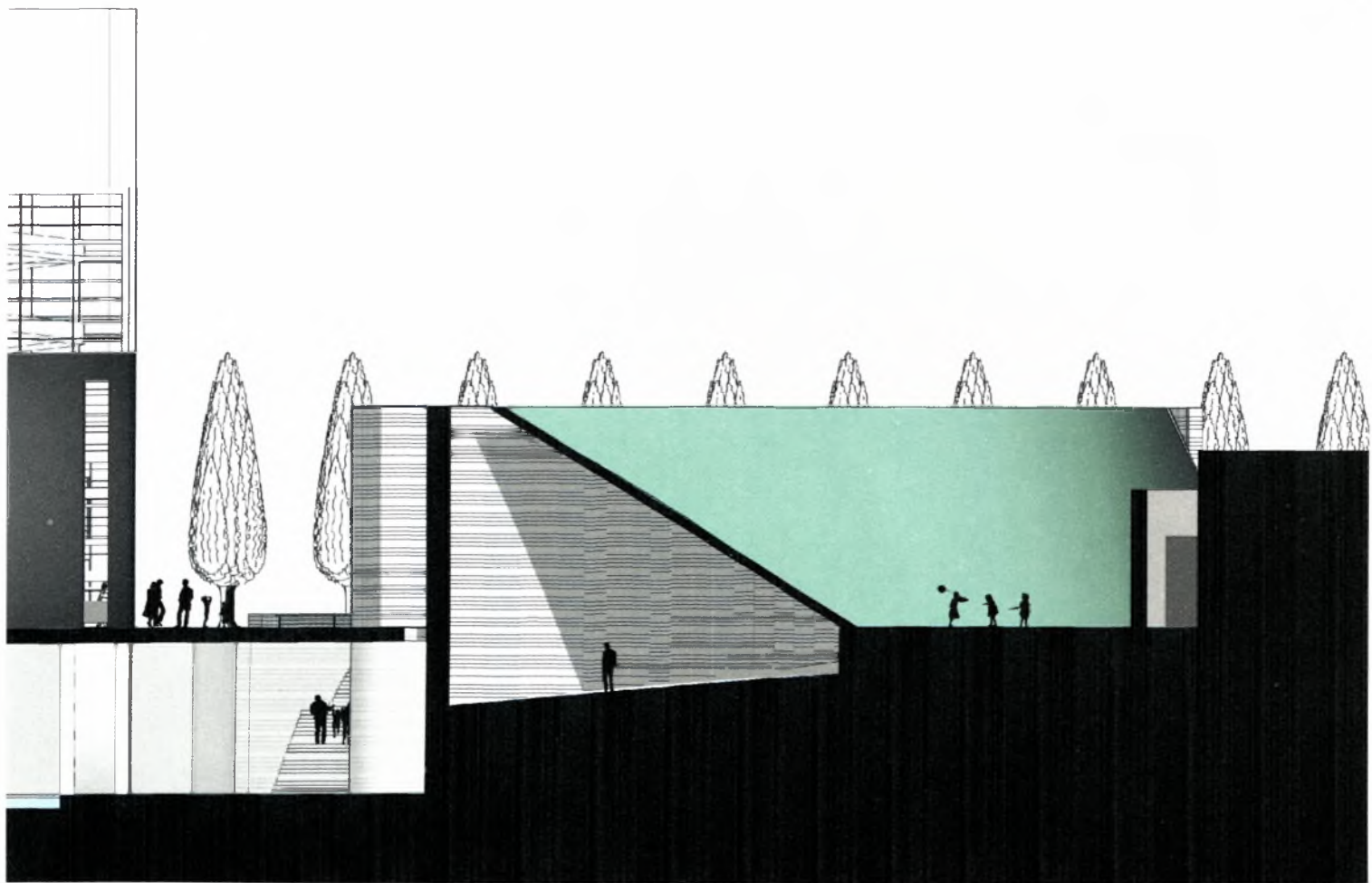

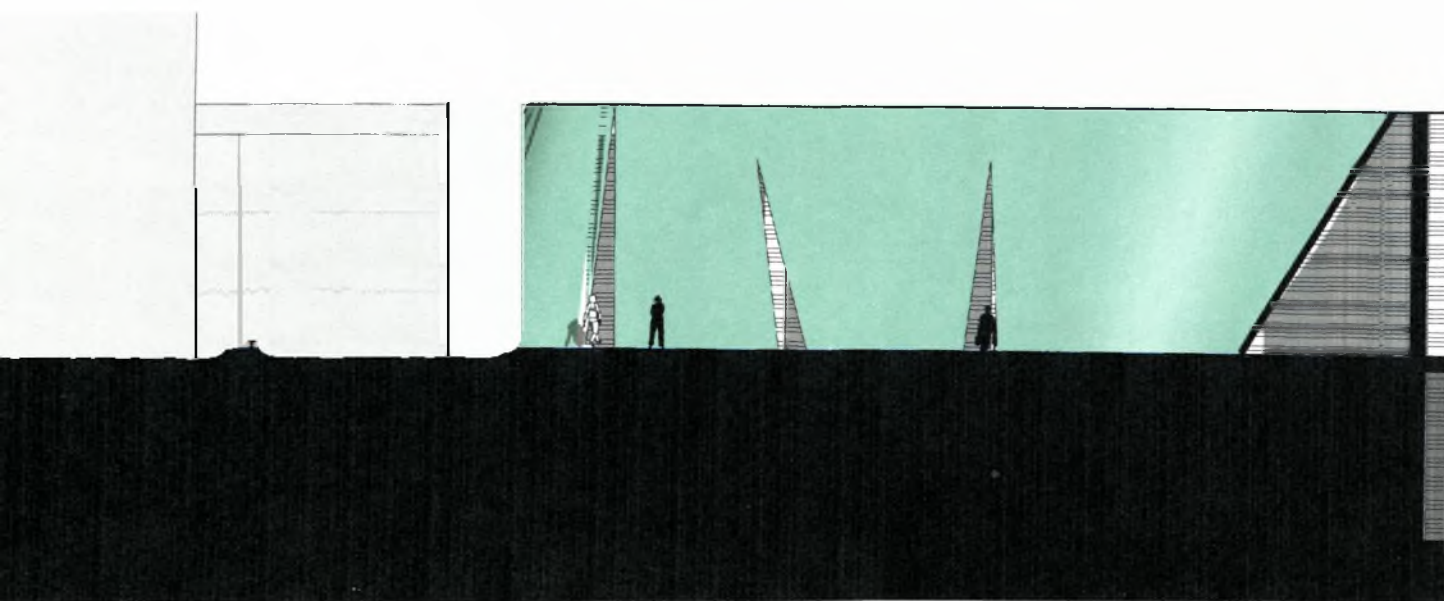

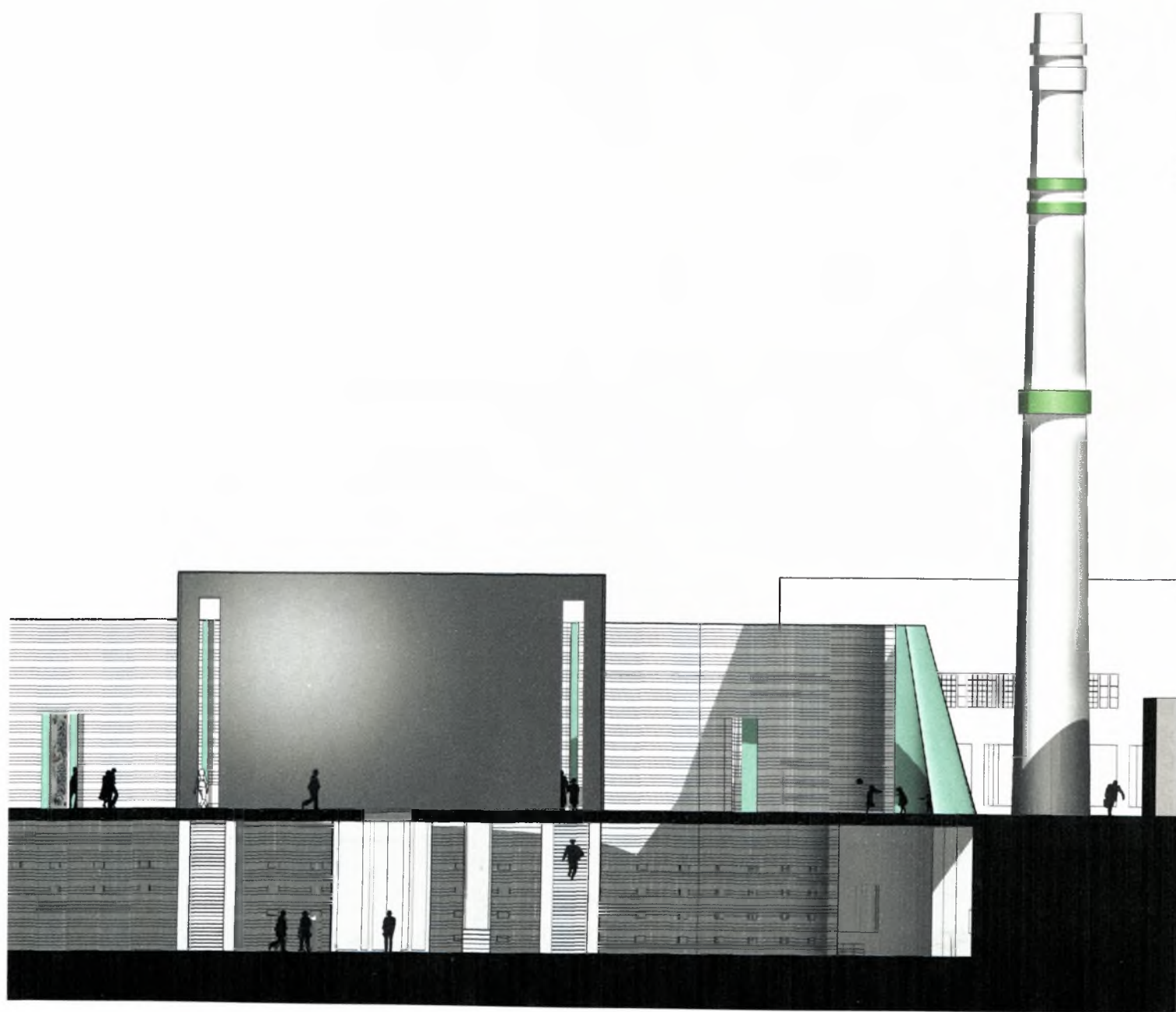

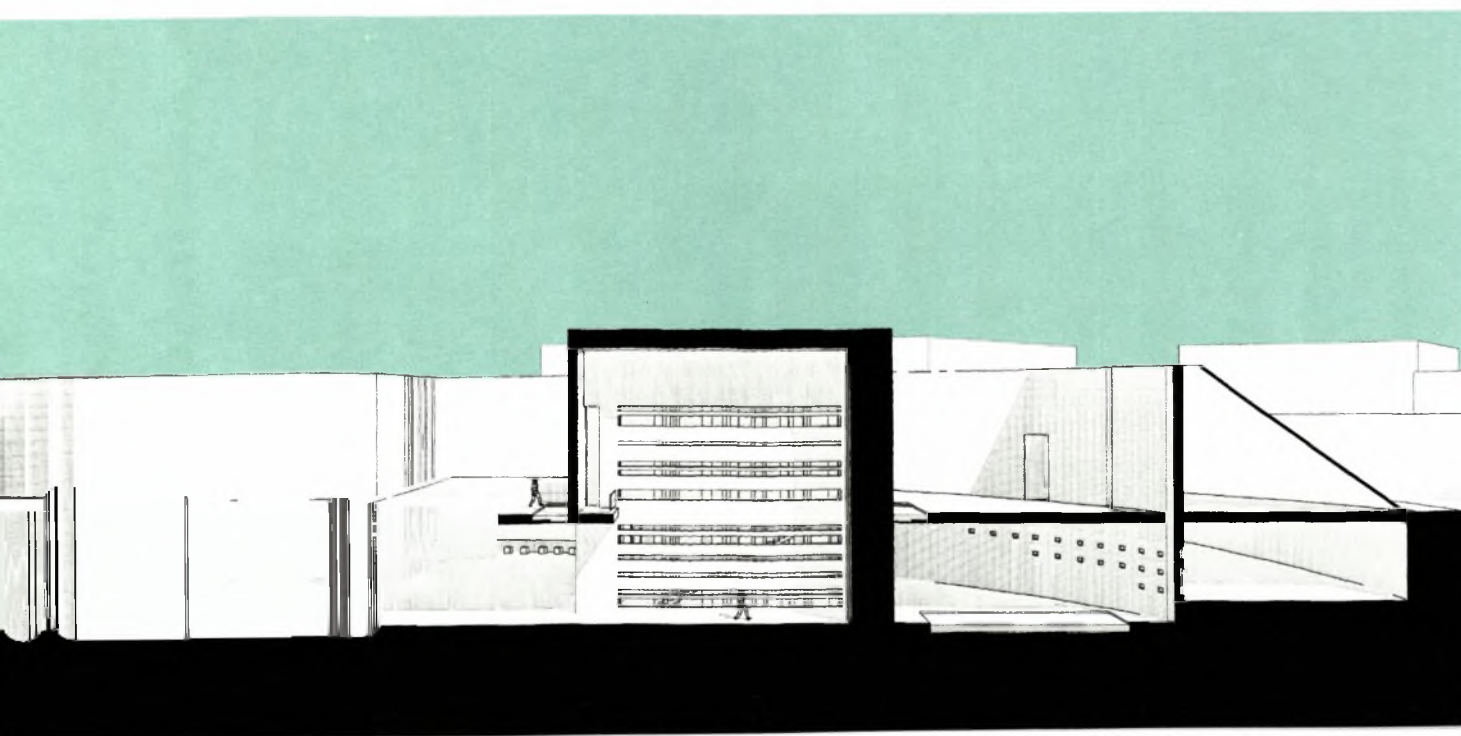
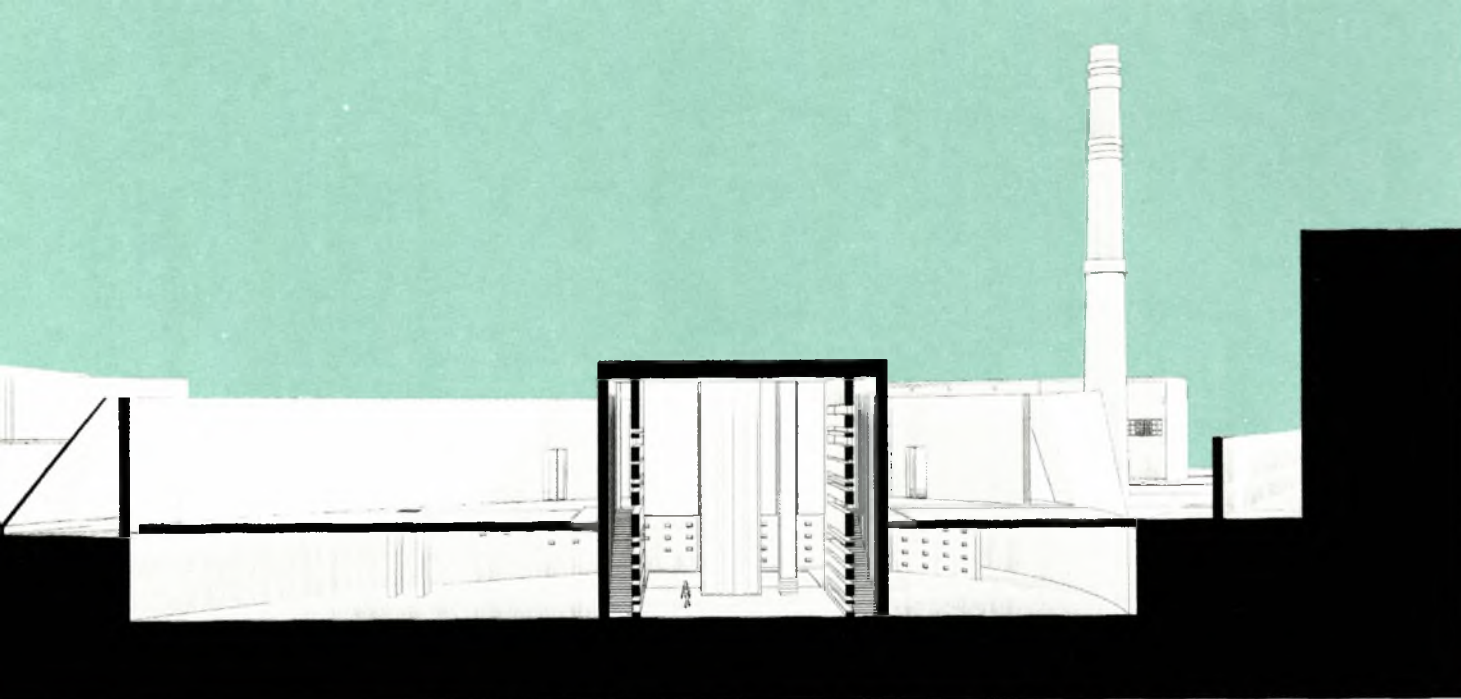

Αθή και Εδω
 ντιμετωπίσο
 οτεύουσας, ει
 οτά του 201

11

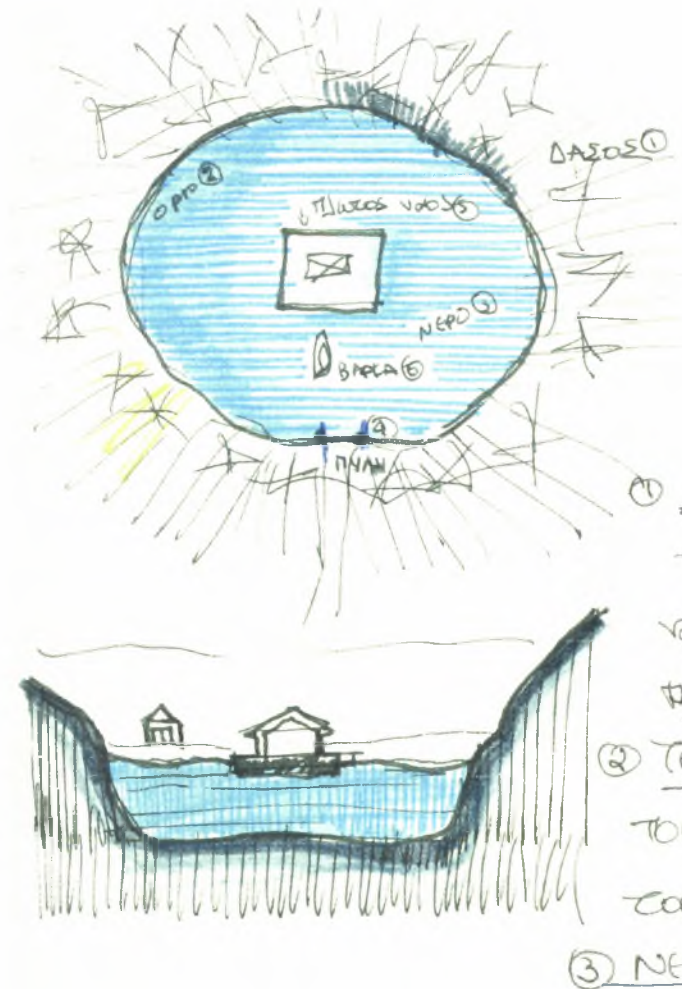

Το πλωτό τζαμί

Το πάγωμα της λίμνης και η ενοποίηση του ιερού χώρου

11.1 Ο ΠΛΩΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΚΙΜ ΚΙ-ΔΟΥΚ

Η ταινία «Spring, Summer, Fall, Winter and...Spring!» του Κορεάτη Kim Ki-duk, διαδραματίζεται σε ένα πλωτό βουδιστικό ναό, σε μια μικρή λίμνη όπου ζουν ένας μοναχός και ο μαθητής του. Όπως αναφέρει ο σκηνοθέτης, η χαρά, ο θυμός, η λύπη και η ευχαρίστηση απεικονίζονται μέσα από τις τέσσερις εποχές. Το σκηνικό της ταινίας αποτελεί, αν μη τι άλλο, μια εκπληκτική προσέγγιση του ιερού, όπου ορίζονται με ιδιαίτερο τρόπο τα όριά του, τα διακριτά μέρη του, αλλά και η τελετουργική διαδικασία και η συμβολική υπόσταση των στοιχείων του χώρου.

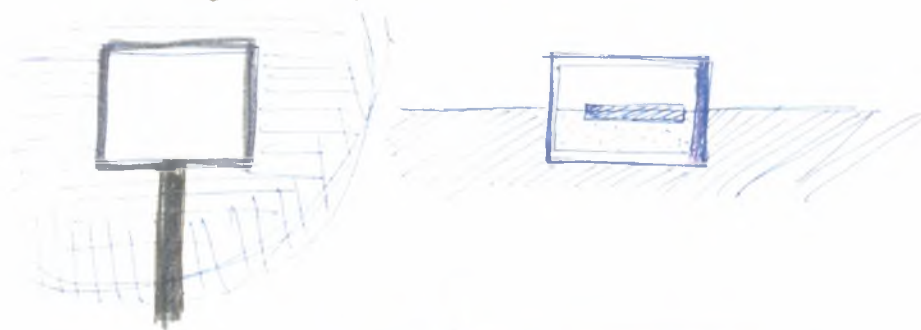
Ο ιερός χώρος είναι η λίμνη. Άλλωστε το νερό πάντα αντιμετωπιζόταν με ιερότητα στις περισσότερες θρησκείες είτε ως ύλη που διέπεται από διαφορετικούς φυσικούς νόμους από τη γη, είτε ως μέσο εξαγνισμού. Η σηματοδότηση του ορίου ισχυροποιείται από την πύλη πρόσβασης. Μέσα στη λίμνη υπάρχουν σταθερά στοιχεία, κάποια δέντρα και ο ναός ο οποίος κινείται συνεχώς αλλάζοντας τη σχέση του με το χώρο.

Η πρόσβαση από την πύλη στο ναό γίνεται με μια βάρκα. Οποιοσδήποτε ξένος πρέπει να οδηγηθεί στο ναό από τον μοναχό. Οι εναλλαγές των εποχών επηρεάζουν την ρευστή σύσταση του ιερού χώρου, με ισχυρότερη στιγμή την έλευση του χειμώνα και το πάγωμα της λίμνης• ο ναός σταθεροποιείται και αλλάζει ο τρόπος πρόσβασης σε αυτόν.

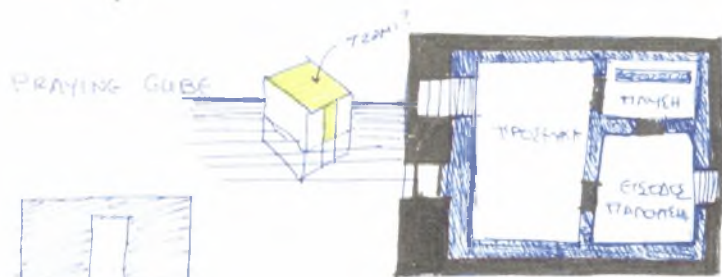
Πρόκειται για μια τετράγωνη πλωτή εξέδρα στο κέντρο της οποίας βρίσκεται ένα μικρό κτίσμα. Η εξέδρα κινείται

ΠΛΩΑΒΑ = FLOATING CAABA

FLOATING MECCA

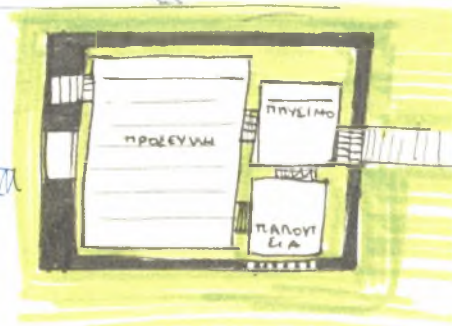
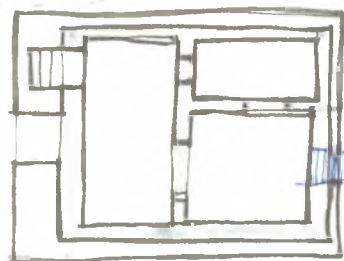

Στην αρχική προσέγγιση της πλωτής κααβα, ο κύβος είναι μισοβυθισμένος και στην επιφάνεια του νερού, εντός του, βρίσκονται πλωτές εξόδρες. Τα σταθερά μέρη του τζαμιού (Mihrab, mimbar) είναι ενσωματωμένα στον κύβο.

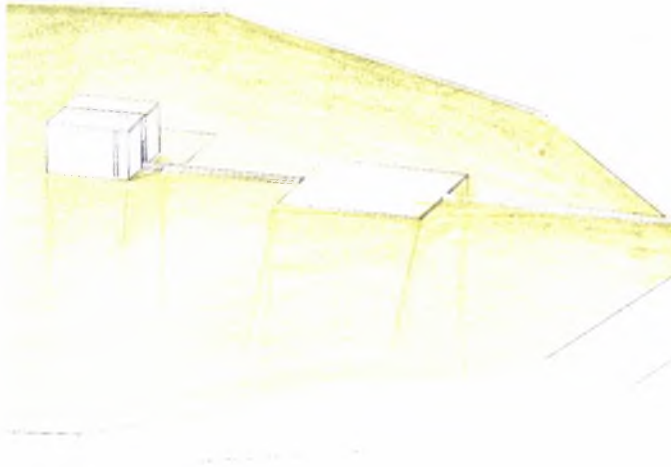
ΠΛΩΤΗ ΚΑΑΒΑ MESJIT

Όλες οι λειτουργίες που λαμβάνουν χώρα σε ένα τέμενος και αφορούν είτε την προετοιμασία είτε την κάθε αυτώ προσευχή, διαχωρίζονται στην αντίστοιχη εξέδρα εντός του κύβου:

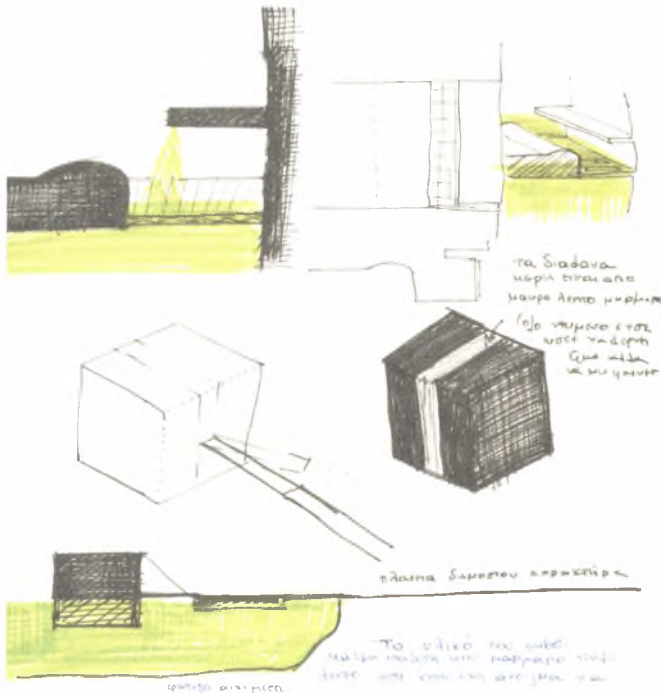

Αποθήκευση
Πλύση
Προσευχή

Πειραϊκή: Το πλωτό τζαμί

Το αρχικό μοντέλο της πλωτής Kaaba

ελευθέρα μέσα στη λίμνη αλλάζοντας κάθε φορά τη σχέση της με τον γύρω χώρο. Απέναντι από την είσοδο του κτίσματος είναι το ιερό: το άγαλμα του Βούδα. Εκατέρωθεν του χώρου αυτού βρίσκονται δυο κουφώματα για να ορίσουν δυο χώρους ύπνου, απουσία τοίχου. Οι θύρες δεν υπάρχουν για να συνδέσουν δυο χώρους, αλλά για να τους διαχωρίσουν! Ωστόσο ενώ πρόκειται για ένα ενιαίο δωμάτιο, το γεγονός ότι η μετάβαση από και προς τον κάθε χώρο γίνεται μέσω των θυρών, δείχνει την υψηλή συμβολική σημασία τους.

Ο ιερός χώρος δεν είναι η πλωτή εξέδρα με τον ναό, αλλά όλη η λίμνη. Το δάσος αποτελεί την εκτός ιερού περιοχή και η όχθη της λίμνης είναι το τέμενος. Άλλωστε η πύλη, συμβολισμός ισχυρός στον βουδισμό, βρίσκεται στην όχθη. Κατ' αντιστοιχία με τα δωμάτια του ναού, όλοι προσεγγίζουν τον ναό μόνο μέσα από την πύλη, η οποία μάλιστα έχει θύρα η οποία ανοίγει και κλείνει σαν να επρόκειτο για κλειστό χώρο. Δεν είναι τυχαίο ότι παρ' όλη την τυχαία κίνηση της εξέδρας, το άγαλμα του Βούδα, δηλαδή το ιερό, κοιτάει πάντα προς στη πύλη της λίμνης.

11.2 ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΙ-DUK ΣΤΗΝ ΚΑΑΒΑ

Σε αυτό το σημείο θα επιχειρήσουμε την επανεξέταση του μοντέλου της Kaaba και του ναού της Μέκκας, αναγόμενο στο το ιερό του Kim Ki-duk. Η Kaaba είναι το μόνο σταθερό σημείο και ο κόσμος γύρω του το ρευστό και συνεχώς μεταβαλλόμενο στοιχείο.

1. Από τον Ki-Duk στην πλωτή Kaaba. Πρώτη προσεγγίση
2. Ποιότητες του πλωτού τέμενους

αίτη

α. κτη = συμ-ος κηρος
αν-ιερως
για κρηνη
και θυμιατον

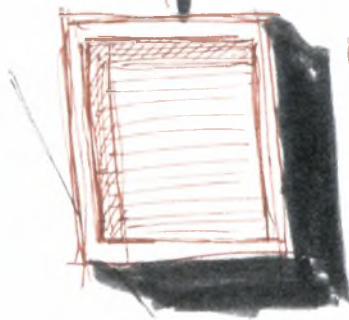
ΕΙΣΟΔΟΣ:
εγκαταστα +
προσανατολισμος

δημοσιος ιερως
κωπος

αυτοσυστοιχου
αυλως γεφυρω
-κωπος meditation

ζυγαριον

ΠΛΥΣΗ

Το δεύτερο στάδιο της
προσέγγισης:
Οι βοηθητικές χρήσεις βγαίνουν
απο τον κύβο και ανάγονται
στις αντίστοιχες υπαίθριες,
πλωτες εξέδρες, οι οποίες
παράλληλα συνδέουν κύβο και
ακτή.

mosque

ΕΙΣΟΔΟΣ
προκειται για τη κωφικη
πρόσβαση της θύρας
της εισόδου αλλα το αλλο
στο ιερο και αυτισμα.

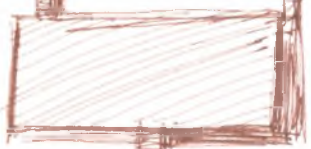

αυλη
ανοικτος κωπος
ενος ιερου
εξόδου για
meditation,
εγκορυφια και
προσευχη.

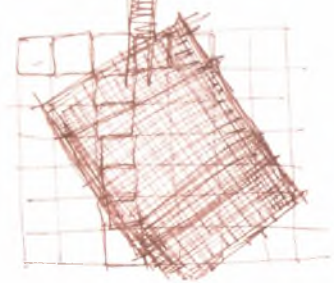
ΤΙΛΩΝΤΗΡΙΟ
Η τιλωση παρει στο σταδιο της
εξόδου.

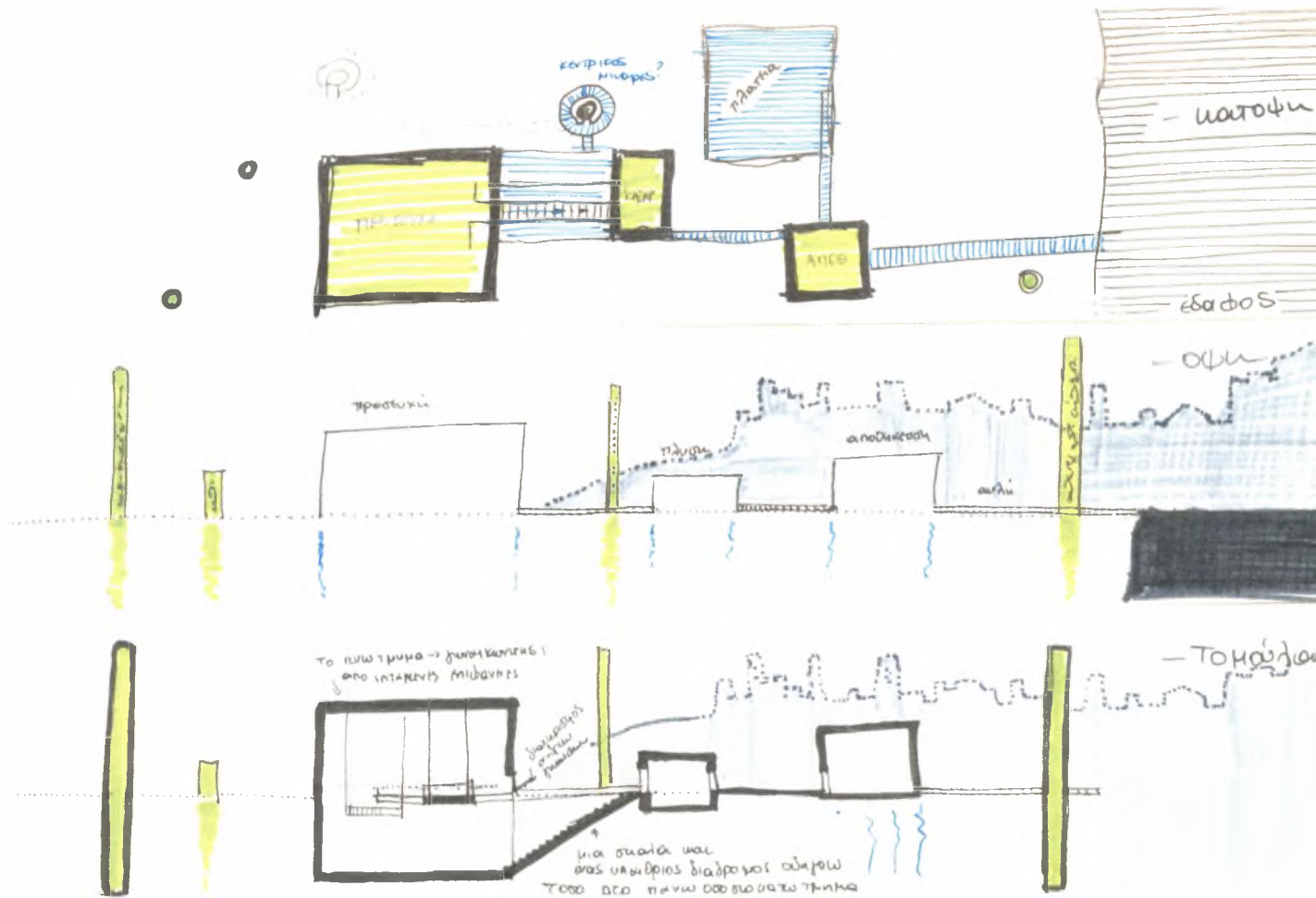

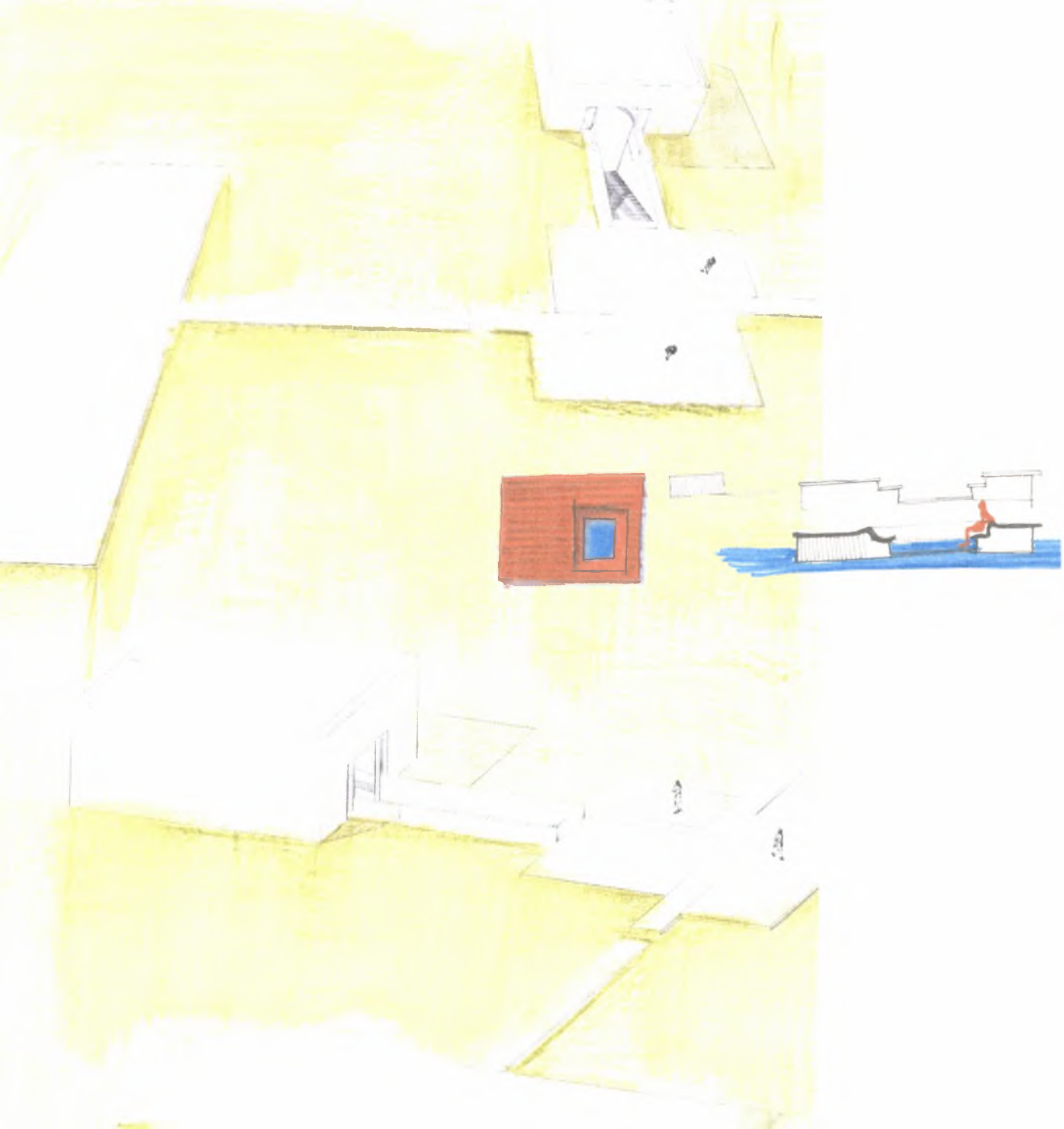
ΟΡΘΟΚΕΛΙΑ
...Προσπεριων,
ρακων, οτιδη
ποτε θαφαινει η
ακρη

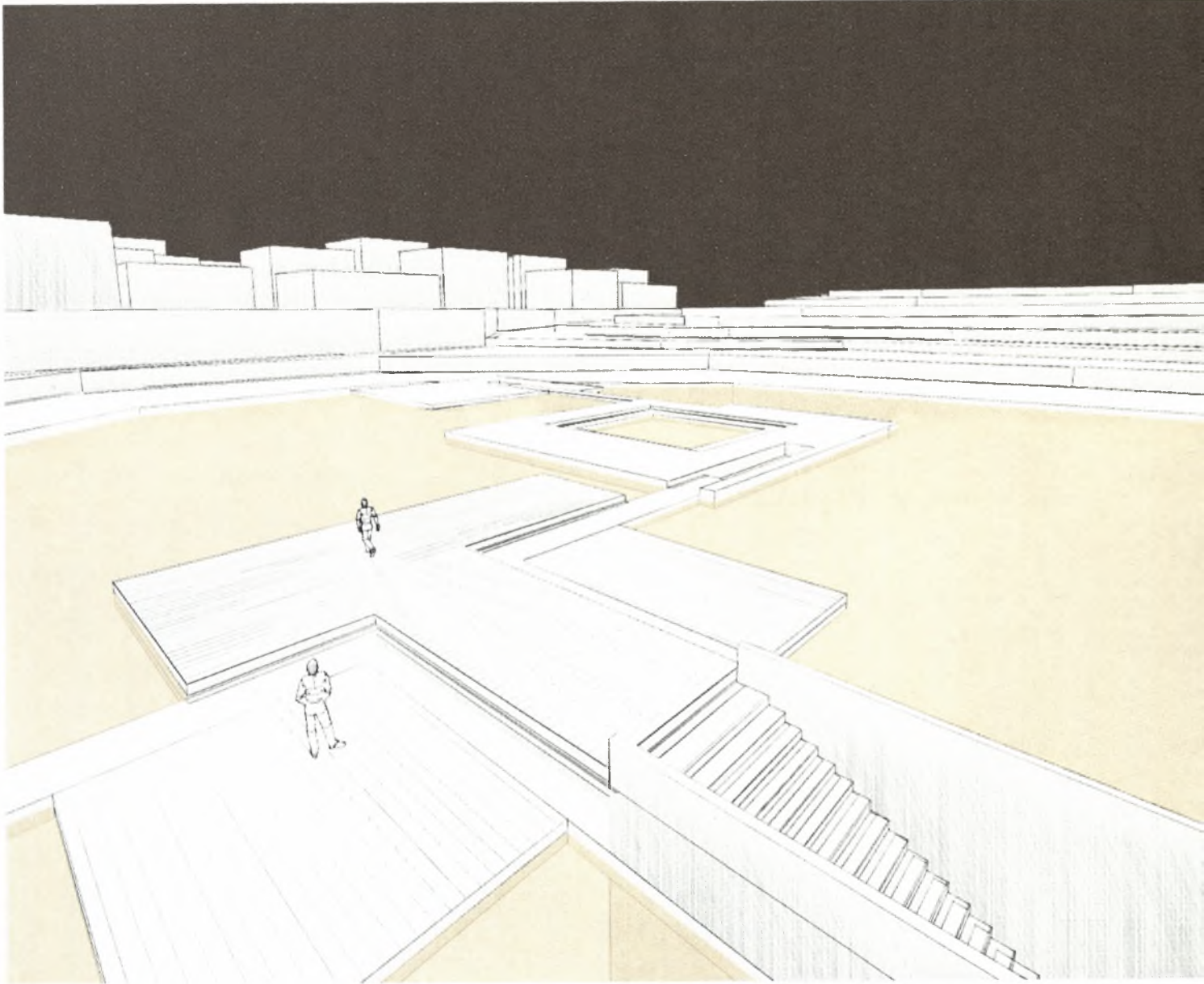

σταδια

Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα Πειραιϊκή: Το πλωτό τζαμί

Το όλο εγχείρημα βασίζεται στην συμβολική εισαγωγή ενός ιερού χώρου σε μια περιοχή που διέπεται από διαφορετικούς φυσικούς νόμους από αυτούς του δομημένου περιβάλλοντος. Στην περίπτωση της Αθήνας είναι η θάλασσα, που αποτελεί κυρίαρχο συστατικό του Αττικού τοπίου. Το δομημένο περιβάλλον υποκαθιστά το δάσος του βουδιστικού ναού. Το τζαμί, χρήση που δείχνει ότι δύσκολα γίνεται αποδεκτή και αφομοιώνεται από τον κάτοικο του αστικού τοπίου της Αθήνας, εξάγεται από αυτό και τοποθετείται στο νερό.

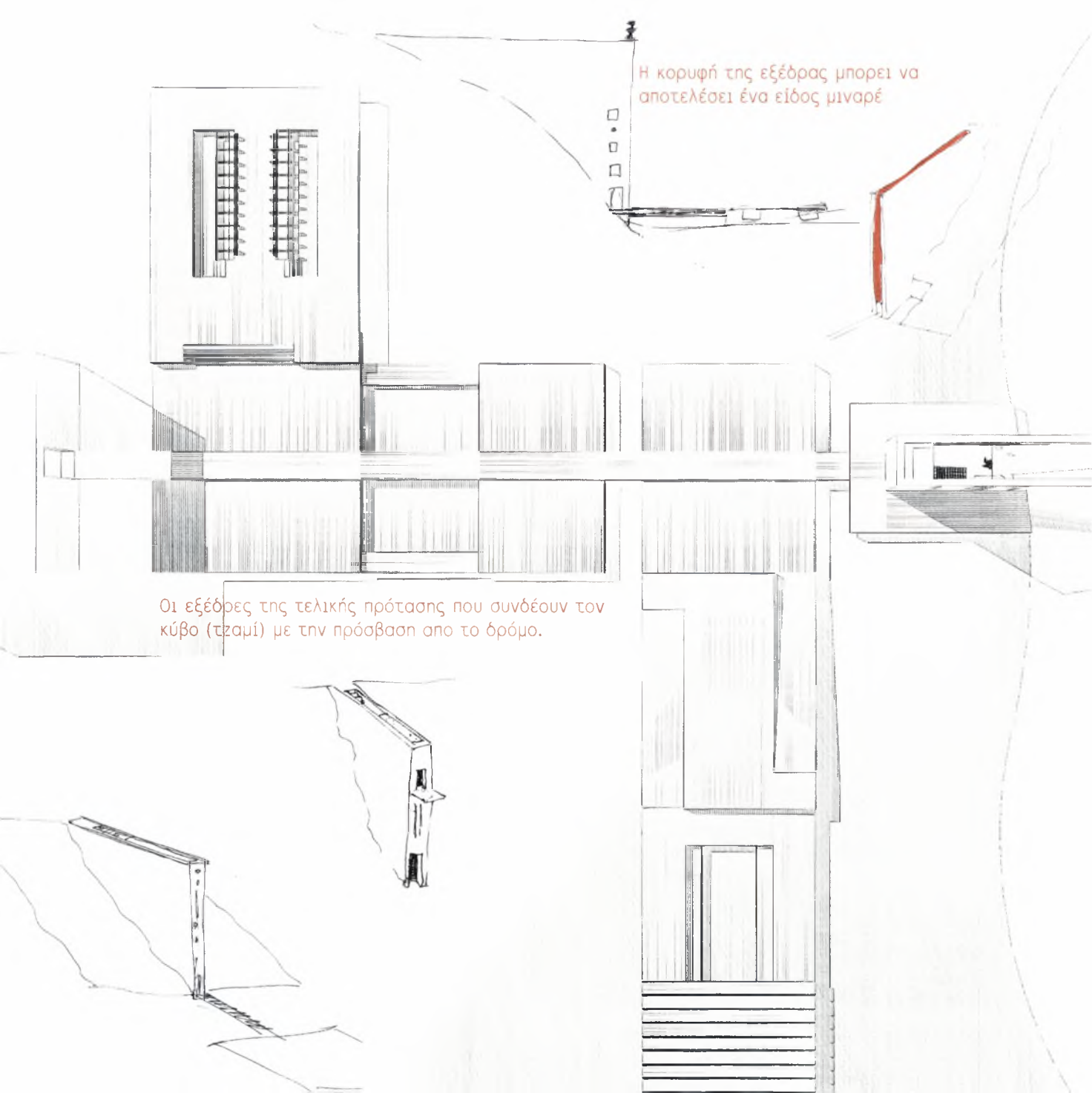
Ο κύβος αποτελεί για άλλη μια φορά την φόρμα-σύμβολο πάνω στο οποίο αναπτύσσεται η πρόταση. Σταθερός εξωτερικά, βυθισμένος ως το μέσον του, φιλοξενεί στο εσωτερικό του όλες τις παροχές-στάδια ενός τζαμιού, οι οποίες διαχωρίζονται συμβολικά σε τρεις πλωτές εξέδρες στο εσωτερικό του. Η αποθήκευση, ο καθαρισμός και η προσευχή. Κατ' αντιστοιχία με το κύβο της πλατείας Θεάτρου, η ζώνη που διατρέχει το κύβο έχει υπόσταση Mihrab στον τοίχο Quibla και Πύλης απέναντι του. Το γεγονός ότι πύλη και Mihrab είναι η ίδια περιμετρική χειρονομία βασίζεται στο ότι και τα δυο ουσιαστικά σηματοδοτούν και ευθυγραμμίζονται με την ιερή κατεύθυνση.

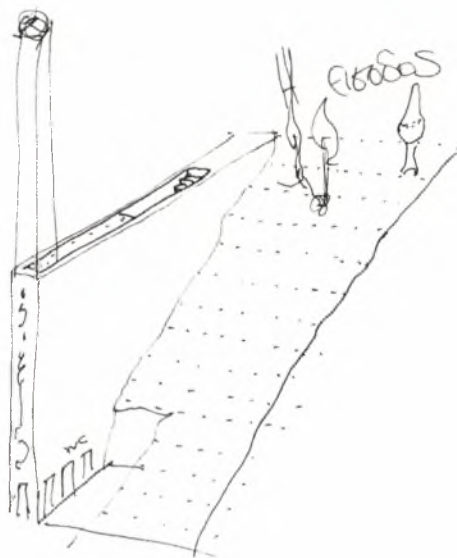
Για την εφαρμογή της τελικής πρότασης επιλέχθηκε η ακτή Θεμιστοκλέους στην Πειραιϊκή. Πρόκειται για έναν εσωστρεφή κόλπο με αρκετά μεγάλο ύψους. Σήμερα είναι διαμορφωμένος περιμετρικά με κάποιες ήπιες επεμβάσεις σε επίπεδο τοπίου και στο όριό του με τον δρόμο. Η πρόσβαση στο όριο του με την θάλασσα γίνεται από ελαφριές ξύλινες κλίμακες.

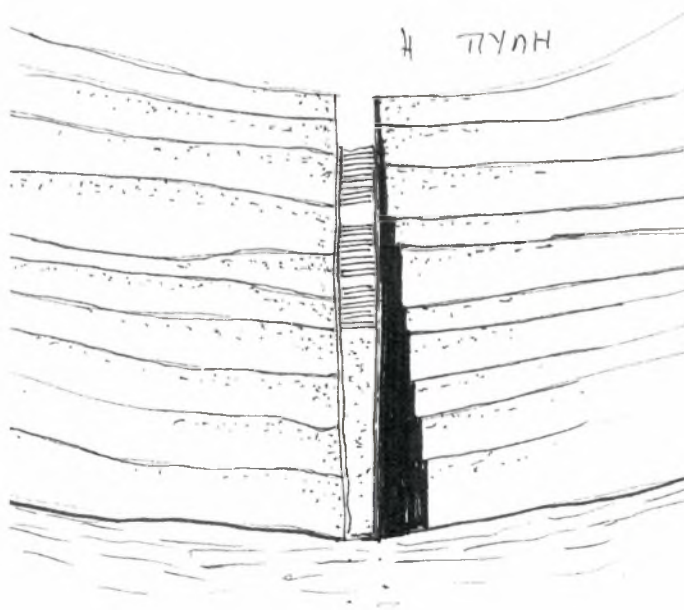
Η κορυφή της εξέδρας μπορεί να αποτελέσει ένα είδος μιναρέ

Οι εξέδρες της τελικής πρότασης που συνδέουν τον κύβο (τζαμί) με την πρόσβαση απο το δρόμο.

Προσεγγίσεις της εισόδου στο επίπεδο της θάλασσας που παράλληλα αποτελεί και οπτική σήμανση κοντά στην έννοια του μιναρέ.

1, 2: Προσεγγίσεις της πρόσβασης στο επίπεδο της θάλασσας (απέναντι): Προσεγγίσεις της πρόσβασης στο επίπεδο της θάλασσας. Η τελική προσέγγιση

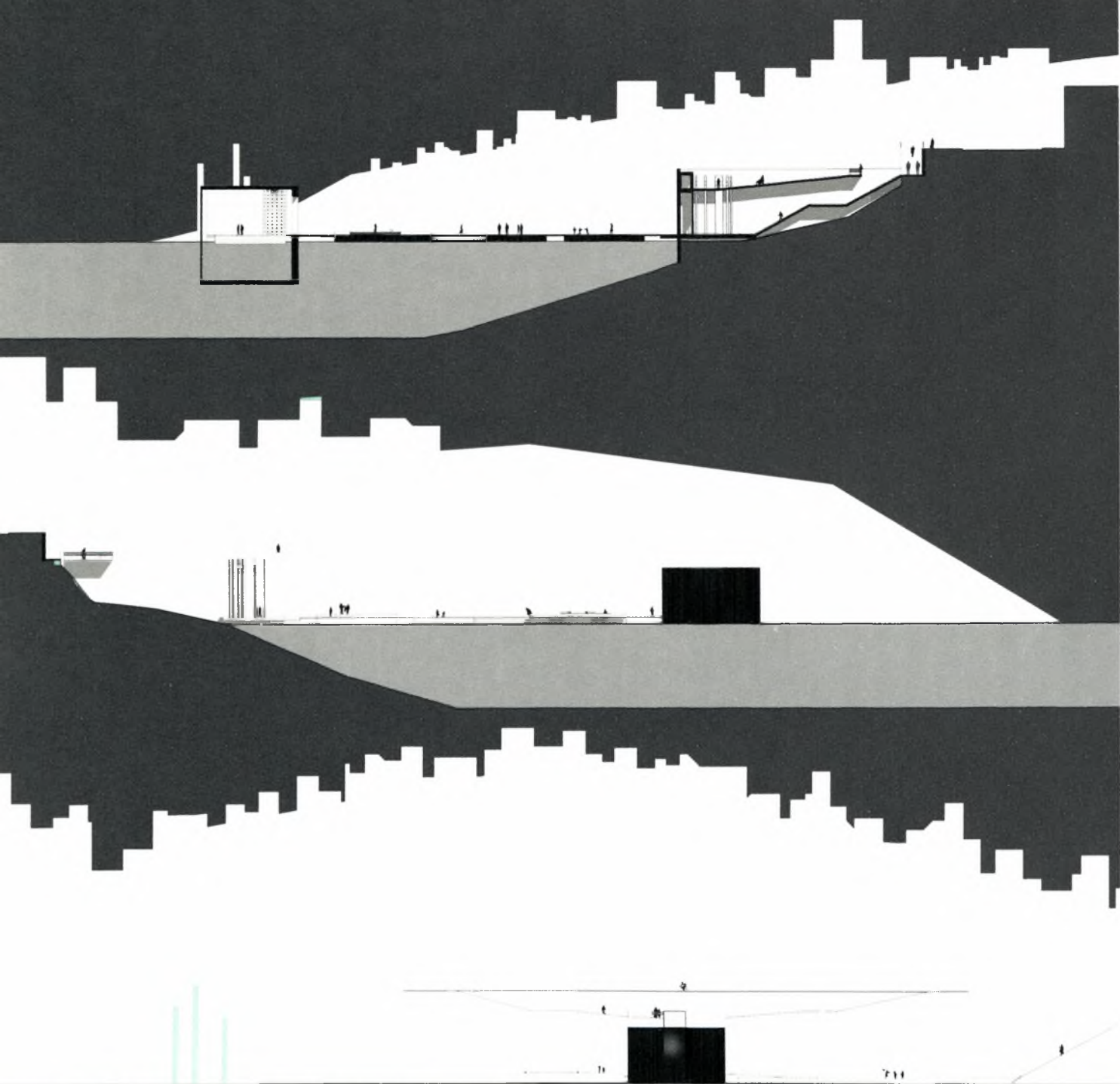
11.3 ΤΟ ΠΛΩΤΟ ΤΖΑΜΙ.

Η πρόταση αφορά την κατασκευή ενός μικρού τζαμιού το οποίο να συνδυάζεται με τον περιβάλλοντα χώρο και το νερό με βασικό άξονα την μεταβλητότητα των επί μέρους στοιχείων του και της μορφής του. Το τζαμί αυτό δεν είναι αναγκαίο να χρησιμοποιείται όλο τον χρόνο, ενώ βασικός στόχος ήταν η ήπια μορφή του συνόλου ώστε να μπορεί να επηρεάζει περισσότερο η λιγότερο το τοπίο.

Στο προτεινόμενο σύνολο διακρίνονται τρία σημεία: η πρόσβαση, οι εξόδους και ο εσωτερικός χώρος του τζαμιού. Η πρόσβαση και το τζαμί είναι σταθερές κατασκευές. Το δίκτυο των εξόδων είναι αφαιρούμενο και να μπορεί επανατοποθετείται και να ανασυντάσσεται. Όταν οι εξόδους μαζεύονται στην ακτή, ή αφαιρούνται τελείως, παραμένει μόνο ο κύβος, ως σύμβολο, στο κέντρο του κόλπου.

Πρόκειται για μια κατασκευή η οποία έχει την διττή υπόσταση, να αποτελέσει τη κύρια πρόσβαση στο επίπεδο της θάλασσας αλλά και την κυρίαρχη σηματοδότηση του άξονα της Kaaba. Αποτελεί ένα είδος γραμμικού μιναρέ τουλάχιστον σε επίπεδο σήμανσης. Η κατασκευή αυτή φιλοξενεί το κλιμακοστάσιο και έναν ανελκυστήρα. Ωστόσο θεωρείται ότι είναι δυνατή η πρόσβαση στο επίπεδο της θάλασσας και μέσα από το υπάρχον δίκτυο ξύλινων κλιμακοστασίων.

Οι πλωτές ξύλινες εξόδους είναι λυόμενες και μπορούν να συναρμολογούνται με διάφορους τρόπους ανάλογα με τις ανάγκες η την εκάστοτε πρόταση. Στην συγκεκριμένη

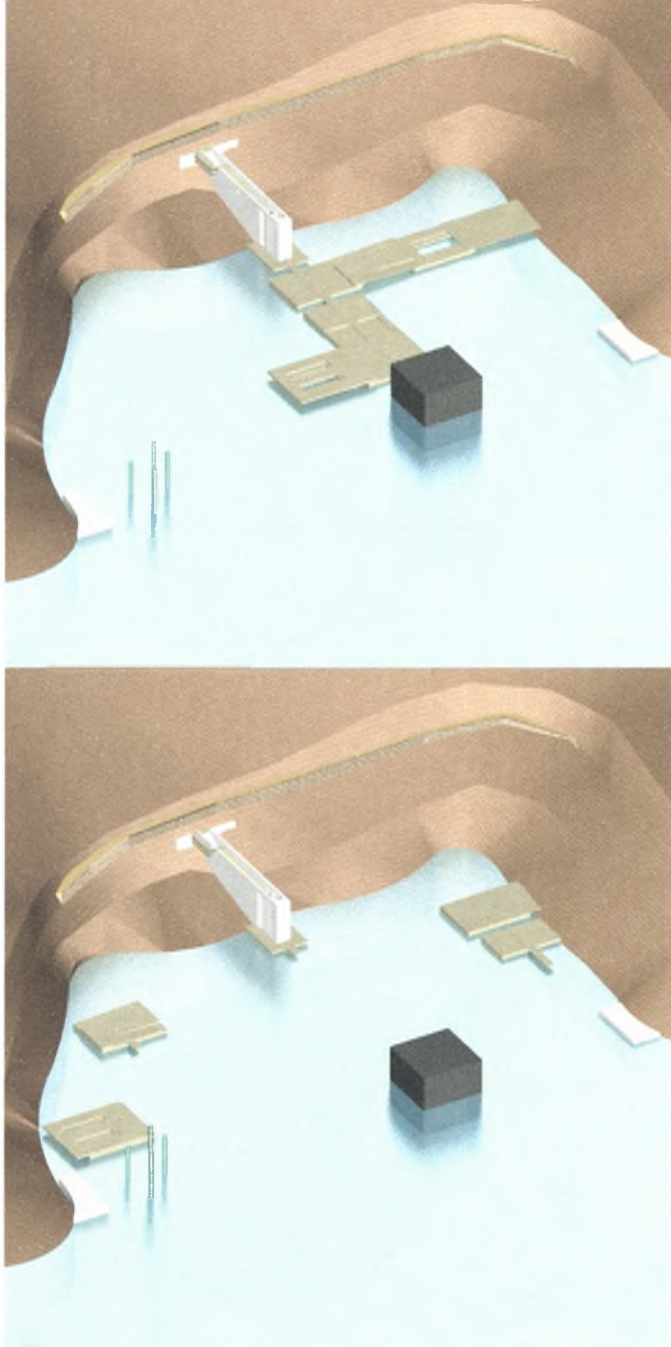
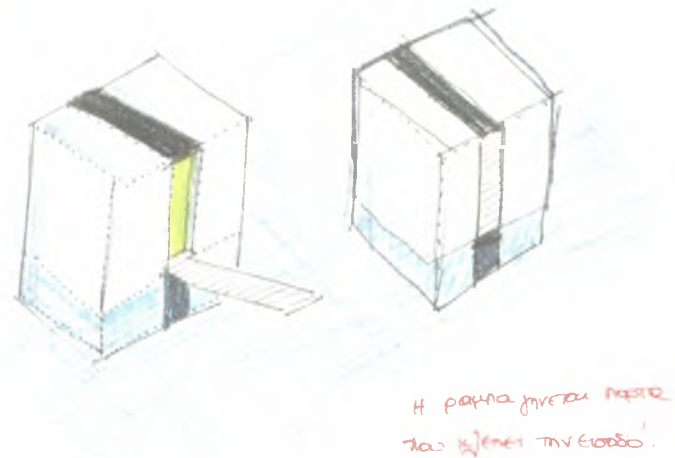

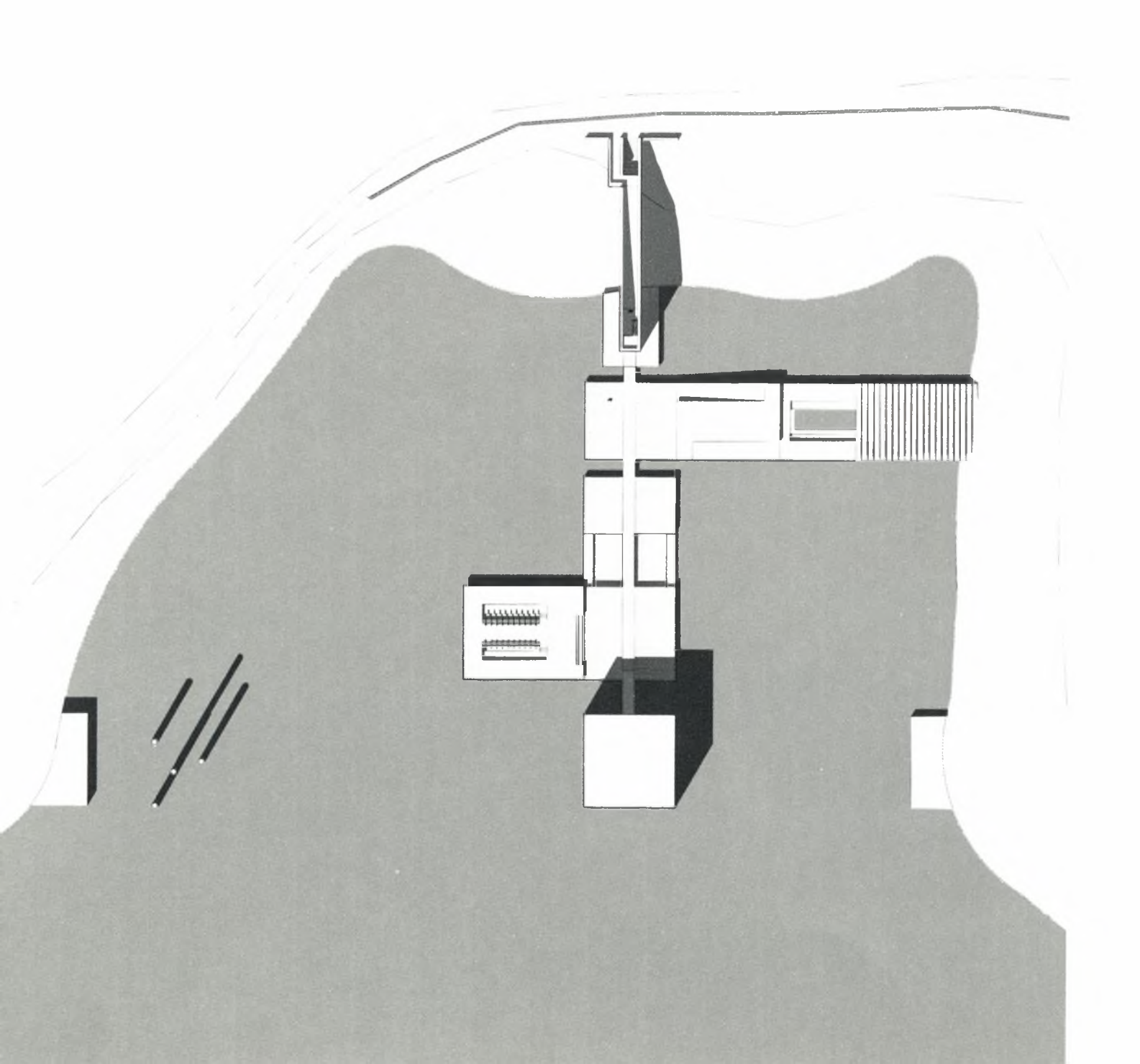
Ετεροτοπίες: προσεγγίσεις για το νέο τζαμί στην Αθήνα

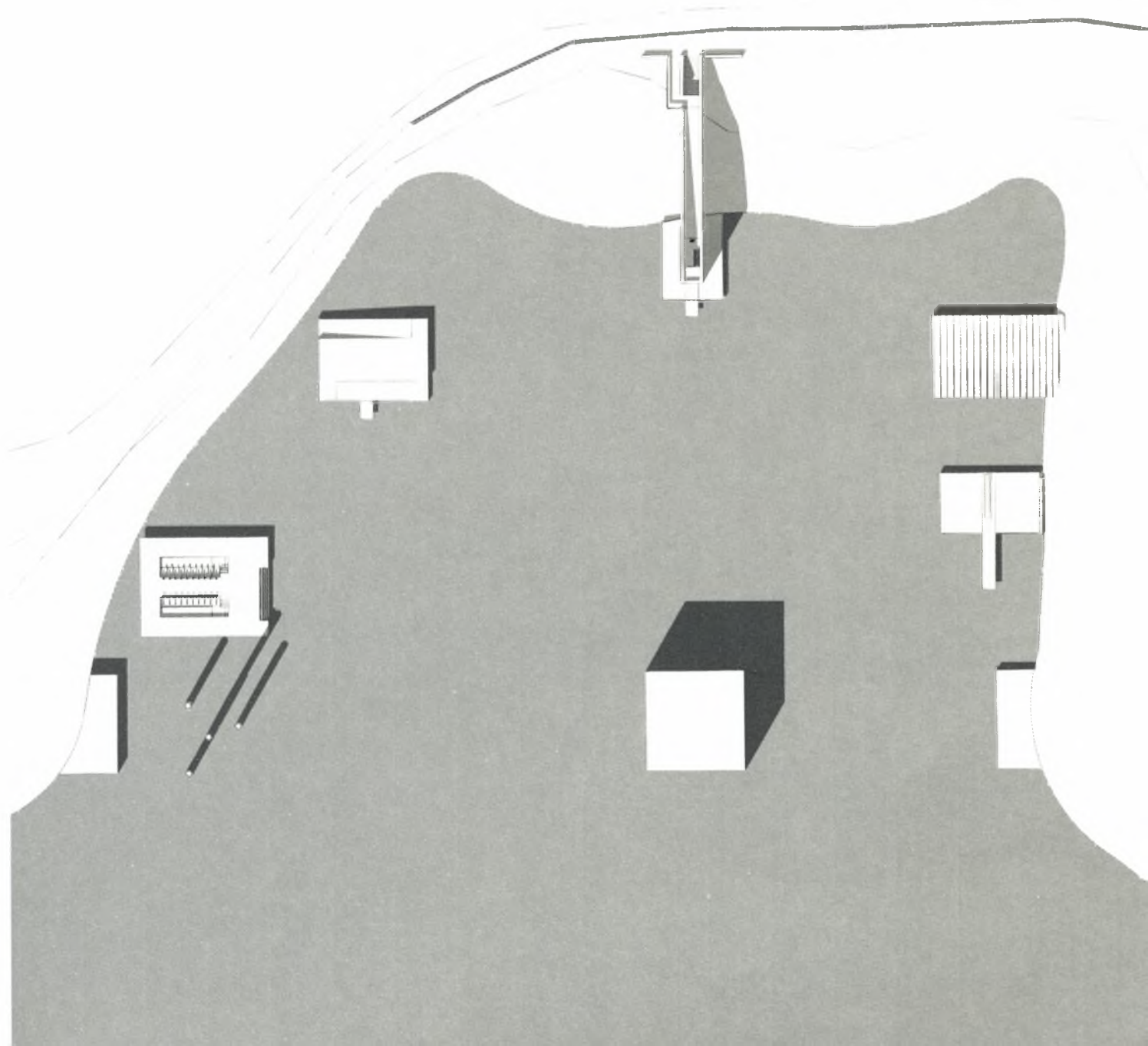
Πειραϊκή: Το πλωτό τζαμί

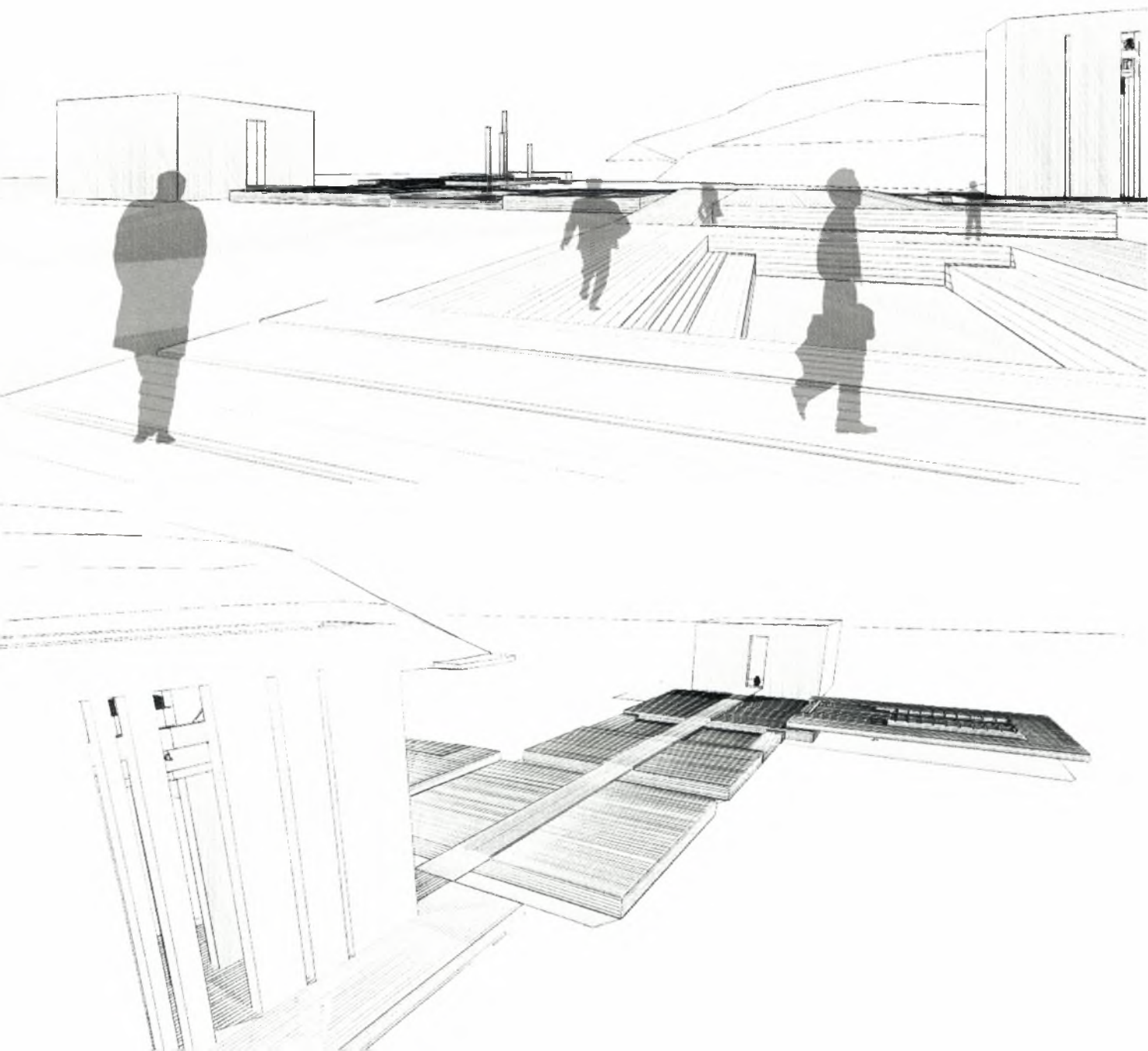
περίπτωση οι εξόδους μπορούν να κλείνουν η μια μέσα στην άλλη και να μαζεύονται στην ακτή. Μια από αυτές έχει διαμορφωθεί για να χρησιμοποιείται για πλύση.

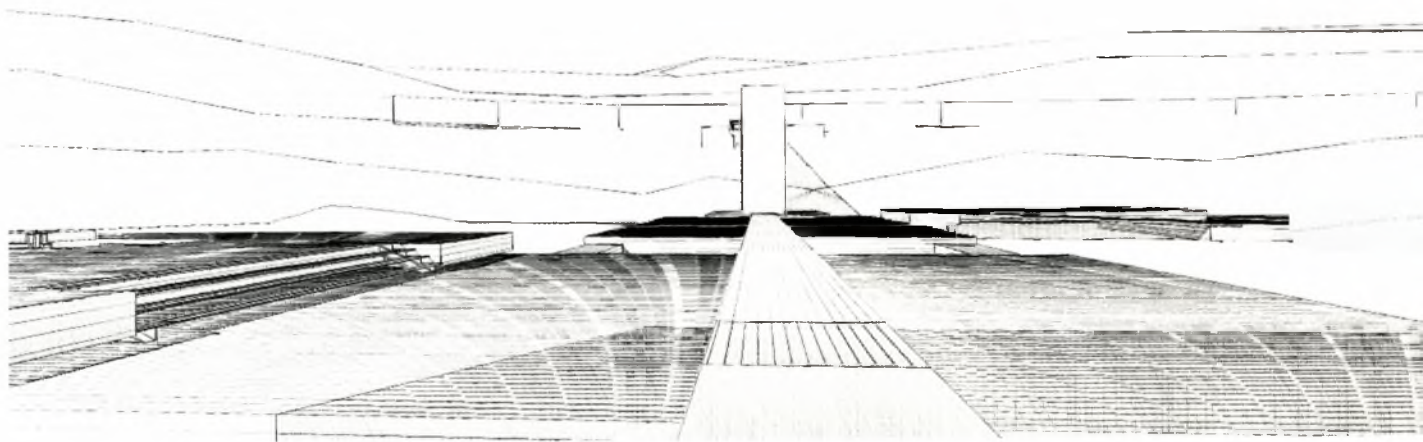
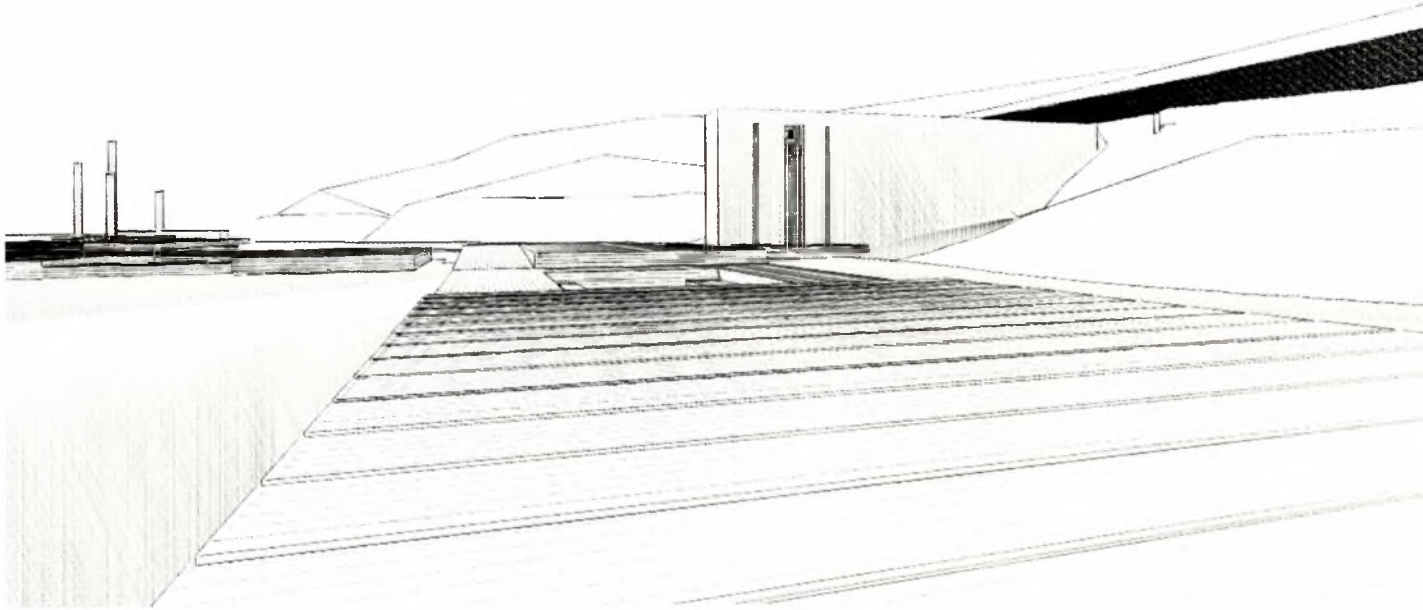
Ο κύβος αποτελεί από μόνος του ένα αυτόνομο τζαμί. Βυθισμένος μέχρι το μισό ύψος του, εμπεριέχει πλωτές εξόδους στο εσωτερικό του οι οποίες συνδέονται μεταξύ τους. Η εσοχή για τον ιμάμη βρίσκεται ενσωματωμένη στον τοίχο Quibla. Στους καθέτους σε αυτόν τοίχους βρίσκονται οι εσοχές που χρησιμεύουν για αποθήκευση παπουτσιών αλλά και παροχή νερού για καθαρισμό. Ως πόρτα του κύβου λειτουργεί η ράμπα που τον συνδέει με την τελευταία πλωτή εξέδρα.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Μαλούτας Θωμάς, *Κοινωνικός και οικονομικός άτλας της Ελλάδας*, Αθήνα ΕΚΚΕ 2000
2. Mircea Eliade, *Πραγματεία πάνω στην ιστορία των θρησκειών*, εκδ. Χατζηνικολή, Αθήνα 1999.
3. Mircea Eliade, *Το ιερό και το βέβηλο*, Αρσενίδη, Αθήνα 2002
4. Martin Baldwin-Edwards, *Η ένταξη των μεταναστών στην Αθήνα: δείκτες ανάπτυξης και στατιστικές μέθοδοι μέτρησης*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα
5. (Σειρά) *Μεγάλοι Πολιτισμοί, τευχος 4(Ισλαμ)* Electa- Ημερησία 2007

ΙΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Martin Frishman, Hasan-Uddin Khan, *The Mosque: History, Architectural Development & Regional Diversity*, Thames & Hudson, June 2002
2. Ernst J. Grube, James Dickie, Oleg Grabar, Eleanor Sims, Ronald Lewcock, Dalu Jones, Gut T. Petherbridge, George Michell, *Architecture of the Islamic World: Its History and Social Meaning*, Thames & Hudson, October 1995
3. Mustafa Jafar, *Arabic Calligraphy, Nasch script for beginners*, The British Museum Press, London 2005
4. Gregor Schneider, Eugene Blume, Amine Haase, *Cubes: Art in the Age of Global Terrorism*, Charta 2006
5. (Λεωκωμ), *Benaki museum-the new building*, Athens 2005
6. Markus Hattstein, Peter Delius, *Islam- Art and Architecture*, Konemann, Italy 2004

ΑΡΘΡΑ

1. Τάκης Καμπύλης, «Ραμαζάνι στην Αθήνα», ΤΑ ΝΕΑ, 23/10/2004, σελ. Ν.23
2. Ο Μικροπολιτικός, «Ένα τζαμί για τρείς», ΤΑ ΝΕΑ, 04/04/2006, σελ. Ν.05
3. Άννα Φραγκουδάκη, «Η μικρή ζωή των ανθρώπων και οι μεγάλες αξίες», ΤΑ ΝΕΑ, 21/02/1998, σελ. Ρ.12
4. Γιάννης Μαρίνος, «Η σωστότερη απόφαση, η ανεγερση τζαμιού στον Ελαιώνα και με κρατική χρηματοδότηση», Αντιγνώμεις, Νεες Εποχές, Το ΒΗΜΑ, 30/04/2006, σελ. Β.50
5. «Προσευχή σε αποθήκες και Γκαράζ», Τα Νέα, 15/06/2001, Σελ. Ν.17
6. Μαρία Νταλιάνη, «Πράσινο φως για το τζαμί», ΤΑ ΝΕΑ, 16/10/1999, Σελ.: Ν79
7. Μαρία Αντωνιάδου, «Μικρό, αλλά καλό για αρχή- Πώς σχολιάζουν οι εκπρόσωποι των μουσουλμάνων την πρόταση της κυρίας Μπακογιάννη», Το ΒΗΜΑ, 02/04/2006, Σελ.: Α36
8. Ι.Μ. Κονιδάρης, «Χώροι λατρείας των αλλοθρήσκων», Το ΒΗΜΑ, 16/10/2005, Σελ.: Β62

Βιβλιογραφία

9. Γιάννης Διακογιάννης, «Γαλάζιος εμφύλιος για το τζαμί-Αντίθετο το υπουργείο Παιδείας στην πρόταση Μπακογιάννη να λειτουργήσει στο Μοναστηράκι», ΤΑ ΝΕΑ , 31/03/2006 , Σελ.: Ν11
10. Ρεπορτάζ, «Η μικρή Σανγκάη της... Αθήνας- Γεύση από «Μεγάλο Μήλο» γύρω από την πλατεία Ομονοίας» Το ΒΗΜΑ, 07/03/2004 , Σελ.: Α24
11. Λίνα Γιαννάρου, «Τζαμί: Παιανία, Μοναστηράκι ή Ελαιώνας; », Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 16/04/2006, Σελ. Κ.23
12. Γεώργιος Κουμάντος, «Τζαμιά και Ιμάμηδες», Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 30/04/2006, σελ. Κ19
13. Στάμος Ζουλας, «Ελληνικός αμανές για το Τζαμί», Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 14/05/2006, σελ. Κ2
14. «Καταφύγιο του Αλλάχ στην Αθήνα», ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΗ - 21/03/2004
15. Γεώργιος Τερζης, «Εγκρίθηκε κατά πλειοψηφία ο νόμος για ανέγερση τζαμιού», Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 26/10/2006
16. Νίνα-Μαρία Πασχαλίδου, «Ραμαζάνι στο ΟΑΚΑ», ΒΗΜΑGAZINO, 28 Οκτ 06. σελ.65
17. Θ.Τς., «70 Χρόνια αραβικών πιέσεων και ελληνικών υποσχέσεων», ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 29/03/2006 σελ.
18. Γ. Δάμα, «Προσκύνημα 80.000 μουσουλμανων», ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 17/12/2001
19. Θ. Τάτσος, «Το τζαμί και οι ατζαμήδες», ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ - 17/09/2003
20. Θ.Τάτσος, «Μουσουλμάνοι: Μη μας μέινει η χαρά», ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ - 26/07/2006
21. Θ.Τάτσος, «10.000 υπογραφές για τζαμί στην Αθήνα», ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ - 23/05/2006
22. Ι. Σωτήρχου, «Εκαναν τζαμί το ΣΕΦ», ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ - 04/11/2005
23. Πολυξένη Αθανασούλια, «Πολλοί θεοί στην ίδια πόλη», ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (Κ), 03/04/2005, σελ.32

SITES

1. www.arabigraphy.com
2. www.britishmuseum.co.uk
3. www.apple.com

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000085412

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11

Εισαγωγή

Οι ιεροί χώροι στο Ισλάμ

Αθηναίοι μουσουλμάνοι

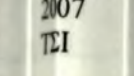
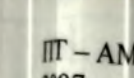
Πρώτες προσεγγίσεις

Η Πειραιώς

Προβληματισμοί επέμβασης

Kaaba: ο κύβος

Γρήγορα και Εδω
ντιμετωπίζο
ντεύουσας, ε

ΠΤ - ΑΜ
2007
ΤΣΙ